

መጽሐፈ ኢያሱ

መግቢያ

1. ታሪካዊና ትምህርተ መለኮታዊ ዳራ

ቀደም ያሉት ዐምስቱ የአራት መጻሕፍት ለመጽሐፈ ኢያሱ ታሪካዊና ትምህርተ መለኮታዊ ዳራ መሠረት ናቸው። በዘፍጥረት 1-11 ለተገለጸው የሰው ልጅ አስቸጋሪ ሁኔታ የእግዚአብሔር የመጀመሪያ ምላሽ አብርሃምን መጥራት ነበረ። እግዚአብሔር መሲሐ የሚመጣበትን አንድ ሕዝብ ያዘጋጀ ነበር። የዚህም ዝግጅት ክፍል በማድረግ ለሕዝቡ የራሳቸው የሆነ መሬት ለመስጠት ተስፋ ገባላቸው (ዘፍ 12፥7፣ 13፥14-17፣ 15፥7 እና ሌሎችንም ይመ)። የኢያሱ መጽሐፍ ቀዳሚ ትኩረትም በዚህ ተስፋ መፈጸም ላይ ነው። ጸሐፊው ራሱ በሰፊውና በጥልቀት የሙሴና የኢያሱ ሥራ የዝግጅትና የክንዋኔ ፍጻሜ ግንኙነት እንዳላቸው አብራርቷል።

የኢያሱ መጽሐፍ ከዘዳግም መጽሐፍ ጋር በቋንቋው እንኳ ሳይቀር በጣም የተቀራረበ ነው። የዘዳግም መጽሐፍ ሕዝቡን ወደ ተስፋዬቱ ምድር እንዲገቡ ሲያዘጋጃቸው፣ የኢያሱ መጽሐፍ ደግሞ አገባባቸውን ይገልጻል። በሌላ አባባል በዘፀአት መጽሐፍ እግዚአብሔር ሕዝቡን ከባርነት እንዲያወጣና ንያል ሕዝብ እንዲሆኑ እንዲያሰጥናቸው ሙሴን ጠራው፣ የሙሴ የአመራር ማእከላዊ ገጽታ ሕጉን ለእስራኤል መመሪያ አድርጎ መስጠት ነበር። አሁን ደግሞ ኢያሱ የሙሴ ተተኪ ሆኖ ተሾሟል። ልክ እንደ ሙሴ ሁሉ የኢያሱ ንላፊነት ሃይማኖታዊ፣ ወታደራዊ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ መሪ እንዲሆን ግድ የሚል ነው። ለእንዲህ ዐይነቱ ልዩ ልዩ የአመራር ድርሻም እስራኤል በምድረ በዳ በቁየችባቸው አርባ ዓመታት ሲዘጋጅ ነበር (ዘፀ 17፥8-16፣ 24፥12-13፣ ዘኁ 13፥1-25፣ 32፥28-29፣ ዘዳ 31፥1-8 ይመ)።

ምድሪቱን የተቆጣጠሩበት ትክክለኛ ጊዜ እስከ አሁን ድረስ ይሄ ነው ተብሎ ሊወሰን አልቻለም። ይሁን እንጂ የተሰመደው የጊዜ ግምት ግን የ177 6፥13 መሠረት ያደረገው 1400 ዓ.ቅ.ክ. ሲሆን ይህም የንጉሥ ሰሎሞንን አራተኛ የንግሥና ዐመት ከዘፀአት በኋላ አራት መቶ ሰማንያ ዐመት ያደርገዋል። የንጉሥ ሰሎሞን አራተኛ የንግሥና ዐመት በ966 ዓ.ቅ.ክ መሆኑ በተሻለ ርግጠኝነት ላይ የተመሠረተ ነው። ይህ ደግሞ የዘፀአትን ጊዜ 1446 ዓ.ቅ.ክ ሲያደርገው ወደ ምድሪቱ የገቡት ደግሞ ከአርባ ዓመት በኋላ ነው። እነዚህም ቁጥሮች ከተለያዩ የመሳፍንት አገዛዝ ድምር ዓመታት ጋር የተስማማ ገጽታ አላቸው። ሌሎች ወንጌላውያን ምሁራን ግን በዘፀ 1፥11 መሠረት በራምሲ ሁለተኛው ፈርዖን ስም አኳያ ከተሰየመው ራምሲ ከተማ በመነሣት ይህ ንጉሥ የኖረው 1290 ዓ.ቅ.ክ. አካባቢ ስለ ሆነ የኢያሱ መጽሐፍ ዘመን 13ኛው ዓ.ቅ.ክ. ነው ይላሉ። በክርክራቸውም፣ በ177 6፥1 ላይ የተጠቀሰው 480 ዐመት ዐሥራ ሁለት ትውልድን አመልካች ነው (12 ትውልድ ሲባል በተሰመደው 40 ዐመታት ተሰልቶ ነው)። እንግዲህ የአያንዳንዱ ትውልድ እቅጭ ዘመን 25 ዐመት ሲሆን ከሰሎሞን ንግሥና በፊት የነበሩት ዐመታት 300 ሆነው ዘፀአት 1260 ቅ.ክ. ይሆንና ምድሪቱን የተቆጣጠሩት ደግሞ በ1220 ይሆናል ማለት ነው።

2. ጸሐፊ

በዕብራይስጡ የማብራሪያ መጽሐፍ ላይ የኢያሱ መጽሐፍ ጸሐፊ ኢያሱ እንደ ሆነ ተገልጿል። ይህ ተቀባይነት ያለው ይመስላል፤ ምክንያቱም መጽሐፉ ራሱ የእርሱን ስም ይዟልና። በተጨማሪም በትሪካው ውስጥ የተካተተው ዘገባ እውነተኛ የዐይን ምስክር ዘገባ ከሆነ የታሪኩን ተቀባይነት የበለጠ ያጠናክረዋል። የመጽሐፉን ጸሐፊ አስመልክቶ ይህንን የሚቀበሉ ወገኖች የኢያሱን ሞትና ሌሎች አንስተኛ ኢያሱ ያልጻፋቸውን ንባባት ኤልኤከርና ፊንሐስ እንደ ጻፏቸው ያስባሉ። በርግጥ

መጽሐፉ ራሱ ጸሐፊው ይኼ ነው ብሎ አይነግረንም፤ የትኛውም የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ ጸሐፊም በዚህ ዐይነት መልኩ አልተጠቀሰም። መጽሐፉ ስያሜውን ያገኘው ኢያሱ ከተባለው ዋነኛ ገጸ ባሕርይ ሲሆን ኢያሱ ማለትም “አዳኝ፣ ያህዌ!” ወይም “ያህዌ ያድናል” ማለት ነው (የ3፥13ን ማብ ይመ)። እግዚአብሔር ሕዝቡን ወደ ተስፋዬቱ ምድር በድል እንዲያስገባ ለመረጠው ሰው በርግጥ ተስማሚ ስም ነው። የኢያሱ ግሪካዊ ስሙ “ኢየሱስ” ነው።

3. የተጻፈበት ጊዜ

ጸሐፊው ኢያሱ ከሆነ፣ መጽሐፉ የተጻፈበትን ጊዜ ለማወቅ በጣም ቀላል ይሆናል፤ ከመሞቱ ቀደም ብሎና ከመጽሐፉ የመጨረሻ ክፍል ትሪካ በኋላ ያርፋልና። ኢያሱ በሞተ ጊዜ ዕድሜው 110 ዓመት ነበር (24፥29)። እንግዲህ ዕድሜው ከካሊብ ጋር የተጠጋጋ ቢሆን፣ ሞቱና መጽሐፉ የተጻፈበት ጊዜ ምድሪቱን ከወረሱ ሠላሳ ዐመት ገደማ በኋላ ይሆናል ማለት ነው። ይህ ደግሞ ቀደም ካለ ግምት አኳያ በ1370 ዓ.ቅ.ክ. ገደማ መሆኑ ነው። ቢሆንም ከዚህም ዘግየት ያለ ዘመንንም የሚጠቁሙ ግምቶች አሉ።

በተደጋጋሚ የሚታየው “እስከ ዛሬ ድረስ” የሚለው ሐረግ (4፥9፣ 5፥9፣ 6፥25 እና ሌሎችንም) የሚጠቀሙበት በድርጊቱና ድርጊቱ በተዘገበበት መካከል ያለውን ጊዜ ነው። በ6፥25 ረዓብን አስመልክቶ “እስከ ዛሬ ድረስ በእስራኤላውያን መካከል ትኖራለች” የሚለው አረፍተ ነገር፣ መጽሐፉ እስከሚጻፍ ጊዜ ድረስ ኖራለች ማለት ሊሆን ይችላል፤ ስለ ዘሮቿ የሚያመለክትም ሊሆን ይችላል።

4. የመጻፉ ስበብና ዐላማ

ጸሐፊው ሁለት ጠቃሚ ዐላማዎችን ይዞ የጻፈ ይመስላል፤ (1) እግዚአብሔር ለአብርሃምና ለዘሮቹ የከነዓንን ምድር እንደሚሰጣቸው የገባውን ቃል ኪዳን በመፈጸሙ ታማኝ መሆኑን ለማሳየት፤ (2) ይህ ቃል ኪዳን የሚጠብቅ አምላክ ጻድቅ ስለ ሆነ የቃል ኪዳን ሕዝቡን የሚባርከው ቃሉን እስከ ታዘዙ ድረስ ብቻ መሆኑን ለማብራራት።

5. ትምህርተ መለኮታዊ ፋይዳ

የኢያሱ መጽሐፍ እንደ ሌሎቹ የመጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍት ሁሉ አስቀድሞ የትምህርተ መለኮት መጽሐፍ ነው። በዚህ መጽሐፍ ውስጥ እግዚአብሔር ራሱን በተለያዩ ዐይነት መልኩ ገልጿል፤ (1) እግዚአብሔር የእስራኤል አምላክ ነው። ለእስራኤል ምድሪቱን በመስጠቱም አስቀድሞ ለአብርሃም፣ በኋላም በዘፀአት ጊዜ ለሕዝቡ የገባውን ቃል ኪዳን ፈጽሟል። ስለዚህ ከሁሉም የሰው ልጆች ጋር ባይሆንም ከተወሰኑ የሰው ልጆች ጋር ቃል ኪዳን ሲገባ እንመለከታለን። ከዚህ ጋር የምርጫ አስተምህሮን እንመለከታለን።

(2) እግዚአብሔር ቅዱስ ነው። ርኩሰትንና ዐመፅን አይታገሥም። ከነዓናውያን ከምድሪቱ የተወገዱት በንጢአታቸውና በርኩሰታቸው ነው። እግዚአብሔር እስራኤላውያንንም በእንዲህ ዐይነት መልኩ ነው የሚያያቸው (ከምዕ 7 እና ከዘዳ 28-29 ጋር ያነጻ)።

(3) እግዚአብሔር ርኅሩኅ ነው፤ ከአረመኔያዊ ሕይወት መመለስንና የእግዚአብሔርን አምላክነት መቀበልን የሚፈቅዱ ሁሉ ከእግዚአብሔር ቁጥጥ ይተርፋሉ (ማስረጃ፡- ረዓብና የገባኑን ሰዎች)።

(4) እግዚአብሔር የፍጥረት ሁሉ አምላክ ነው፤ ፍጥረት ሁሉ ለእርሱ ሉዓላዊ ሥልጣን የሚገዛ ስለ ሆነ በፍጥረት ውስጥ ታላላቅ ተአምራትን መሥራት ይችላል (በዚህም

መጽሐፍ ላይ በምዕራፍ 3፣ 6፣ 10፣9-14 እና በሌላም ቦታ ተጠቅሷል)።

(5) እግዚአብሔር የአጥናፈ ዓለሙ ሁሉ ጌታ ነው። የአጥናፈ ዓለም ንግሥናውን የመስከረችለትን (2፥11) አመንዝራይቱን ረዓብን ወደ ሕዝቡ ቀላቅሎ መቀበል ይችላል። ምድርም የእርሱ ናትና ለፈቀደውና ለመረጠው ሊሰጣት ይችላል።

(6) እግዚአብሔር የጦርነት ጀግና ነው፤ ስለ እስራኤል ሆኖ ለማጥቃት አመራርንና ስልትን እየሰጠ በልዕለ ተፈጥሮአዊ ተግባሩም ድል እየሰጠ ኢየሱስን ረድቷል።

6. የመጽሐፉ አስቸጋሪ ገጽታዎች

በኢየሱስ መጽሐፍ አንድ ዋነኛ ችግር የከነዓናውያን የመወገድ ታሪክ ነው። ወንዶች፣ ሴቶችና ሕፃናት “ፈጽማችሁ አጥፉ” ከተባሉት ነገሮች ውስጥ ተካተዋል (6፥17) በርግጥ እንዲህ ዐይነቱ ተግባር በእስራኤል ውስጥ የመጀመሪያ ጉዳይ አይደለም። በዘኁ 21፥2-3 እስራኤላውያን እግዚአብሔር ድል የሚሰጣቸው ከሆነ በኢዚብ ያሉትን የከነዓናውያንን ከተሞች ሙሉ በሙሉ እንደሚያጠፉ ቃል ገብተዋል። ለእንዲህ ዐይነቱ ሰብአዊ ጅምላ ጥፋት ምን ፍትሐዊ መልስ መስጠት ይቻላል?

እግዚአብሔር ግን ምድሪቱን ለእስራኤላውያን ለመስጠት ሲል ከነዓናውያንን በጭፍን እንዳላጠፋቸው በጥንቃቄ ፍንጭ ሰጥቶናል። እግዚአብሔር ከነዓናውያንን ከምድሪቱ ያስወገዳቸው በራሳቸው ዐመፅ ሲሆን፣ እስራኤልም ታማኝ ሆኖ ባትገኝ ከምድሪቱ ትወገዳላች (ልክ በምርኮው ተፈጽሞ እንደ ነበረ፤ ከዘፍ 15፥16፣ ከ2ጴጥ 2፥9 ጋር ያነጻ)።

የከነዓናውያን መወገድ ስለ ክፋትና ስለ ሰይጣን መኖር መጽሐፍ ቅዱስ ከሚያቀርባቸው ብዙ መረጃዎች ውስጥ አንዱ ነው። ከክፉ ኃይላትም ጋር የተደረገው ትግል የእግዚአብሔርን ልጅ እስከ መስቀል ሞት አድርጎታል። በመስቀል የመከራ ሞትም እግዚአብሔር ክፉን ለአንዱና ለመጨረሻ ጊዜ አሸንፏል። በንስሐ ከጎጢአት ለመለየት የማይመርጡ ሁሉ በጎጢአታቸው ይጠፋሉ (ከዮሐ 8፥24 ጋር ያነጻ)። ስለዚህ እግዚአብሔር ጎጢአትና ጎጢአተኛን የሚዳኝበት መንገድ የጸጋውና የፍቅሩ ሌላው መልክ ነው። ጎጢአትና ክፋት እግዚአብሔር የሚወደውን ሕዝብ እንዲጠፋ በማድረግ የእግዚአብሔር የክብር መንግሥት ሙሉ በሙሉ እንዳይመሠረት ይከላከላል። በጥበበ ሰሎሞን (የአዋልድ መጽሐፍ ነው) እግዚአብሔር ከነዓናውያንን በአንድ ጊዜ ሙሉ በሙሉ ከማጥፋቱ ይልቅ ቀስ በቀስ ለማጥፋት መምረጡ ተጽፏል፤ ይህንንም ያደረገው የንስሐ ዕድልን ይሰጣቸው ዘንድ ነው።

አሁንም ቢሆን ለመረዳት እጅግ በጣም አስቸጋሪ የሆነው ጉዳይ የንጽሐን ሕጻናት መፈጅት ነው። ነገር ግን ልብ ሊባል የሚገባው ሞት የሰብአውያን የመጨረሻ ዕድል አለመሆኑና ታላቁም ክፋት ይህ የሥጋ ሞት አለመሆኑ ነው። አንድ ቀን እግዚአብሔር ይህንን ሁሉ ተግባሩን ሙሉ በሙሉ ግልጽ ያደርጋል፤ ይህንንም ያለ እርሱ ሊያደርግ የሚችል ማንም የለም።

ትንተና

፩. የተስፋዪቱን ምድር መውረስ (1፥1-12፥24)

ሀ. ለእስራኤል ዐዲስ መሪ (1፥1-18)

1. የኢየሱስ ሹመት (1፥1-9)

1 የሙሴ ሞት የእርሱን አመራር ማክተም ግልጽ በማድረግ የኢየሱስን መጽሐፍ ከዐምስቱ የኦሪት መጻሕፍት ይለየዋል። ቢሆንም ኢየሱስ ያከናወነው እያንዳንዱ ተግባር እግዚአብሔር በሙሴ በኩል የጀመረው ሥራ መፈጸሚያ ነበረ። በዚህኛው የመጀመሪያ ምዕራፍ ብቻ እንኳ በሙሴና በኢየሱስ መካከል ያሉትን በርካታ ግንኙነቶች ልብ ማለት ይቻላል (ቁ. 1፡ 3፡ 5፡ 7-8፡ 13-15፡ 17)።

“የእግዚአብሔር ባሪያ” ተደጋግሞ ሙሴን አስመልክቶ ጥቅም ላይ የዋለና የክብር መጠሪያ የሆነ ቃል ነው (ዘፀ

14፥31፤ ዘኁ 12፥7-8፤ ዘዳ 34፥5 እና ደግሞም 13 ጊዜ በኢየሱስ መጽሐፍ) “እግዚአብሔር ኢየሱስን እንዲህ አለው” በሚል ቃል አመራር ከሙሴ ወደ ኢየሱስ ተሸጋገረ። ኢየሱስ በዚህ መጽሐፍ ላይ ዐሥር ጊዜ “የነዌ ልጅ” ተብሎ ተጠርቷል፤ ነገር ግን ስለ አባቱ የሚታወቅ አንዳችም ነገር የለም። ገና ቀደም ብሎ ባሉት የኦሪት መጻሕፍት ኢየሱስ የሙሴ ረዳት ተብሎ ተጠቅሷል (ዘፀ 24፥13፤ 33፥11፤ ዘኁ 11፥28)። እርሱም እንደ ሙሴ የክብር መጠሪያ በሆነው “የእግዚአብሔር ባሪያ” በሚል ስያሜ የሚጠራው (24፥29) ወደ ሕይወቱ መጨረሻ ላይ ብቻ ነው።

2-3 እግዚአብሔር ትእዛዙን በማደስ ወደ ምድሪቱ እንዲገቡ ደግሞ ያዘዛቸው በሙሴ ሞት ምክንያት ነው። የእስራኤልን ወደ ተስፋዪቱ ምድር መግባት እንደ ምልክት የሚያደርገው የዮርዳኖስን ወንዝ መሻገራቸው ነው። በወቅቱ የወንዙ ሙላትም ሁኔታውን አስፈሪ አድርጎታል። አስቀድሞ ለአብርሃም የተሰጠው ምድርን የመውረስ ተስፋ (ዘፍ 12፥7) በአበው ታሪክ ውስጥ ዋነኛ ሐሳብ ነው። የዚህ ተስፋ መፈጸም ደግሞ የኢየሱስ መጽሐፍ ዋነኛ ትኩረት ነው።

4 በዘዳ 11፥24 (ከዘዳ 1፥6-8 ጋር ያነጻ) የተጠቀሰው ተስፋ እዚህም ስፍራ ላይ ይደገማል፤ በርግጥ እዚህ የተጠቀሰው ኢየሱስና እስራኤላውያን የሚወርሱት ቦታ እጅግ የስፋ አይደለም። አስቀድሞ የተነገራቸው ተስፋ ሙሉ በሙሉ በመውረስ የሚከናወነው በንጉሥ ዳዊትና በሰሎሞን ጊዜ (1ነገ 4፥21፡24ን ይመ) ደግሞም አንድ ጊዜ በያዝያንና በዳግማዊ ኢዮርብም ጊዜ ነው። ምደረ በዳ የሚለው በደቡብ ያለውን የኔጌብን በረሐ ሲያመለክት፣ ሊባኖስ የሚለው ደግሞ የሊባኖሳውያንን ተራራ የሚያመለክት ነው። የፍልስጥኤም ምድር የኬጢያውያን ምድር ተብሏል፤ ኬጢያውያን ከአካባቢው ከወጡ በኋላ እንኳ በግብፃውያንና በባቢሎናውያንም ጭምር ስፍራው በስማቸው ይጠራ ነበር (ከመሳ 1፥26 ጋር ያነጻ)። “ታላቁ ባሕር” ሜዲትራኒያን ነው።

5 “ማንም አይቋቋምም” (ቁ. 6-9) የሚለው ተስፋ እንዲፈጸም የሚደረጉ ነገሮችን ባለማሟላቷ እስራኤል በጋይ በውርደት ተሸነፈች (7፥1-5)። “እኔ ከአንተ ጋር ነኝ” የሚለው የእግዚአብሔር ተስፋ (ከዘዳ 31፥6-8 ጋር ያነጻ) ለሙሴ ስኬት የነበረ ሲሆን፣ ለኢየሱስም እንዲሁ ስኬት ይሆናል (ማቴ 28፥19-20 ጋር ያነጻ)። ለእንዲህ ዐይነቱ ተስፋ መፈጸም የሚያስፈልገው ነገር በቁ. 7-8 ይገኛል (ከ7፥12 ጋር ያነጻ)። “እግዚአብሔር አምላክህ ከአንተ ጋር ነው” የሚለውም በዚህ ምዕራፍ ውስጥ የተደጋገመ አገላለጽና ተመሳሳዩን ቃል በጥንድ የመናገሪያ ቃል ነው (ከቁ. 7-9፡ 18 ጋር ያነጻ)።

6 “በርታ ጽና” የሚለው ቃል ከቁ. 6-9 ሦስት ጊዜ እግዚአብሔር ለኢየሱስ ደግሞ የተናገረው ቃል ነው፤ ሕዝቡም በዚሁ ቃል ኢየሱስን መልሰው ተናግረውታል (ቁ. 18)። ኢየሱስ ምናልባት ከእርሱ በፊት የነበረው መሪ ታላቅ እንደ ነበረ ማወቁና የእርሱም ኃላፊነት እጅግ ታላቅ መሆኑን መገንዘብ ሳያሸማቅቀው አልቀረም። ከዚህ የተነሣም በእግዚአብሔር ንግግር ውስጥ በርታ የሚለው ቃል ተደጋግሟል። ይህ ክፍል ምንባብ የመጽሐፉን ሁለት ታላላቅ ክፍሎች ያስተዋውቃል፤ በመጀመሪያ ምድሪቱን ስለ መውረሳቸው (ምዕ 1-12)፣ ከዚያም የምድሪቱን ክፍፍሎች (ምዕ 13-21)።

7 “ባሪያዬ ሙሴ የሰጠህ ትእዛዝ” የሚለው የዘዳግም መጽሐፍ ከፊል ሊሆን ይችላል (ከዘዳ 1፥5፤ 31፥9-13 ጋር ያነጻ)። በኢየሱስና በዘዳግም መጽሐፍ መካከል የሚታየው በርካታ ተጓዳኝነት የኢየሱስ መጽሐፍ ጸሐፊ ከዘዳግም መጽሐፍ መልእክት (ይዘት) ጋር ያለውን የቀረበ ትውውቅ ያመለክታል። በእግዚአብሔርና በእስራኤል መካከል ያለው የቃል ኪዳን ግንኙነት እስራኤል ለሕጉ ባላት መታዘዝ የሚወሰን ነው። ወደ ቀኝም ወደ ግራም አትበል የሚለው መግለጫ የሚያመለክተው ማወላወል አለመፈቀዱን ነው።

8-9 ቁ. 8 የኢየሱስ መጽሐፍ መሪ ጥቅስ ነው። ‘ከአፍህ’ የሚለው ቃል በጥናት ጊዜ የሚደረገውን ደጋግሞ የማለት ያመለክታል። “ከሐሳብህ አትለየው” የሚለው በቁሙ (ቃል በቃል) ደጋግመህ በለው ማለት ነው። ሰዎች ሳይቋርጡ ለራሳቸው የእግዚአብሔርን ቃል ሲደጋግሙት ስለዚያ ቃል

ሳያቋርጡ ያሰላስላሉ ማለት ነው። ነገር ግን የእግዚአብሔር ቃል ዕውቀት ለብቻው አይበቃም። በውስጡ የተጻፈውን ሁሉ በጥንቃቄ መፈጸም ያስፈልጋል። በውስጡ የተጻፈውን ሁሉ መታዘዝ ያስፈልጋል። ግማሹን ታዘ ግማሹን አለመታዘዝ ጨርሶ አለመታዘዝ እንደ ማለት ነው (ከኢያ 2፥8-13 ጋር ያነጻ)።

2. ኢየሱስ ለአለቆች የሰጠው ትእዛዝ (1፥10-11)

10-11 ኢየሱስ ትእዛዛት በፍጥነት ወደ ሕዝቡ የሚደርሱበት በደንብ የተደራጀ የእዝ ሰንሰለት አለው። የሚያዘጋጁት ሥንቅ እስራኤላውያን ምድሪቱን ተሻግረው ከነፃን እስከሚገቡ በየቀኑ የሚያገኙትን መናገም ይጨምራል (5፥12)። መደበኛ የሆነ የወቅት ሰብል ባለመኖሩም እያንዳንዱ ሰው የራሱን ሥንቅ የማዘጋጀት ኅላፊነት ነበረበት። እስራኤላውያን አንዴ ወደ ምድሪቱ ከገቡ በኋላ ግን ወረራውን አድርገው የነበሩት በመሽር ጊዜ ስለ ነበረ በዕርሻውም ስፍራ ዝግጁ የሆነ ምግብ አግኝተው ነበር (3፥15)። ሦስት ቀናት ማለት በቀላሉ ከነገ ወዲያ ወይም “በጥቂት ቀናት ውስጥ” በኋላ ማለት ነው (2፥16; 22፥ 3፥2፤ 9፥16)።

3. ኢየሱስ ከዮርዳኖስ ወዲህ ለሚቀሩት ነገዶች ትእዛዝን ሰጠ (1፥12-15)

12 በጠቅላላው መጽሐፍ ውስጥ የሮቤል ነገድ፣ የጋድ ነገድና የምናሴ ነገድ እኩሌታ ከፍተኛ ትኩረት የተሰጠባቸው ናቸው (4፥12-13፤ 13፥8-32፤ 22፥1-34)። ምንም እንኳን የእነርሱ ግዛት ከአጠቃላይ የእስራኤል የተስፋይቱ ምድር ወሰን ውስጥ የተካተተ ቢሆንም (1፥3-4) ትረካው ዐልፎ ዐልፎ ሁለት ተኩሉን ነገድ ከተስፋይቱ ምድር ውጪ የሚያደርጋቸው ይመስላል (ከ22፥29 ጋር ያነጻ)።

13-15 እዚህ ላይ የተጠቀሰው የሙሴ ትእዛዝ በዘጸ 3፥18-20 ተዘግቧል (ከዘኁ 32፥20-22 ጋር ያነጻ)። “ያሳርፋችኋል” የተጠበቀ ድንበርንና ሰላምን የሚያሳይ ነው፤ በብሉይ ኪዳን እጅግ አስፈላጊ የሆነ እሳቤ ነው (ከሩት 1፥9፤ 3፥1 የዐዲሱ መደበኛ ትርጉም ማብራሪያ፤ ከዕለ 4፥1-11 ጋር ያነጻ)።

“ተዋጊዎቻችሁ ሁሉ” የሚለውን ቃል ለመተርጎም ትንሽ አስቸጋሪ ይመስላል፤ በዘኁ 26፥7; 18፥ 34 እነዚህ ተዋጊ ነገዶች 110000 ጦር መሣሪያ መያዝ የሚችሉ ወንዶች ናቸው። ይሁን እንጂ ኢያ 4፥13 ወደ ከነፃን ከገቡት የሁለት ተኩሉ ነገድ ተዋጊዎች 40000 እንደ ሆኑ ይናገራል። ምናልባት እጅግ በጣም ብዙ የሆኑት ጦረኞች ብቻ ተመርጠው ቀሪዎቹ ሕፃናትን፣ ሴቶችን፣ አዛውንትንና የቤት እንስሳትን ለመጠበቅ ቀርተው ይሆናል (ከ22፥8 ጋር ያነጻ)። የእነዚህን ነገዶች ወደ የስፍራቸው (ምድራቸው) የመመለስ ሁኔታ በ22፥1-4 ይመልከቱ። ሙሴ የዮርዳኖስ አካባቢን እንደ ውርስ መሬታቸው የመስጠቱ ሁኔታ በዘኁ 32 ላይ ተጠቅሷል።

4. የኢየሱስ መሪነት በሕዝቡ ተቀባይነት መረጋገጡ (1፥16-18)

16-18 ይህ አንቀጽ በመሠረቱ የሚመለከተው ከዮርዳኖስ ማዶ ያሉትን ነገዶች ብቻ ሳይሆን ጠቅላላ እስራኤልን ነው። ሕዝቡ ልክ ለሙሴ ያሳዩትን ዐይነት ታማኝነት ለኢየሱስም አላዩ። “እግዚአብሔር አምላክህ . . . አሁንም ካንተ ጋር ይሁን” የሚለው ሐረግ፤ እግዚአብሔር ከአንተ ጋር ለመሆኑ ምልክቶች እስካየን ድረስ አመራርህን እንከተላለን የሚል የሚከተሉበትን ምክንያት መግለጫ እንጂ ጸሎት ማቅረባቸው አይደለም። በቀ. 18 ላይ የተጠቀሰው አስከሬ ቅጣት ጥበቅ ሥርዐትን በሚጠይቀው ወታደራዊ ሁኔታ ላይ ያተኮረ ነው። ይህም ቅጣት አካንን አስመልክቶ በምዕ 7 ላይ በተግባር ውሏል።

ለ. ጥቂት ቦታዎችን መያዝ፡- ኢየሪኮና ጋይ (2፥1-8፥35)

1. ረዓብና እስራኤላውያን ሰላዮች (2፥1-24)

ሀ. ሰላዮቹ ስለ መላካቸው (2፥1-7)

1 ኢየሱስ የስለላውን ተልእኮ በስውር ለማድረግ የወሰነበት ምክንያት ምናልባት አሉታዊ ዘገባ መጥቶ ሕዝቡ ተስፋ እንዳይቁርጥ ሊሆን ይችላል (ከዘኁ 13-14 ጋር ያነጻ)። ሰላዮችን የመላካቸው ሁኔታ ያለማመናቸው ምልክት አይደለም፤ ምክንያቱም የመለኮት ርዳታን የማግኘት ተስፋ የሰው ልጆችን ኅላፊነት አያስቀርም። ከዚህም የተነሣ ኢየሱስ በእያንዳንዱ ዋነኛ ጦርነት ሰላዮችን ልኳል (ከ7፥2 ጋር ያነጻ)። “በተለይ የኢያሪኮን” የሚለው ሐረግ የሚያመለክተው ወደ ምዕራብ ለመጓዝ ወሳኝና ባለቅጥር ከተማ ስለ ሆነች ነው። ኢያሪኮ በተስፋይቱ ምድር ለመጀመሪያው ወታደራዊ ግጥሚያ እጅግ ወሳኝ የሆነች ስፍራ ናት።

የጋለሞታይቱ የረዓብ ቤት ለሰላዮቹ ማንም ሳይደርስባቸው የሚፈልጉትን መረጃ በመስብሰብ ለመቁየት የሚያስችል ብቸኛ ስፍራ ነበረ። በተጨማሪም ቤቷ ይገኝ የነበረው በከተማዬቱ ቅጥር ጫፍ ስለ ነበረ ለማምለጥም ያመቻል (ቀ. 15)።

2-3 የፍልስጥኤም ከተሞች በአብዛኛው ራሳቸውን የቻሉ ከተሞችና መሪዎቻቸውም ንጉሥ ተብለው የሚጠሩ ናቸው። ሰላዮቹ ላለመታየት ያደረጉት ሙከራ ከሸፈ። “ጥቂት እስራኤላውያን በሌሊት ወደዚህ መጥተዋል” የሚለው መረጃ እስራኤላውያንን ከሩቅ ለፈሩአቸው የኢያሪኮ ነጥሪዎች (ቀ. 9-11፤ ከዘፀ 15፥15 ጋር ያነጻ) እጅግ በጣም መጥፎ ዜና ነበረ። “በሌሊት” የሚለው ቃል ምናልባት አመሸሽ ላይ ሊሆን ይችላል፤ ምክንያቱም ከጨለመ ወደ ከተማዬቱ መግባት አይቻልምና። ንጉሡ በርግጥ ሰላዮቹ በረዓብ ቤት ይፍራሉ ብሎ ገምቶ ነበር። በጥንት ጊዜ ሴትኛ ዐዳሪዎች በመረጃ (ስለላ) ተግባር ውስጥ ይሳተፉ ነበር። ንጉሡ ረዓብ የአገር ፍቅር ግዴታዋን በመወጣት ሰላዮቹን ታስረክባለች ብሎ ዐስቦ ነበር።

4-5 ረዓብ ሰላዮቹን በመደበቅ ዋሽቸ። በጦርነት ጊዜ ማታለል እጅግ አስፈላጊ ስልት ነው። ሰላዮቹን በመደበቁ ረዓብ የገዛ ሕዝቧን በመቃወም ከእስራኤላውያን ጋር መወገፍ ነበር። ይህ ተግባራዊም አገር የመክዳት ያህል ነው። ረዓብ የንጉሡን መልእክተኞች ፈጥናችሁ ተከተሏቸው ማለቷ እነርሱ ሲፈጥኑ ሰላዮቹ እንዲያመልጡ ለማድረግ ነው። ቤቷን በማስፈተሽ የሚመጣውን አደጋ ለመቀበል አልደፈረችም፤ ምክንያቱም ማንም ሰው ከሰላዮች ጋር ያበረ መሆኑ ከተጠረጠረ እንደሚገደል ታውቃለች።

6-7 በዚያን ዘመን የነበረው ዝርግ ጣራ እህልንና ነዶን ለማድረቅ አመቺ ነበር። ረዓብ የተልባ ነዶ ክምሯን ለዚህ ተግባሯ አዋላችው። እዚህ ስፍራ የተጠቀሰው መንገድ ከኢየሩሳሌም ወደ ኢያሪኮ ከዚያም በስተ ምሥራቅ በኩል የዮርዳኖስን ወንዝ አሻግሮ የሚወስድ ነው። መሻገሪያ የሚለውም በአንዳንድ አካባቢ ወንዙ ጥልቀት ስለሌለው በእግር እንደሚቋረጥ ለማመልከት ነው። ምንም እንኳን ወንዙ ያለው በሙላት ወቅት ቢሆንም ሰላዮቹ ያለ ተአምር ሊያቋርጡት ችለዋል። የሚፈልጓቸውም ከዚያ በኋላም የቅጥር በር ተዘጋ። ለሁለተኛ ጊዜ የመዘጋቱ ጉዳይም (ቀ. 5 ይመ) የሰላዮቹን በከተማው ውስጥ በወጥመድ የመውደቅን አስቸጋሪ ሁኔታ ያሳያል።

ለ. ረዓብ ከሰላዮቹ ጋር የገባቸው ቃል ኪዳን (2፥8-21)

8 ሰላዮቹ ያቺን ምሽት ሊተኙ ዐስበው ነበረ፤ ነገር ግን ከመተኛ ታቸው በፊት ረዓብ ወደ እነርሱ (ወደ ጣራው) መጣች።

9 በእውነቱ ረዓብ ስለ እስራኤላውያን ታሪክና እግዚአብሔርም ስለ እነርሱ ያለውን የወደ ፊት ዕቅድ በሚመለከት ያላት ትልቅ ዕውቀት የሚያስደንቅ ነው። ምድሪቱን ስለ መውረሳቸው የተናገረው ንግግር አንድ ተልእኳቸው የተጠናቀቀ ያህል የሚያመለክት ነው። እግዚአብሔር ለእስራኤላውያን በግብፅና ከዮርዳኖስ ማዶ ያደረገላቸው ይህንንም ምድር ሊሰጣቸው እንደሚችል አሳምኗት ነበር። “እናንተን መፍራት እንዳደረግን” የሚለው ቃል በዘፀ 15፥15-16 እንደሚፈጸም አስቀድሞ ተነግሮ ነበር።

10 እግዚአብሔር “ቀይ ባሕርን” ስለ ማድረፍ ዘፀ 14፥21-31ን ይመልክቱ፤ ስለ ሴዎንና ዐግ ዘኑ 21፥21-35ን ይመልክቱ። “አሞራውያን” የሚለው ስያሜ በሁለቱም የዮርዳኖስ ክፍሎች ባሉት ተራራማ አገሮች የሚኖሩትን ሁሉ በአጠቃላይ ለማመልከት ጥቅም ላይ የዋለ ስያሜ ነው። “ፈጽማችሁ ባጠፋችኋቸው ጊዜ” የሚለውም ሃራም የሚለውን የዕብራይስጥ ቃል የሚያመለክት ሲሆን፤ በጥንት ጊዜ የጦርን ምርኮ መሉ በመሉ ማጥፋት ለአማልክት ግብር አድርጎ እንደ ማቅረብ ይቈጠር ነበር (ከ6፥17 ጋር ያነጻ)።

11-12 ሁል ጊዜ በጦርነት ወቅት ወኔ እጅግ ወሳኝ ጉዳይ ነው። ፍርሀት ወደ ሌሎች የሚተላለፍና እንዲያውም በብዙ ነገር በላጭ የሆነ አደረጃጀት ያለውን ሰራዊት ለሽንፈት የሚያዳርግ ነው። ረዓብ እምነቷን የገለጠችበት ንግግር ከአንድ አረማዊ የማይጠበቅና በእስራኤል አምላክ አምና መለወጧን የሚያረጋግጥ ነው (ከዕብ 11፥31 ጋር ያነጻ)። “ቸርነት” የሚለውም ቃል ላደረግሁት ነገር በምላሹ ጥንቃቄ አድርጉልኝ የሚል ነው። እነዚህን ሰላዮች ከንጉሡ ሹማማት በመደበቁ ከገዛ ሕዝቧ በተቃራኒ በመሆን ሕይወቷን ለአደጋ አሳልፋ ሰጥታለች። በምላሹም የራሷና የቤተ ሰቦቿ ሕይወት ሊጠበቅላት ይገባል።

13 ረዓብ ቤተ ሰቦቿን “ከሞት እንድታድኑ” በማለት ሰላዮቹን ስትጠይቅ ምናልባት እስረኞች ሆነው በሕይወት ከመቁየት ያለፈ ላይሆን ይችላል። ይሁን እንጂ ቀስ በቀስ ወደ ሕዝቡ ተቀላቅለዋል (6፥25)። በቅዱሳት መጻሕፍት ድነት አብዛኛውን ጊዜ ከቤተ ሰብ ጋር ተያይዞ እንመለከታለን (ዘፀ 12፥3፤ 24፥15፤ ከሐሥ 16፥31 ጋር ያነጻ)። የረዓብ ቤተ ሰቦች ወደ እርሷ ቤት መጥተው በመሰባሰብ እነርሱም በየግላቸው ማመናቸውን በዚህ ማሳወቅ አለባቸው።

14-15 “ክልተናገራችሁ” የሚለው ቃል የብዙ ቊጥርን ተውላጠ ስም ይዟል፤ ረዓብና ጠቅላላ ቤተ ሰቧ ይህንን ምስጢር መጠበቅ ይገባቸዋል። ከከተማዬ ቅጥር ጋር ተያይዘው የተሠሩ እንደ ረዓብ ያሉ ቤቶች እንደ ነበሩ ከጥንት ኢያሪኮ ፍርስራሽ የከርሰ ምድር ተመራማሪዎች ጥናት ማረጋገጥ ችለዋል።

16 ከቊ 16-21 ያለው ንግግር የተደረገው ረዓብ ሰላዮቹን በገመድ ወደ መሬት ከማውረዱ በፊት መሆኑ አያጠራጥርም። ለ“ሦስት ቀን” የሚለውን በ1፥11 ይመ። ከኢያሪኮ በስተ ምዕራብ በኩል ያሉት ኩረብቶች ጭው ያሉና ባዶዎች ናቸው። የንጉሡ ሹማማት ፍለጋ የነገሱት በተቃራኒው አቅጣጫ ነው።

17-21 ሰላዮቹ ሦስት መስፈርቶችን አስቀምጠዋል፤ (1) ቀይ ፊትል በረዓብ መስኮት መስቀል አለበት፤ (2) የረዓብ መላ ቤተ ሰብ በእርሷ ቤት መሰባሰብ አለባቸው፤ (3) በረዓብና በሰላዮቹ መካከል የተገባው ቃል ኪዳን ምስጢር መጠበቅ መቻል አለበት። ለረዓብም ሆነ ለቤተ ሰቦቿ እምነታቸውን የሚገልጡበት ተግባራዊ መንገድ ይህ ነው። ቀይ ፊትል የረዓብን ቤት ለይቶ ለማወቅ ይጠቅማል፤ ሰላዮቹ በኋላ የሚኖረው ጦርነት ቤት ለቤት ሊሆን እንደሚችልና ይህም ምልክት ያለበትን ቤት ለማዳን እንደሚያስችል ገምተዋል። “ደሙ በራሱ ላይ ይሆናል” ማለት ትእዛዙን ባለመቀበል ከቤት ውጪ ተገኝቶ የሚሞት የረዓብ ቤተ ሰብ አባል ንላፊነቱ የራሱ ነው ማለት ነው።

በዚያን ጊዜ ሰላዮቹ ከተማውን ለመያዝ እግዚአብሔር ሊፈጽም ያለውን ተአምር ስለማያውቁ ረዓብ እንዴት አድርጋ ለእስራኤላውያን ከተማውን አሳልፋ እንደምትሰጥ ሳያቅዱ አልቀሩም። ለማንም እንዳትናገር የተባለውም ምስጢር ይህ ሊሆን ይችላል። “ቀዩንም ፊትል በመስኮት በኩል

አንጠለጠለችው” የሚለው አረፍተ ነገር በተግባር የተገለጠ እምነትን የሚያሳይ በመሆኑ መልካም የክፍሉ መደምደሚያ ነው።

ሐ. የሰላዮቹ ሪፖርት (2፥22-24)

22-24 ሰላዮቹ ረዓብ ያለቻቸውን መመሪያዎች ለመከተል ማመናቸውም የሚያስገርም ነው። ለኢያሱ ያወሩለት “ያጋጠማቸውን ነገር ሁሉ” መሆኑን ብናይም፤ ቊ 24 ላይ የገለጡት የነገሩን ማጠቃለያ እንደ ሆነ ልንገምት ይገባል። የዘገባው ትራኬ በድል ነው የተጠናቀቀው። እግዚአብሔር ለተስፋ ቃሉ ታማኝ በመሆኑ የምድርቱ ነዋሪዎች መሉ በመሉ ሐሞታቸው ፊሶ ነበር።

ሀ. የመሻገር መመሪያዎች (3፥1-13)

1-3 ከሰጡም እስከ ዮርዳኖስ ያለው የዐሥራ ስድስት ኪ.ሜ መንገድ አብላጫውን የቀኑን ጊዜ ሳይፈጅ አልቀረም። ከሦስት ቀን በኋላ ማለት በዕብራውያን ዘይቤያዊ አነጋገር በሦስተኛው ቀን እንደ ማለት ነው (1፥11ን ይመ)። የቃል ኪዳን ታቦት መገኘትም የእግዚአብሔር ከሕዝቡ ጋር የመገኘት ምልክት (ከዘፀ 25፥10-22 ጋር ያነጻ) ሲሆን፤ የዮርዳኖስን ወንዝ መሻገርም ሃይማኖታዊ ክንውን መሆኑን ያመለክታል። ይህ ታቦት በካህናቱ ትክክል ዮርዳኖስን አቋርጦ ሲሻገር እግዚአብሔር ምድሪቱን ይገባኛል ማለቱን ያሳያል። “ከሰፈራችሁ” የሚለውም የሚያመለክተን የእስራኤል ነገዶች የሚያርፉት እንደየነገዳቸው መሆኑን ነው (ከዘኑ 2 ጋር ያነጻ)።

ይህ የብሉይ ኪዳን ኢያሪኮ ያረፈበት ስፍራ ሲሆን ከምዕራብ በኩል የዮርዳኖስን ወንዝ አሻግሮ ምሥራቁን ያስቃኛል።

4 ሕዝቡ “አትቅረቡ” ተባለ። ዮርዳኖስን ሲሻገሩ ሁለት ሺ ክንድ ያህል ከታቦቱ እንዲርቁ ማስጠንቀቂያ ተሰጣቸው። ምናልባት ይህንን ርቀት እንዲጠብቁ የተናገራቸው ካህናቱ ታቦቱን ይዘው ሲሻገሩ በወንዙ መካከል የቆሙበትን ስፍራ ለማመልከት ሊሆን ይችላል።

5 ሕዝቡ መቀደስ ያለባቸው እግዚአብሔር ቅዱስ ስለ ሆነ፤ ታቦቱ ቅዱስ ስለ ሆነ፤ እንዲሁም እየተከናወነ ያለው ተግባርም ቅዱስ ስለ ሆነ ነው። መቀደስ መተጣጠብን፤ ልብስን ማጽዳትንና ከወሲብ መታቀብን ሁሉ ያካትታል (ከዘፀ 19፥14-15 ጋር ያነጻ)። “አስደናቂ ነገር” ማለት ተአምራዊ ነገር ማለት ነው።

6 ካህናቱ ታቦቱን ተሽክመው ወንዙን እንዲሻገሩ እንጂ ይህንን ሞልቶ የሚፈስ ወንዝ እንዴት እንደሚሻገሩ አልተነገራቸውም (ቊ 15)። እግዚአብሔር ብዙ ጊዜ መንገድን ከመክፈቱ በፊት የእምነትን ርምጃ ቀድመን እንድንራመድ ይጠበቅብናል።

7-8 ኢያሱ ሕዝቡን እንዲመራ የተሰጠው ሹመት አሁን በተግባር ይረጋገጣል። ለዚህ ታላቅ ተአምር መፈጸም ምክንያት ከሆኑት ነገሮች አንደኛው እግዚአብሔር ከሙሴ ጋር እንደ ነበረው ሁሉ ከኢያሱ ጋር መሆኑንም ማረጋገጠው ነው። “በወንዙ

ውስጥ ገብታችሁ ቁሙ። የሚለው ትእዛዝ የትረካውን ልብ አንጠልጣይነት የሚጨምር ነው። እስካሁንም ሕዝቡ በውሃው እንዴት እንደሚሻገሩ የሚጠቀሙ ነገር የለም።

9-10 ሕያው አምላክ የሚለውም እስራኤል የምታመልከው አምላክ ሕያው እንደ ሆነ አጽንዖት የሚሰጥ ነው። ኢየሱስ እያረጋገጠላቸው ያለው ከእስራኤል ጋር እየተራመደ ያለው አምላክ ዐይን እያላቸው ከማያዩት የአሕዛብ አማልክት በተቃራኒው (ከመዝ 115፥3-7 ጋር ያነጻ) ታላቅ ሥራዎችን ሊፈጽም የሚችል አምላክ መሆኑን ነው። አጠቃላይን የከነዓንን ሕዝብ “ከነዓናውያን” ወይም “አሞራውያን” ብሎ መጥራት ይቻላል። ይሁን እንጂ ትክክለኛዎቹ ከነዓናውያን በዮርዳኖስ ሽለቆ ቆላማ ስፍራ የነበሩ ሕዝቦች ሲሆኑ (ዘኁ 13፥29) አሞራውያን ደግሞ በተራራማው ስፍራ ይኖሩ ነበር። ከጢያውያን ስለ ተባሉት 1፥47ን ይመልከቱ፤ ፌርዛውያን ደግሞ በኩረብታማው አገር መሃል በአብርሃምና በያዕቆብ ዘመን የኖሩ ናቸው (ዘፍ 13፥7፤ 34፥30)፤ ጌርጌሳውያን ምንም እንኳን በከነዓናውያን ሕዝቦች የስም ዝርዝር ውስጥ ያሉ ባይሆንም፤ እዚህ ስፍራ ግን ተጠቅሰዋል። ኢየሱሳውያን ደግሞ ቀደም ብሎ ያበፅ ተብሎ የጠራ በነበረው ኢየሩሳሌም ይኖሩ ነበር (15፥63)። ኢየሱሳውያን በሰሜናዊ ፍልስጥኤም ግዛት በተራራማው አገርም ይኖሩ ነበር (11፥3)።

11 አሁንም ቢሆን ሕዝቡ ዮርዳኖስን እንዴት እንደሚሻገር አልተገለጠም። ታቦቱ ቀድሟቸው ይሄዳል፤ ይህም እግዚአብሔር ከእነርሱ ጋር እንደሚሄድና መንገዱን እንደሚያዘጋጅላቸው ያሳያቸዋል።

12 በትረካው መሃል ገብቶ “ዐሥራ ሁለት ሰዎች ምረጡ” የሚለው ትእዛዝ ለምን እንደ ተመረጠና ምን ሊያደርጉ እንደ ሆነ ማብራሪያ የተሰጠበት አይደለም። ምናልባት ይህ ጥቅስ የሚጠቀሙ ሰዎቹ መቼ እንደ ተመረጡ ሲሆን፤ 4፥2-3 ደግሞ (ትእዛዙ የተደገመበት) ተልእኮአቸው የተከናወነበትን ያሳያል።

13 “የምድርን ሁሉ ጌታ የእግዚአብሔርን” የሚለው ሐረግ ላይ የመጀመሪያው ጌታ የሚለው ቃል ያህዌ የሚለውን የተቀደሰ ስም የሚያመለክት ነው። አይሁዳውያን ለእግዚአብሔር የተቀደሰ ስም ካላቸው ከበሬታ የተነሣ በቅዱሳት መጻሕፍታቸው በብረ ጊዜ ያህዌ ከሚለው ስም ጋር ይደርሱ ጌታ አምላክ በማለት ይተኩታል። ሁለተኛው “ጌታ” የሚለው ቃል እግዚአብሔር የሚለው መሪ ባሌቤት የሚለውን ያሳያል። በዘፀአትም ሆነ ምድሪቷን ስለ መውረስ ባለው ታሪክ መሪ ከሆኑት የትረካ ሐሳቦች አንዱ የእስራኤል አምላክ የምድር ሁሉ ጌታ የመሆኑ ጉዳይ ነው (ከዘፀ 9፥29 ጋር ያነጻ)። ይህ ነው ለእስራኤል ምድሪቱን የመውረስ መብት የሰጣት።

በመጨረሻ እዚህ ጋ ሕዝቡ ዮርዳኖስን እንዴት መሻገር እንደሚችል ይነገረዋል፤ መደበኛው የወንዙ ፍሰትም ሽቅብ ይታገድና ውሃው እንደ ክምር ይቆላላል።

ለ. በደረቅ ምድር ተሻገሩ (3፥14-17)

14-16U እስራኤላውያን ሰፈሩን ለቀው ሲወጡ ካህናቱ ፊት ፊት የቃል ኪዳንን ታቦት ተሸክመው ይመራሉ። “የዮርዳኖስ ወንዝ ሞልቶ ነበር” የሚለውም ሐረግ ትራኬውን የበለጠ ልብ አንጠልጣይ በማድረግ፤ ቀጥሎ ሊሆን የሚችለውን ሁኔታ አስቸጋሪነት ያሳያል። “እግራቸው ውሃውን እንደ ነካ ከላይ የሚወርደው ውሃ ቆመ” የሚለው እውነተኛ፤ አስደናቂና ትልቅ ተአምር እየተፈጸመ መሆኑን ከፍ ባለ የትራኬ መንገድ የሚገልጥ ነው። ካህናቱ ወደ ወንዙ ከመቅረባቸው ቀድሞ የውሃ ፍሰቱ ሽቅብ ሊቆም ይገባዋል። አለዚያ ወደ ታች በመፍሰስ ቀሪው የውሃ አካል ካህናቱ ከረገጡት በኋላ ሊሆን አይችልም።

16A-17 ውሃውም “እንደ ክምር” ተቆልሎ ተከማቸ። “አዳም” ተብላ የምትጠራውም ከተማ እስራኤላውያን ዮርዳኖስን ከተሻገሩበት ስፍራ ሽቅብ ሃያ ማይል ርቀት ላይ የምትገኝ ከተማ ናት። ካህናቱ እግሮቻቸውን ወደ ወንዙ አስገብተው የሚረገጡበት ጊዜ ትክክለኛ ይሆን ዘንድ ውሃው መጥጥ ብሎ አልቆ እስራኤላውያን እስከሚያዩት ርቀት ድረስ ተብስበዋል። የ“ዓረባ ጨው ባሕር” ሙት ባሕር በመባል የሚታወቀው ነው። ከላይ ቍልቍል የሚወርደው ውሃ

ፈጽሞ ተቋረጠ። እስከ ሙት ባሕር የሚሄደው ውሃ ደረቀ ማለት ነው። “በደረቁ ምድር” ማለት የወንዙ መፍሰሻ የነበረው በን የሚል አባራ ሆነ ማለት ሳይሆን ምንም በውሃ የተሸፈነ አካል የለም ማለት ነው።

ሐ. ስለ መሻገራቸው መታሰቢያ ማድረጋቸው (4፥1-24)

1-3 “እግዚአብሔር ኢየሱስን እንዲህ አለው” የሚለው ተደጋጋሚ ሐረግ እያንዳንዱ ተግባር ለእግዚአብሔር በመታዘዝ የሚፈጸም መሆኑን አጽንዖት የሚሰጥ ነው። ታሪኩ ቅደም ተከተላዊ ሥርዐትን ፈጽሞ የተከተለ ከሆነ፤ እነዚህ ሰዎች ወንዙን ከተሻገሩ በኋላ ተመልሰው እስከ ወንዙ ጫፍ ድረስ ሄደዋል ማለት ነው። ሕዝቡ ከመሻገራቸው በፊት ትእዛዙ ተሰጥቶአል፤ ይሁን እንጂ እዚህ ቦታ ደግሞ በትክክል ሕዝቡ ወንዙን እየተሻገሩ ድንጋዮቹን በሚያነሡበት ታሪክ ውስጥ እንደ ገና ተጠቅሷል (3፥12 ይመ)። ድንጋዮቹ ከወንዙ መካከል መለቀማቸው በርግጥ ሕዝቡ ተሻግሮ ይሄድ ዘንድ ወንዙ ደርቆ እንደ ነበር ያመለክታል።

4-6U የተመረጡት ዐሥራ ሁለት ሰዎች ድንጋዮቻቸውን የሚለቅሙት ታቦቱን የተሸከሙት ካህናት ከቆሙበት ስፍራ ነው። የድንጋዮቹም አገልግሎት ለመጨመር ትውልድ ምልክት መሆን ነው (ቍ 6U)።

6A-9 ለመታሰቢያነት ድንጋዮችን መከመር በብሉይ ኪዳን የተለመደ ተግባር ነው (ከ7፥26፤ 24፥26-27፤ ከዘፍ 28፥18-22፤ 31፥45-47፤ ከ1ሳሙ 7፥12 ጋር ያነጻ)። እንዲህ ዐይነቶቹ መታሰቢያዎች የሚደረጉበት ምክንያት የእግዚአብሔር ተአምራውያን ሥራዎች ተደጋግመው እንዲነገሩ የሚያደርጉ ጥያቄዎችን እንዲፈጥሩ ነው። ማስታወስ መጪው ትውልድ እግዚአብሔር ለእስራኤል ባደረጋቸው ታላላቅ ሥራዎች የሚሳተፍበት መንገድ ነው።

10-11 “ሙሴ ለኢየሱስ በሰጠው መመሪያ መሠረት” የሚለው አረፍተ ነገር የኢየሱስ አገልግሎት በሙሴ ሥር መታቀፉንና የእርሱም ቀጣይ አገልግሎት መሆኑን የሚያመለክት ነው። ምንም እንኳን በዘዳ 31፥7 ትንሽ ጠቋሚ ሐሳብ ቢኖርም፤ ሙሴ ዮርዳኖስን የመሻገር ቀጥተኛ ትእዛዝ ሊኢየሱስ መስጠቱን የሚያሳይ ዘገባ የለንም። “ሕዝቡም ፈጥነው ተሻገሩ”፤ ምክንያቱም ወንዙ የቆመው ለተወሰነ ጊዜ ብቻ ነበር። ሕዝቡ ሁሉ ተሻግረው እስከሚያልፉ ድረስ ካህናቱ መንገድ እንዳልቀጠሉ ግልጽ ነው።

12-13 እዚህም ስፍራ ላይ ለጸሐፊው ከነዓንን መውረስን አስመልክቶ ከዮርዳኖስ ወዲህ ቀሪ የሆኑት ነገዶች የተጫወቱት ሚና እጅግ ወሳኝ መሆኑን እንመለከታለን (ከ1፥12 ጋር ያነጻ)። ከሌሎቹ እስራኤላውያን ሁሉ ቀድመው ነው የሄዱት። “አርባ ሺህ” ለሚለው በ1፥14 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ። “ለውጊያ ዝግጁ ነበሩ”፤ ይህም ማለት የምድሪቱ ነዋሪዎች እስራኤላውያን ወንዙን ሲሻገሩ ሊያጠቁቸው ይነሣሉ ማለት ነው።

14 በ3፥7 ላይ በገባው ተስፋ መሠረት “እግዚአብሔር ኢየሱስን ከፍ ከፍ አደረገው”። አሁን ኢየሱስ በሙሴ ምትክ መሪነቱን በደንብ አረጋግጧል (ከዘፀ 14፥31 ጋር ያነጻ)።

15-18 የሚቀጥለው ቅደም ተከተል በኢየሱስ መጽሐፍ የተለመደ ነው። እግዚአብሔር ኢየሱስን ይናገረዋል፤ ኢየሱስ ለሕዝቡ ይናገራል፤ ሕዝቡም የተናገረውን ይታዘዛል። በርግጥ መታዘዝ ከእግዚአብሔር በረከትን ከመቀበል በፊት ሊሟላ የሚገባ ጉዳይ ነው። እዚህ ጋር “ደረቁ መሬት” ተብሎ የተጠቀሰው ወንዙ ተገትቶ የተሻገሩበትን ስፍራና የወንዙን መደበኛ ጠርዝ ለመለየት ነው (ከ3፥17 ጋር ያነጻ)። ውሃው እስራኤላውያን እስከሚሻገሩ ተገቶ ቆይቶ ወደ ስፍራው መመለሱን በማሳየት አሁንም የተፈጸመው ተአምራዊ ሁኔታ እንደ ገና ተሰተጋብቷል።

19-20 የሙሴና የኢየሱስ ተመሳሳይነት ግልጽ ነው (ሁለቱም በደረቅ መሬት የውሃን አካላት ተሻግረዋል፤ ሁለቱም የመጀመሪያው ወር በገባ ዐሥረኛው ቀን ለሕዝቡ ትእዛዝ

ሰጥተዋል፤ ከዘፀ 12፥3 ጋር ያነጻ። ጌልጌላ እጅግ አመቺ ስፍራ ላይ የምትገኝ ከተማ ናት። በአንድ በኩል የዮርዳኖስ ወንዝ ጥሩ የመጠበቂያና የመከላከያ ክልል ነው፤ በሌላው በኩል ደግሞ ያለው ክፍት ሜዳ ለድንገተኛ የጠላት ጥቃት የማይመች ነው። ኢየሱስ ድንጋጆቹን ወይ ወደ ላይ ቄልሷቸዋል (ከ7፥26 ጋር ያነጻ) ወይም ደግሞ በክብ ደርድሯቸዋል (ጌልጌላ የሚለው የዕብራይስጥ ቃል ክብ ከተሰኘው ቃል ጋር ተመሳሳይ ነው)።

21-23 ኢየሱስ እነዚህ ድንጋጆች የርዳኖስን ለተሻገሩበት ተአምራዊ ሁኔታ መጨውን ትውልድ ከማስታወስ አንጻር ያላቸውን ጠቀሚታ ተመልክቷል። አሁንም መሻገራቸው ተአምራዊ መሆኑን ለማመልከት ደረቅ ምድር የሚለው ተጠቅሷል። ቀይ ባሕርንና የርዳኖስን የመሻገራቸው ታሪክ ለዘለለም የሚከበር ታላላቅ ተአምራት ናቸው (ከመዝ 114 ጋር ያነጻ)። የእስራኤልን ከቀንበር ምድር ወጥቶ ወደ ተስፋዬቱ ምድር የመግባት ሁኔታ የሚያመለክቱ ናቸው። እስራኤል ከባርነት ወደ ነጻነት መሻገሯንም ያመለክታሉ።

24 ይህ ቁጥር ለእነዚህ ታላላቅ ተአምራት መፈጸም ሁለት ምክንያቶችን ይሰጣል፡- የእስራኤልን አምላክ ኃይልነት በአሕዛብ መካከል ለማሳየትና እግዚአብሔርን መፍራት በሕዝቡ መካከል እንዳለ ማመልከት።

በርዕደ ምድር የተናደ የመሬት ክፍል የዮርዳኖስን ውሃ ፍሰት አቁሞት ሊሆን ይችላል። አንዲህ ዐይነቱ የመሬት ናዳ በዮርዳኖስ ሽክላማ የወንዝ ዳርቻ የተለመደ ነው። ቢያንስ ወንዙን የገደቡ እንደነዚህ ያሉ ናዳዎች በታሪክ ሁለት ጊዜ ተመዝግበዋል፤ በ1267 እና በድጋሚ በ1927። ከክርስቶስ ልደት በኋላ በሁለተኛው ጊዜ ናዳው የተፈጸመው አዳም በተባለችው ከተማ አካባቢ ነው (ከ3፥16 ጋር ያነጻ)፤ በዚያን ጊዜ የወንዙ ፍሰት ወደ ሃያ አንድ ሰዓታት ያህል ታግቶ ነበር። የዮርዳኖስ ሽለቆ በምድር ገጽ ላይ ካሉ ዋና ዋና ሰንጠቃ (ሰርጥ) ስፍራዎች የሚገኝ ነው። በከርህ ምድር ቁፋሮ የኢያሪኮ መገኘት ርዕደ ምድር እንደ ነበር የሚያሳይ ማረጋገጫ ነው። ከዚህም በተጨማሪ እስራኤል ወደ ተስፋዬቱ ምድር በምትጓዝበት ጊዜ የምድር መንቀጥቀጥ እንደሚያጅባት የሚጠቀሙ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች አሉ (መሳ 5፥4-5፤ መዝ 114፥3-4)። የዮርዳኖስ ወንዝ ከመፍሰስ የተገታው ከመሬት መንቀጥቀጥ የተነሣ ቢሆንም እንኳ፤ ተአምርነቱን አያስቀረውም። ሁኔታዎች የተፈጸሙባቸውን መንገዶች ፈላልጎ ማግኘት እግዚአብሔር በምን መንገድ እንዳደረገው ለመግለጥ ያገለግላሉ፤ የራሱን ጊዜ ተጠቅሞ እግዚአብሔር ጣልቃ መግባቱም የተአምሩ ዐይነተኛ ምልክት ነው።

3. ከእስራኤል ጋር የተደረገ የኪዳን ዕድሳት (5፥1-15)

ሀ. የኪዳን ምልክት (5፥1-9)

1 ይህ የመሸጋገሪያ ቁጥር እስራኤላውያን በተአምራት የርዳኖስን የመሻገራቸው ሁኔታ በከነዓን ነዋሪዎች ላይ ያመጣውን አመለካከት ባጭሩ የሚያሳይና እስራኤል ቀጥሎ በምታከናውነው የኪዳን ሥነሥርዐት መረጋጋት እንዲሰማት የሚያደርግ ነው። በዚያ ጊዜም እንኳ ወሬ ፈጥኖ ነው የሚደረሰው (ከ2፥9-10 ጋር ያነጻ)። ልባቸው በፍርሀት ቀልጧል ነገር ግን የነፍስ መዳንን አላመጣላቸውም (ከ2፥9-11፤ 9፥9-11 ጋር ያነጻ)።

2-3 ይህ ዘመን ብረት የተገኘበትና ጥቅም ላይ የዋለበት ዘመን ነው፤ ኢየሱስ ግን የታዘዘው የባልጨት መቀራጫ እንዲያዘጋጅ ነው። ሃይማኖታዊ ሥርዐቶች ቀደም ያሉ አደራረጎችን ጠብቀው ያቆያሉ። እግዚአብሔር የተስፋዬቱን ምድር ከነዓንን አስመልክቶ ከአብርሃም ጋር ኪዳንን በሚያድስበት ጊዜ ማንም ያልተገረዘ ቢኖር ኪዳንን እንደሚተላለፍ አስጠንቅቆት ነበር (ዘፍ 17፥7-14)። ከዚህም የተነሣ እስራኤል የኪዳንን ምልክት ከማደሷ በፊት የተስፋዬቱን ምድር ይገባኛል ማለት አትችልም (ከዘፀ 4፥24-26 ጋር ያነጻ)። ለሙሴ በተሰጡት መመሪያዎችም በቂጣው በዓል ማንም ያልተገረዘ ወንድ ተሳታፊ ሊሆን አይችልም (ዘፀ 12፥48-49)። ግርዛት በአንዳንድ ሕዝቦች መካከል ወንዶች ወደ ሙሉ ሰው የሚሸጋገሩበት የምልክት ሥርዐት ሊሆን ይችላል ለእስራኤል ግን ወደ ቃል ኪዳን

ሕዝብነት የመግቢያ ምልክት ነው። በአርባው ዐመት የምድረ በዳ ጉዞ የተዘነጋውን ግርዛት ኢየሱስ መልሶ ያስተዋውቀዋል።

“ጊብዓዝ ዓረሎት” ትንሽ ለየት ያለ ትርጉም ያለው ስፍራ ነው፡- “የሸለፈት ኮረብታ” ማለት ነው። በተስፋዬቱ ምድር አጠቃላይ እስራኤላውያን ታሪካቸውን ያስታውሱ ዘንድ የተለያዩ ምልክቶችና የስፍራ ስሞች አሏቸው።

4-6 በምድረ በዳ የተወለዱት ወንዶች ሁሉ አንዳቸውም አለመገረዛቸው እንግዳ ነገር ነው። ሁልጊዜ እስራኤል በጉዞ ላይ የነበረች መሆኗም ለዚህ በቂ ምክንያት አይደለም። ምናልባት የምድረ በዳው ትውልድ ለኪዳን የማይታዘዝና የማያምን ትውልድ ስለ ሆነ የቃል ኪዳን ምልክትም ተቀባይነት ዐጥቶ ሊሆን ይችላል። ከ38 ዓመት በፊት እስራኤል በተስፋዬቱ ምድር ደቡባዊ ድንበር በነበረችበት ጊዜ በእግዚአብሔር ላይ ዐምባላች (ዘኁ 13-14)። “ማርና ወተት የምታፈስ ምድር” የሚለው ሳይለወጥ የተደጋገመ ሐረግ የአገሪቱን ለምነት የሚያሳይ ነው (ከዘዳ 11፥9-12)።

7 እግዚአብሔር በዘኁ 14፥31 ላይ የሰጣቸውን ተስፋ ፈጸመው። ይህ ለአገሪቱ ዐዲስ ጅማሪ ነው፡- የዮርዳኖስን ወንዝ መሻገር ሞትንና ዳግም ልደትን የሚወክል ነው፤ በግዝረት የተደረገው የኪዳን ዕድሳትም እስራኤልን እንደ ዐዲስ የእግዚአብሔር ሕዝብነት ይመሠርታል።

8 የእስራኤል ጦረኛ ወንዶች ለጊዜው በግዝረቱ የተነሣ ደክመው ስለ ነበረ ቁስላቸው እስኪሸር ድረስ ምድሪቱን የመውረሱ ዘመቻ መዘግየት ነበረበት (ከዘፍ 34፥25 ጋር ያነጻ)። ይህ ግዝረት በአንዲህ ዐይነቱ ወሳኝ ጊዜ መፈጸሙ በእስራኤልና በሕዝቡ መካከል ያለው የኪዳን ግንኙነት ከሁሉ ነገር ይልቅ እንዴት አስፈላጊ እንደ ሆነ የሚያሳይ ነው። ርግጥ ነው ከግብፅ የወጡ፤ እስራኤልም ባልታዘዘችበት ጊዜ (ቍ 6) ዕድሜያቸው ሃያ ዓመት የሚሆን የተገረዙ ጥቂት ወንዶች ሊኖሩ ይችላሉ።

9 ግብፃውያንም የግዝረትን ሥርዐት ይፈጽሙ ስለ ነበር “የግብፅ ነውር” የሚለው ሐረግ ምናልባት እስራኤላውያን በተስፋዬቱ ምድር እንደ ቃል ኪዳን ሕዝብ ዳግም መመሥረታቸውንና እንደ ሕዝብ ከገጠማቸው የባርነት ውርደትና መኖሪያ ዕጦት መዳናቸውን የሚያመለክት እንጂ፤ በዚያ የግዛት ምድር ይህንን የግዝረት ሥርዐት መፈጸም አለመቻላቸውን የሚያሳይ አይደለም (ከቁ 5 ጋር ያነጻ)። “ጌልጌላ” የሚለው ስያሜ ማንከባለል የሚል ትርጓሜ ያለውን የዕብራይስጥ ቃል ድምፅን ይሰጣል (ከ4፥20 ጋር ያነጻ)። በሌላም ሁኔታ በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ ለአንድ ቦታ ከአንድ ጊዜ በላይ አንድ ስም ተደጋግሞ ሲሰጥ እንመለከታለን (ዘፍ 21፥31ን፤ ከዘፍ 26፥33፤ ዘፍ 28፥19ን፤ ከዘፍ 35፥14-15 ጋር ያነጻ)።

ለ. የቃል ኪዳን ምግብ (5፥10-12)

10 ጊዜው የዓመቱ የመጀመሪያ ወር ነው (ከ4፥19 ጋር ያነጻ)፤ የዚህ ወር ዐሥራ አራተኛ ቀን ሕዝብ ሁሉ የፋሲካን በዓል እንዲያከብር የተደነገገበት ቀን ነው (ዘፀ 12፥2፥6፥18ን ይመ)። ምንም እንኳ ይህ በዓል በሲና ተከብሮ የነበረ ቢሆንም (ዘኁ 9፥1-5)፤ ልክ እንደ ግዝረቱ ሁሉ በምድረ በዳ በተንከራተቱበትና እግዚአብሔርን በተወሰነ ጊዜ የተረሳ ነበር።

11 የዐዲስ ሕይወት ጅማራ ሌላ ምልክት የሆነው በዚያኑ ዕለት የምድሪቱን ፍሬ መብላታቸው ነው። ያልጦነ ቂጣ የፋሲካ በዓልን አስከትሎ ላለው ሙሉ ሳምንት እንዲበሉ ታዘዋል (ዘፀ 12፥14-20)። ለነገሩ አርባ ዓመት ሙሉ መና እና ድርጭት ሲበሉ ስለ ኖሩ እርሾም የላቸውም።

12 ከእንግዲህ ወዲያ ስለማያስፈልጋቸውም “መናውም አልወረደላቸውም”። ምን ጊዜም ለየት ያለ የኑሮ ድጋፍ የሚቆየው ለተወሰነ ጊዜ ብቻ ነው። አሁን እስራኤላውያን ወተትና ማር በምታፈሰው ምድር መደበኛውን የመከር ተአምራት ሊያዩት ይገባል።

ሐ. የቃል ኪዳን ሕዝብ እውነተኛ መሪ (5፥13-15)

13 ኢየሱስ በኢየሪኮ ጥቃት ዋዜማ የከተማዬቱን ዙሪያና ቅጥሯን ሁሉ በመሰለል ቃጥ። “ቀና ብሎ ሲመለከት” የሚለው መደነቅን የሚያመለክት ሐረግ ነው። ኢየሱስ እንዲያው ዝም ብሎ አንድ ሰው ያየ መስለውት ነበረ፤ ነገር ግን ቀጣይ ሁኔታዎች ይህ ሰው ተራ ሰው እንዳልሆነ ገለጡ። የተመዘዘው የሰውየው ሰይፍ እግዚአብሔር በመጨረሻ ጦርነት ውስጥ እንደሚሳተፍ በምሳሌነት የሚያሳይ ነው። ለጦርነት በተዘጋጀ መልኩ በዚያ ስፍራ የቆመው ሰው ኢየሱስን ወዳጅ ነህ ወይስ ጠላት ብሎ እንዲጠይቅ አደረገው።

14 የዚህ እንግዳ ሰው መልስ ሁሉን ነገር በትክክለኛው አቅጣጫ አስቀመጠው፤ እግዚአብሔር ሉዓላዊ ነው። ይህ እንግዳ ሰው የእግዚአብሔር ሰራዊት አለቃ ሆኖ የመጣ ነው፤ ኢየሱስ በእርሱ አለቅነት ሥር ሊሆን ይገባል። ምንም እንኳን በምድሪቱ ወረራ ታሪክ ላይ ደግመን ባናየውም፤ ከበስተ ጀርባ በመንፈሳዊው ዓለም ሆኖ ይዋጋ የነበረ ነው። የእርሱ መገኘት በምድሪቱ ወረራ ላይ ትክክለኛው ወታደራዊ መሪ እግዚአብሔር መሆኑን በምሳሌነት የሚያሳይ ነው። ብዙዎች ይህንን እንግዳ ሰው በሚከተሉት ምንባቦች የተገለጠ የእግዚአብሔር መልአክ ነው ብለው ያምናሉ (ከዘፀ 3፥2-4፥17፤ ከመሳ 6፥11-23 እና ከሌሎችም ጋር ያነጻ)። የእግዚአብሔር ሰራዊት የመለከት ስብስብ ናቸው፤ እስራኤል ታዛዥ ከሆነችም ድሏን አስተማማኝ ያደርጉላታል (ከዘፍ 32፥1-2፤ ከ2ነገ 6፥17 ጋር ያነጻ)።

ምንም እንኳን ኢየሱስ “በግንባሩ” ቢደፋም፤ በፊቱ የቆመው ልዕለ ተፈጥሮአዊ ህልውና ያለው መሆኑን ዐውቋል ለማለት ርግመት መሆን አንችልም። በዚያ ዘመን ባህል ግለሰቦች በማንኛውም ባለ ሥልጣን ፊት የመደፋት ልማድ አላቸው። ከዚህም በተጨማሪ ኢየሱስ “ጌታዬ” ብሎ በተናገረበት ቃል “ያህዌ” የሚለውን የመለከት ስም አልተጠቀመበትም (የ3፥13ን ማብ ይመ)። የኢየሱስና የዚህ ሰው የመገናኘት ዐላማ ኢየሱስን በትሕትናና በአክብሮት አነቃቅቶ እግዚአብሔር ከእርሱ ጋር መኖሩንና ሁሉም ነገር በቁጥጥሩ ሥር እንደ ሆነ ሊያሳውቀው ነው (ከ1፥9 ጋር ያነጻ)።

15 “ጫማህን ከእግርህ አውልቅ” የሚለው ትእዛዝ ሁኔታው የተከሠተው በጥንታዊ መቅደስ ውስጥ እንደ ሆነ የሚያሳይ አይደለም። ይልቁንም እግዚአብሔር የተገለጠበት ማንኛውም ቦታ ከዚያ መገለጥ የተነሣ የተቀደሰ ነው (ከዘፍ 28፥10-22 እና በዘፀ 3፥16 ላይ ካለው ከሙሴ ገጠመኝ ጋር ያነጻ)። በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ያሉ ክዋኔዎች ምድሪቱን የመውረሰቸው ሁኔታ በእግዚአብሔር ርዳታ የታዘዘ ለመሆኑ ተጨማሪ ማረጋገጫዎች ናቸው። እንደ ሰው ሲታሰብ የግዝረቱን ሥርዐትና የፋሲካን በዓል ከዮርዳኖስ ባሻገር በያኩብሩ ኖሮ የተሻለ ይሆን ነበር። ነገር ግን እነዚህን ሥርዐቶች በተስፋዩቱ ምድር መፈጸማቸው በእስራኤልና በእግዚአብሔር መካከል ያለው የኪዳን ግንኙነት ምድሪቱን ለመውረስ እንደ ቀዳሚ መስፈርት መቁጠሩን ያመለክታል።

4. ኢየሪኮን መውረስ (6፥1-27)

ሀ. የእግዚአብሔር ትእዛዛት (6፥1-5)

የኢየሪኮ ነዋሪዎች እስራኤላውያንንና ሊረታ የማይቻለውን የእስራኤል አምላክ በመፍራት ርደው ነበር (ከ2፥9-11፤ 5፥1 ጋር ያነጻ)። የጠላት ጎይል ሠርጎ እንዳይገባና ተንኩል እንዳይፈጸምባቸው ስለ ሠጡ በራቸውን ጠርቅመው ነበር። አንድም ሰው አለመውጣቱ የሚያሳየን የችግሩን አስከፊነት ነው። በዚያን ዘመን በከበባ ጊዜ ወጣ እያሉ ጠላትን እያስፈራሩ መልስ ማለት ያልተለመደ ጉዳይ አልነበረም። አንዳንድ ጊዜም ርዳታ ፍለጋ ወይም የሚያስፈልጋቸውን ነገር ለማምጣት አነስተኛ ቡድን ይላክ ነበር።

2 “ኢየሪኮን . . . አሳልፌ በእጅህ ሰጥቻለሁ” በሚለው ቃል ኢየሱስ የሚያገኘው ድል ከእግዚአብሔር የመጣ እንደ ሆነ ልብ እንዳል ተደርጓል (ከመዝ 108፥12-13 ጋር ያነጻ)። በተጨማሪም ግሉ የሚያመለክተው ጊዜ ጦርነቱ ጋር ድር በድል እንደ ተጠናቀቀ ነው (ከ2፥9 ጋር ያነጻ)። በቅጥር የተከበበችዋን ከተማ ድል ማድረግ ትልቁ ተግዳሮት ነበር። ከዚህ ቀደም እስራኤላውያን በቅጥር የተከበበች ከተማ አጋጥሟቸው

አያውቅም። ከብዙ ዓመት የምድረ በዳ መንከራተት በኋላም ለእንዲህ ዐይነት ተግባር ራሳቸውን አላዘጋጁም። ከአርባ ዓመት በፊትም እንደዚህ ያሉ ረጅም ቅጥር ያላቸው ከተማች የእስራኤልን ሰላዮች ተስፋ አስቈርጠዋቸዋል (ከነኑ 13፥18)።

3 “ከተማዬቱን አንድ ጊዜ ዙሩ” የሚለው ትእዛዝ ብዙ ስሜት የሚሰጥ አይመስልም፤ ስለዚህም እግዚአብሔር ከተማዬቱን አሳልፎ እንደሚሰጣቸውና ተስፋውን እንደሚጠብቅ ማመንን የሚጠይቅ ነው (ዕብ 11፥30)። የሰባት ቀን ቈይታ ስልት በርካታ መጽሐፍ ቅዱሳውያን ተዛማጅ ምሳሌዎች አሉት (ከዘፀ 24፥16፤ ከ1ነገ 20፥29፤ ከ2ነገ 3፥9 እና ከሌሎችም ጋር ያነጻ)።

በኢየሪኮ ውስጥ መውጫ መግቢያው ሁሉ ተጠረቃቅሞ እንቅስቃሴዎች ሁሉ ራስን ከመከላከል አንጻር ብቻ የታቀዱ ነበሩ። የእስራኤል ታጣቂ ሰራዊት እንዲያው ዝም ብሎ በከተማው ዙሪያ በየቀኑ በሰልፍ ሲዞር የኢየሪኮ ጠባቂዎች ዘና ያሉበት ጊዜ ሊሆን ይችላል። በሌላ በኩል ደግሞ ይሄ የማይገባና ስሜት የማይሰጥ የከተማ ዙሪት የኢየሪኮን ተከላከይ ቡድን ሞራሉን የነካና ሙሉ በሙሉ ግራ ያጋባቸው ሊሆን ይችላል። በከተማዬቱ ዙሪያ የተደረገው የሰልፍ ጉዞ እግዚአብሔር ሕዝቡ ንስሐ ይገባ ዘንድ የመጨረሻ ዕድል (አንድ ሳምንት) የሰጠበት ሌላው የእግዚአብሔር ጸጋ መገለጫ ነበር። የሚሳተፉት “ተዋጊዎቻችሁ” የተባሉት ብቻ ነበሩ።

4 ሰባት ቍጥር መለኮታዊ ፍጹምነትን የሚያሳይ ቍጥር ነው። ለሰባት ቍጥር የተሰጠው አጽንዖት (በዚህ ምዕራፍ ብቻ ዐሥራ አራት ጊዜ)፤ በሃይማኖታዊ መልኩ የቀንደ መለኮቱ መነፋት፤ የካህናቱ መገኘት፤ የታቦቱ በሁሉም ነገር ቀዳሚ መሆን እነዚህ ሁሉ የኢየሪኮ ወረራ ከወታደራዊ ዘመቻ ባለፈ ሃይማኖታዊ ድርጊት እንደ ሆነ ያሳውቃሉ። እስራኤል ሁል ጊዜ ምድሪቱ ከእግዚአብሔር የተሰጠችት እንደ ሆነ ልታስታውስ ይገባታል።

5 “የማያቋርጥ የመለከት ድምፅ” እስከ አሁን ድረስ ሲሰማ ከቂዬው የመለከት ድምፅ የተለየ መሆኑን የሚያመለክት ነው። “ሕዝቡ ሁሉ” የሚለው ሐረግ ሴቶችንና ልጆችን የማያካትተውን ተዋጊውን ጎይል ብቻ የሚያመለክት ነው። ከፍ ያለው ጩኸት የጦርነት አጋርቻቸውን የሚያበረታታና ጠላቶቻቸውን ደግሞ የሚያስደነግጥ ነው። በቍ 10 ላይ ኢየሱስ ሕዝቡን ሁሉ በጦር ሰልፉ ጊዜ ሁሉና እስከዚህች ቅጽበት ድረስ ጸጥ ርጭ እንዲሉ አሟላ። እግዚአብሔር ከተማዬቱን አሳልፎ የሚሰጣቸው እንዴት ባለ መንገድ መሆኑ አሁን ተገልጿል። “የከተማዬቱ ቅጥር ይፈርሳል”። “እያንዳንዱም ሰው በቀጥታ ይገባል” የሚለውም ሐረግ እስራኤላውያን በከተማው ዙሪያ ካሉበት ከየቦታቸው፤ ቀጥ ብለው ባይሆንም እንኳ፤ ስተት ብለው ይገባሉ ማለት ሲሆን እንዲህም በመሆኑ ከተማዬቱ በአንድ ጊዜ ከየማእዘኑ ጥቃት ይደርስባታል።

ለ. የኢየሪኮ መጠቃት (6፥6-21)

6-7 ምንም እንኳን ዘገባው የተደጋገመ ቢሆንም አሰልፎ ግን አይደለም፤ የታሪኩ ልብ ሰቃይነትም ማክተሚያው እስከ ሆነው ቍ 20 ድረስ እየጉለበተ ይሄዳል። በዚህኛው ክፍል ኢየሱስ አስቀድሞ ለሕዝቡ ስጥቶት የነበረው ትእዛዝም (ቍ 2-5) ባጭሩ ተቀምጧል። ለካህናቱና ለሕዝቡ የተለያዩ ትእዛዛት ተሰጥተዋል።

8 “በእግዚአብሔር ፊት” የሚለውም ሐረግ ታቦቱ የእግዚአብሔርን መገኘት የሚወክል ምሳሌ መሆኑን በግልጽ የሚያስታውስ ነው። በቍ 4 በተጓዳኝ ያለው አረፍተ ነገር ሳባቱ ካህናት ሰባት ቀንደ መለከት በመያዝ በታቦቱ ፊት እንዲወጡ ያዛል።

9-10 የጦረኞቹ ከታቦቱ በስተ ጀርባና ፊት ለፊት መገኘት እስራኤላውያን መዋጋት እንደሚገባቸው የሚያሳይ ነው። ምናልባት በዚህ ምንባብ “የታጠቁ ተዋጊዎች” የሚለው ከዮርዳኖስ ባሻገር የሰፈሩትን ሁለትና እኩሌታ ነገዶችን የሚያካትት ሳይሆን አይቀርም (ከ4፥12-13 ጋር ያነጻ)። ለእነርሱ በተሰጣቸው መብት ምክንያት በእያንዳንዱ ጦርነት ሌሎቹን ይመሯቸዋል። እዚህ ጋ የምናያቸው የኢየሱስ

መመሪያዎች አስቀድሞ የሰጣቸውን ትእዛዛት ያስታውሱናል (ቁ. 6-7፤ ከቁ. 5 ጋር ያነጻ)።

11 የጦር ሰልፉ ጉዞ የተከናወነው እንዴት እንደ ሆነ የሚያሳይ ዝርዝር አልተሰጠም። ኢየሱስ ሂደታዊ መሬት ብቻ ላይ ያረፈች ናት። ምንም እንኳን እስራኤላውያን ከጠላታቸው ቀስት ሂሳማ ውጪ ከከተማው ጥቂት ፈንጠር ብለው የሰፈሩ ቢሆንም፤ የሰልፉ ቀዳሚ ረድፍ የመጨረሻዎቹ ከመልቀቃቸው በፊት እስፈሩ ደርሶ ነበር።

12-14 እንዲህ ዐይነቱ ተደጋጋሚ ትራኬ በየቀኑ ለስድስት ቀናት በከተማዬቱ ዙሪያ የተደረገው ሰልፍ ምን ያህል አስልቺ ሊሆን እንደሚችል ያሳያል።

15 በሰባተኛውም ቀን እስራኤላውያን ገና ጎሕ ሲቀድ ተነሡ፤ ይህም በዕለቱ የሚያደርጉትን ተግባር ብዛት ያመለክታል። የእስራኤላውያንን ሰልፈኛ ብዛትና የከተማዬቱን አነስተኛ መጠን ስንመለከት ከተማዬቱን ሰባት ጊዜ ሲዞሩ ሰልፈኛው ከተማዬቱን በብዙ ጥምጥም እንደ ከበበ መገመት አያዳግትም።

16-17 ይጮኹ ዘንድ በጉጉት ሲጠበቅ የነበረው ትእዛዝ ተሰጠ። ምን እንደ ተፈጸመ ገና ሳይነገረን፤ ኢየሱስ አስቀድሞ የሰጠው ትእዛዝ (ቁ. 6-7) ዝርዝር ሐታታ ጣልቃ ገብቷል (ቁ. 17-19)። “የተለየ” የሚለው በ2፥10 ላይ “ፈጽሞ ያጠፋችኋቸው” ተብሎ የተተረጉመውን የዕብራይስጥ ቃል ይወክላል (የ2፥10 ማብ ይመ)። ኢየሱስ በከነዓን የመጀመሪያ የወረራ ምድር ናት፤ ስለሆነም እንደ በኩራት በውስጧ ያሉ ሁሉ ሰዎች፤ እንስሳትና ሌሎች ንብረቶች ሁሉ ለእግዚአብሔር የተለዩ ሊሆኑ ይገባል (ከዘፀ 23፥31-33፤ 34፥11-14፤ ከዘዳ 2፥32-35፤ 3፥3-7፤ 20፥16-18፤ እና ከሌሎችም ጋር ያነጻ)።

የረዓብ መተዳደሪያ ምን እንደ ሆነ በዚህ ምንባብና በቁ. 22 እና 25 መጠቀሱ ቀጥሏል፤ እንደዚህም የሆነው እርሷ የእግዚአብሔር የጸጋ ትሩፋት መሆኗን አጽንዖት ለመስጠት ነው። ሰላዮቹን መደበቁም ለመዳኗ ምክንያት ሆኖ ተገልጿል (ከዕብ 11፥31፤ ኢያ 2፥25 ጋር ያነጻ)። በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥም ብዙ ጊዜ ፍርድና ደኅንነት በጣምራ ተገልጠው እንመለከታለን (ከዘፍ 6-8፤ 19፥1-29 ጋር ያነጻ፤ ዮሐ 3፥16-21ን ይመ)።

18-19 በአንድ ሰው የማይገባ ተግባር የተነሣ ጠቅላላ ሕዝብ እስራኤል ለጥፋት ሊዳረግ እንደሚችል ኢየሱስ በግልጽ ተናገራቸው። ይህም የምንባብ ክፍል ለአካን ታሪክ ያዘጋጀናል (ምዕ 7)። ብረታ ብረት በእሳት የማይቃጠል ስለ ሆነ ለመቅደስ መሥሪያና ለክህናቱ ጥቅም እንዲሰጥ ከዕለታዊ ተግባር ተገልሎ በግምጃ ቤት መቀመጥ ይኖርበታል።

20-21 ለእግዚአብሔር ሊለዩ ስለሚገባቸው ቊሳቊሶች ለመግለጽ በጣልቃ የተቋረጠው ትራኬ አሁን በድጋሚ ይቀጥላል። የመለኮትን ጣልቃ ገብነት በአጽንዖት ለማሳየት የቅጥሩን መፍረስ አስመልክቶ አንዳች ሌላ ኃይል ምክንያት እንደ ሆነ አልተገለጸም። እስራኤላውያን ሴቶችንና ልጆችን ጨምሮ በከተማዬቱ የሚከላከሉ ጠላቶቻቸውን፤ ውጊያው የእጅ በእጅ (ጨበጣ) መሆኑ ግድ ነው። ጠላቶቻቸው ስሜታቸው በመሸነፉ፤ በቊሳቊሶች በመበለጣቸውና ከፍተኛ ድንጋጤ ውስጥ ስለ ገቡ እንደሚገባ ሊገጥሟቸው አልቻሉም። በከተማዬቱም ያለው እያንዳንዱ ነገር ለእግዚአብሔር የተለየ ሊሆን ይገባል።

ሐ. ረዓብ ተረፈች ኢየሱስም የተረገመች ሆነች (6፥22-27)

22-23 በግልጽ እንደ ተቀመጠው የረዓብ ቤት የሚገኝበት ግምብ ሳይፈርስ በተኣምር ጸና። ረዓብንና ቤተ ዘመዶቿንም በእስራኤል ሰፈር ውጪ እስራኤላውያን በሥርዐታቸው ምክንያት አግልለው አስቀመጧቸው። የእስራኤል ሰፈር ቅዱስ ስለ ሆነ ርኩስ የሆነ ማንኛውም ነገር እንዲገባ አይፈቀድም (ከዘሌ 13፥46፤ ከዘኁ 5፥3፤ 31፥19፤ ከዘዳ 23፥3፤ 14 ጋር ያነጻ)። ጊዜአት ካሰሩና ተገቢውንም ሥነሥርዐት ከፈጸሙ በኋላ ግን ወደ ማኅበሩ ተቀላቅለዋል (ቁ. 25ን ይመ)።

24-25 ምንም እንኳን መጽሐፍ ቅዱስ በስተ ኋላ ላይ ያለውን ስያሜ ለቀደመው ተቋም ቢጠቀምም፤ “በእግዚአብሔር ግምጃ

ቤት” የሚለው ስያሜ በአጠቃላይ ቤተ መቅደሱን ብቻ ለማመልከት ጥቅም ላይ የዋለ ቃል ነው። “እርሷም እስከ ዛሬ ድረስ በእስራኤላውያን መካከል ትኖራለች” የሚለው አረፍተ ነገር ረዓብ በዘሮቿ ተወክላ መጠራቷ እንጂ ይህ ታሪክ የተጻፈው እርሷ በነበረችበት የዕድሜ ዘመን ነው ለማለት አይደለም። ሁለቱ የምዕራፍ 2 ጭብጦች ማለትም የኢየሱስ መያዝና የረዓብ የመዳን ታሪክ እንግዲህ ያካትማል።

26 የኢየሱስ ከተማ በእስራኤል የመጀመሪያ ጦርነት የእግዚአብሔር ታላቅ ድል ቋሚ ማስተማሪያ ሆና ትቈያለች። ምንም እንኳን ከተማዋ ወዲያውኑ መልሰው የሰፈሩበት ብትሆንም (18፥21፤ መሳ 3፥13-14፤ 2ሳሙ 10፥5)፤ እዚህ ስፍራ የምናነበው የኢየሱስ መርገም ተፈጻሚነት ያገኘው ግን በንጉሥ አክሳብ ዘመን ነው፤ ይህም የሆነው የቤቴል ሰው አኪኤል የኢየሱስ ከተማን ቅጥር መልሶ ለመገንባት በጀመረ ጊዜ ነው (የ1ነገ 16፥34 ማብራሪያን ይመ)።

27 ኢየሱስም በእስራኤል ላይ በርግጥ መሪ ነበረ (1፥1-9፤ 2፥9-11፤ 4፥14፤ 5፥1-3)። እግዚአብሔርም ከኢየሱስ ጋር ነበረ” የሚለው አረፍተ ነገር ስለ ኢየሱስ የአመራር ክፍታ በምዕ 1፥5 የተጠቀሰውን የእግዚአብሔርን የተስፋ ቃል መፈጸም የሚያሳይ ነው። ሕዝቡም ጌታ እግዚአብሔር ከእርሱ ጋር እስከ ሆነ ድረስ (1፥17) ለእርሱ ታማኝ እንደሚሆኑ ቃል ገብተውለት ነበር። ይህ ድል አብዛሪ ዕጣሬ አረፍተ ነገር በምንም ዐይነት መልኩ በምዕ 7 ለሚታየው ጥፋት አያዘጋጀም።

5. የጋይ ወረራ (7፥1-8፥29)

ሀ. የአካን ንጢአት (7፥1-26)

1 ከእግዚአብሔር ጋር የገባችውን ኪዳን አስመልክቶ እስራኤል የምታደርገው የመተላለፍ ንጢአት ከፍ ያለ ነው። ምንም እንኳን ይህ ወንጀል የተፈጸመው በአንድ ሰው አማካይነት ቢሆንም በአጥፊው ጥፋት የተቀጣውና እንደ ጥፋተኛ የተቈጠረው ግን ጠቅላላ ሕዝቡ ነው (ከ1ቆሮ 5፥6-13 ጋር ያነጻ)።

ምንም እንኳን ተገቢ መስሎ ባይታይም ከሕይወት ተመክሮ አንደምንጊዳው ግን የአንድ ግለሰብ ከፋ ድርጊት በሌሎች ላይ ጎጂ ውጤት ያስከትላል (ከዘዳ 5፥9 ጋር ያነጻ)። ከዚህ በተጨማሪም ይህ ታሪክ የተፈጸመው በጦርነት ወቅት በመሆኑ ጠበቅ ያለ ሥርዐት ሊታይ ይገባ ነበር። እግዚአብሔር በንጢአት ላይ የሚያደርገው ፍርድ የቊሳቊሶች ውጤት እንደ ሆነ ሊታይ ይገባል (ከሮሜ 1፥18-32 ጋር ያነጻ)። በከነዓኛውያን ላይ ያደረገው ፍርድ ምንም የሚያሻማ አይደለም፤ ምክንያቱም የንጢአታቸው ውጤት ነውና፤ አሁንም ቢሆን የእግዚአብሔር ምርጥ የሆኑት እስራኤላውያን ንጢአትን ሲያደርጉ እነርሱም ቢሆን ይፈረድባቸዋል።

2 “ጋይ” ማለት “ፍርስራሽ” ማለት ነው። ይህ ምናልባት የከተማዬቱ ስም ላይሆነ ይችላል። ስያሜው ማንኛውንም ፍርስራሽ ማለት ሊሆን ስለሚችል ምንባቡ የትኛውን ፍርስራሽ ለማለት እንደ ተፈለገ ለመጠቁም ቤቴል አጠገብ መሆኑን ይናገራል (ከ12፥9 ጋር ያነጻ)። “ቤትአዌን” ማለት “የዐመፅ ቤት” ማለት ነው (ከሆሴ 4፥15፤ 5፥8፤ 10፥5 ጋር ያነጻ)። ኢየሱስ በርካታ ወታደራዊ ምርኮዎቹን ነዋሪዎቹ ሠረገሱባቸውን ወደማያደርሱባቸው ኩረብታማ ስፍራዎች ወሰዳቸው። የጋይና የቤቴል ወረራ የማእከላዊ ተራራማ ቦታዎችን በአማካይ መክፈሉ የጠላት የተባበረ የመከላከል ኃይልን ለመቋቋም የተደረገ ወታደራዊ ስልት ነው።

ጥቃቱን ባቀደ ጊዜ ልክ በኢየሱስ እንዳደረገው ሁሉ አስቀድሞ ሰላዮችን ላከ። በጦርነቱ ወቅት ኢየሱስ ነገሩን በራሱ ተነሳሽነት ሲያደርግ ይህ የመጀመሪያው ነው፤ በመሆኑም ውድቀትን አስከተለ። ክፋቱ ደግሞ ኢየሱስ ከጌታ ምንም ዐይነት ምሪት እንደ ተቀበለ አልተጻፈም። በኢየሱስ የተገኘው ታላቅ ድል ከልክ ያለፈ መተማመን ሳያሳድርበት አልቀረም።

3 የጋይ ነዋሪዎች ብዛት በግምት ዐሥራ ሁለት ሺህ ሕዝብ ገደማ ይሆናል (8፥25)። በእንዲህ ዐይነት ተመጣጣኝ የሠራዊት ብዛት በቅጥሩ ውስጠኛው ክፍል ያሉት ተከላካዮች የተሻለ ዕድል ሊኖራቸው ይችላል። የተላኩት ሰላዮች በእግዚአብሔር ርዳታ ያገኙት ታላቅ ድል ትዝ ስለሚላቸው የመተማመን

ስሜታቸውን ያነሣላቸዋል። ወደ ጋይ ለመውጣት ከፍታዎ 3300 ጫማ ነው።

4-5 ኢየሱስ ምንም እንኳን ሰላዮቹ ባቀረቡት ሐሳብ መሠረት ሁለትና ሦስት ሺህ ሰራዊት ቢልክም፤ እስራኤላውያን አስፈሪ ሽንፈት ተሸነፉ። ከሦስት ሺህ ሰራዊት ውስጥ ሠላሳ ስድስት ሰዎች መሞታቸው እንደ ታላቅ ኪሳራ የሚታይ ባይሆንም የእስራኤልን ሽንፈት ማስተጋቢያ ምልክት ነው። በዚያን ዘመን በነበረው የጦርነት ልምድ የአሸናፊው ወገን ምንም ሚች አለመኖር የተለመደ ነገር ነበር (ከዘኁ 31፥48-49 ጋር ያነጻ)። ረዓብ የኢያራኮን ነዋሪዎች ስሜት መውደቅ የገለጸባቸው እነዚያው ቃላት (2፥9፡ 11፤ ከ5፥1 ጋር ያነጻ) አሁን የእስራኤላውያንን ሁኔታ ለመግለጽ ጥቅም ላይ ውለዋል።

6 ኢየሱስና የእስራኤል ሽማግሌዎች በእስራኤል ሽንፈት ከፍተኛ ሐዘን ገባቸው። ኢየሱስም ፈጥኖ ወደ እግዚአብሔር ተመለሰ። ከሊቀ ካህናቱ ይልቅ በነጻነት ወደ ታቦቱ የሚቀርብ እርሱ ነበር (ከዘሌ 16፥2 ጋር ያነጻ)። ለሕዝቡም ለመማለድ ከሊቀ ካህናቱ ይልቅ ኅላፊነቱ የእርሱ ነበረ። የኢየሱስና የእስራኤል ሽማግሌዎች ምላሽ ንስሐቸውን የሚያሳይ ሳይሆን የቁጣ፤ የፍርሀትና የጭንቀታቸው ምልክቶች ናቸው።

7-8 ምንም እንኳን ኢየሱስ እግዚአብሔርን እያከበረ የተናገረ ቢሆንም ይህ ግን ከእግዚአብሔር ጋር መከራከሩን አሳገደውም። እንደ እርሱም አስተሳሰብ ድል ሁል ጊዜ የእግዚአብሔር ርዳታ መሆኑ ከታወቀ፤ ሽንፈት ደግሞ እርሱ ጣልቃ ባለመግባቱ የተነሣ የሚመጣ ነው። ኢየሱስ እግዚአብሔርን ሕዝቡን ለማጥፋት እንደፈለገ በመቀጥር እየከሰሰው ነው። እዚህ ጋ ኢየሱስን የምናየው ከእግዚአብሔር ጋር በግል እንደሚነጋገር፤ ለአጣዳፊ ጥያቄዎቹም መልስ እንደሚፈልግ ሰው ነው። ይሁን እንጂ በዮርዳኖስ ምሥራቅ “እዚያው ማዶ” በቀረን (ከዘፀ 16፥3 ጋር ያነጻ) ማለቱ እስራኤል በቃዴስበርኔ ካሳማው ማጉረምረም ጋር አደገኛ ምስል አለው (ዘኁ 14፥1-4)። እግዚአብሔር ራሱ ወደ ከነዓን ተሻግረው እንዲሄዱ እንዳዘዛቸው ዘነጋውን? ኢየሱስ እግዚአብሔርን በዘፈቀደ ሐሳቡን እንደሚቀያይር አድርጎ እየከሰሰው ነው። እርሱ እንደሚያምነው የእስራኤል ሽንፈት ማለት የእርሱም አመራር ማክተሚያ ማለት ነው።

9 ኢየሱስ የእስራኤላውያን የድል ብሥራት የከነዓንን ሕዝቦች ሞራል እንዳወረደባቸውና እንዳፈዘዛቸው በደንብ ያውቃል። የሽንፈታቸው ክፉ ገጽታ እስራኤል ይህ ዐይነቱ የድል ወራ አጋጣሚ ከእጁ ስለ ወጣ፤ አሁን ጣላቶቿ አጸፋ ለመመለስ ይበረታታሉ። ከዚህም በተጨማሪ እስራኤል ብትደመስስ የእግዚአብሔር ስም አይከብርም። በብሉይ ኪዳን ስም የማንነት መግለጫም ከመሆን ያለፈ ዋጋ አለው። የአንድ ሰው ማንነትና ክብሩም ነው። እዚህ ላይ ኢየሱስ ከልቡ እየተማጸነ አይደለም፤ እውነተኛ ሥጋቱን እየገለጸ እንጂ (ከዘፀ 32፥12-13፤ ከዘኁ 14፥13-19፤ ከዘዳ 9፥26-29 ጋር ያነጻ)።

10 የእግዚአብሔር ኢየሱስን ተነሣ ብሎ ማዘዝ ተግባሩ ሳይሆን በታማኝነትና በአክብሮት ለቀረበ ጸሎት የተሰጠ ምላሽ ነው። ይህ ወቅት ራስን በምስኪንነት የማየት ወቅት ሳይሆን የተግባር ወቅት ነው።

11 አስቀድሞ ምድሪቱን መስጠት የእግዚአብሔር ኪዳን አንደኛ ው ክፍል በመሆኑ ሽንፈት ሊመጣ የቻለው በእግዚአብሔር መወላወል የተነሣ ሳይሆን እስራኤል ለኪዳኑ ታማኝ ሆኖ መገኘት ባለመቻሏ መሆኑን ኢየሱስ ሊያውቅ ይገባ ነበር። በእግዚአብሔር እይታ የእስራኤል ሕዝብ ሁሉ በአካን ኅጢአት ተበክሎአል የእርሱ ወንጀል የእነርሱም ወንጀል ነው፤ “ዋሽተዋል”። ለእግዚአብሔር የተለየውንም ነገር እንደራሳቸው በመቀጥጠር ወሰደዋል።

12 እግዚአብሔር ያስጠነቀቀው ነገር ይኸው እውነት ሆኖ ተገኘ (የ6፥18ን ማብራሪያ ይመ)፤ አሁን እስራኤላውያን ራሳቸው ለጥፋት መዳረግ አለባቸው። እግዚአብሔር ከእስራኤል ጋር ካለመሆኑ የበለጠ የሚያስፈራ ነገር ምንም ሊታሰብ አይችልም (ከምዕ 1-6 ላለው ታሪክ ማክተሚያ ከሆነው 6፥27 ጋር ያነጻ)። እንግዲህ ይህንን ነው እዚህ ስፍራ የምናየው። ነገር ግን ሕዝቡ ሁሉ “እርም የሆነውን ነገር ከመካከላችሁ ካለጠፋችሁ...” የሚለውን ትእዛዝ ሰምተው በተግባር ቢያውሉ፤

በዚህ ንጹሕነታቸውን ያረጋግጣሉ፤ ከእግዚአብሔርም ጋር ያላቸውን ግንኙነት ያድሳሉ (ከ2ቆሮ 7፥5-12 ጋር ያነጻ)።

13 አሁንም ሕዝቡ ሊነጹ ይገባቸዋል (ከ3፥5 ጋር ያነጻ)፤ ይህም እግዚአብሔር በአንድ የተለየ መንገድ ሊሠራ ሲል አስቀድሞ የሚደረግ ተግባር ነው። አሁን እድፍን ከሕዝቡ ለማስወገድ በፍርድ ሊመጣ ነው።

14 ሕዝቡ በየቤተ ሰብ ቡድን በመሆን በመገናኛው ድንኳን በኔታ ፊት ራሳቸውን ሊያቀርቡ ነው። ጌታ እግዚአብሔር በደለኛውን ለይቶ የሚያወጣበትን ሁኔታ የሚገልጽ አንቀጽ የለም (ከ1ሳሙ 10፥19-24፤ እና ከ14፥36-43 ጋር ያነጻ)፤ ነገር ግን ጉዳዩን የሚለየው ዕጣ ነው። ውሳኔውም ያለው መሉ በመሉ በእግዚአብሔር እጅ ነው (ከምሳ 16፥33 ጋር ያነጻ)።

15 ምንም እንኳን የጋራ ኅላፊነት አጽንዖት የተሰጠበት ጉዳይ ቢሆንም፤ የግለሰብ ኅላፊነትና በደለኝነት ግን ችላ አልተባለም። ጥፋተኛው የሕዝቡ በደል ይወገድ ዘንድ ይጠፋል፤ “ይቃጠላል” እዚህ ጋ የሞት ቅጣቱ የበለጠ ከብድ የበደለኛውን አካል እንዲቃጠል ያደርገዋል (ከዘፍ 38፥24፤ ከዘሌ 21፥9 ጋር ያነጻ)። “ያለው ሁሉ” የሚለው ግልጽ አይደለም፤ በቀ. 24 ግለሰቦችም ንብረትም አንድ ላይ ተጠቃለዋል።

16-18 በምርጫው ሂደት ውስጥ እያንዳንዱ ጎሣ፤ ወገንና ቤተ ሰብ የተወከለው በአንድ በአንድ ግለሰብ ነው። ለእኛ ቅደም ተከተሉ መሉ በመሉ የዕድል ጉዳይ ይመስለናል፤ ለእነርሱ ግን ሁሉም ነገር በእግዚአብሔር እጅ ነው፤ በመጨረሻም ትክክለኛው ሰው ተመረጠ።

19 ምንም እንኳን ኢየሱስ አካንን በእርጋታና በትሕትና ቢቀርበውም፤ ትንሽ ቁየት ብሎ ቀጣው መገለጡ አይቀርም ቀ. 25። “ለእግዚአብሔር ክብርን ስጥ” የሚለው አገላለጽ ከልብህ ተናዘዝ የሚል ጥያቄ ነው (ከዮሐ 9፥24 ጋር ያነጻ)። ኅጢአትን መናዘዝ እግዚአብሔርን የማክበሪያ አንዱ መንገድ ነው። ኢየሱስ ዕጣ በመጣሉ ጉዳይ ላይ ብቻ መተማመን አልፈለገም። በግል የኅጢአት ኑዛዜ እንዲያደርጉና መረጃዎችም እንዲሰበሰቡ ጠይቋል (ቀ. 22-23)።

20 አካን ኅጢአቱን ቢናዘዝም፤ በፈቃዱ ስላላደረገው ይቅር አልተባለም (ከመዝ 32፤ ከዮሐ 1፥9 ጋር ያነጻ)። ዕጣው በሚወጣበት በዚያ ረጅም ሂደት መካከል ዝም ማለቱ የልቡን ድንዳኔ ይገልጣል።

21 አካን የወሰደውን “ምርኮ” ብሎ ጠርቶታል፤ ይህም ድል አድራጊዎች የሚካፈሉት ነው። “ሰቅል” የሚለውም ሳንቲሞችን አመልካች ሳይሆን የክብደት መመዘኛ ነው። “ቡችላ” (የወርቅ) የተጠፈጠፈ ነገር ማለት ነው። መጉምጀት ምን ጊዜም ቢሆን የኅጢአት ተግባር ጅማራ ነው። “አይቼ”፤ “ጐመጆሁ”፤ “ወሰድኋቸው” ቀድሞም በኅጢአት ውድቀት ታሪክ ላይ ተከሥተዋል (ዘፍ 3፥6፤ ከዮዕ 1፥13-15 ጋር ያነጻ)። አካን የወሰዳቸውን ዕቃዎች የደበቀው ኅጢአት መሆኑን ያውቅ ስለ ነበር ነው።

22-23 መልእክተኞቹም የተደበቀውን አገኙት፤ በኢየሱስም ፊት አመጡት፤ ሁሉንም በእግዚአብሔር ፊት ዘረጉት፤ ይህም የተደረገው በመገናኛው ድንኳን ፊት ነው (ቀ. 14)፤ ምክንያቱም እግዚአብሔር የመጨረሻው ዳኛ ነው።

24 ከጠቅላላው ሕዝብ የተወከሉት ሁሉ በደሉ ከሕዝብ እስራኤል ይወገድ ዘንድ በቅጣቱ ላይ ተካፈሉ። በዚህ ጊዜ አካን ሚስት የለውም። ስለ አባታቸው ኅጢአት ልጆቹ መቀጣታቸው የፍርድ መንገድ ቢመስልም፤ የአካን ቤተ ሰብ ግን በወንጀል ውስጥ ተካቷል፤ ምክንያቱም አካን ያስቀረውን ምርኮ ከቤተ ሰብ ደብቆ ሲያስቀምጥ ቤተ ሰቡ ሳያውቅ ሲያደርገው አይችልምና። በተጨማሪም ይህ ቅጣት በጦርነት ጊዜ ሊፈጸም ስለሚገባ ጠበቅ ያለ የሥነ ሥርዐት ርምጃም ምሳሌ ይሆናል። አካን ካለው ንብረትም አንጻር ሲታይ ለስርቆት የሚያበቃ ችግር ያለበትም አልነበረም። “አኮር” የሚለው ቃል (አካን ለሚለው ስም የተሰጠ ተመሳሳይ ነው (ከዘዜ 27 ጋር ያነጻ)፤ ጥፋት ማለት ነው።

25-26 በድጋሚ “እስራኤል በሙሉ” የሚለውና እዚህ የተጠቀሰው አስቀድሞ ለኢያሱ በ1፥18 ላይ የገቡትን የተስፋ ቃል የሚፈጽሙ የሕዝብ እስራኤል ወኪሎችን የሚያመለክት ነው። አካንና ቤተ ሰቡም ተወገሩ፤ በእሳትም ተቃጥለው ድንጋይ ተከመረባቸው። በአካንም ንጢአት ላይ ፍርድ ከተከናወነ በኋላ እግዚአብሔር ከእስራፊ ቊጣው ተመለሰ፤ እስራኤልም መልሳ አንስራራች (ከሐሥ 5፥1-11 እና ከማብራሪያው ጋር ያነጻ)።

ለ. በጋይ ከተማ ላይ ሁለተኛው ጥቃት (8፥1-29)

1 የአካን ንጢአት ፍርዱን ካገኘ በኋላ እግዚአብሔር እስራኤልን እንደሚረዳና ዐብሯት እንደሚሆን አረጋገጠ (ከ1፥9 ጋር ያነጻ)። ኢያሱም እንደ ሰው ማሰብና የተዋጣለት ወታደራዊ ስልትን መጠቀም ይኖርበታል። “ሰራዊቱን ሁሉ” የሚለው ምን ያህል ወንዶችን ያካተተ እንደሆነ ግልጽ አይደለም (በቊ 3 እና 12 ከተጠቀሰው ጋር ያነጻ)። ምናልባት በቊ 3 የተጠቀሰው 30000 የሚለው ቊጥር የአጠቃላይን ሰራዊት ብዛት ጠቋሚ ሲሆን፤ በቊ 12 ላይ 5000 የሚለው ቊጥር ደግሞ የደፈጣ አጥቂዎችን ያመለክታል። ቀሪው ሰራዊት ግን በተጠባባቂነት የተያዘ ነው የሚሆነው።

2 ንጉሡና ሕዝቡ ብቻ መውደም ነበረባቸው (የ6፥17 ማብራሪያ ይመ)፤ ከጋይም ሆነ ከሌሎች ተከታታይ ከተሞች የሚገኘውን ምርኮና ከብት እስራኤላውያን በመጨመቱ የወረራ ንመታት ለራሳቸው ይጠቀሙበታል። እግዚአብሔርም ኢያሱን “የደፈጣ ጦር” እንዲያዘጋጅ ግልጽ ትእዛዝ ሰጠው። ድንገተኛ ጥቃት በጦርነት ጊዜ አስፈላጊ ስልት ነው። “ከከተማዬ በስተ ጀርባ” ማለት እስራኤል በጊዜው ካለችበት በስተ ምዕራብ ሊሆን ይችላል (ቊ 12፤ በስተ ምዕራብ) ይህኛው አቅጣጫ በጠላት በኩል ፈጽሞ ሊገመት የሚችል ይሆናል።

3 ምናልባት የደፈጣ ጦሩ ብዛት 5000 ሺህ ሳይሆን አይቀርም (ቊ 12)። ከዚህ ቊጥር ለከፊሉ እንኳ ቢሆን በጋይና በቤቱል መካከል ተደብቆ ለመቄየት አስቸጋሪ ይሆናል፤ ቊ 10-13 በቊ 3-9 የታዘዘው ነገር የተፈጸመ መሆኑን የሚገልጹ ናቸው ለማለት ይቻላል፤ የወታደሮቹ እንቅስቃሴ “በሌሊት” መሆኑ ከኢያሱ ስኬታማ ዕቅዶች (ስትራቴጂዎች) አንዱ ነበር (ከ10፥9 ጋር ያነጻ)።

4-5 የኢያሱ ሰዎች በማንኛውም ቅጽበታዊ ጥሪ ለመንቀሳቀስ መዘጋጀት ነበረባቸው፤ የእስራኤል ዐዲሱ የጦር ስትራቴጂ ጥንቃቄ የተሞላበት ቅንብርንና ፈጣን ርምጃን የሚጠይቅ ነበር። በርከት ያለ ቊጥር ያለውን የመከላከያ ገደል ከከተማዬ በማራቅ የከተማዬን መማረክ በአንጻራዊነት ቀላል ያደርጉታል፤ ይሁን እንጂ ይህ ታላቅ አደጋ ያለበት ነገር ነው፤ ምክንያቱም የሚሸሽ ሰራዊት ከፍተኛ ጉዳት ሊደርስበት ስለሚችል ነው።

6-7 የማታለሉ ተግባር ጥቃቱ ከበፊቱ ጋር ተመሳሳይ እንዲሆን በማድረግ ላይ የተመሠረተ ነበር፤ ተከላካዮቹ ከከተማዬ በሚርቁበት ጊዜ፤ በደፈጣ ላይ የነበሩት ወታደሮች ወደ ከተማዬ ይገባሉ፤ ቊ 18-19 ወታደሮቹ ከኢያሱ ምልክትን እንደሚጠባበቁ ያሳያል።

8 በደፈጣ ላይ የነበሩትም ወታደሮች ከተማዬ መያዝን ለኢያሱና ለእስራኤላውያኑ ለማስታወቅ በእሳት ያቃጥሉአታል። ይህም የጠላትን ሞራል የሚሰብር ይሆናል፤ ሚስቶቻቸውና ልጆቻቸው ከተገደሉና ቤቶቻቸውም ከወደሙ (ከቊ 28 ጋር ያነጻ) ለመዋጋት ምን ሐሞት ይኖራቸዋል? በዚህ ጊዜ እስራኤላውያኑ “እግዚአብሔር ያዘዘውንም” ማድረግ ነበረባቸው።

9 ኢያሱ “በቤቱልና በጋይ መካከል” ያለውን አውራ ጉዳና ለመሸሽ ሊል ደፈጣውን የሚያደርገው በሁለቱ ከተሞች መካከል ነው። እርሱም ቤቱል ጋይን እንዳታግዝ ለመከልከል አልሞከረም፤ ምክንያቱም ከቤቱል ከሚመጣው ሰራዊት ጋር አንዳች ግጥሚያ ቢያደርግ ደፈጣውን ስለሚያጋልጥበት ነው። ኢያሱ ሌሊቱን በሙሉ ከዋናው ሰራዊት ጋር አሳለፈ።

10-13 እነርሱ የሰፈሩት በሌሊት ነበር (ከቊ 3 ጋር ያነጻ)፤ ስለዚህ እስከሚቀጥለው ጧት ድረስ የሰራዊቱ መኖር

አልታወቀም ነበር። ቊጥሮቹን ለማስታረቅ አስቸጋሪ ቢሆንም፤ ቊ 12 ከቊ 3-9 ዘርዘር ባለ ሁኔታ የተገለጸውን በድጋሚ ይጠቅሳል። ኢያሱ ወደ ሽለቆው የሄደው ሁሉም ነገር ከተዘጋጀ በኋላ ነበር። ሌሊቱን በሙሉ ያሳለፈው በሚቀጥለው ቀን ለሚደረገው ጦርነት ዝግጅት ሽለቆውን በመቃኘት ይመስላል (ከ5፥13-15 ጋር ያነጻ)።

14-15 የጋይ ንጉሥ ለድል በመገምጀትና በከፍተኛ ድኖረት ገሠገሠ። “ዓረባ” የምድረ በዳ አካባቢ ነው፤ (ቃሉ አብዛኛውን ጊዜ ለዮርዳኖስ ሽለቆ የሚጠቀስ ነው)። “ወደ ምድረ በዳው” የሚለው ቃል ከጋይ (ከቤቱል) አቅራቢያ ወደ አፊቅ የሚወስደውን መንገድ የሚያመለክት ነው።

16-17 የቤቱል ቅርብት ያ ሰራዊት ጋይን ለመርዳት እንዲመጣ ሊያደፋፍረው ይችላል ነበር። ስለሆነም የእስራኤላውያኑ ደፈጣ ከቤቱል የሚመጡት ወታደሮች እንዳያገኙት መደበኛ ነበረበት፤ በቀላሉ ለማሸነፍ ልብ መሉነት ስለ ተሰማቸው ያለ አንዳች ተከላካይ “ከተማዬ ትንም ከፍተው ትተው” ሄዱ።

18-19 ኢያሱ በጦር መጠቀሙ እግዚአብሔር የእስራኤልን ሰራዊት እንደሚመራ የሚያሳይ ምልክት ነው (ከዘፀ 17፥8-12 ጋር ያነጻ)፤ ኢያሱ የጋይ ድል ሙሉ በሙሉ እስኪፈጸም ድረስ እጁን አላጠፈም ነበር (ቊ 26)፤ ይህ አድራጎት ድል ከእግዚአብሔር የሚመጣ መሆኑን የሚያሳይ ምሳሌ ነው። ጦሩን ወደ ላይ ማንግት አስቀድሞ የተዘጋጀ ምልክት ሳይሆን አይቀርም። በደፈጣ ላይ የነበሩት ሰዎች እርሱን ሊያዩት አይችሉም ይሆናል፤ ዳሩ ግን ለቅኝት የተመደቡ ሰዎች ሊኖሩአቸው ይችላሉ።

20-21 “በየትኛውም በኩል ማምለጫ መንገድ አልነበራቸውም” የሚለው አነጋገር የቤቱልና የጋይ ሰዎች ቤተ ሰቦቻቸውና ያላቸው ንብረት ከወደመ በኋላ ለመዋጋት ያላቸውን ፈቃደኝነት እንደ ዐጡ የሚያመለክት ነው። ከጋይ የሚነሣው ጭስ ደፈጣው የተሳካ መሆኑን ለኢያሱ የሚያሳይ ምልክት ነው።

22-23 “በተረፈ” እና “ባመለሰ” መካከል ምንም ልዩነት ሊኖር አልተገባውም። ዋናው ምርኮኛ ንጉሡ፤ በጦርነት አልተገደለም፤ ዳሩ ግን ወደ ኢያሱ ተወሰደ።

24-27 በከተማዬ አሁንም ገና የተረፈ መኖሩ ሳያስደንቀን አይቀርም። ያደፈጡት ወታደሮች ከተማዬን በእሳት ከማቃጠላቸው በፊት ነዋሪዎቻቸውን ሙሉ በሙሉ ያላጠፉ መሆናቸውን የሚያሳይ ነገር አለ፤ ምንም እንኳ እነርሱም እንዲጠፉ የተደረገ ሊሆን ቢችልም፤ ምዕራፉ የቤቱል ሰራዊት ምን እንዳገኘው አይናገርም (ከ12፥16 ጋር ያነጻ፤ “ማጥፋት” ከ6፥17ቱ ቃል ጋር ተመሳሳይ ነው፤ በ2፥10 ያለውን አስተያየት ይመ)። ኢያሱ ማንኛውንም ነገር በእግዚአብሔር ትእዛዝ መሠረት ለመፈጸም ጥንቃቄ አድርጓል። በዚህ ወቅት እግዚአብሔር ሁሉን ነገር መቁጣጠሩ ግልጽ ነው።

28 “ቊልል” የሚለው ቃል በአንድ በተመሸገ ከተማ ፍርስራሽ የተመሠረተውን ክምር የሚያመለክት ነው። “እስከ ዛሬ” የሚለው ቃል ሐተታው እስከ ተጻፈበት ጊዜ ድረስ ጋይ እንደ ገና ያልተመሠረተ መሆኑን ያመለክታል። ኢያሱ ምንም እንኳ በኢያሪኮ እንዳደረገው በጋይ ላይ አንዳች ርግማን ያላወረደ ቢሆንም፤ ከተማዬ ፈጽሞ እንደ ገና ያልተመሠረተች ይመስላል (6፥26)።

29 የጋይ ንጉሥ በስቅላት አልተገደለም፤ ይሁን እንጂ ውርደቱ ከፍተኛ ይሆን ዘንድ ራሳው በዛፍ ወይም በምስሶ ላይ እንዲሰቀል ተደረገ። ሕይወት የሌለውን ይፈሩት የነበረውን ንጉሥ ራሳ በትርኢት መልክ ማሳየት የእስራኤላውያኑን ሞራል ከፍ የሚያደርግ አንድ ሌላ መንገድ ነበር። ራሳ ሌሊቱን በሙሉ እንደ ተሰቀለ እንዳያደር ተከልክሎ ነበር፤ ምክንያቱም ምድሪቱን ያረክሳል (ዘዳ 21፥23)። ደግሞም ይኸው ሕግ ራሳው በዚያው ዕለት እንዲቀበር ያዘዛል፤ የጋይ ንጉሥ መቃብር የትላልቅ ድንጋይ ቊልል ተከመረበት፤ ይኸውም ለወደፊቱ ትውልድ ግልጽ ተጨባጭ ትምህርት የሚሰጥ ሆኖ እንዲያገለግል ነው።

6 በጌባል ተራራ የቃል ኪዳን መታደስ (8÷30-35)

30 ኢየሱስ መሠዊድ በመሥራቱና በእርሱም ላይ መሥዋዕት በማቅረቡ የማንኛውም ድልና በረከት ምንጭ እግዚአብሔር መሆኑን በማወቅ፤ መራቱንም የሚጠይቀው በእግዚአብሔር ስም ሆነ፤ አሁን እስራኤል በመካከለኛው ደጋማ ስፍራ እግራቸውን ስለ አሳረፉ ለአምልኮ ተገቢው ወቅት ነበር፤ የጌባል ተራራ በእስራኤል ታሪክ ውስጥ በዚህ ጊዜ የአምልኮ ስፍራ ሆነ፤ በጌባልና በገሪዛን ተራራዎች አካባቢ አንዳች እስራኤላዊ ድል መኖሩን ይህ ሐተታ ስለማይናገር ነዋሪዎቹ ምናልባት ከእስራኤል ጋር ወዳጅ ሆነው ይሆናል። ወይም ደግሞ በጋይ የተካሄደው ጦርነት በማእከላዊ ፓለስቲና ለመላው ተራራማ ስፍራ ድል እንደ ምሳሌ ሆኖም ይሆናል። እስራኤላውያኑ ይህንን የቃል ኪዳን ማደስ ሥነ ሥርዐት በሰላም ለማክበር የቻሉት እግዚአብሔር በአገሩ ተወላጆች ልብ የእስራኤልን መፈራት ስለ አስቀመጠ ነበር።

31 መሠዊድን ለመሥራት ባልተጠረበ ድንጋይ መጠቀማቸው (ከዘፀ 20÷25 ጋር ያነጻ) ወይ የአረማውያኑን ባህል መቃወማቸውን፤ አልያም ደግሞ በብረት መሣሪያ መጠቀም በቅርብ ጊዜ የመጣ ዐዲስ ነገር በመሆኑ የሃይማኖትን ወግ አጥባቂነት የሚያሳይ አንድ ሌላ ምሳሌ ሊሆን ይችላል (5÷2 ይመልከቱ)።

32 በድንጋዮች ላይ (ሙሴ ለዚህ ዐላማ እንዲዘጋጁ ያዘዛቸው ልዩ ድንጋዮች፤ ዘፀ 27÷4) የተቀረጸው ሕግ በምድሪቱ ውስጥ ለእስራኤል ሕይወት መሠረት የሚሆን ነበር፤ ሕዝቡ ለዚህ ሕግ ያላቸው ታማኝነት የወደፊት ዕድላቸውን የሚወስን ነበር።

33 ከዘፀአት ጀምሮ ከእስራኤል ጋር ለመኖርና ለማምለክ የመረጡት መጻተኞች ከአገራው ሕዝብ ጋር እንዲዋሐዱ ተደርጎ ነበር (ከ1ነገ 8÷41-43 ጋር ያነጻ)፤ ስለዚህ እነርሱም በቃል ኪዳን ሕዳሴ ተሳታፊዎች ሆኑ፤ የቃል ኪዳን ታቦት ለእግዚአብሔር መገኘት ምሳሌ ይሆን ዘንድ በጉባኤው መካከል ተቀምጦ ነበር፤ ማንኛውም ነገር አስቀድሞ ሙሴ ባዘዘው መሠረት ተደረገ (ከዘፀ 11÷29፤ 27÷11-26 ጋር ያነጻ)። የሙሴ ትእዛዝ ምንም እንኳ በረከትና መርገም ያለበት ቢሆንም፤ በዚህ ጊዜ አጽንዖት የተሰጣቸው አዎንታዊ ደንቦች ነበሩ።

34-35 የሕጉ በጉባኤ መነበብ ተግባራዊና ሥነ ሥርዐታዊ ዐላማ ነበረው። እርሱም ሕዝቡ ለመታዘዝ ያለባቸውን ኅላፊነት የሚያስገነዝባቸው ነበር፤ እስራኤላውያኑ በመካከላቸው የሚኖሩትን መጻተኞች ሁልጊዜ ማሰብ ይገባቸው ነበር፤ ምክንያቱም እነርሱም በግብፅ አገር በባርነት የሚኖሩ መጻተኞች ነበሩና (ዘፀ 22÷21፤ 23÷9፤ ዘፀ 24÷17-22)።

ሐ. የደቡብ ዘመቻ (9÷1-10÷43)

1. የገባዎን ሰዎች የፈጸሙት ማታለል (9÷1-27)

ሀ. ከእስራኤል ጋር የተደረገው ስምምነት (9÷1-15)

1-2 በተራራማው የደቡብ ፓለስቲና ያሉት የከተማ መንግሥታት በኢየሱስ ላይ ንይላቸውን አሰባሰቡ፤ አሁን በአንድ ጊዜ አንድን ከተማ መግጠምና ድል ማድረግ ቀረ። አሁን የቀደሙት ድሎች ዜና እስራኤል የማትበገር ናት ብለው እንዲያስቡ የሚያደርጋቸው አልሆነም፤ ይሁን እንጂ እነርሱ እስራኤልን በሚቃወሙበት ጊዜ እግዚአብሔርን መቃወማቸው ነበር። የእነርሱ ግትር ዐመፅ የአጥራውያን ንጢአት ወደ ሙሉ የፍጻሜ ደረጃ መድረሱን በግልጽ የሚናገር ምስክር ነበር (ከዘፀ 15÷16 ጋር ያነጻ)።

3-5 ገባዎን (ስለ እርሷ ማንነት 10÷2 ይመልከቱ) እና ሌሎች አንዳንድ ከተሞች በአንድነት ተሰባሰቡና ከሩቅ አገር የመጡ መሆናቸውን ኢየሱስና እስራኤልን ለማሳመን ጥረት ከማድረግ አልተቆጠቡም፤ እስራኤላውያን ምንም ዐይነት ስምምነት እንዳያደርጉ፤ ወይም ከምድሪቱ ነዋሪዎች ማንንም በሕይወት እንዳይተዉ እግዚአብሔር የከለከላቸው መሆኑን በአንድ መንገድ ሳይሰሙ አልቀሩም (ዘፀ 7÷1-3፤ 20÷16-18)። “የደረቀና የሻገተ” የሚለው አነጋገር “የደረቀና የተፈረፈረ” ማለት ሳይሆን አይቀርም፤ ምክንያቱም የደረቀ እንጂራ ብዙ የመሻገት ባሕርይ ስለሌለው ነው።

6 ጌልጌላ እስራኤላውያን በመጀመሪያ ወደ ምድሪቱ ከገቡበት ጊዜ ጀምሮ የሥራ ዘመቻ የሚያካሂዱበት ጣቢያ ነበር (4÷19)። ከጌልጌላ ወደ ማእከላዊው ተራራማ ሸንተረር የሚወስደው መንገድ እጅግ አድካሚ አቀባት እንደ መሆኑ መጠን፤ ኢየሱስ በጋይ ተራራማ አካባቢ እግሩን ካሳፈረ በኋላ እንኳ ይህንን ስፍራ እንደ መነሻ ጣቢያ አድርጎ መጠቀሙ የሚያስደንቅ ነገር ነው። ምናልባት ጌልጌላ ለቤተ ሰባቸውና ለእንስሳቸው ይበልጥ ተስማሚ ሆኖ ስላገኙት ይሆናል። “የእስራኤልን ሰዎች” የሚለው ሐረግ በቊጥር 15 እና 18 ላይ “የጉባኤ መሪዎች”፤ በ8÷33 ደግሞ “ሽማግሌዎቻቸው” የሚሉትን አነጋገሮች የሚያመለክት ነው።

7 ተራኪው የገባዎንን ነዋሪዎች እንደ “ኤዊያውያን” ይቈጥራቸዋል። ይህ እግዚአብሔር ከእስራኤል ፊት ከምድሪቱ ለማስወጣት ቃል ከገባባቸው ሕዝቦች መካከል አንዱ ነበር (3÷10)። “እናንተ የምትኖሩት እዚሁ ቅርብ ቢሆንስ?” የሚለው የመሪዎቹ ጥያቄ ጥርጥርን የሚያመለክት ነው።

8 ገባዎናውያን “እኛ ባሪያዎችህ ነን” በሚሉበት ጊዜ እነርሱ የእስራኤል ሎሌዎች ለመሆን ፈቃደኞች መሆናቸውን መግለጻቸውና በአፀፋውም እስራኤል ከእነርሱ የጠነከረ ወገን እንደመሆኑ መጠን ከጠላቶቻቸው እንዲጠብቁአቸው ማሰባቸው ነበር (ከ10÷6 ጋር ያነጻ)። የእነርሱ አነጋገር ኢየሱስን “የመጣችሁትስ ከየት ነው?” ብሎ እንዲጠይቅ አደረገው። ኢየሱስና መሪዎቹ ምንም እንኳ የእግዚአብሔርን ምሪት ባይጠይቁም፤ የእርሱን ትእዛዝ ለመፈጸም በሚያደርጉት ጥረት ግን ጽኑዓን ነበሩ።

9-10 “የአምላክህን የእግዚአብሔርን ዝና (ስም) ስምተን” የሚለው የገባዎናውያኑ አነጋገር ቁልፍ የሆነ መግለጫ ነው። ይህ አጋጣሚ በውጥረትና በቅራኔ የተሞላ ቢሆንም፤ ገባዎናውያኑ በታላቁ የእግዚአብሔር ስም ተሰበው ስለነበረ ሊተርፉ ቻሉ። እነርሱ እግዚአብሔር ስለ እስራኤል ብሎ የፈጸማቸው ኃይል ሥራዎች ታላቁ ስሙ በርቀትና በስፋት እንዲታወቅ እንዳደረጉት አምነው ነበር (ከ2÷9-11 ጋር ያነጻ)። ረዕዮ አንድ አረገቸው ሁሉ ገባዎናውያኑም ስለ እስራኤል አምላክ የተነገረውን ዜና አምነው ነበር። ስለሆነም በእስራኤላውያኑ እጅ ከመጥፋት ይድኑ ዘንድ በእርሱ ጥበቃ ሥር ለመሆንና ዘዴ ለመፍጠር ፍርሀት አስገድዶአቸዋል። ገባዎናውያኑ ስለ እግዚአብሔር ታላላቅ ሥራዎች በሚናገሩበት ጊዜ በርግጥም (እንደ ተናገሩት) ከሩቅ የመጡ ከሆነ ሊያውቁአቸው የማይችሉትን በቅርብ ጊዜ የተፈጸሙትን ሁኔታዎች በጥንቃቄ ዘልለዋቸዋል፤ ይሁን እንጂ ከእስራኤል ጋር ስምምነት ለመሻት ያነግሡአቸው ጉዳዮች እነዚያው ዐውቀው ያለፏቸው ነገሮች ነበሩ (ከቁ. 3 ጋር ያነጻ)።

11-13 ገባዎናውያኑ ስለ ሽማግሌዎቻቸው ተናገሩ እንጂ ስለ ንጉሣቸው አልተናገሩም፤ ይህም ምናልባት ንጉሥ ስላልነበራቸው ሊሆን ይችላል። ብዙ መንገድ እንደ ተጓዙም ለማስረዳት እነርሱ ራሳቸው የፈጠሩዋቸውን ማስረጃዎች ለእስራኤላውያኑ አቀረቡ።

14 የሚደንቀው ነገር፤ ምንም እንኳ የደረቁና የሻገቱ ቢሆኑም፤ እስራኤላውያኑ “ከስንቃቸው ላይ ጥቂት ወሰዱ”። ዐብሮ መብላት አብዛኛውን ጊዜ ስምምነት የመፈጸም አንዱ አካል ነበር (ከዘፀ 31÷54 ጋር ያነጻ)። መሪዎቹ በገባዎናውያኑ የሻገተ ሥንቅ ተታልለው (ኢየሱስን ጨምሮ) እንደ ገና የእግዚአብሔርን ምሪት አለመፈለጋቸው እንዴት ያለ አሳዛኝ ነገር ነው! በተለይ ኢየሱስ ከእነርሱ የተሻለ ዕውቀት ሊኖረው ይገባ ነበር። ከሙሴ ጋር ወደ መገለጥ ተራራ ወጥቶ ነበር (ዘፀ 24÷13-14)፤ ደግሞም ለመሪነት በሚዘጋጁበት ጊዜ የእግዚአብሔርን ፈቃድ ለመለየት ስለ ኡሪምና ቱሚም አጠቃቀም ተምሮ ነበር (ዘኁ 27÷18-21)። በእግዚአብሔር አገልግሎት ውስጥ እንኳ የእግዚአብሔርን ምሪትና በረከት ቸል ማለት ምን ያህል ቀላል ነገር ነው!

15 ኢየሱስ ከገባዎናውያን ጋር ቃል ኪዳን አደረገና ሕይወታቸውን ለመጠበቅ ስምምነት ፈጽመ፤ ይህ ስምምነት ለእስራኤል የገባዎናውያኑን ሕይወት ከመጠበቅ የበለጠ ግዴታን አስከትሎአል፤ በማንኛውም አደጋ ጊዜ እነርሱን መከላከል

ይኖርባቸዋል። ይህንም ስምምነት የጉባኤው መሪዎች ካላጸኑላቸው ተግባራዊ አይሆንም ነበር።

ለ. ማታለያው ተገለጠ (9፥16-27)

16 ስምምነቱ ከተፈጸመ በኋላ ብዙ ሳይቆይ ወዲያውኑ እስራኤላውያን የተታለሉ መሆናቸውን ዐውቁ። ገባዎናውያን ጎረቤቶቻቸው ስለ ነበሩ እስራኤላውያን በጣዎት አምልኮ እንዳይፈተኑ እነርሱን እንዲያጠፉላቸውና ከእነርሱ ጋር ምንም ዐይነት ስምምነት እንዳያደርጉ ትእዛዝ የተቀበሉባቸው ሕዝቦች ነበሩ (ዘፃ 7፥1-6፤ 20፥16-18)።

17 አንዳንዶቹ እስራኤላውያን ከገባዎናውያን ጋር ኅብረት በነበራቸው ከተሞች ላይ ዐመፅ ለማካሄድ ፈልገው ነበር፤ ዳሩ ግን በመሪዎቻቸው ተከለከለ (ቍ 18)።

18 ማግብሩ ሁሉ በእነርሱ ላይ ያጉረመረሙት ምናልባት ስለ ቀረባቸው ብዝሃ በመናደዳቸው ሊሆን ይችላል፤ በሌላ በኩል ደግሞ የእግዚአብሔርን ትእዛዝ ባለመጠበቅ በጋይ እንደ ደረሰው ያለ ፍርድን ሳይፈሩ አልቀሩም።

እስራኤላውያን “ውሃ ቀጂዎች” የሆኑት ገባዎናውያን ዛሬ እየቆፈሩ ውሃ በማውጣት ላይ ባሉት ውብ በሆኑት የውሃ ጉድጓዶቻቸው የታወቁ ነበሩ።

19 “መሐላው” የተፈጸመው በእግዚአብሔር ስም ነበር። ከዚህም የተነሣ ታማኝነቱ የሚጠበቀው ለገባዎናውያን ተብሎ ሳይሆን ለእግዚአብሔር ተብሎ ነበር። የመሐላው ዐይነት እስራኤላውያን ስምምነታቸውን ማክበር ካልቻሉ ከእግዚአብሔር ዘንድ ቅጣትን የሚያስከትልባቸው ነበር (ከቍ 18-20 ጋር ያነጻ)። ይህም ስምምነቱ ምንም እንኳን በሀሰት ማታለያዎች የተፈጸመ ቢሆንም፤ እስራኤላውያን እርሱን ለማክበር ለምን እንደ ተገደዱ የሚገልጽ ነበር (ከዘፍ 27፥35፤ ከመዝ 15፥4 ጋር ያነጻ)።

20 “ቍጣ” የሚለው ቃል አብዛኛውን ጊዜ መለኮታዊ ድንጋጌን ከመተላለፍ የተነሣ መምጣቱ አይቀሬ የሆነውን የመለኮታዊ ቅጣት ሐሳብ የሚያመለክት ነው (ከ22፥20፤ ከዘኁ 1፥53፤ 18፥5 ጋር ያነጻ)። ከብዙ ዓመታት በኋላም ንጉሡ ሳዖል ይህንን ስምምነት በመተላለፉ (2ሳሙ 21፥1-9) የእግዚአብሔር ቍጣ በእስራኤል ላይ ወረደ።

21 ገባዎናውያን “ዕንጨት ቈራጮችና ውሃ ቀጂዎች” በመሆን የጉልበት ሠራተኞች ተደረጉ (ከዘፃ 20፥10-15፤ ከኢያ 16፥10፤ 17፥13 እና ሌሎችም ጋር ያነጻ) እነርሱ የሚያገለግሉት “ለማኅበረ ሰቡ” ይሁን ወይም “ለአምላኬ ቤት” (ቍ 23 ይመልከቱ) ትንሽ ያደናግራል። በቍ 27 ላይ ሁለቱ ሐሳቦች ተደባልቀዋል። ምናልባት ዕንጨቱን የሚቈርጡትና ውሃውን የሚቀዱት የማኅበረ ሰቡ መደበኛ ተግባር ለሆነው ለቤተ መቅደሱ ሥርዐት ይሆናል።

22-23 በመጀመሪያ ላይ የኢየሱስ ጥያቄ የመግለቅ ካልሆነም የመቀለድ ይመስላል። ገባዎናውያን ያደረጉትን ነገር ያደረጉት

ሕይወታቸውን ለማዳን እንደ ሆነ ግልጽ ነው! ገባዎናውያን ከሞት ፍርድ ስላመለጡ የኢየሱስ የባርነት ርግማን እንኳ ከባድ ነገር አይመስልም። ለአረማውያን የእግዚአብሔርን መቅደስ ማገልገል በርግጥ በረከት ነው (ከመዝ 84፥10 ጋር ያነጻ)።

24-25 ገባዎናውያን በእነርሱ ላይ የተጣለውን የውርደት ፍርድ የጠበቁት ነገር አልነበረም፤ ዳሩ ግን በሕይወት መኖርን መረጠ። በረዓብ ላይ እንደ ሆነው ሁሉ እነርሱንም ፍርሀት ወደ መዳን አመጣቸው፤ “በጎና ትክክል መስሎ የታየህን ነገር ሁሉ አድርግብን” የሚለው አነጋገር በገባዎናውያን በኩል ፍጹም መማረክን ያመለክታል። እስራኤላውያን እነርሱን በርኅራኄ ዐይን የማየት ግዴታ እንዳለባቸው ያውቁ ነበር።

26-27 ኢየሱስ ትክክለኛ መሪ ስለ ነበረ የገባዎናውያንን መማረክ ተቀበለ። አንድ አምላክ ብቻ መኖሩን ለማስመስከርና (ዘፃ 6፥4) የአገሪቱንም አንድነት ለመጠበቅ ሲባል አምልኮ በአንድ ማእከላዊ በሆነ መቅደስ የተወሰነ ነበር። ይህም ማእከላዊ መቅደስ በቅደም ተከተል በሴኬም፣ በሴሎና በገባዎን ነበር። በርግጥም የዚህ የአንድ መቅደስ ስፍራ የመጨረሻ ማረፊያ ኢየሩሳሌም ይሆናል።

2. የእስራኤል ድል በደቡባዊው ኅብረት ላይ (10፥1-43)

ሀ. የገባዎናውያን መዳን (10፥1-15)

1 በደቡብ ካሉት ዋና ዋና ነገሥታት መካከል አንዱ ከእስራኤል ጋር ለመዋጋት ክፍለ ሀገሩን በሙሉ በአንድነት አሰባሰበ። እስራኤላውያን በኢያሪኮና በጋይ ነዋሪዎቹን ሁሉ በማጥፋት የተቀዳጁት የድል ዜና (የስሙ ትርጉም የጽድቅ ጌታ በሆነው) በአዶኒዴዴቅ ልብ ውስጥ ፍርሀትን ቀሰቀሰ። አስቀድሞ ኢየሱስ የተባለችው (መሳ 19፥10) “ኢየሩሳሌም” እስራኤላውያን ከምድሪቱ ሊያስወጡላቸው ከሚገባቸው (3፥10) ከሰባቱ ሕዝቦች መካከል አንዱ የሆኑት የኢየሱሳውያን ጠንካራ ይዞታ ነበረች። ምንም እንኳን ንጉሡና ሰራዊቱ በኢየሱስና በእስራኤል የተገደሉ ቢሆንም ከተማዋ ራሷ ግን ኢየሱስ እስከሚሞት ድረስ ገና አልተማረከችም ነበር (መሳ 1፥8፤ ከ2ሳሙ 5፥6-9 ጋር ያነጻ)።

2 የገባዎናውያን መኩብለል ታላቅ ድንጋጤን ያስከተለው በሦስት ምክንያቶች ነበር፡- (1) አንደዚህ ያለች ምርጥ ሰራዊት የነበራት ሰፊ ከተማ በጠላት መማረካ ሲታይ ተስፋን የሚያስቈርጥ ነበር፤ (2) ገባዎን ከሌሎች የደቡብ ኅብረት በከፍተኛ ደረጃ የተዳከመ ይሆናል፤ እና (3) እነርሱ በጦርነት ጊዜ ከእስራኤል ጋር ለመዋጋት ዐምስተኛው ረድፍ ነበሩ። በግልጽ እንደሚታየው ገባዎን ጠንካራ ተጽዕኖ የነበራት የከተማ መንግሥት ነበረች (ከ11፥12 ጋር ያነጻ)።

3-5 ከኢየሩሳሌም ደቡብና ምዕራብ ያሉ የአራት ከተሞች ነገሥታት ከዳተኞቹን ከተማ ገባዎንን ለመውጋት ንደላቸውን ከአጸኒዴዴቅ ጋር አስተባበሩ። ወደፊት አንደዚህ ያለ አንዳች ኩብለል እንዳይፈጸምና እነርሱም (ገባዎናውያን) ከእስራኤላውያን ጋር ያደረጉት ትብብር የሚያስከትለውን አደጋ ለመከላከል መቀጣት ነበረባቸው።

6 ገባዎናውያን ለርዳታ ወደ ኢየሱስ ዘወር አሉ፤ ምክንያቱም ኢየሱስ ከእነርሱ ጋር የፈጸመው የሰላም ስምምነት (9፥15) የእርሱ ሎሌዎች በመሆናቸው እነርሱን የመጠበቅ ግዴታን ስለ ጣለበት ነው።

7-8 ከጌልገላ ወደ ገባዎን የሚደረገው ጉዞ 3300 ጫማ (1 ኪሎ ሜትር) አቀበት (ዳገት) ያለበት ነው፤ “ምርጥ የሆኑትን ተዋጊዎች” የሚለው አነጋገር የመላው እስራኤላውያን ሰራዊት ይሁን ወይም የእነርሱ ምርጥ የሆነ ልዩ ቡድን (ክፍለ ጦር) መሆኑ ግልጽ አይደለም። ድሉ የእነርሱ እንደሚሆን እግዚአብሔር ለኢየሱስ አረጋገጠለት።

9-10 ጨለማን ተገን በማድረግ የሚደረገው የግዴታ ጉዞ በጥብቅ የታሰበበት የኢየሱስ ስልት ነበር። ሠላሳ ስድስት ኪሎ ሜትር ያህል ርቀት የነበረው ጉዞ ከስምንት እስከ ዐሥር ሰዓት ሊወስድ የሚችል ነበር። ኢየሱስ በጠላቶቹ ላይ በድንገት ደረሰባቸው፤ እግዚአብሔርም ይህንን ሁኔታ መደናገርን

ለመፍጠር ተጠቀመበት። እንደ ገና የሰው ጥረትና የመለኮት ጣልቃ ገብነት እጅ ለእጅ በመያያዝ ሠሩ። ከገባዎን በስተ ሰሜን ምዕራብ ያለው የቤትሐሮን መተላለፊያ ወደ ተራራማው አገርና ወደ ኢየሩሳሌም የመግቢያ ዋና ስፍራ ነበር።

11 ኢየሱስ ጠላቶቹን ከሊኪሶ ወደ ኢየሱስን ሸለቆ በሚወስደው የጥንት ጉዳና አሳደዳቸው፤ ጠላቶቹም ተፍረክርከው በመሸሽ ከተራሮቹ በቤትሐሮን መተላለፊያ አድርገው ወደ ደቡብ አመሩ። እግዚአብሔርም ስለ እስራኤል ጣልቃ ገብቶ የበረዶ ድንጋይ አወረደ፤ ይህም የእስራኤልን ሰራዊት ሥራ ዐጭር አደረገው፤ ድሉን ያስገኘው እግዚአብሔር ነበር፤ የተፈጥሮ አማልክትን የሚያመልኩት ከነዓናውያን የራሳቸው አማልክት እስራኤላውያንን ይረዳሉ ብለው ሳያስቡ አልቀሩም።

12 ይህ ተአምር ብዙ ጊዜ “የኢየሱስ ረጅሙ ቀን” እየተባለ ይጠራል፤ እርሱም በመጽሐፉ ውስጥ ሦስተኛውና የመጨረሻው ተአምር ሲሆን እጅግ የሚያስደነግጥ ነበር፤ ዐዲሱ መደበኛ ትርጉም ቊ 12-13^ሆ በግጥም መልክ ማዘጋጀቱ ትክክል ስለ ሆነ ክፍሉ በዚህ መሠረት መተርጎም አለበት። “ቊሚ” ተብሎ የተተረጎመው የዕብራይስጥ ቃል ብዙ ጊዜ “ፀጥ በዩ” ተብሎ ይተረጎማል። ኢየሱስ ፀሐይ በተለመደው ብርሃኗና ሙቀቷ እንዳታበራ መጠየቁ ሳይሆን አይቀርም። ኢየሱስ ድሉ በተሰካ ሁኔታ እስኪጠናቀቅ ድረስ ተስማሚ ሁኔታ እንዲኖር ፈልጎአል። ሌሊቱን ሙሉ ስለ ተጓዙ የፀሐይዋ ሙቀት የተዳከመውን የእስራኤላውያንን ጉልበት ሊያሟጥጠው ይችላል ነበር፤ ከዚያ የፀሐይ ሙቀት መገላገልም የተራዘመ የቀን ብርሃን የሚሰጠውን ያህል ጥቅም ሊሰጥ (በወር ውስጥ ለተወሰነ ጊዜ ጨረቃ በቀን ትታያለች፤ በዚህ ውስጥ መጠቀሷ ከፀሐይ ጋር ግጥማዊ ጉድኝትን ንጽጽር ዕገዛ ይሰጣል) ይችላል ነበር።

13 “ባለችበት ቆመች” ተብሎ የተተረጎመው የዕብራይስጥ ቃል በ3፡16 ላይ የዮርዳኖስ ውሃ “ቆመ” ለማለት ውሎአል። እንደዚህ ባለው የግጥም ንባብ ውስጥ “መንቀሳቀስን አቆመ” ወይም “ማብራቱን አቆመ” የሚል ትርጉም ሊኖረው ይችላል። “የያሻር መጽሐፍ” (“የጸድቃን መጽሐፍ”) በ24ሙ 1፡18ም ላይ ተጠቅሶአል። እንደ ሌሎች ጥንታዊያን መጻሕፍት ሁሉ (1ነገ 14፡19-29) ይህም ጥንታዊ የዕብራይስጥ ሥነ ጽሑፍ ቊራጭ ጠፍቶአል። ከቊ 12-15 ያለው በሙሉ ከዚያ ምንጭ የተጠቀሰ ሳይሆን አይቀርም። በዚህ ቊራጭ ላይ ያለው የመጨረሻው አነጋገር ፀሐይ ባለችበት ቦታ ቆመች ወይም በሰማይ ላይ ፍጥነቷን ቀነሰች የሚለው ትርጉም እንደሚስማማው ግልጽ ነው።

14-15 “እንደዚያ ያለ ዕለት ከዚያ በፊትም ሆነ ከዚያ በኋላ አልነበረም” የሚለው አነጋገር (ከ2ነገ 18፡5፤ 23፡25 ጋር ያነጻ) ኢየሱስ ከፍ ያለ የእግዚአብሔር ሰው መሆኑንና በጣም አስደናቂ የሆነ አንድ ነገር መፈጸሙን አሳይቷል፤ ጸሎቱ ባልተለመደ ሁኔታ ውጤታማ ነበር። ይህ ድርጊት እስራኤላውያን ምድሪቱን ያገኙት በራሳቸው ኃይል እንዳልሆነ እንደ ገና ያስታወሰናል፤ እርሷን የሚሰጣቸው እግዚአብሔር ነበር።

ቊራጭ 15 ያለ ቦታው የገባ ይመስላል። ከቊ 16-27 ያሉት ሁነቶች የጦርነቱ ክፍል ናቸው፤ ስለሆነም በዚህ ሁሉ መካከል ኢየሱስ ወደ ጌልገላ መመለሱ የማይመስል ነገር ነው። ለዚህ ሁለት የሚደገፉ አስተያየቶች አሉ፡- (1) ይህ ቊራጭ ከያሻር መጽሐፍ የተወሰደው ጥቅስ መደምደሚያ ሊሆን ይችላል፤ (2) ቊራጭ 7-14 ጦርነቱን ከልዕለ ተፈጥሮአዊው ረድኤት አንጻር የሚገልጹ ይሆናሉ፤ እንዲሁም ቊ 16-42 በዚህ መሥመራት ወይም በመሄድ የተለያዩትን ነገሥታትና ከተሞቻቸውን መጻኢ ዕድል በዝርዝር የሚያቀርብ ሊሆን ይችላል። እንደዚህ ከሆነ ቊ 15 እና ቊ 43 ያንኑ አንዱን ሁነት የሚገልጹ ይሆናሉ።

ለ. የዐምስቱ አሞራውያን ነገሥታት መገደል (10፡16-28)

16-18 “ዐምስቱ ነገሥታት” ስማቸው በቊ 3 ላይ ተጠቅሶአል። “ትልልቅ ድንጋዮች” በሞሻው አፍ ላይ የተቀመጡት “በዚያ የተደበቁት ነገሥታት” እንዳይመልጡ ለመከላከልና ተዋጊዎቹ ጠላትን ለማባረር ነጻ እንዲሆኑ ነበር።

19-20 ተዋጊዎቹ በርትተው ለመዋጋት ድፍረት አገኙ፤ ምክንያቱም “እግዚአብሔር አምላካችሁ በእጃችሁ አሳልፎ ሰጥቶአችኋልና” ይላል። በተቻለ መጠን ከጠላት ብዙዎች በሜዳው ላይ መገደል ነበረባቸው፤ ምክንያቱም በተመሸጉት ከተሞቻቸው ውስጥ ከገቡ በኋላ እነርሱን ለመማረክ ለመግደቻል ነው። በእርግጥ የተረፉ ጥቂቶች ወደ ከተሞቹ ለመድረስ ችለው ነበር፤ ዳሩ ግን ጠላት ከሞላ ጉደል ሙሉ በሙሉ ተደምስሶ ነበር ለማለት ይቻላል።

21 “ሰራዊቱ ሁሉ በደኅና ተመልሶ” የሚለው አነጋገር እስራኤላውያኑ ምንም ጉዳት እንዳልደረሰባቸው ያመለክታል። ዘመቻው አንድ ሰው ከዚህ ዐጭር ሐተታ ለመረዳት ከሚችለው በላይ ረጅም ጊዜ እንደ ወሰደ አይጠረጠርም። “አንዲት ቃል የተናገረ ሰው አልነበረም” የሚለው መግለጫ ለሙሴና ለኢየሱስ አገልግሎት ተጨማሪ ማብራሪያ ነው (ከዘፀ 11፡7 ጋር ያነጻ)።

22-24 ኢየሱስ የወታደሮቹን ወኔ ከፍ ለማድረግ የተቻለውን ሁሉ አደረገ፤ ስለሆነም ዐምስቱ ነገሥታት ከመገደላቸው በፊት አዋረዳቸው። የጦር አዛዦቹ እግሮቻቸውን በእነዚህ ነገሥታት ዐንገቶች ላይ ባስቀመጡባቸው ጊዜ (በጥንት ዘመን በስፋት የታወቀ ተግባር፤ ከ1ነገ 5፡3፤ ከመዝ 110፡1 ጋር ያነጻ)፤ እነርሱ እንደ ማንኛውም ሰው ደካሞች መሆናቸውን ተገነዘቡ።

25-26 “አትፍሩ አትደንግጡ በርቱ ጽኑ” የሚለው አነጋገር በምዕ 1 (ቊ 6-7፡ 9፡ 18) ላይ ያለውን ያስታውሰናል፤ የዐምስቱ ነገሥታት ራሳ በዛፎች ላይ መስቀሉ እነርሱን ምሳሌ ለማድረግና ውርደታቸውን ለማብዛት ነበር (በ8፡29 ላይ የተሰጠውን አስተያየት ይመልከቱ)።

27 ፀሐይ ስትጠልቅ የዐምስቱ ነገሥታት ራሳ የወረደው ምድሪቱ እንዳትረከስ ነበር (ከዘፀ 21፡23 ጋር ያነጻ)፤ ሞሻው ለእነርሱ መቃብር የሚስማማ ሆነ። እስራኤላውያኑ በሞሻው አፍ ላይ ትልልቅ ድንጋዮች ማፍራቸው እግዚአብሔር ለእስራኤል የሰጠው ተጨማሪ ድል እንዳይረሳ ለመታሰቢያ እንዲሆን ነበር።

28 “በዚያች ዕለት” የሚለው መግለጫ “በዚያን ጊዜ” ማለቱ ሳይሆን አይቀርም፤ “ፈጽሞ ደመሰሰ” ለሚለው መግለጫ በ2፡10፤ 6፡17 ላይ ያለውን አስተያየት ይመልከቱ። ከኢየሱስ ንጉሥ ጋር የተደረገው ይህ ንጽጽር እንግዳ ነገር ነው፤ ምክንያቱም ኢየሱስ በእርሱ ላይ ምን እንዳደረገ የተሰጠ ዝርዝር የለም (ከ16፡20-21፡24 ጋር ያነጻ)።

ሐ. የደቡብ ዘመቻ ፍጻሜ (10፡29-43)

29-30 ልብና፤ መቄዳና ደብር በነብረቱ ውስጥ የታቀፉ አልነበሩም፤ ኢየሱስ ተራሮቹን ከመውረሩ በፊት ከግርጌ ያሉትን ከራብታዎች ለመያዝ እየሞከረ ነበር። ኢየሱስ መላውን ሕዝብ በመደምሰስ ዕርም አድርጎ ለእግዚአብሔር ሰጣቸው (ከቊ 28፤ 2፡10 ጋር ያነጻ)።

31-33 “በሁለተኛው ቀን” የሚሉት ቃላት የደቡብ ዘመቻ በርከት ላሉ ቀናት ወይም ሳምንታት የቀጠለ መሆኑን ያመለክታሉ። “ጌዝር” በኢየሱስን ሸለቆ መግቢያ አጠገብ ስትሆን ከሊኪሶ የአንድ ቀን ጉዞ ርቀት ያላት ናት። ኢየሱስ ንጉሡንና ሰራዊቱን ደመሰሳቸው፤ ይሁን እንጂ ከተማዬቱን ለመያዝ ወደፊት አልቀጠለም (ከ16፡10 ጋር ያነጻ)።

34-39 ኢየሱስ ከራብቶቹን ትቶ ወደ ደጋው በመውጣት ሁለቱን ዋና ዋና ከተሞችና በአካባቢው ያሉትን መንደሮች ማረካቸው። በዚህ ጊዜ ኬብሮን ዐዲስ ንጉሥ ያነገሠች ሳትሆን አልቀረችም (ከቊ 25-26 ጋር ያነጻ)። ኢየሱስ “እርሱዋን በውስጧ ካሉት ጋር አንድም ሰው ሳያስቀር ደመሰሳቸው”።

40 በደቡብ የተገኘውን የኢየሱስን ድል የሚገልጸው ይህ አጠቃላይ መግለጫ የጥቂት ከተሞችን መማረክ የሚገልጸው ሐተታ በሰፊ ዘመቻ የተገኙት ከፍተኛ ድሎች ዐጭር ማጠቃለያ ብቻ መሆኑን ያመለክታል። “ተራራማውን አገር” የሚለው በተለይ በይሁዳና በኤፍሬም ውስጥ ያለው የተራራ ሽንተረር ነው። “ኒጌቭ” በደቡብ ፓለስቲና ያለው ምድረ በዳ ነው፤ “የምዕራቡ ቆላ” በኩረብታማው የይሁዳ አገርና በጠረፋማው

ሜዳ መካከል ያለው ስፍራ ነው። “የተራራውን ሽንተረሮች” የሚለው ከተራሮቹ ወደ ዮርዳኖስ ሽለቆ የሚወስደውን ቀጥ ያለ ቊልቊልት የሚያመለክት ነው። በዚህ ጊዜ ኢየሩሳሌምም ሆነች (መዓ 1፥8) ያርሙት አልተሸነፉም ነበር፤ ዳሩ ግን እስራኤል አካባቢውን ለመቁጣጠር እስከሚያስችላት ድረስ ድሉ ሰፊ ነበር። “እስትንፋስ ያላቸውን ሁሉ” የሚለው መግለጫ እስራኤላውያኑ ምርኮ አድርገው እንዲወስዷቸው የተፈቀደላቸውን እንስሶች የሚያካትት አይመስልም።

41-43 “ከቃዴስ በርኔ እስከ ጋዛ” የሚለው ሐረግ በደቡብ ፓለስቲና ያለውን ሰፊ አካባቢ ያመለክታል፤ “በእንድ ዘመቻ” የሚለውን መግለጫ ርዝመት ለመወሰን የምንችልበት መንገድ የለንም፤ ዳሩ ግን በርከት ያለ ጊዜ ሳይወስድ አልቀረም። በደቡብ የተገኘው ድል “የእስራኤል አምላክ እግዚአብሔር ለእስራኤል” እንደ ተዋጋላቸው በግልጽ የሚያመለክት ነው፤ እስራኤላውያኑ እነዚህን ከተሞች ወዲያውኑ አልያዙባቸውም፤ በዚህ ፈንታ ግን በጌልጌላ ወዳለው ወደ ቤተ ሰባቸውና ወደ እንስሶቻቸው ሰፈር ተመለሱ።

መ. የሰሜኑ ዘመቻ (11፥1-15)

1. የሰሜኑ ኅብረት መመሥረት (11፥1-5)

1 “ኢያቢብ” የአሦር ነገሥታት በሙሉ የተሰየሙበት የሥርወ መንግሥት ስም ሊሆን ይችላል (ከመዓ 4፥2 ጋር ያነጻ)፤ አሦር በመላው ፓለስቲና እጅግ የገነነች ከተማ ስትሆን ወደ ሰማንያ ሄክታር (2 ጋሻ) የቁዳ ስፋት ያላት ነበረች (ከየኢያሪኮ ሁለት ሄክታር ጋር ያነጻ)፤ አሦር በነበሩአት ሽሪኮችና መሣሪያዎች ለኢያሱና ለእስራኤል የመጨረሻና እጅግ ታላቅ ተግዳሮት ሆነችባቸው።

2 በቊ 1 ላይ ስማቸው የተጠቀሰው ከተሞች ከአሦር በስተ ደቡብ ነበሩ፤ ዳሩ ግን ኢያቢስ በተጨማሪ የሰሜኑን ነገሥታት ጠራ፤ በ12፥9-24 ስማቸው የተጠቀሰው ሠላሳ አንድ ነገሥታት ምናልባት ዋና ዋናዎቹ ሊሆኑ ይችላሉ። ኢያቢስ የሰበሰበው የዮርዳኖስን ሽለቆ “ዓረባ” ነገሥታት ነበር። ይህም በገሊላ ባሕር (ኬጌት) ዙሪያ ያለው ስፍራና ከቀርሜሎስ (ናፎት ዶር) በስተ ደቡብ ያለው ጠረፋማ ሜዳ ነው።

3 “ከነዓናዊ” የሚለው ቃል በቁላማው ምድር ለሚኖሩት ሁሉ አጠቃላይ መጠሪያ ስለ ሆነ በምሥራቅ ያሉት ከነአናውያን የሚለው መግለጫ በዮርዳኖስ ሽለቆ የሚኖሩትን ሕዝብ የሚያመለክት መሆን አለበት (ከዘኁ 13፥29 ጋር ያነጻ)። አሞራውያን፣ ኬጢያውያን፣ ፌርዛውያንና ኢያቡሳውያን በኩረብታማው አገር የሚኖሩ ናቸው። የኢየሩሳሌም ነዋሪዎች ኢያቡሳውያን ነበሩ። ኢያሱ “የኢያቡሳውያንን” ሰራዊት ደመሰሰና (10፥9-14) ንጉሣቸውን አዶኒዴዴቅን ገደለ (10፥22-27)፤ ዳሩ ግን ከተማቸውን አልማረከም፤ በደቡብ ዘመቻ የተረፉት የሰሜኑን ኅብረት ለመደገፍ ሳይላቸውን ሳያስተባብሩ አልቀሩም። “አርሞንዒም” በሊባኖስ ትይዩ ሽንተረር ከፍተኛው ተራራ ነው።

4-5 ፓለስቲና በዚህ ወቅት ምንም እንኳ ነጻና እርስ በርስ ጥለኞች በሆኑ የከተማ መንግሥታት የተመሠረተች ብትሆንም፣ የጋራ ጠላት መኖሩ በኢያቢስ ጥሪ እንዲሰባሰቡ አስገደዳቸው፤ የሰሜኑ ኅብረት ለእስራኤል እጅግ ጎይለኛው ጠላት ነበር። “ፊረሶችና ሠረገሎች” ሰራዊቷ እግረኛ ወታደሮች ብቻ ለነበሩት ለእስራኤል ከፍተኛ ተግዳሮት ሆነው ነበር። ቀደም ሲል የነበሩት ጦርነቶች በሙሉ ለሠረገሎች በማይመች መሬት ላይ የተካሄዱ ነበሩ፤ ነገሥታቱ በዋዲ ሜርን ተራራማ ስፍራ (4000 ሜማ ከፍታ) የተሰበሰቡት ለመዋጋት ሳይሆን ስልታቸውን ለማጥልበትና ለማሳደግ ነበር።

2. ዋናው ጦርነት (11፥6-9)

6-9 ከዚህ ከመጨረሻውና ከፍተኛ ተግዳሮት ካለበት ጦርነት አስቀድሞ ኢያሱ እግዚአብሔርን ከመጠየቅ አልተቆጠበም። የፈረሶችን ቋንቋ መቀረጥና ሠረገሎችን ማቃጠል ለዘመናዊ የጦር መሣሪያ ያለውን ንቀት ያመለክታል። የእስራኤል መተማመኛ እግዚአብሔር ብቻ መሆን ነበረበት (ከመዝ 20፥7 ጋር ያነጻ)። ቀደም ሲል የነበረው የእስራኤላውያን ትውፊት

(ባህል) በፈረሶችና በሠረገሎች መጠቀምን በሚመለከት ጽኑ የሆነ አሉታዊ አመለካከት ነበረው (ከዘዳ 17፥16፤ ከ2ሳሙ 8፥4፤ ከኢሳ 31፥1 ጋር ያነጻ)።

7-8 ኢያሱ እንደ ገና ወደ ድንገተኛ ማጥቃት ተመለሰ (ከ10፥9 ጋር ያነጻ)። ጠላቶቹ ሳይዘጋጁ ስለ ተደረሰባቸው ለሠረገሎች ወደማይመቹ ተራሮች ተነፉ። አሁንም እንደ ገና እግዚአብሔር ድሉን ለእስራኤል ሰጠ። ተሸንፈው ጠላት ወደ ሰሜን አቅጣጫ ሸሸ፤ ሲዶና ከቀርሜሎስ ተራራ በስተ ሰሜን በፊንቄ ጠረፍ ላይ ነው የምትገኘው። “የምጽጳ ሽለቆ” በሰሜን በኩል በሲዶናና በማስሮን መካከል ማይም አቅራቢያ ሳይሆን አይቀርም።

3. የሰሜን ከተሞች መማረክ (11፥10-15)

10 “በዚያን ጊዜ” የሚለው መግለጫ በዚያው ዕለት ወይም በኋላ ማለት ሳይሆን አይቀርም፤ ኢያሱ የኅብረቱን ሰራዊት ካሸነፈ በኋላ በሰሜን ያሉትን ጠላቶቹን ከማሳደድ ወደ ኋላ ተመልሶ ከአጸር ከተማ በመጀመር በተናጠል በአንዳንድ ከተሞች ላይ ትኩረት አደረገ። የንጉሡ መገደል እንደ ተለመደው ለብቻው ተጠቅሶአል፤ ምናልባት ነገሥታቱ የተገደሉት በ10፥22-27 እንደሚታየው በልዩ ሥርዐት ይሆናል።

11 ኢያሱ የምድሪቱን ነዋሪዎች በሙሉ ፈጽሞ በመደምሰስ ለእግዚአብሔር የተሰጡ ይሁኑ የሚለውን ትእዛዝ በታማኝነት ፈጽሞታል (ከ2፥10፤ 6፥21 ከተሰጡት ማብራሪያዎች ጋር ያነጻ)። በ10፥40 ላይ እንደሚታየው “እስትንፋስ ካለው ፍጡር” የሚለው መግለጫ ሰዎችን ብቻ የሚያመለክት ነው። የከርሠ ምድር ቊፋሮዎች አጸር በኋለኛው የዐሥራ ዐምስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅክ የተደመሰሰች መሆንዋንና እስከ ሰሎሞን ዘመን ድረስ እንደ ገና እንዳልተመሠረተች ያመለክታሉ (ከ1ነገ 9፥15 ጋር ያነጻ)።

12-15 ኢያሱ የሙሴን ትእዛዝ በመከተል “የነገሥታቱን ከተሞች”፣ ማለት ለእያንዳንዳቸው ንጉሥ የነበራቸውን የከተማ መንግሥታት ወሰደ (ከ10፥2 ጋር ያነጻ)፤ ከተሞቹን ማቃጠል በእግዚአብሔር የታዘዘ አልነበረም (ከዘዳ 7፥1-6፤ 20፥16-18 ጋር ያነጻ)፤ ከዚህም የተነሣ ወዲያውኑ ለእስራኤላውያኑ መኖሪያ ዝግጁዎች ሆኑ፤ እግዚአብሔር አስቀድሞ እንደ ተናገረው እስራኤላውያን ባልሠሩአቸው ከተሞች ይኖራሉ፤ ያልሠሩትንም ምግብ ያገኛሉ (ዘዳ 6፥10-11)።

ይህም በረከትና ድል የመታዘዝ ውጤት መሆኑን እንደ ገና ያስታውሰናል፤ ኢያሱ እግዚአብሔር ለሙሴ ያዘዘውን ሁሉ ፈጽሞአል። ጸሐፊው ምንም እንኳ በሚቀጥሉት ምዕራፎች ድሉ ገና ያልተጠናቀቀ መሆኑን ከመግለጽ ያልተቆጠበ ቢሆንም (ከ13፥1-5፤ 13፥15፥63፤ 16፥10፤ 17፥12 ጋር ያነጻ)፤ በዚህ ክፍል ግን የኢያሱን መታዘዝና የእስራኤልን ድል ለማድነቅ “ያልፈጸመው አንዳች ነገር አልነበረም” የሚለውን የግንት ቋንቋ ይጠቀማል።

ሠ. የድሉ ማጠቃለያ (11፥16-23)

16-17 ኢያሱ ምንም እንኳ እያንዳንዱን ከተማ በዝርዝር ያልወሰደ ቢሆንም አካባቢውን በሙሉ ተቁጣጠረ። የመጨረሻዎቹ ከነዓናውያን እስከ ዳዊት ዘመነ መንግሥት ድረስ ለእስራኤል ሥልጣን አልተገዙም። ጸሐፊው ኢያሱ የማረከውን የተስፋይቱን ምድር መልክእ ምድር ከሰሜን እስከ ደቡብ፣ ከምሥራቅ እስከ ምዕራብ በከፍተኛ ዝርዝር ይገልጻል። ከነዓናውያኑ ሠረገሎቻቸውን የተጠቀሙባቸው የምዕራቡ ጠረፋማ ሜዳዎች አልተጠቀሱም (ከ9፥1 ጋር ያነጻ) ምክንያቱም ኢያሱ እነዚያን አካባቢዎች ስላልተቆጣጠሩቸው ነው (ከ17፥16፤ ከመዓ 1፥19 ጋር ያነጻ)። የደቡብ ጠረፋማ ምድር በመጨረሻ በዳዊት እስኪሸነፉ ድረስ እስራኤልን ሲያስቸገሩ የኖሩት የፍልስጥኤማውያን ጠንካራ ይዞታ ሆኖ ቀረ።

18 ዘመቻው ምንም እንኳ እንደ መብረቅ ፈጣን ቢሆንም በርግጥ “ብዙ ዘመን የፈጀ” ጦርነት ነው (እግዚአብሔር በዘፀ 23፥29-30 ለሙሴ ከሰጠው መግለጫ ጋር ያነጻ)። ድሉ በዚህ ያልተጠቀሱ ብዙ ጦርነቶችን እንደሚያካትት ጥርጥር የለውም።

19-20 የገባዎናውያን መማረክ የከነዓን ነዋሪዎች ፈጽሞ ከተደመሰሱበት አጠቃላይ ሕግ ትንሽ ለየት ያለ ሁኔታ ነበር። እግዚአብሔር የከነዓናውያንን ልብ ያደነደነው ንስሐ እንዳይገቡ ለመከላከል ሳይሆን ንስሐ ሳይገቡ ለእስራኤል እንዳይማረኩ ለመከላከል ስለ ፈለገ ነበር፤ የረዓብና የገባዎናውያን ምሳሌዎች “የጌታን ስም የሚጠራ ሁሉ ይድናልና” የሚለውን (ሮሜ 10፥13) የእግዚአብሔር የማይለወጥ ዐላማ ያመለክታሉ። የንስሐ ተስፋ እስካለ ድረስ እግዚአብሔር ታጋሽ ነበር (ሮሜ 2፥4)፤ ዳሩ ግን የአሞራውያን ኅጢአት ጽዋው ሞልቶአል (ዘፍ 15፥16)። የከነዓናውያን መደምሰስ የእግዚአብሔር የቸርነት ዐላማ ሊፈጸም የሚችልበት ብቸኛው መንገድ ነበር።

21-22 ቀደም ሲል እስራኤላውያን በቃይስ በርኔ ሰፍረው በነበረ ጊዜ በምድሪቱ የነበሩት የዓናቃውያን ዜና እስራኤላውያንን አስፈርቶአቸው ነበር (ዘፍ 1፥19-33)። አሁን የእስራኤላውያን ድል ሲጠቃለል በእነዚህ ሕዝብ ላይ ድልን ተቀዳጃቸው። ኢየሱስ የሰራዊቱ መሪ እንደመሆኑ መጠን የበታችቹ ያስገኙት ስኬት የእርሱም ሆነ (ከ15፥13-14፡17-19 ጋር ያነጻ)። “ጋዛ፤ ጌትና አሽዶድ” በደቡባዊው ጠረፋማ ሜዳ ከሚገኙት የፍልስጥኤማውያን ዐምስት ከተሞች መካከል ሦስቱ ነበሩ። ይህ ቊጥር (ጥቅስ) ያንን ጠቅላላ አካባቢ ከእስራኤላውያን ግዛት ውጭ ያደርገዋል።

23 “ኢየሱስ ... ምድሪቱን በሙሉ ያዘ” ስለሚለው መግለጫ በቊ 16 ላይ የተሰጠውን አስተያየት ይመልከቱ። “ርስት አድርጎ ... ሰጣቸው” የሚለው የመሸጋገሪያ መግለጫ ነው፤ አሁን ድሉ ስለ ተፈጸመ (ምዕ 1-12) ጸሐፊው ወደ መሬት ክፍፍል ይሄዳል (ምዕ 13-19)።

“ከዚያም ምድሪቱ ከጦርነት ዐረፈች” የሚለው አነጋገር ከፍ ያለ መግለጫና ለመጽሐፉ የመጀመሪያ ክፍል ተስማሚ መደምደሚያ ነው። ይኸውም ክፉት ሁሉ በሚሸነፍበትና ክርስቶስ የነገሥታት ንጉሥና የጌቶች ጌታ በሚሆንበት ጊዜ (ራዕ 11፥15፤ 19፥16) ሊመጣ ላለው “ዕረፍት” ትንቢታዊ መግለጫ ነው።

ረ. የተሸነፉት ነገሥታት ዝርዝር (12፥1-24)

ድሉ የተጠቃለለው እስራኤል ያሸነፈቻቸውን ነገሥታት በመዘርዘር ነው። ከዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ በኩል በእያንዳንዳቸው ብዙ ከተሞች የሚያገኙባቸውን ሰፊ አካባቢ የሚገዙ ሁለት ነገሥታት ብቻ ነበሩ። ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ በኩል ያለው መሬት በአንዳንድ የከተማ መንግሥታት የተከፋፈለ ነበር። በዚህ ክፍል እስራኤል ከዮርዳኖስ ወንዝ በሁለቱም ወገን ያለውን ምድር ማሸነፍ በአንድነት መገለጹ ለአገሪቱ አንድነት አጽንዖት የሚሰጥ ነው። በዚህ ምዕራፍ ውስጥ የተጠቃለለው ድል በ1፥4 ወደ ተጠቀሱት ወሰኖች አይደርስም፤ የተያዙትን መሬቶች ትክክለኛ አቀማመጥ ለመረዳት ካርታውን ይመልከቱ።

1. ሙሴ ያሸነፉቸው ነገሥታት (12፥1-6)

1 ከዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ እስራኤላውያን በሙሴ እየተመሩ በሙት ባሕር መካከለኛ ነጥብ ላይ ከሚገባው ከአርኖን ሸለቆ ጀምሮ በሰሜን እስካለው እስከ አርሞንዒም ተራራ ድረስ ያለውን ምድር ያዙ። “ዓረባ” የሚለውም ስም የዮርዳኖስን ሸለቆ የሚያመለክት ነው።

2-3 አብዛኛው መሬት ወደ ተራራማ ወይም ደግሞ ከፍ ያለ ደጋማ ስፍራ ነው፤ ከዚህም የተነሣ ነዋሪዎቹ አሞራውያን ተብለዋል (ከ3፥10 ጋር ያነጻ)። ሴዎንና ዐግ ሁለቱ የአሞራውያን ነገሥታት ተብለዋል (2፥10፤ 9፥10)። የሴዎን ሽንፈት በዘኁ 21፥21-31 እና በዘፍ 2፥26-37 ተዘግቦአል፤ መሬቱም በደቡብ ከአርኖን ወንዝ አንሥቶ በሰሜን እስከ ገሊላ ባሕር (ኬኔሬት) ድረስ፤ በምዕራብ ከዮርዳኖስ ወንዝ አንሥቶ በምሥራቅ እስከ አባሪም ተራሮች ቊልቋላት ድረስ ተወስዶአል፤ ሙሴ የተስፋዪቱን ምድር ለማየት የተፈቀደለት ከፈሰጋ ተራራ ጫፍ ላይ ነበር (ዘፍ 34፥1)።

4-5 እስራኤል በዐግ ላይ የተቀዳጀችው ድል በዘኁ 21፥33-35 እና በዘፍ 3፥1-11 ላይ ተዘግቦአል። “ባላን” ከገሊላ ባሕር በስተ

ምሥራቅ በኩል በጣም ያማረ የከብቶች ማስማሪያ ስፍራ ሲሆን በደቡብ ከዮርሙክ ወንዝ በሰሜን ከአርሞንዒም ተራራና በምሥራቅ ደግሞ ከሰልካን ጋር ይዋሰናል። ዐግ “ራፋይም” ከተባሉት ግዙፍ ዘሮች መካከል አንዱና የመጨረሻው ነበር (ከዘፍ 14፥5፤ ከዘፍ 3፥11 ጋር ያነጻ)።

6 ሙሴ ከቊ 1-6 የተጠቀሰውና ኢየሱስ ከቊ 7-24 የተጠቀሰው እነርሱን አቻ ለአቻ ለማስቀመጥና የኢየሱስ ሥራ የሙሴን ሥራ የተሟላ እንዲሆን ያደረገበትን ሁኔታ ለመግለጽ ነው።

2. ኢየሱስ ያሸነፉቸው ነገሥታት (12፥7-24)

7-8 ኢየሱስ ያሸነፈው መሬት ወሰኖች በዚህ ውስጥ ተጠቅሰዋል። ይህ መሬት በሙሉ የሚገኘው ከዮርዳኖስ ወንዝ በስተ ምዕራብ በኩል ነው። የዚህን መሬት ስፋት ለማወቅ ካርታ ይመልከቱ። ለኬጢያውያን እና ለሌሎችም 3፥10 ይመልከቱ።

9-24 ይህ በኢየሱስ የተገደሉት ነገሥታት ዝርዝር ነው፤ ከቊ 6-13ህ የተጠቀሱት በምዕ 6-10 የተጠቀሱት ናቸው። የኢየሩሳሌም፤ የዮርሙትና የጌዝር ነገሥታትና ወታደሮች ተገደለዋል፤ ዳሩ ግን ከተሞቹ አልተማረኩም። በሌሎች ከተሞችም የተፈጸመው ይህ ተመሳሳይ ነገር ሳይሆን አልቀረም (ከመሳ 1፥27 ጋር ያነጻ)። “በቤቱል አጠገብ” ያለችው ጋይ በተለይ የተጠቀሰችበት ምክንያት (ቊ 9) ይህንን ስም የያዙ ሌሎች ፍርስራሾች መኖራቸውን ያመለክታል። “ሔርማ” (ቊ 14) ማለት መደምሰስ ማለት ነው። ይህ ስም ለተደመሰሱ ሌሎች ከተሞችም ተሰጥቶ ነበር (ከዘኁ 14፥44-45፤ 21፥1-3፤ ከመሳ 1፥16-17 ጋር ያነጻ)።

ቤቱልን በሚመለከት (ቊ 16) የቤቱል ሰራዊት በጋይ ጦርነት ተሳትፎ ነበር፤ (ከ8፥17 ጋር ያነጻ)፤ ዳሩ ግን ሐተታው ንጉሥም ሆነ ሰራዊት መገደላቸውን አይገልጽም፤ የቤቱል መሸነፍ በመሳ 1፥22-26 ተገልጿል። ይሁን እንጂ እንደ ተመለከትነው ከሆነ አንዳንድ ከተሞች ከአንድ ጊዜ በላይ ተሸንፈዋል። የቤቱልን ስም በመጥቀስ ዝርዝሩ በፓለስቲና ማእከላዊና ሰሜናዊ ክፍሎች ወዳሉት ከተሞች ይመለሳል።

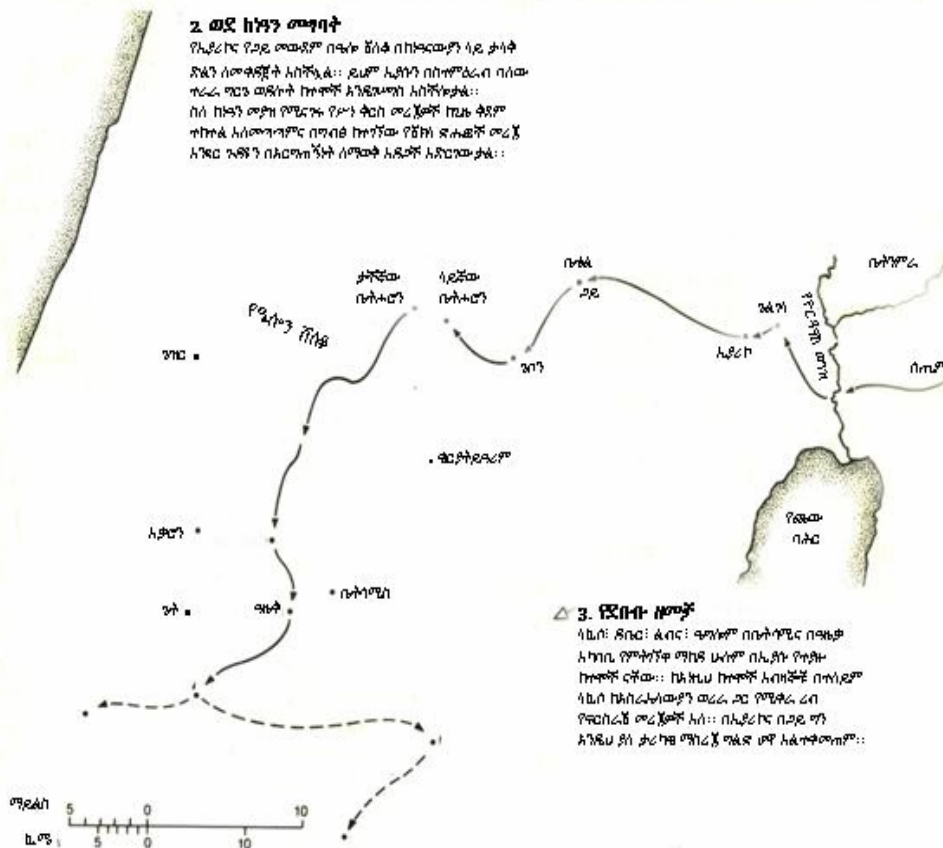
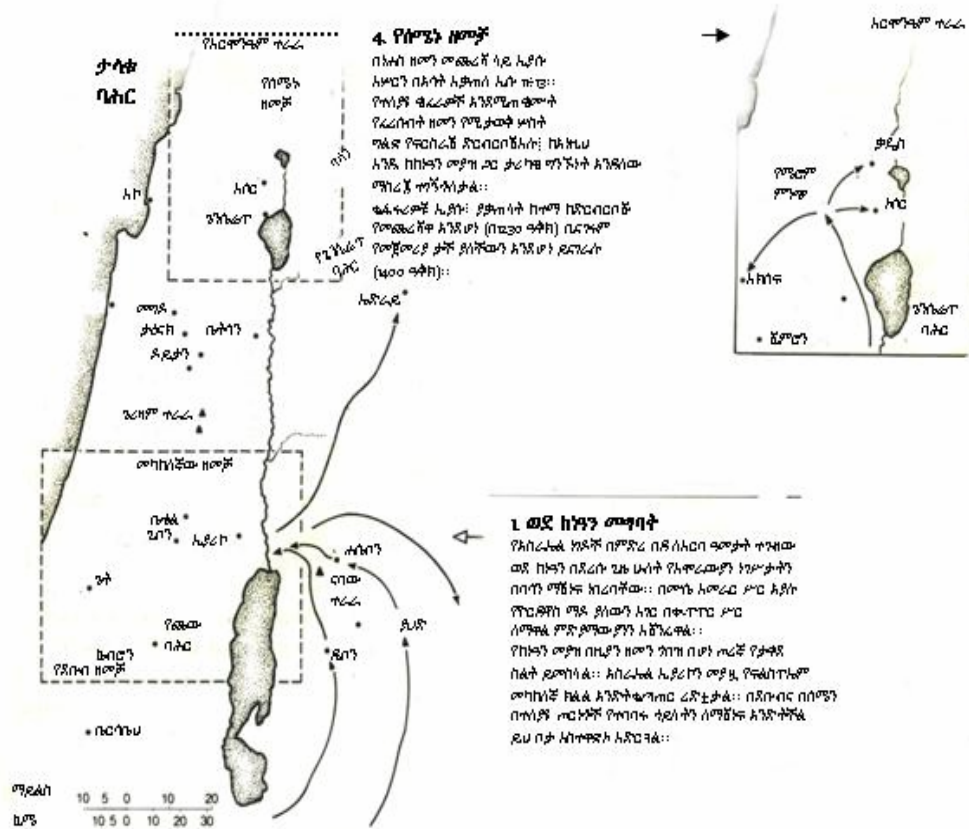
“ቲርሳ” (ቊ 24) እስከ ፆምሪ ዘመን ድረስ የሰሜኑ ግዛት የእስራኤል ዋና ከተማ ነበረች (1ኛ 14፥17፤ 15፥21፡33፤ 16፥6-24)።

፪. የተስፋዪቱን ምድር ስለማካፈል (13፥1-21፥45)

ሀ. ምድሪቱን ለማካፈል የተሰጠው ትእዛዝ (13፥1-7)

1 የኢየሱስ ዕድሜ ምናልባት በ14፥10 ላይ ዕድሜው ሰማንያ ዐምስት ዓመት መሆኑ ከተገለጸው ከካሌብ ጋር እኩል ይሆናል። ኢየሱስ በዕድሜው የገፋ ስለ መሆኑ የተሰጠው ይህ መግለጫ ጦርነቱ ረጅም ጊዜ የወሰደ ለመሆኑ ማስረጃ ይሆናል። እግዚአብሔር ሥራው ገና ያልተፈጸመ መሆኑን ለኢየሱስ ማስታወስ ነበረበት፤ የመሬቱ ክፍፍል (ቊ 7) ከእግዚአብሔር የተሰጠው የመጀመሪያው ኅላፊነቱ ነበር (1፥6፤ ዘፍ 31፥7)፤ ስለሆነም ኢየሱስ ከመሞቱ በፊት እርሱን መፈጸም ነበረበት።

2-5 ከዚህ ቀጥሎ በጠረፉ ዳርቻና ራቅ ባለው ሰሜን ገና ያልተሸነፉት ሰፊ አካባቢዎች ተገልጸዋል (በዚህ ውስጥ እዚህና እዚያ ተበታትነው የሚገኙት ያልተያዙ ከተሞች ትኩረት አልተሰጣቸውም)፤ “የፍልስጥኤማውያንና የጌራውያን አገር” የሚለው መግለጫ በሜደተራኒያን ባሕር ዳርቻ ያለው ደቡባዊው ጠረፋማ መሬት ነው። ፍልስጥኤማውያን በዳዊት እስከ ተሸነፉበት ጊዜ ድረስ በመሳፍንትና በሳኦል ዘመን በሙሉ እስራኤላውያንን ሲጨቁኑና ሲያስቸግሩ ኖረዋል። “ቪሐር” ከሰና ደሴት አካል ወደ ሜደተራኒያን ባሕር የሚፈስሰው፤ ከጋዛ ደቡብ ምዕራብ ሰባ ሁለት ኪሎ ሜትር ያህል ርቀት ያለው በግብጽና በፓለስቲና መካከል የወሰን ምልክት የሆነው የግብጽ ወንዝ ነው።

“አቃሮን” ከዐምስቱ የፍልስጥኤማውያን ከተሞች በሩቁ ሰሜን የሚገኘው ነው። እርሱም እንደ “ከነዓናዊ” ተቈጥሮአል፤ ምክንያቱም ፍልስጥኤማውያን ምንም እንኳን ከነዓናውያን ባይሆኑም፤ ይህንን ስፍራ ከከነዓናውያን ስለ ወሰዱት ነው። ጋዛ፤ አሸዶድና አስቀሎና በጠረፉ አጠገብ ሲሆኑ ጌትና አቃሮን ግን ወደ ውስጥ የሚዘልቁ ነበሩ። “ከነዓናዊ” የሚለው መግለጫ ምንጩ ከየትም ይሁን ከየት በቆላማው ምድር የሚኖረውን ማንኛውንም ሕዝብ የሚመለከት ነው። “ሊዶናውያን” የሚለው ደግሞ በሰሜናዊው ጠረፋማ ሜዳ የሚኖሩትን በሙሉ የሚያካትት ነው።

6-7 እግዚአብሔር የምድሪቱን ነዋሪዎች እንደሚያስወጣ የገባውን የተስፋ ቃል እንደ ገና አረጋገጠ (ከ3፥10 ጋር ያነጻ)። ይሁን እንጂ ከዚህ በኋላ የሚገኙት ድሎች የእያንዳንዱ ነገድ ኅላፊነት ይሆናሉ። ከዚህም በላይ የተስፋ ቃል ቅድመ ሁኔታ ያለበት ነበር፤ ስለሆነም እስራኤል ለእግዚአብሔር ሕግ ባለመታዘዝ ሙሉ በሙሉ ከቶውንም አልተፈጸመም (ከቀ. 13 ጋር ያነጻ)።

እስራኤል በዚህ ወቅት ሁሉንም መሬት ያዘችም አልያዘችም ኢየሱስ ለእስራኤል ቃል የተገባውን ምድር ማከፋፈል ነበረበት። “አካፍል” ተብሎ የተተረጎመው ቃል ዕጣ መጣልን ያመለክታል። በዕጣ መጠቀም ሁሉንም ነገር በእግዚአብሔር እጅ የሚያደርግና ኢየሱስን ሽማግሌዎቹን ከአድሳዊነት ክስ ነጻ የሚያደርግ ነበር። የርስት አስተሳሰብ በእስራኤላዊው ኅብረተ ሰብ ዘንድ በጣም ትልቅ ነገር ነበር። የአንድ ሰው ርስት አንድ የተወሰነ መሬት ሲሆን አንድ ቤተ ሰብ ሊወስድበት የማይችል ኅብረት ነበር። የብሉይ ኪዳን ድንጋጌ ሰፊ ክፍል የባለ ርስትነትን መብት በመደንገግና በመንከባከብ ላይ ያተኮረ ነው (ከ17፥3-6 ጋር ያነጻ)።

ለ. ከዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ ያለውን ምድር ስለ ማከፋፈል (13፥8-33)

1. መግቢያ (13፥8-14)

8 ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ በኩል ስላለው መሬት ድልና ክፍፍል በሚዘግበው በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ከዮርዳኖስ ማዶ ያሉት ነገዶች ከመጠን ያለፈ ትኩረት ተሰጥቶአቸዋል (ከ1፥12-15፤ 4፥12፤ 12፥1-6፤ 13፥8-33፤ 22፥1-34 ጋር ያነጻ)። ምንም እንኳን በመልክአ ምድር መለያያት ቢኖርም፤ ጸሐፊው የዐሥራ ሁለቱን ነገዶች አንድነት በመጠበቅ ላይ ትኩረት አድርጎአል።

9-13 ጸሐፊው የሮቤል፤ የጋድና የምናሴ ነገድ እኩሌታ ርስት ስለሆነው ከዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ በኩል ስላለው መሬት ይገልጻል። ይህም በአሞራውያን ንጉሥ በሲዎን (12፥2-3ን ይመ) እና በባሳን ንጉሥ በዐግ (12፥4-5 ይመ) ይገዛ የነበረውን ምድር በሙሉ የሚያጠቃልል ነው። ስፍራውም ከዮርዳኖስ አንጎላቶ በምሥራቅ እስካለው ተራራማ ሜዳ ይደርስ ነበር። ሙሴ በዐግና በሲዎን ላይ ስለ ተቀዳጀው ድል ዘኑ 21፥21-35፤ ዘዳ 2፥26-37 ይመልከቱ። ይህ መጽሐፍ ምንም እንኳን የእግዚአብሔርን ታላላቅ የተስፋ ቃሎችና የእስራኤልን ከፍተኛ ድሎች በአድናቆት የሚገልጽ ቢሆንም፤ አንዳንድ ጊዜ እስራኤል የእግዚአብሔርን ትእዛዝ ሙሉ በሙሉ ባለማክበሯ ምክንያት የተስፋ ቃሎቹ ፍጻሜ የተገደበ መሆኑን አይደብቅም።

14 ሌዋውያኑ ለድንኳኑና ለመሠዊያው አገልግሎት የተለዩ ነበሩ (ዘፀ 32፥29፤ 38፥21፤ ዘኁ 3፥45፤ ይህ የዐሥራ ሁለቱን ነገዶች አቈጣጠር እንደት እንዳቃወሰው ለማወቅ በ14፥3-4 ላይ የተሰጠውን አስተያየት ይመልከቱ)።

2. የሮቤል ርስት (13፥15-23)

15-21 በደቡብ ካለው ከሮቤል በመጀመር ስለ ሁለቱና እኩሌታው ነገዶች በመጠኑ ዘርዘር ያለ መግለጫ ተሰጥቶአል። ክፍፍሉ በየጉማቸው መሆኑ ሰፊ ነገድ ያለው ሰፊ መሬት እንዲያገኝ ከተደነገገው መመሪያ ጋር ያስማማል (ዘኁ 26፥52-56 ይመ)። በመደባ አጠገብ ያለው “ባሞትባኔል” (ቀ. 17) በሰሜን እስራኤልን ለመርገም ከሞከረባቸው ስፍራዎች አንዱ ነበር (ዘኁ 22፥41)። ሲዎን ከእስራኤል ጋር የተዋጋው

“ቢሆጽ” ነበር (ቀ. 18፤ ከዘኁ 21፥23፤ ከዘዳ 2፥32 ጋር ያነጻ)።

“ቤተፌሳር” በሰሜን እስራኤልን ለመርገም የሞከረበት ሌላው ስፍራ ነበር (ዘኁ 23፥28)። እስራኤላውያን ከሞግብ ሴቶች ጋር በዝሙት ርኩሰትና በጣዖት አምልኮ የተጠመዱት በዚህ ስፍራ ነበር (ዘኁ 25፥1-3)። ሙሴ ለእስራኤል የስንበት ንግግር ያደረገውም በዚሁ ስፍራ ነው (ዘዳ 3፥29)፤ የተቀበረውም በዚያው አቅራቢያ ነው (ዘዳ 34፥6)። “የምድያም አለቆች” (ቀ. 21) መሸነፍ “ነገሥታት” ተብለው በተጠሩበት በዘኁ 31፥8 ተመዝግቦአል።

22-23 እስራኤላውያን ከምድረ በዳው ወደ ሰሜን ወደ ዮርዳኖስ ማዶ በሚጓዙበት ጊዜ በሰሜን እነርሱን ለመርገም በሞግብ ንጉሥ በባላቅ በገንዘብ ተገዝቶ ነበር። በሰሜን ሙከራ ባደረገበት በእያንዳንዱ ጊዜ እግዚአብሔር በምትኩ እስራኤልን እንዲባርክ አደረገው (ዘኁ 22-24፤ ከኢያ 24፥9-10 ጋር ያነጻ)። የበሰሜን ሞት በዘኁ 31፥8 ተገልጿል። ምንም እንኳን ብሉይ ኪዳን በሰሜን የተገደለበትን ምክንያት ባይገልጽም ራሕይ 2፥14 በዘኁ 25፥1-5 (ከዘዳ 23፥4-5፤ ከነህ 13፥2፤ ከሚክ 6፥5 ጋር ያነጻ) ለተመዘገበው የእስራኤል ንጢአት ኅላፊ ያደርገዋል። “መንደሮቻቸው” የሚለው ቃል (ቀ. 23) ብዙ ጊዜ ከተመሸጉት ከተሞች ውጪ ያሉትን ቅጥር የሌላቸውን የሰፈራ አካባቢዎች ያመለክታል። ከዮርዳኖስ ማዶ ቅጥር የነበራቸው ከተሞች ብዙ አልነበሩም። ስለሆነም ቃሉ የሚያመለክተው በከተማው ዙሪያ በመታረስ ላይ የነበረውን ወይም ለከተማው ርቢ የሚያገለግለውን መሬት ሳይሆን አይቀርም።

3. የጋድ ርስት (13፥24-28)

24-28 ጋድ በዮርዳኖስ ማዶ ማእከላዊውን ክፍል ተቀበለ። “ኢያዚር” የሌዋውያን ከተማ ሆነች (21፥39)። እስራኤላውያን የአሞናውያንን መሬት እንዳይወስዱ ተከልክለው የነበሩ እንደመሆናቸው መጠን (ዘዳ 2፥19:37)፤ “የአሞናውያን አገር እኩሌታ” የሚለው መግለጫ በመጀመሪያ ሲዎን ከአሞናውያን የወሰደውንና እስራኤላውያን ከሲዎን የወሰዱትን መሬት የሚያመለክት ሳይሆን አይቀርም። “ረባት” (ቀ. 25) የአሞናውያን ዋና ከተማ ነበረች። “መሃናይም” (ቀ. 26) በጋድና በምናሴ ወሰን በያቦቅ ወንዝ ላይ የምትገኝ ናት፤ (ቀ. 30ን ይመ)፤ ያዕቆብ ከመስጴጦምያ ወደ ከነዓን ሲመለስ በመንገድ ላይ ከሁለት መላእክት ጋር የተገናኘው በዚያ ስፍራ ነበር (ዘፍ 32፥2)። በያቦቅ ወንዝ አጠገብ ያዕቆብ ከእግዚአብሔር ጋር ታገለ (ዘፍ 32፥22-30)። “የኬፌሪት ባሕር” (ቀ. 27) የገሊላ ባሕር ነው።

4. የምናሴ ነገድ እኩሌታ ርስት (13፥29-31)

29-31 ለምናሴ ነገድ እኩሌታ የተመደበው መሬት የዮርዳኖስ ማዶ ሰሜናዊ ክፍል ሲሆን እርሱም እንደ ሮቤልና አንደ ጋድ መሬቶች በብዙ ዝርዝር አልተገልጸም። “ማኪር” የሚለው ስም የምናሴን ነገድ ለማመልከት የተጠቀሰ ነው (ከዘፍ 50፥23 ጋር ያነጻ)።

5. ማጠቃለያ (13፥32-33)

32-33 ቊጥር 32 ከዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ የተደረገውን የመሬት ክፍፍል ሐተታ ይዘጋል። ቊጥር 33 በቀ. 14 የተሰጠው መግለጫ ዋና ነገር ስለ ሆነ ያንኑ ይደግማል።

ሐ. ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ ስላለው ምድር አከፋፈል (14፥1-19፥51)

1. መግቢያ (14፥1-5)

ስለ እያንዳንዱ ነገድ መሬት የተሰጠው የመግለጫ ስፋትና የአቀራረቡም ቅደም ተከተል በእስራኤል ታሪክ ውስጥ በእያንዳንዱ ልዩ ነገድ ከፍተኛነት ላይ የተመሠረተ ነው። በዚህም መሠረት ይሁዳ፤ የዳዊት፤ የሰሎሞንና የተከታዮቻቸው ነገድ በከፍተኛ ደረጃ ተገልጿል። ከዚያም የዮሴፍ ነገዶች ተገልጸዋል፤ እነርሱም የሰሜኑን ግዛት በብዛት ከመያዛቸው የተነሣ ከስሞቹ አንዱ ኤፍሬም ሆኖአል። ሦስተኛውና

የመጨረሻው ልዩ ትኩረት የተሰጠው ነገድ ብንያም ሲሆን፤ አርሱም የአስራኤል የመጀመሪያ ንጉሥ የሆነው የሳኦል ነገድ ነው።

1 የከነዓን ምድር ተብሎ የተጠራው ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ ያለው መሬት ብቻ ነበር። ለአስራኤል ቃል የተገባው መሬት ስፋት ምንም እንኳን አንዳንድ ጊዜ ከግብጽ ወንዝ እስከ ኤፍራጥስ የሚደርስ ነው እየተባለ ቢገለጽም (ለምሳሌ፤ 1፡4)፤ የተስፋዬቱ ምድር ከዚህ እጅግ ያነሰች ለመሆንም ጠንካራና ቋሚ የሆነ ትውፊት አለ። “ካህኑ አልዓዛር” ምድሪቱን በማከፋፈል ኢየሱስን መርዳት ነበረበት። ካህን እንደመሆኑ መጠን የእግዚአብሔር ፈቃድ የሚታወቅበትን ኦሪምና ቱሚም ያለበትን ኤፍድ የሚለብሰው አርሱ ነበር (ዘኁ 27፡21)። “የየነገዱ ጉሣ አባቶች” ምድሪቱን በማከፋፈል ተግባር እንዲረዱ በእግዚአብሔር በታዘዘው መሠረት በሙሴ የተመረጡ ነበሩ (ዘኁ 34፡17-29)።

2 ምድሪቱ የምትከፋፈለው በዕጣ ነበር። ካህኑ አልዓዛር በኦሪምና በቱሚም ሳይጠቀም አልቀረም (ዘኁ 27፡21፤ 34፡17 ጋር ያነጻ)። በአስራኤል ዘንድ በዕጣ መጠቀም ማለት ምርጫውን ሙሉ በሙሉ በእግዚአብሔር እጅ መተው ማለት ነበር (7፡14ን ይመ)። “እግዚአብሔር በሙሴ አማካይነት በሰጠው ትእዛዝ መሠረት” የሚለው የቄሮ መግለጫ ለእግዚአብሔር በረከት ቁልፉ መታዘዝ መሆኑን ለማረጋገጥ በድጋሚ ተጠቅሶአል።

3-4 እንደ ገና ስለ ሁለቱና ስለ እኩሌታው ነገዶች አንድ ነገር በድጋሚ ተጽፎአል (ከ1፡15፤ 12፡6፤ 13፡8-32 ጋር ያነጻ)። ሌዋውያኑ በድንኳን እንዲያገለግሉ የተጠሩ ስለ ነበሩ (ዘኁ 35፡1-8) ዐሥራ ሁለት የነበረውን ሙሉ ቊጥር ለመጠበቅ ሲባል ኤፍራምና ምናሴ የተለያዩ ነገዶች ሆነው ተቈጥረዋል (ዘዘፍ 48፡5 ጋር ያነጻ)። እነርሱም በሌሎቹ ነገዶች መሬቶች ውስጥ በሙሉ ከተሞችንና የዕርሻ መሬቶችን እንዲያገኙ ተወስኖ ነበር (ምዕ 21)።

5 መግቢያው የብሉይ ኪዳን ዐይነተኛ ዘይቤ በሆነው መሠረት፤ የሚቀጥለው ሐተታ በዝርዝር የሚገልጸውን ጉዳይ በማጠቃለል ይደመድማል።

2. የይሁዳ ርስት (14፡6-15፡63)

ሀ. የካሌብ ርስት (14፡6-15)

6 ካሌብና ኢየሱስ እግዚአብሔር ለአስራኤል የከነዓንን ምድር ሊሰጣቸው እንደሚችል ርግጠኛ የሆኑ ታማኝ ሰላዮች ነበሩ (ዘኁ 14፡6-9፡30)። የእነርሱም የርስት አቀባበል በዘጠኝና በሌላኛው እኩሌታ ነገዶች መካከል ላለው የርስት አቀባበል ታሪክ እንደ መዋቅር የሚቆጠር ነው። ይኸውም የካሌብ ርስት በመጀመሪያ ሲሆን፤ የኢየሱስ ደግሞ በስተ መጨረሻ ነው (19፡49-50)። ካሌብና ኢየሱስ ከአርባ ዓመት በፊት የገባውን የተስፋ ቃል በመፈጸሙ ስለ እግዚአብሔር ታማኝነት ሕያዋን ምሳሌዎች ናቸው።

በዘፍ 15፡19 ቁኔዛውያን እግዚአብሔር መሬታቸውን ለአስራኤል የሚሰጥባቸው አረማውያን ሕዝቦች መሆናቸው ተጠቅሶአል። ካሌብ ቁኔዛዊ ተብሎ መጠቀሱ ከአርሱ ቅድመ አያቶች አንዱ ቁኔዝ የሚል ስም የነበረው ከመሆን አያልፍም (ከ15፡17፤ ከዘዘፍ 4፡13፡15 ጋር ያነጻ)። “የአምላክ ሰው” የሚለው ማዕረግ በተጨማሪ በዘዘፍ 33፡1 ዕዝ 3፡2 እና በመዝ 90 ርእስ ላይ ለሙሴ የተሰጠ ማዕረግ ነው። ስለ ካሌብና ስለ ኢየሱስ እግዚአብሔር ለሙሴ የተናገረውን ለመረዳት ዘኁ 14፡30ን ይመልከቱ።

7-9 ካሌብ ተሳታፊ የሆነበት የስለላ ተልእኮ በዘኁ 13 ላይ ተመዝግቦአል። የካሌብ የዘገባ አቀራረብ በእግዚአብሔር ላይ የመታመን ባሕርይ የነበረው መሆኑን ይገልጻል (ዘኁ 13፡30፤ 14፡6-9)። ስለ ካሌብ “አምላኬን እግዚአብሔርን በፍጹም ልብህ ተከትለሃልና” የሚለው መግለጫ በዚህ ዐጭር ምንባብ ውስጥ ሦስት ጊዜ ተጠቅሶአል (ቊ 9፡14)። መግለጫው ካሌብን የዚህን መጽሐፍ ዐላማ የፈጸመ እንደ ሆነና በሕይወት ለመኖሩና

ርስትንም ለመውረሱ ምክንያት የሆነው ይኸው እንደ ሆነ አድርጎ ይገልጻል (ዘዘፍ 1፡36 ጋር ያነጻ)።

10-11 አስራኤል ከግብፅ ሲወጡ ዕድሜያቸው ሃያ ዓመትና ከዚያ በላይ ከነበሩት ሰዎች መካከል ወደ ተስፋዬቱ ምድር ለመግባት በሕይወት የቆዩት ካሌብና ኢየሱስ ብቻ ነበሩ። ካሌብ አሁን ዕድሜው ሰማንያ ዐምስት ዓመት ነው። ከዚህ ምንባብ ትግሉ የወሰደውን የዓመታት ቊጥር በሞላ ጉደል መተመን እንችላለን። በስለላው ተልእኮ ጊዜ ዕድሜው አርባ ዓመት ከሆነ፤ የምድረ በዳው ጉዞ ሠላሳ ስምንት ዓመት ሲጨመርበት ድሉ የወሰደው ጊዜ ሰባት ዓመት ይሆናል።

12 “ኩረብታማ አገር፤ ዔናቃውያን፤ . . . ከተሞቻቸውም ታላላቅና የተመሸጉ” የሚሉት መግለጫዎች እምነተኪ የነበሩት ሰላዮች እስራኤላውያኑ ወደ ተስፋዬቱ ምድር እንዳይገቡ ተስፋ ለማስቆረጥ የተጠቀሙባቸው መግለጫዎች ነበሩ (ዘኁ 13፡28-29)። ካሌብ እነዚህን እንደ ተግዳሮት ቁጠራቸው፤ ኢየሱስና ካሌብ እምነተኪ የነበሩትን እስራኤላውያን ባንቀጠቀጡት አስቸጋሪ ጠላቶች ላይ ድልን ተቀዳጁ።

13-15 አንዳንድ ሰዎች ኢየሱስ ካሌብን በባረከው ጊዜ ለዚህ እጅግ አሥጊ ርምጃ አስፈላጊ የሆነውን መንፈሳዊ ችሎታ አጉናጽፎታል ብለው ያምናሉ፤ ምክንያቱም “ከዚያም ምድሪቱ ከጦርነት ዐረፈች” ስለሚል ነው (11፡23 ይመልከቱ)። በመሳ 1፡9-10 የኩብሮን ድል የይሁዳ ሰዎች መሆኑ ተገልጿል፤ ኩብሮን ከአንድ ጊዜ በላይ ከተማረኩት በርካታ ከተሞች መካከል አንዷ ብቻ ናት (ለምሳሌ፤ ኢየሩሳሌም፤ በ15፡63 ላይ የተሰጠውን አስተያየት ይመ)።

ለ. የይሁዳ ወሰኖች (15፡1-12)

1 የታላቁ ዳዊታዊ ሥርወ መንግሥት ነገድ የሆነው ይሁዳ በከነዓን ውስጥ መሬቱን ለመቀበል የመጀመሪያው ነበር። ምድሪቱ በምትከፋፈልበት ጊዜ የመሬቱ መጠን ከተቀባዩ ነገድ ወይም ጉሣ መጠን ጋር የሚጣጣም እንዲሆን እግዚአብሔር ትእዛዝ ሰጥቶ ነበር (ዘኁ 33፡54)። ኢየሱስ ትእዛዙን ተግባራዊ በሚያደርግበት ጊዜ ለይሁዳ ለቊጥሯ ከሚገባው በላይ መሬት ሰጣት (19፡9)። የ“ኤዶም ምድር” ከዓረባ በስተ ምሥራቅ ነበር የሚገኘው። ይሁን እንጂ በዚህ ውስጥ ኤዶም የሚለው ስም በሲና ደሴት አካልና በደቡብ ኔጌቭ የሚኖሩትን አማሌቃውያን የሚያመለክት ሊሆን ይችላል (ዘዘፍ 36፡12 ጋር ያነጻ)። “ኢን ምድረ በዳ” በቃዴስ በርኔ አካባቢ ያለው ነው (ዘኁ 20፡1 ይመ)። የይሁዳ ዕጣ “በስተ ደቡብ መጨረሻ” ነበር። የይሁዳ ደቡባዊ ወሰን መግለጫ በዘኁ 34፡3-5 በተገለጸው መሠረት ከከነዓን ደቡባዊ ወሰን ጋር በቅርብ ይገናኛል።

2-5 በዚህ ውስጥ “የባሕር ወሽመጥ” የሚለው ቃል የጨው ባሕርን (ማለትም የሙት ባሕርን) ሰሜናዊና ደቡባዊ መጨረሻ የሚያመለክት ነው። “ኢን” እና “ቃዴስ በርኔ” ሁለቱም በኢን ምድረ በዳ ውስጥ ያሉ ስፍራዎች ነበሩ። ጋሶኛ እስራኤላውያን በእግዚአብሔር ላይ ቢታመኑ ኖሮ የከነዓንን ምድር ለመውረር መነሻ ነጥባቸው ይሆን ነበር (ዘኁ 13፡26-33 ጋር ያነጻ)። የግብፅ ደረቅ ወንዝ ከሲና ደሴት አካል ወደ “ባሕር” (ማለትም ወደ ሜድትራንያን ባሕር) የሚፈስሰው የግብፅ ወንዝ ነው። “በሰሜን በኩል ያለው” የይሁዳ ወሰን ከብንያም (18፡14-19) እና ከዳን (19፡41-46) ደቡባዊ ድንበሮች ጋር ይዋሰናል።

6-7 “ይወጣል” “ይወርዳል” የሚሉት መግለጫዎች በብሉይ ኪዳን የመሬቱን ከፍታና ዝቅታ ለማመልከት ይውላሉ። በዚህ ውስጥ የይሁዳ ወሰን ከሙት ባሕር ጋር ከሚዋሰነው ከአከር ሸለቆ ወደ ላይ ከፍ ይላል። “ጌልገላ” የሚለው ኢየሱስ ወደ ከነዓን በገባበት ጊዜ (4፡19) የሥራ ማእከል ካደረገው በኢየሪኮ ሜዳ ላይ ከሚገኘው የተለየ ነው።

8-11 “የሄኖም ልጅ ሸለቆ” በጥንቱ የኢየሩሳሌም ከተማ ደቡብና ምሥራቅ ላይ የሚገኘው ሰፊና ጥልቅ ሸለቆ ነው። “የራፋይም ሸለቆ” ከኢየሩሳሌም በስተ ምዕራብ የሚገኝ ነው። በኢየሩሳሌም ዙሪያ ያለው ወሰን ከፍ ባለ ዝርዝር ተገልጿል፤ ይህም ምናልባት የይሁዳ መሬት ኢየሩሳሌምን የሚያካትት እንዳልሆነ ግልጽ ለማድረግ ይሆናል። “ሴይር” የተባለው ተራራ

(ቍ. 10) የሚገኘው ከኢየሩሳሌም በስተ ምዕራብ በኩል ነበር (ይህም በኤዶም ውስጥ ከሚገኘው ከሴይር ተራራ ጋር አንድ አይደለም)፤ “ይዳሪም ከራሳቸው” በኢየሩሳሌም ምዕራብ ዐሥር ማይል ያህል ርቀት አለው። “አቃሮን” ከፍልስጥኤማውያን ከተሞች አንዱ ነው (13፥3 ይመልከቱ)።

12 “ታላቁ ባሕር” ሜዲትራኒያን ነው፤ የይሁዳ ምዕራባዊ ወሰን ሜዲትራኒያን እንደመሆኑ መጠን የእርሱ ዕጣ ገና ድል ያልሆኑትን የፍልስጥኤማውያንንና የጌሹራውያንን መሬት የሚያካትት ነው (ከ13፥1-3 ጋር ያነጻ)፤ ይህም አንድ ቀን የእስራኤል ይሆናል በሚል እምነት መላው የፓለስቲና ምድር ለእርሷ እንዲመደብ እግዚአብሔር ከሰጠው ትእዛዝ (13፥6) ጋር የሚጣጣም ነበር።

ሐ. የካሌብ ሴት ልጅ ርስት (15፥13-19)

13 እግዚአብሔር ለካሌብ እግሩ የረገጠውን ምድር እንደሚያወርሰው ቃል ገብቶለታል (14፥9፤ ዘኁ. 14፥24)። የእግዚአብሔር ቸርነት ሆነና ይህ ስፍራ በራሱ ነገድ ክልል ውስጥ ሊሆን ይችላል።

14-17 “ሦስቱ የዓናቅ ዘሮች” (ከዘኁ. 13፥22 ጋር ያነጻ) በመጀመሪያው የስለላ ተልእኮ ወቅት በክብሮን ይኖሩ ነበር። የእነርሱንም ሽንፈት በሚመለከት ሦስት ሐተታዎች አሉ (11፥21-22፤ 14፥10-15፤ 15፥13-14)። በደብር ላይ የተደረገውን ጥቃት የመራው ካሌብ ሲሆን፤ የማረካት ግን ጎቶንያል ነበር። በክብሮን እንደ ሆነው ሁሉ ይህም ድል ለጠቅላይ የጦር አዛዥ ለኢየሱስ ተቆጠረለት (10፥36-39)። ለጀግንነት ተግባር አንድ ዐይነት ልዩ የማበረታቻ ስጦታ መስጠት እንግዳ ነገር አልነበረም (ከ14፥17፤ 18፥17-25፤ ከዘኁ. 11፥6 ጋር ያነጻ)። ጎቶንያል በኋላ ላይ ከእስራኤል መሳፍንት አንዱ ሆነ (መሳ 3፥7-11)። “የካሌብ ወንድም” የሚለው ሐረግ የዚያው ጉሣ ወይም ነገድ አንድን የወንድ አባል የሚያመለክት ሊሆን ይችላል። “ወንድም” የሚለው ቃል “ዘመድ” ወይም “ተባባሪ” ማለት ይሆናል፤ ዳሩ ግን በመሳ 1፥13፤ 3፥9 ጎቶንያል “የካሌብ ታናሽ ወንድም” የተባለበት ሁኔታ የሥጋ ወንድም ለሚለው ሐሳብ የሚስማማ ይመስላል።

18-19 “በጎ ነገር” የሚለው ቃል በተለምዶ በረከት ተብሎ ይተረጎማል። የካሌብ ሴት ልጅ ምናልባት ከአባቷ የጋብቻ ስጦታ መጠየቁ ሊሆን ይችላል። “የውሃ ምንጭ ጉድጓዶች” ፈለገች። በኔጌቭ አካባቢ ያለው መሬት ያለ ውሃ ምንም ዋጋ አልነበረውም፤ በመስኖ ግን በጣም ምርታማ ይሆናል። ጎቶንያልም የጥያቄዋን ተገቢነት ተገነዘበ።

መ. የይሁዳ ከተሞች (15፥20-63)

20 ለይሁዳ የተመደቡት ከተሞች ዝርዝር ከመስተዳድራዊ መዝገብ የተገኘ ሊሆን ይችላል፤ ይህም ደቡባዊ የይሁዳ ግዛት ቀረጥና ወታደራዊ ምልመላን ለመሰላስሉት ጉዳዮች በዐሥራ ሁለት አውራጃዎች የተከፋፈለች ስለ ነበረ ነው። የይሁዳ ከተሞች ዐሥር ተኩል አውራጃዎችን የያዙ ሲሆን፤ የብንያም ከተሞች ደግሞ የቀረውን አንድ ተኩል አውራጃ የያዙ ነበሩ (ከ18፥11-21 ጋር ያነጻ)። ዝርዝሩ እግዚአብሔር ለይሁዳ ነገድ የሰጠውን አገር የሚገልጽ ነው፤ እርሱም የእግዚአብሔር የመቤዝተ መርሐ ግብር ታሪካዊና መሀረታዊ ባሕርይ ያለው መሆኑን የሚገልጽ ሌላ ማስረጃ ነው (ከዮሐ 1፥14 ጋር ያነጻ)።

21-32 “ደቡባዊ ከተሞች” የተባሉት (በተለይ በቀ. 26-32 የተጠቀሱት) የሚገኙት በአብዛኛው በኔጌቭ ውስጥ ነው፤ እነርሱም በ19፥1-9 ውስጥ ለስምያን የተመደቡ ናቸው። በዚያ ስፍራ ለይሁዳ የተሰጠው መሬት “እጅግ ሰፊ” እንደ ነበረ ተገልጿል (19፥9)። ከዚህም የተነሣ ግማሹ ተከፍሎ ለስምያን ተሰጠ። የመሬቱ ክፍፍል ሁሉም በአንድ ጊዜ የተፈጸመ አይደለም። ይልቁንስ በረጅም ጊዜ የተፈጸመ ነበር (18፥1-10ን ይመ)። በዚህ ውስጥ ሠላሳ ስድስት ከተሞች ተጠቅለዋል። ምንም እንኳን አንዳንዶቹ ስሞች የተደባለቁ ወይም በሌላ መንገድ የተጠቀሱ ቢሆንም፤ ዝርዝሩን ወደ “ሃያ ዘጠኝ” ከተሞች ዝቅ ለማድረግ የማይቻል ይመስላል፤ የችግሩ መፍትሔ ግልጽ አይደለም።

“ጲቅላግ” (ቀ. 30) ዳዊት ከሳኦል በሸሸበት ጊዜ የጌት ጉጉሥ አንኩስ ለዳዊትና ለተከታዮቹ የሰጠው ስፍራ ነበር (14፥20፤ 27፥6)። ይህ ለይሁዳ ከተመደቡት ከተሞች መካከል አንዱ ቢሆንም፤ ዳሩ ግን እስከ ብዙ ዓመታት ድረስ በእነርሱ ሳይያዝ ቆይቶአል።

33-47 “ጸርዓ” በሼፌላ ውስጥ ከፍተኛው ጫፍ ነበር። ይህ ከተማና ኤሽታኦል አንዳንዶቹ የሳምሶን ምርኮዎች የተገኙባቸው ስፍራዎች ነበሩ (መሳ 13፥25፤ 16፥31)። “ለኪሶ” እና “ዒግሎን” ከአዶኒዴዴቅ ጋር ከተባበሩት ደቡባዊያን የነገሥታት ከተሞች መካከል ሁለቱ ዋና ዋና ከተሞች ነበሩ (10፥1-5 ይመ)። “ቤት ዳጎን” (ቀ. 41) “የዳጎን ቤት” ማለት ሲሆን እርሱም የፍልስጥኤማውያን አምላክ ነበር (14፥20፤ 5፥27ን ይመ)።

“አቃሮን” “አሽዶድ” እና “ጋዛ” (ቀ. 45-47) ከዐምስቱ የፍልስጥኤማውያን ከተሞች መካከል ሦስቱ ነበሩ (የ13፥1-5ን ማስታወሻ ይመ)። እነዚህ ከተሞች ምንም እንኳን ለይሁዳ የተሰጡ ቢሆንም፤ ለብዙ ዓመታት ሳይያዙ ቆይተዋል። የእነዚህ ሦስት ቍጥሮች ሁኔታ በዚህ ለይሁዳ በተመደቡት የከተሞች ዝርዝር ውስጥ ካሉት በግልጽ የተለየ ነው፤ ይኸውም፤ “በዙሪያዋ ካሉ ሰፈሮችና መንደሮች” የሚለውን ሐረግ በመጨመሩና የከተሞቹን ጠቅላላ ድምር የሚያሳይ የመደምደሚያ መግለጫ ባለመስጠቱ ነው።

48-60 በዚህ ክፍል ያሉት ከተሞች በክብሮን አቅራቢያ ነበሩ (ከ10፥3-5፤ 36፥39፤ 14፥13-15 ጋር ያነጻ)። ክብሮን የመማጽኛ ከተማ (20፥7) እና የሌዋውያን ከተማ (21፥11) ሆነች። “ቀርሜሎስ” በሜዲትራኒያን ባሕር ጠረፍ ላይ ካለው የቀርሜሎስ ተራራ ጋር አንድ አይደለም። ከክብሮን ደቡባዊ - ደቡብ ምሥራቅ ዐሥራ ሁለት ኪሎ ሜትር ርቀት ላይ የሚገኝ ነው። “ኢይዝራኤል” (ቀ. 56) በኢስድሬሎን ሽለቆ ውስጥ ተመሳሳይ ስም ካለው ከተማ ጋር አንድ አይደለም።

61-62 “ምድረ በዳው” በይሁዳ ምሥራቃዊ ወሰን በሙት ባሕር ዳርቻ ላይ ያለውን የምድረ በዳ አካባቢ የሚያመለክት ነው። በመዝ 63 ርእስ ላይ “በይሁዳ ምድረ በዳ” ተብሎ ተጠቅሶአል (ከ12፥8 ጋር ያነጻ)። “የጨው ከተማ” የሚለው በሙት ባሕር ብራናዎች መገኘት ምክንያት ዝናን ያተረፈው የኢሴን ማገበረ ሰብ ማእከል የሆነውን ቂብሬት ቁምራንን የሚያመለክት ሊሆን ይችላል።

63 “የይሁዳ ዘሮች በኢየሩሳሌም የሚኖሩትን ኢየቡሳውያን ከቦታቸው ሊያስለቅቁቸው አልቻሉም” የሚለው መግለጫ እንግዳ ነው፤ ምክንያቱም ኢየሩሳሌም ለብንያም የተመደበው መሬት አካል ስለ ነበረች ነው (18፥28)፤ ደግሞም በሰሜን በኩል ያለው የይሁዳ ወሰን መግለጫ ኢየሩሳሌምን በጥንቃቄ አያካትትም (በቀ. 8-11 የተሰጠውን ማስታወሻ (ማብራሪያ ይመ)። መሳፍንት 1፥8 የይሁዳ ሰዎች ከተማዬቱን እንደ ያዙ ይዘግባል። ከዚያም በቀ. 21 ላይ ከዚህ ጋር ተመሳሳይ የሆነ መግለጫ እናገኛለን፤ ሆኖም ቍጥሩ የብንያም ሰዎች ኢየሩሳሌምን ለመማረክ አልቻሉም ነው የሚለው። የመጨረሻው የኢየሩሳሌም ድል የተጠናቀቀው በንጉሥ ዳዊት አመራር ነበር (24፥5፤ 5፥6-10)። አንዳንድ ከተሞች በሚያስተማምን ሁኔታ በእስራኤል ቍጥጥር ሥር ከመዋላቸው በፊት ለብዙ ጊዜ ገዢዎች የተለዋወጡባቸው ይመስላሉ። ለሕዝቡ በጠላቶቻቸው ላይ ድልን የሰጠውን የእግዚአብሔርን ልዕለ ተፈጥሮአዊ ኃይል ከፍ ከፍ በሚያደርግ መጽሐፍ ውስጥ የይሁዳ ዘሮች በኢየሩሳሌም የሚኖሩትን ኢየቡሳውያንን ከቦታቸው ሊያስለቅቁቸው አልቻሉም የሚለው መግለጫ እንግዳ ነገር ነው። መጽሐፈ ኢየሱስ የተአምርንና የሰብአዊ ጥረትን ድንቅ ውሕደት ይዘግባል። ይህም ውሕደት በመለኮታዊ ረድኤት የታገዘውን ድልና ከእስራኤል አለመታዘዝና አለማመን የመገጨውን ውድቀት የሚያካትት ነው። ስለሆነም እግዚአብሔር ለኃላዊ እንደ ሆነ ተገልጿል። እርሱ ለቃል ኪዳን ሕዝቡ ፍላጎት ምላሽ ይሰጣል፤ ሆኖም ለእነርሱ ምኞት አይገዛም።

“ወንዶች ዝርያዎች” በተለይ የተጠቀሱበት ምክንያት የሚቀጥለው አንቀጽ የሰለጸዓድን ሴቶች ልጆች ርስት የሚመለከት ስለ ሆነ ነው።

3-6 “አፌር” (ከ12፥17 ጋር ያነጻ) እና “ቲርጽ” (ከ12፥24 ጋር ያነጻ) ንጉሣቸውን ኢየሱስ የገደለባቸው የከነዓን ከተሞች ስሞች ነበሩ፤ የእነዚህ ሰዎች በምናሴ የዘር ግንድ ውስጥ መገኘት ከነዓናውያን ከእስራኤል ጋር ለመዋሐዳቸው ምስክር ይሆናል።

በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ኢየሱስና አልዓዛር በአንድነት በተጠቀሱባቸው አራት ጊዜያት አልዓዛር በመጀመሪያ የተጠቀሰበት ምክንያት ምናልባት ለሊቀ ካህናትነቱ ወሳኝ ሚና ከበራታን ለመስጠት ይሆናል (14፥1፤ 19፥51፤ 21፥1ን ይመ)። የሰለጸዓድ ሴቶች ልጆች ጥያቄአቸውን የመሠረቱት “እግዚአብሔር መሴን አዘታል” በሚል ነበር። ያልተለመደ መብትና የሚያስደንቅ የእኩልነት ደረጃ ለእነዚህ ሴቶች ተፈቀደላቸው፤ ስለ ወንድሞች በ15፥14-17 የተሰጠውን ማስታወሻ (ማብራሪያ) ይመልከቱ። “ዐሥር ቦታ” የሚለው (ቍ 5) ለገለጻድ ዐምስት ወንዶች ልጆች ለእያንዳንዳቸው አንድ አንድ፤ ለስድስተኛ ወንድ ልጁ ዐምስት ሴቶች ልጆችም ለእያንዳንዳቸው አንድ አንድ ይሰጥ ነበር።

7-13 “የምናሴ ርስት” የሚለው መግለጫ በጣም የሚያሻማ ነው። ከኤፍሬም ጋር ያለውን ወሰን በበለጠ ግልጽነት ከማቅረብ በላይ የሚጠቅም አይደለም። “ሴኬም” በጌባል ተራራና በገሪዛን ተራራ መካከል የምትገኝ ስትሆን በዘፍጥረት በአባቶች ታሪክ ውስጥ ብዙ ጊዜ ተጠቅሷል። ይች ከተማ የሌዋውያን ከተማ (21፥21) እና ከመማጽኖ ከተሞች አንዷ (20፥7) ነበረች። ኢየሱስ የሰንበት ንግግር ለማድረግና ቃል ኪዳንን ለማደስ እስራኤላውያንን በሙሉ በሴኬም ሰበሰባቸው (ምዕ 24)።

“ታጵም” (ቍ 8) በምናሴ ወሰን ክልል ውስጥ የኤፍሬም ከነበሩት የተለያዩ ከተሞች መካከል አንዷ ነበረች (ከ16፥9 ጋር ያነጻ)። “ሰሜናዊ ድንበሩ አሴር” ለሚለው መግለጫ 19፥24-31ን ይመልከቱ። “ምሥራቃዊ ድንበሩ ደግሞ ይሳከር” ለሚለው 19፥17-23ን ይመልከቱ። የምናሴ ሰሜናዊ ወሰን የኤስድራሎን ሸለቆ ሲሆን ጥቂቶቹ የእነርሱ ከተሞች ግን “በይሳከርና በአሴር ውስጥ” ይገኛሉ።

መ. የዮሴፍ ነገዶች ያቀረቡት አቤቱታ (17፥14-18)

14 በዙኑልቁ 26 የተመዘገበው የተለያዩት ነገዶች አንጻራዊ መጠን እንደሚያመለክተው ከሆነ፤ ኤፍሬምና ምናሴ ለእያንዳንዳቸው አንድ አንድ ምድብ ሊሰጣቸው ይገባ ነበር፤ ይሁን እንጂ ለእያንዳንዱ ነገድ የተሰጠውን አንጻራዊ የመሬት መጠን በምንመለከትበት ጊዜ ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ በኩል ባለው መሬት ውስጥ የተጣሉት ሁለት ዕጣዎች (ማለትም ይሁዳና ዮሴፍ) ከመጠን በላይ ሰፊ መሆናቸው በግልጽ ይታያል። ከዚህም በላይ መሬታቸው ከመላው ፓለስቲና እጅግ ለም የሆነው ክፍል ነው። የዮሴፍ ነገዶች አቤቱታ ለማቅረብ ምክንያት አልነበራቸውም።

15 ኢየሱስ የእነርሱን ጥያቄ አለመቀበሉ በርግጥ ትክክል ነበር። እርሱ ይልቁን አስቀድሞ ለራሳቸው የተመደበውን መሬት መያዝ እንዳለባቸው በመግለጽ ሞገታቸው። “ኩረብታማው የኤፍሬም ምድር” የተባለው የመካከለኛው ተራራማ ክፍለ አገር ነው። ራፋይማውያን እንደ ዔናቃውያን ከመጠን በላይ ትልቅ ሰውነት ያላቸው ሕዝብ ነበሩ (ከ12፥4 ጋር ያነጻ)። ካሌብ ዔናቃውያንን እንዳሸነፋቸው ሁሉ እንደ ኤፍሬም ያለ ታላቅ ነገድ በእግዚአብሔር ርዳታ ራፋይማውያን ለማሸነፍ መቻል አለበት።

16-18 የዮሴፍ ነገዶች የሰጡት ምላሽ ችግራቸው የድርሻቸው መጠን ወይም የደጋማው ምድር ጫካነት አለመሆኑን ያሳያል፤ ችግራቸው “የብረት ሠረገሎች” የነበሩትም ሌሎች ነዋሪዎች በሜዳው ውስጥ ስለ ነበሩ እነርሱን ለማስወጣት አለመቻላቸው ነበር (ሠረገሎቹ በርግጥ ከዕንጨት የተሠሩ ሆነው የብረት ጫፍና የብረት ማጠናከሪያ ነበራቸው)። ኢየሱስም እንደ ገና መልሶ “ቍጥራችሁ ብዙ እጅግም ኃያል” ናችሁ በማለት በተመደበላቸው ስፍራ ላይ ሆነው ፍላጎታቸውን ማሟላት እንደሚችሉ ገልጸላቸው።

4. የቀረው ምድር መከፋፈል (18፥1-19፥51)

ሀ. የኢየሱስ ተግሣጽ ለሰባቱ ነገዶች (18፥1-10)

1 “መላው የእስራኤላውያን ማኅበር” የተባለው መግለጫ የተመደበላቸውን ርስት ገና ያልተቀበሉትን ሰባት ነገዶች የሚያመለክት ነው (ከቁ. 3 ጋር ያነጻ)። በኢየሱስ መጽሐፍ ውስጥ ሁለት ጊዜ ብቻ በግልጽ የተጠቀሰው የመገናኛው ድንኳን (ከ22፥19 ጋር ያነጻ) ከጌልጌላ ወደ ሴሎ ተዛውሮ ነበር። ዝውውሩ ድሉ ለመፈጸሙ እንደ ምሳሌ የሚቆጠር ነበር፤ ምክንያቱም ሴሎ በከነዓን ምድር መካከል ስለ ነበረ ነው። እርሱም አሁን የሕዝቡ አገራዊ ኑሮ ማእከል ሆነ፤ በዚህም የመጨረሻው የመሬት ምደባ ሥራ ተከናወነ። ይሁን እንጂ ምንም እንኳ ምድሪቱ ጸጥ ብላ የተገዛችላቸው ብትሆንም፤ አሁንም ገና ሙሉ በሙሉ አልያዙትም ነበር (ከ13፥1-5፤ ከመሳ 1፥30-36 ጋር ያነጻ)።

“በአምላካችን በእግዚአብሔር ፊት” የሚለው መግለጫ ብዙ ጊዜ የተደጋገመ ሲሆን (ለምሳሌ፤ ቁ. 6:8-10)፤ እርሱም “ፊት” ወይም “በመገናኛው ድንኳን” ውስጥ ባለው በቃል ኪዳን ታቦት አጠገብ ማለት ነው። እስራኤላውያን የመገናኛውን ድንኳን ወደ ሴሎ ባዛውሩት ጊዜ፤ የቃል ኪዳንን ታቦትም ተወስዶ ሲሆን ፍልስጥኤማውያን እስከ ማረኩት ድረስ በዚያው ቁፆ (1ኛ-መ 4፥1-11)።

2 “ርስት ገና ያልተሰጣቸው ሰባት የእስራኤል ነገዶች ነበሩ” የሚለው መግለጫ በርከት ያለ ጊዜ ያለፈ መሆኑን ያመለክታል። የቀሩት ነገዶች ዳተኞች እየሆኑ የመጡ ይመስላል። ለም በነበረው የኤፍሬምና የምናሴ መሬት ውስጥ በነበራቸው የዘላን ኑሮ የረኩ ስለ ነበረ፤ የራሳቸውን መሬት ለመያዝ በሚያስፈልገው ጦርነት ውስጥ ተሳታፊ ለመሆን ጉጉት አልነበራቸውም።

3 “እስራኤላውያንን” የሚለው ቃል መሬታቸውን ያልተቀበሉትን ነገዶች ብቻ የሚያመለክት ነው። ኢየሱስ እግዚአብሔር የሰጣቸውን ባለመውሰዳቸው የታየባቸውን ምስጋና ቢስነትና አለማመናቸውን ነቀፈ። ኢየሱስ በነገዶቹ መካከል መሬት ማካፈልን የሚያካትተውን ተልእኮውን ለመፈጸም ንጉቶ ነበር።

4-5 “እያንዳንዱ ነገድ ሦስት ሦስት ሰው” የተባለው የቀረውን ምድር ለማከፋፈል ዐዲስ የወጣ ዘዴ ነበር። “እያንዳንዱም ነገድ መውረስ የሚገባውን ድርሻ” የሚለው ሐረግ መሬቱ በትክክል እኩል ከተከፈለ በኋላ በዕጣ ይደለደላል ማለት ነው። አስቀድሞ ተደልድለው የነበሩት ክፍሎች (ለይሁዳና ለዮሴፍ) ባሉበት ይጸናሉ።

6-7 የዕጣ መጣሉ ተግባር ምንም እንኳ በአልዓዛር የሚከናወን ቢሆንም፤ በኢየሱስ ሥልጣን ሥር ነበር (14፥1-2፤ 19፥51፤ ከዘኁ. 27፥21 ጋር ያነጻ)። በእግዚአብሔር ፊት ዕጣ መጣልን በሚመለከት በቁ. 1 ላይ የተሰጠውን ማስታወሻ ይመልከቱ። ኢየሱስ የሌዋውያኑን እንዲሁም የሁለቱንና የእኩሌታውን ነገዶች መግለጫ እንደ ገና ይደግመዋል (ከ13፥8-32፤ 14፥3-4 ጋር ያነጻ)። ከዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ የመጡት ሁለቱና እኩሌታው ነገዶች ወደ ቤተ ሰባቸውና ወደ ንብረታቸው ይመለሱ ዘንድ የመሬቱ ክፍፍል ሥራ ፍጻሜ እንዲያገኝ ሳይቸኩሉ አልቀሩም።

8-10 ሰዎቹ ምድሪቱን “ከከተሞቹ” መግለጽ ነበረባቸው፤ ምክንያቱም የከተሞቹ ቍጥርና ባሕርይ ከትክክለኛው ወሰንና ከካራ ሜትሩ የበለጠ አስፈላጊያቸው ስለ ነበረ ነው። አሁንም እንደ ገና “እስራኤላውያን” የሚለው ቃል ርስታቸውን ገና ያልተቀበሉትን ሰባት ነገዶች የሚያመለክት ነው (ከቁ. 1 ጋር ያነጻ)። እነዚህ መሬቶች የት እንደ ሆኑ በፍጥነት ለማየት የዐሥራ ሁለቱን ነገዶች የመሬት ካርታ ይመልከቱ።

ለ. የብጌዶም ርስት (18፥11-28)

11 ብጌዶም ድርሻቸውን ከሚቀበሉት ከሰባቱ ነገዶች መካከል ትልቁ አልነበረም፤ ይሁን እንጂ የእነርሱ ከብዙዎቹ ሌሎች የበለጠ በዝርዝር ተገልጾአል። ምናልባት ጸሓፊው ስለ ብጌዶም

የበለጠ መረጃ አግኝቶ ሊሆን ይችላል። እነዚህ ዝርዝሮች ከአስተዳደር መዝገብ የተገኙ ከሆነ (በ15፥20 የተሰጠውን ማስታወሻ (ማብራሪያ) ይመልከቱ)፤ ይህም ራሱ ለዝርዝሩ መብዛት ምክንያት ሊሆን ይችላል።

12-13 “በሰሜን ያለው” ብንያም ከኤፍሬም ደቡባዊ ወሰን ጋር ይጋጠማል፤ (16፥1-3) ቤትሮሽን የኤፍሬም ነበር።

14-20 “በምዕራብ በኩል” ማለት የብንያም ምዕራባዊ ወሰን ማለት ነው። በስተ ደቡብ ያለው ብንያም የይሁዳ ሰሜናዊ ወሰን ነበር (15፥5-9)። እዚህ የተጠቀሱት ብዙዎቹ ስፍራዎች በ15፥5-8 ተጠቅሰዋል (ማብራሪያዎቹን ይመልከቱ)።

21-28 ለብንያም የተመደቡት ከተሞች በሁለት ዝርዝሮች ተከፍለዋል። የመጀመሪያው በምሥራቅ በኩል ዐሥራ ሁለት ከተሞችን (ቍ. 21-24)፤ ሁለተኛው ደግሞ በምዕራብ በኩል ዐሥራ አራት ከተሞችን ይዘግባል (ቍ. 25-28)።

22-28 እነዚህ ከተሞች ብዙዎቹ በሰሜን ባለው በቤቱል (7፥2ን ይመ፤ ከመሳ 1፥22-23 ጋር ያነጻ) እና በደቡብ ባላቸው በኢየሩሳሌም (“የኢየሱሳውያን ከተማ” ለተባለው፤ 15፥8:63 ይመ) መካከል የሚገኙ ናቸው።

ሐ. የስምያን ርስት (19፥1-9)

1 ለስምያን የተመደቡት ከተሞች በሙሉ በመጀመሪያ ለይሁዳ ተሰጥተው ነበር። ጽሑፉ በግልጽ የይሁዳ ርስት እጅግ ሰፊ ስለነበር አንዳንዶቹ ከተሞች እንደ ገና ለስምያን ተመደቡ ይላል (ቍ. 9)። ስምያንና ሌዊ ያዕቆብ ከመሞቱ ከጥቂት ጊዜ በፊት፤ ከእርሱ በተቀበሉት ባርኮት መሠረት (ዘፍ 49፥7) በሴኬማውያን ላይ በወሰዱት አስከፊ የበቀል ርምጃ ምክንያት (ዘፍ 34)፤ በቅጣት መልክ በሌሎች ነገዶች መካከል እንዲበተኑ ተደርገው ነበር።

2-6 የመጀመሪያው የስምያን ከተሞች ምድብ (በጠቅላላው ዐሥራ ሦስት) በኔኔቭ ውስጥ የሚገኙ ናቸው፤ ቤርሳቤህ በተከፈለው ግዛት ዘመን በይሁዳ ደቡባዊ ወሰን ላይ የምትገኝ ዋና ምሽግ ነበረች።

7-8 በሁለተኛው የስምያን ከተሞች ምድብ ውስጥ (በጠቅላላው አራት) ሁለቱ በኔኔቭ የሚገኙ ሲሆኑ፤ ቀሪዎቹ ሁለቱ ደግሞ በኩረብቶቹ ግርጌ የሚገኙ ናቸው (15፥28-32ን ይመ)።

9 ለስምያን የተመደቡት ከተሞች በሙሉ በይሁዳ ወሰን ክልል ውስጥ ነበሩ፤ ስለሆነም ብዙ ሳይቄይ የስምያን ነገድ በይሁዳ ተዋጠ። 1ነገ 19፥3 ይህ መዋጥ ፍጹም የሆነበት ወቅት መኖሩን የሚያንጸባርቅ ይመስላል፤ ምክንያቱም ቤርሳቤህ በይሁዳ ምድር ያላቸው ቤርሳቤህ ስለ ተባለች ነው።

መ. የዛብሎን ርስት (19፥10-16)

10-16 ምንም እንኳ ዛብሎን የይሳከር ታናሽ ወንድም ቢሆንም፤ ርስቱን በመጀመሪያ ተቀበለ (ከ17፥1 ጋር ያነጻ)። የእነርሱ ከተሞች በናዝሬት (በገሊላ ውስጥ) እና በታቦር ተራራ አቅራቢያ ናቸው። “ቤተ ልሔም” (ቍ. 15) ከቀርሜሎስ ተራራ በስተ ምሥራቅ ያለው ቤት ላሕም ስለ ሆነ በይሁዳ ውስጥ ካለው ቤተ ልሔም ጋር አንድ አይደለም። “ዐሥራ ሁለት ከተሞች” የተባለውን አጠቃላይ ድምር ለማግኘት የዛብሎንን ወሰን ለመግለጽ ስማቸው የተጠቀሰው አንዳንድ ከተሞች መካተት ይኖርባቸዋል።

ሠ. የይሳከር ርስት (19፥17-23)

17-23 ስለ ይሳከር ወሰን ምንም የተገለጸ ነገር የለም። የከተሞች ዝርዝር ብቻ ነው። የእነርሱ ርስት ያለው በአብዛኛው በኢይዝራኤል ሜዳ ውስጥ ሲሆን፤ በስተ ምዕራብ ከዛብሎን ጋር በስተ ሰሜን ከንፍታሌም ጋር፤ በስተ ምሥራቅ ከዮርዳኖስ ወንዝ ጋርና በስተ ደቡብ ደግሞ ከምናሴ ጋር ይዋሰናል። “ቤት-ሳሜስ” (ቍ. 22) በይሁዳ ውስጥ ካለው ቤት-ሳሜስ (15፥10) እና በንፍታሌም ውስጥ ካለው ቤት-ሳሜስ (ቍ. 38) ተለይቶ መታየት ይኖርበታል።

ረ. የአሴር ርስት (19፥24-31)

24-31 የአሴር መሬት በዋነኛነት በገሊላ ተራሮች ምዕራባዊ ቍልቍላት ላይ የሚገኝ ሲሆን ከሜድትራንያን ባሕር ጋር ይዋሰናል።

ሰ. የንፍታሌም ርስት (19፥32-39)

32-39 ለንፍታሌም የተሰጠው መሬት በአሴርና በዮርዳኖስ መካከል ይገኛል፤ የእርሱ ደቡባዊ ጫፍ በታቦር ተራራ ሥር ይገኛል (በዚህም ስፍራ ዛብሎን፤ ይሳከርና ንፍታሌም በአንድነት ይገናኛሉ)፤ “ኪኔሬት” (ቍ. 35) ከገሊላ ባሕር በስተ ሰሜን ምዕራብ ላይ ነው የምትገኘው፤ ንፍታሌም በሰሜን እስከ ሄርሞን ተራራ ገደማ ይደርሳል።

ሸ. የዳን ርስት (19፥40-48)

40-48 የዳን ርስት በይሁዳና በኤፍሬም ርስት መካከል ይገኛል። ይህ መሬት ይገኝ ዘንድ ይሁዳ ከሰሜን ከተሞች አንዳንዶቹን ሰጠ (ለምሳሌ፡- “ጸርዓ”ን፤ “ኤሽታኦል”ን፤ 15፥33ን ይመ)። ኤፍሬምም ከደቡብ ከተሞቹ አንዳንዶቹን ሰጥቶአል። የዳን ምድብ ከፍልስጥኤማውያን መሬት ጋር ተደርቦ ነበር። ይህም ሁኔታ በሳምሶን ታሪክ ውስጥ ተንጸባርቆአል። “ሌሼም” በተጨማሪ ላይሽ በመባል ትታወቃለች (መሳ 18፥29)። የዚህችን ከተማ በዳን ነገድ መማረክ የሚገልጸው አስቃቂ ታሪክ በመሳ 18 ይገኛል።

5. የኢየሱስ ርስት (19፥49-51)

49-50 ለካሌብ (14፥6-15) እና ለኢየሱስ የተመደበው ርስት መግለጫ የዘጠኙና የእኩሌታው ነገዶች መሬት የተመደበበት መዋቅር ይሆናል። እነርሱ የእምነት ሰዎች ነበሩ። ይህ አደረጃጀት ለእስራኤል የተደረገው የመሬት ስጦታ በእምነት የተደገፈ ለሆነበት መንፈሳዊ እውነት እንደ ምሳሌ የሚቆጠር ነው። “እግዚአብሔር ባዘዘውም መሠረት” የሚሉት ቃላት ወደ ዘኁ 14፥24:30 የሚያመለክት መሆን አለበት።

51 በተለያዩት ነገዶች መካከል የሚደረገው የመሬት ክፍፍል አበቃ። አሁን የቀረው የመማጠኛ ከተሞቹን (ምዕ 20) እና የሌዋውያኑን ከተሞች መመደብ ነበር (ምዕ 21)። ይህ ማጠቃለያ የመሬቱ ክፍፍል ከተጀመረበት ከ14፥1 መግቢያ ጋር ተመሳሳይ ነው።

መ. የመማጠኛ ከተሞች (20፥1-9)

1. መሠረታዊ ምክንያቶች (20፥1-6)

1-2 በብሉይ ኪዳን ሰው መግደል እንደ ከባድ ወንጀል የሚቆጠር ነበር (ዘፀ 20፥13፤ ዘዳ 5፥17)። የሕይወትን ክብርነት ለመጠበቅ ሲባል (ዘፍ 9፥4-6)፤ ለማንኛውም የሰው ግድያ ወንጀል የሞት ቅጣት ይታዘዛል። የሰው ግድያ ወንጀል ያለ ቅጣት ከታለፈ ምድሪቱ ራሷ ትረክሳለች (ዘኁ. 35፥33)። የደም በቀል አቤልን በመግደሉ ምክንያት (ዘፍ 4፥13-14) የበቀል ግድያን ይጠባበቅ ወደ ነበረው ወደ ቃየን ሊወስደን ይችላል። “የመማጠኛ ከተሞች” ስጦታ በቅርቡ ምሥራቅ ሥልጣኔ ውስጥ አምሳያ አልነበረውም። ስጦታው የተደረገው ሆነ ብሎ ሰውን በመግደልና በድንገት ሰውን በመግደል መካከል ያለውን ልዩነት ለማሳየትና ለተጠርጣሪዎቹ ገዳዮች በሕግ የመዳኘትን መብት ለመስጠት ሲባል ነበር።

3 የእግዚአብሔር ሕግ ሆነ ብሎ ሰውን በመግደልና በድንገት በመግደል መካከል ልዩነት ያደርግ ነበር (ዘኁ. 35፥6-34፤ ዘዳ 19፥1-13)። በየትኛውም ሁኔታ ቢሆን ጉዳዩ በሚገባ ሳይሰማለት እንዳይገደል በዳዩ ቤተ ሰቡንና ንብረቱን ትቶ በአስቸኳይ ወደ መጠለያው መሄድ ይኖርበታል። የመማጠኛ ከተሞቹ ሽማግሌዎች እንደዚህ ላሉ ሰዎች ጥበቃና በሕግ የመክለስ መብትን መስጠት ነበረባቸው (ዘኁ. 35፥25)። ምንም እንኳ ሕገጋቱን ለመተግበር ጠንካራ የሆነ ማእከላዊ መንግሥት እንዲኖር ሕጉ የሚያዝ ቢሆንም በእስራኤል ታሪክ ውስጥ በተለያዩ ጊዜያት ይህ አልታየም። ስለሆነም ንብረትን የመጠበቅ ወይም ግድያን የመበቀል ጎሳፊነት “ደም ተበቃይ” የተባለው

የቅርብ ዘመድ ነበር። በቀል የነፍስ ግድያ ወንጀል ማገጃ እንዲሆን ተደርጎ ነበር።

4 የከተማዬቱ መግቢያ በር ወደ ከተማዋ የሚገባውንና ከዚያ የሚወጣውን በመቁጣጠር እንደ መከላከያ የሚያገለግል ነበር። አብዛኛውን ጊዜ ሽማግሌዎቹ የተለያዩ ጉዳዮችን ለመወሰን የሚቀመጡባቸው አግዳሚ ወንበሮች ነበሩ (ከሩት 4፥1-12 ጋር ያነጻጽ)። ተከላሽ ጉዳዩን መናገር ነበረበት፤ ምክንያቱም መጠለያው በደፈናው የሚሰጥ አልነበረም። አንድ ሰው ጥፋተኛ መሆኑ እስካልተረጋገጠ ድረስ ንጹሕ ነበር፤ እንዲሁም አንድ በግድያ የተከሰሰን ሰው በጥፋተኛነት ለመፈረጅ ቢያንስ ሁለት ምስክሮች ያስፈልጉ ነበር (ዘኁ 35፥30)። የእነዚህ ከተሞች ሽማግሌዎች ወደ ከተማቸው አስገብተው የሚኖርበትን ስፍራ ይሰጡታል፤ የሕይወት ማቆያ (ምግብ) እንደሚሰጡትም ይገመታል።

5 “አሳልፈው አይስጡት” የሚለው ትእዛዝ የተከሰሰው ገዳይ እንደ ንጹሕ መቁጠር ያለበት መሆኑን ያመለክታል። የፍርዱ ሂደት ዐላማ ግድያው የተፈጸመው ሆነ ተብሎ ወይም በክፋት በመነሣሣት አለመሆኑን ለመወሰን ነበር።

6 ከደም ተበቃዩ የጥበቃ ተስፋ የተሰጠው ተከላሽ በመማጠኛ ውስጥ ውስጥ እስከ ቁየ ድረስ ብቻ ነበር (ዘኁ 35፥26-28)። ጥፋተኛነቱ በድንገት የመግደል ወንጀል ቢሆንም፤ ሊቀ ካህናቱ እስኪሞት ድርስ በከተማይቱ ውስጥ መቆየት ግዴታው ነበር። በድንገት ሌላውን ሰው የገደለ ሰው ተጠያቂነት ስለ አለበት ለተወሰነ ጊዜ ነጻነቱን ያጣል። የሚያገለግለው ሊቀ ካህናት መሆኑን ለፍርዱ ሂደት ፍጻሜ ለምን እንደ ተመረጠ ለማወቅ አስቸጋሪ ነው። ይህ አጠቃላይ የምሕረት ጊዜ ሊሆን ይችላል። “ከዚያም ወደ ቤቱ ሊመለስ ይችላል” የሚሉት ቃላት በሚመለስበት ጊዜ የቀድሞው ሁኔታ የሚጠብቀው መሆኑን ያመለክታሉ። እርሱ በተያዘበት ጊዜ ለቤተ ሰቡና ለጉበረቱ ምን እንደሚደረግ የተባለ ነገር የለም።

2. ምርጫው (የመማጠኛ ከተሞቹ) (20፥7-9)

7 ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ ሦስት የመማጠኛ ከተሞች ተመርጠው ነበር። እነርሱም በፍጥነት ከእነርሱ ወደ አንዳቸው እንዲገባ በዕቅድ የተቀመጡ ነበሩ። “ቃዴስ” (12፥22ን ይመ) በስተ ሰሜን፤ “ሴኬም” (8፥30 ይመ፤ ከ8፥33፤ መሳ 9፥7 ጋር ያነጻጽ) በመካከል እና “ቂርያትአርባቅ” ወይም ኬብሮን (14፥15ን ይመ) ነበሩ። የመጨረሻዬቱ ስለማያወላውል ታማኝነቱ ለካሌብ ተሰጥታ ነበር (14፥6-14)። በ21፥12 ላይ የዕርሻው መሬትና መንደሮቹ በካሌብ እጅ እንደ ጸኑ ተገልጾልናል። ምናልባት ከተሞቹን ለሌዋውያን አካፊፍሎ ሊሆን ይችላል (21፥1 ይመ)።

8 ከዮርዳኖስ ማዶ ያሉት የመማጠኛ ከተሞች አስቀድሞ ተመርጠው ነበር፤ (ዘዳ 4፥41-43)። ይህ ምንባብ የሙሴን ምርጫ ተግባራዊ ምድረገን የሚያመለክት ሊሆን ይችላል። በዚህ ጊዜ ሦስቱ ከተሞች ስማቸው የተጠቀሰው ከደቡብ ወደ ሰሜን ነው (ከዘዳ 4፥43 ጋር ያነጻጽ)። “ቦሶር” በደቡብ በኩል ነበረች፤ “በገለዓድ የምትገኘው ራሞት” በመካከል ነበረች፤ “ሳላን” ደግሞ በሰሜን ነበረች።

9 በእስራኤል ውስጥ ለሚኖር “ለማንኛውም መጻተኛ” በመማጠኛ ከተሞቹ ውስጥ መጠለያ ለማግኘት ይፈቀድለት ነበር። ይህ፤ እስራኤል ለብዙ ዓመታት በግብጽ በመጸተኛነት ለመኖራቸው መታሰቢያ ሲሆን፤ እግዚአብሔርም ለሰው ልጅ በሙሉ ግድ የሚለው መሆኑን የሚመለከር ነው። እስራኤላውያን ምንም እንኳን በዙሪያቸው የነበሩትን አረማውያን በመቃወም የጸኑ ቢሆንም፤ ሃይማኖታቸውንና ልማዳቸውን የሚቀበለውን ማንኛውንም የውጪ ሰው ለመቀበል ልባቸው ክፍት መሆን ነበረበት።

ሠ. ለሌዋውያን የተመደቡ ከተሞች (21፥1-42)

1 የከተሞቹ በዕጣ መመደብ (21፥1-8)

1-3 ለተለያዩት ነገዶች መሬት ከተከፋፈለ በኋላ “የሌዋውያን ቤተ ሰብ አለቆች” ተስፋ በተሰጣቸው መሠረት (በዘኁ 35፥1-8 የተሰጠውን ማስታወሻ ይመ) የመኖሪያ ከተሞች የሚያገኙበት ጊዜ እንደ ደረሰ ተሰማቸው። እንደ እውነቱ ከሆነ እነርሱ

የራሳቸው አድርገው ባይወስዱአቸውም እንኳ፤ በውስጣቸው ይኖራሉ፤ ምክንያቱም የእነርሱ ርስት የእግዚአብሔር አገልግሎት እንዲሆን ተደርጎ ነበር (ከ14፥4 ጋር ያነጻጽ)። ስለሆነም እነርሱ በሌሎ ወደ አልዓዛር ቀረቡ (በዚህም ውስጥ የእርሱ ስም ከኢያሱ በፊት ይቀድማል) (በ18፥1 የተሰጠውን ማብራሪያ ይመ)። “ሌሎች የእስራኤል ነገድ አባቶች” ለዚህ ትልቅ ሥራ ዐደራ የተሰጣቸውን የሽማግሌዎች ቡድን ሙሉ ያደርጉታል።

አንዳንድ ከተሞች ምንም እንኳን ገና በከነዓናውያን የተያዙ ቢሆንም ለሌዋውያን ተመድበው ነበር። ኢያሱ ብዙ ያልተያዙ የመሬት ክፍሎችን መድቦ ነበር። ይህም ምናልባት እነዚህን በታዎች ደግሞ እግዚአብሔር ለእስራኤል ይሰጣል ብሎ ስለ ተማመነ ይመስላል። ከንፍታሌም ሦስት ከተሞች እንዲሁም ከይሁዳና ከስምሪን መሬት በአንድነት ዘጠኝ ከተሞች ከመሰጠታቸው በቀር ከእያንዳንዱ ነገድ አራት ከተሞች ለሌዋውያን ተመድበው ነበር። የሌዋውያኑ ከተሞች ምንም እንኳን ከእያንዳንዱ ነገድ የተመረጡ ቢሆንም፤ በትክክል የተሠራጩ ሳይሆን በጠረፎችና በሌሎች አደገኛ አካባቢዎች በአንድነት የተከማቹ ነበሩ።

4-8 የእግዚአብሔር ፈቃድ የሚወሰነው በዕጣ ነበር (7፥14፤ 14፥2ን ይመ)። “የአሮን ዝርያዎች” የቀዓት ዘሮች ናቸው (ይህም የሊቀ ካህናቱ ቤተ ሰብ ነው)። በስምዖንና በብንያም መሬቶች ውስጥ የሚገኙ ነበሩ። ለአሮን ዝርያዎች የተመደቡት የከተሞች ቊጥር የእግዚአብሔርን ቸርነት የሚያመለክት ነው። በምርጫው ወቅት የአሮን ዝርያዎች ትውልዶች ሦስት ወይም አራት ብቻ ነበሩ። ለእነርሱ ዐሥራ ሦስት ከተሞች አያስፈልጓቸውም ነበር። ለእያንዳንዱ የሌዋውያን ግሣ የተሰጡት የከተሞች ቊጥር (ዐሥራ ሦስት፤ ዐሥራ ሦስት፤ ዐሥራ ሁለት) አስቀድሞ በሁለት እኩሌታ ነገዶች ከተከፈለው ከምናሴ በቀር ለአንድ ነገድ የሆኑት ከተሞች እንዳይከፈሉ በጥበብ የተዘጋጀ ነበር።

2. የቀዓት ግሣዎች ከተሞች (21፥9-26)

ሀ. የአሮን ዝርያዎች ከተሞች (21፥9-19)

9-19 ለአሮን ዝርያዎች ዕጣው የወጣላቸው በእግዚአብሔር ቸርነት ነው ለማለት ይቻላል። የዕጣውን አወጣጥ ውጤት እግዚአብሔር እንደሚቁጣጠረው በእስራኤላውያን አእምሮ ውስጥ ምንም ጥያቄ አልነበረም። የዚህ ግሣ ከተሞች በይሁዳ፤ በስምዖንና በብንያም ውስጥ የሚገኙ ነበሩ። የካሌብን ርስት በተመለከተ 14፥6-15ን ይመልከቱ፤ “መንደሮች” የተባሉት ከከተሞቹ ቅጥሮች ውጪ የሚገኙት ትንንሽ ሰፈሮች ናቸው።

ለ. የቀሩት የቀዓት ግሣዎች ከተሞች (21፥20-26)

20-26 ለዚህኛው የቀዓት ግሣ ክፍል የተመደቡት ከተሞች በኤፍራም፤ በዳንና በምናሴ ምዕራባዊ እኩሌታ መሬቶች ውስጥ ይገኙ ነበር።

3. የጌርሶን ግሣዎች ከተሞች (21፥27-33)

27-33 የሌዊ ነገድ የጌርሶን ግሣ ከተሞች በምናሴ ምሥራቃዊ እኩሌታና በይሳኮር፤ በአሴርና በንፍታሌም ውስጥ የሚገኙ ነበሩ።

4. የሜራሪ ግሣዎች ከተሞች (21፥34-40)

34-40 የሌዊ ነገድ የሜራሪ ግሣ ከተሞች በካብሎን፤ በሮቤልና በጋድ ውስጥ የሚገኙ ሲሆን ይኸውም አብዛኞቹ ከዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ በኩል ነበሩ ማለት ነው።

5. የሌዋውያን ከተሞች ማጠቃለያ (21፥41-42)

41-42 በዚህ ቀደም ባሉት ቊጥሮች ማጠቃለያ ውስጥ ምንም ዐዲስ ሐሳብ አልተሰጠም።

ረ. በመሬቱ ክፍፍል የእግዚአብሔር የተስፋ ቃል ስለ መፈጸሙ (21÷43-45)

43 “እግዚአብሔር ... ለእስራኤል ሰጠ” የሚለው መግለጫ የእግዚአብሔርን ሉዓላዊ ተግባር ያረጋግጣል፤ ዳሩ ግን የእስራኤል የመታዘዝ ተሳተፎ አስፈላጊ ነበር። ከነዓን ሙሉ በሙሉ በእስራኤል እጅ ገና አልገባም ነበር፤ ጠላቶቻቸውም ሙሉ በሙሉ አልጠፉም፤ ይሁን እንጂ እስራኤል “ምድሩን ሁሉ” ተቈጣጥሮ ነበር። እግዚአብሔር ለአብርሃም የማለለት መሐላም ተፈጽሞ ነበር።

44 “እግዚአብሔር . . . በዙሪያቸው ካሉት አሳረፋቸው” የሚለው የጥላቻ ስሜት በመቆሙ ሲሆን፤ ውጤቱም በምድሪቱ ውስጥ በሰላምና በጸጥታ መኖራቸው ነበር (ከዘፃ 12÷9-10፤ ከዕብ 4÷1-11 ጋር ያነጻ)። “አንድም ጠላት ሊቋቋማቸው አልቻለም” የሚለው መግለጫ አጠቃላይ አነጋገር ነው። የገባዎናውያን ማታለልና አንዳንድ የተቃውሞ እንቅስቃሴዎች መኖራቸው እስራኤላውያን በጦርነት በገጠሙአቸው በማናቸውም ጠላቶቻቸው ላይ ድልን የተቀዳጁ መሆናቸውን የሚቃረን አይደለም። እግዚአብሔር ከነዓናውያን ቀስ በቀስ መጥፋታቸውን እንጂ በቅጽበት ይጠፋሉ ብሎ ተስፋ አልሰጠም (ከዐ 23÷30፤ ዘፃ 7÷22)።

45 በዚህ በድልና በፈንጠዘያ ማስታወሻ ድሉና የመሬቱ ክፍፍል ታሪክ ያበቃል።

፫. በተስፋዪቱ ምድር ለመኖር መዘጋጀት (22÷1-24÷33)

ሀ. የምሥራቅ ነገዶች ወደ ቤታቸው መመለሳቸው (22÷1-34)

1. የምሥራቅ ነገዶች ስንብት (22÷1-9)

1 የምሥራቁ ነገዶች በድሉና እንዲሁም በአገሪቱና በአምልኮት እግዚአብሔር ውስጥ የተጫወቱት ሚና በመላው የኢየሱስ መጽሐፍ ውስጥ ትልቅ ትኩረት የተሰጣቸው ናቸው። የዮርዳኖስ ወንዝ ሁለቱንና እኩሌታውን ነገዶች ከቀረው የእስራኤል ክፍል የለያየ አስቸጋሪ የተፈጥሮ መስናክል ሲሆን፤ ይህም ወደ ኋላ ለአገሪቱ የፖለቲካና የሃይማኖት አንድነት ትልቅ ሥጋትን የፈጠረ ሁኔታ ነበር። በዚህ ምዕራፍ ውስጥ የልዩነት ፍሬዎች አሁኑኑ በመታየት ላይ ናቸው።

2-3 “የእግዚአብሔር ባሪያ ሙሴ” የሚለው ሐረግ 1÷1-2 እና 7 ላይ ያለውን ያስታውሰናል። “እኔም ያዘዝኋችሁን በሙሉ ፈጽማችኋል” የሚለው የኢየሱስ አነጋገር የሙሴ ሕጋዊ ተተኪ አድርገው የተቀበሉት መሆኑን ያሳያል (ከ1÷16-18 ጋር ያነጻ)። ኢየሱስ እነዚህ ነገዶች ከቤተ ሰቦቻቸው ተለይተው ዐዲስ ባገኙት መሬት ሥራቸውን እንዳይሠሩ ተደርገው ስለ ከፈሉት ታላቅ መሥዋዕት አመሰግናቸው። ለእስራኤላውያን ባልደረቦቻቸው ያበረከቱት ርዳታ አምላካቸው እግዚአብሔር የሰጣቸውን ተልእኮ፤ ማለትም የእግዚአብሔርን አገልግሎት እንደ መፈጸም ተቈጥሮ ነበር።

4 “አሳርፎአቸዋል” የሚለው በራሳቸው መሬት ያለ ጦርነት ፍርሀት መኖርን የሚያመለክት ነው (በ21÷44 ላይ የተሰጠውን ማስታወሻ (ማብራሪያ) ይመልከቱ)። ቤታችሁ (ቃል በቃል ድንኳን) የሚለው ሰፊ የሆነ አጠቃቀም አለው፤ እስራኤላውያን በምድሪቱ ውስጥ ተረጋግተው በተቀመጡ ጊዜ በቤት ውስጥ መኖር ጀመሩ።

5 ይህ በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ቍልፍ የሆነ ቁጥር ነው። ኢየሱስ ከዮርዳኖስ ማይ ያሉትን ነገዶች በታማኝነታቸው እንዲቀጥሉ ለማደፋፈር ሲል በድሉ ወቅት እግዚአብሔር ለታማኝነታቸው ምን ያህል ዋጋ እንደ ሰጠው አስታውሳቸው። “የእግዚአብሔር ባሪያ ሙሴ ... የሰጣችሁን ትእዛዝ” የሚለው የዘፃምን መጽሐፍ በሙሉ ወይም በከፊል ሊሆን ይችላል (በ1÷7 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ)። በፍጹም ልብና በፍጹም ነፍስ እግዚአብሔርን በመውደድ፤ በመንገዱም በመሄድና እርሱንም በማገልገል ላይ የተሰጠው አጽንዖት በዘፃ 6÷15 ላይ ያለውን ያስታውሰናል። ይህ የሕጋዊነት አቋምን ማሳየት (ስለ ራስ

ተብሎ በግትርነት ለሕግ የመታዘዝ) ጉዳይ አይደለም፤ ሕጉ እግዚአብሔር ለሕዝቡ ያለው ፈቃድ መግለጫ ስለ ሆነ ሙሉ በሆነ የልብ መስጠት መፈጸም ይኖርበታል (ከዮሐ 14÷15 ጋር ያነጻ)።

6 ሥርዐታዊ ባርነት የሌለውን ደኅንነት የሚያረጋግጥ ስኬታማ የሆነ መሣሪያ ነው። ባርኮቱንም የሚያውጀው ሰው በእግዚአብሔር ስም ነው የሚያደርገው።

7 በዚህ ውስጥ ስለ ሁለቱ የምናሴ ነገድ እኩሌታዎች የተደረገው ገለጻ እንግዳ ነገር ነው። ለአንድ ነገድ ከዮርዳኖስ በሁለቱም ወገን መሬት የመሰጠቱ ሁኔታ ያልተለመደ ከመሆኑ የተነሣ ልዩ መግለጫ የሚያስፈልገው መስሎ ይታያል። ምናልባት “የሮቤልና የጋድ ልጆች” የሚለው ዐጭር መግለጫ (ቍ 25፡ 32-34) ለሁለቱም እኩሌታ ነገዶች ይበልጥ ተስማሚ የሆነ መግለጫ ሊሆን ይችላል።

8 እስራኤላውያኑ በጦርነት በተገኘው ምርኮ በልጽገው ነበር። “ከወንድሞቻችሁ ጋር ተካፈሉት” የሚለው ትእዛዝ ምናልባት ከእነዚያ ሴቶችን፤ ልጆችንና አረጋውያንን ለመጠበቅ እንዲሁም እንስሳትን ለማስማራት በዮርዳኖስ ማይ ከቀሩት ጋር ምርኮውን መካፈል አለባቸው ማለት ሊሆን ይችላል (1÷14ን ይመልከቱ፤ ከዘጉ 31÷27፤ ከ1ሳመ 30÷23-25 ጋር ያነጻ)።

9 “ሌሎ” (በ18÷1 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ) በኩረብታማው የኤፍሬም አገር የምትገኝ ስፍራ ናት፤ የአምልኮ ስፍራ ለመሆን ተመርጧል ነበር። “ገለፃድ” የሚለው ስም ከዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ ያለውን የእስራኤልን መሬት በሙሉ ያመለክታል። በዚህ ውስጥ “እስራኤላውያንን” የሚለው ቃል፤ በሌላም ስፍራ እንደ ሆነው፤ ከአንዳንድ ትንንሽ ክፍሎች የሚለየው አብዛኛው የእስራኤላውያን ክፍል ማለት ነው (በ18÷3 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ)። ኢየሱስ መሬታቸው የተሰጣቸው በእግዚአብሔር መሆኑን እንደ ገና በአጽንዖት ይገልጻላቸዋል።

2. የምስክርነት መሠዊያ (22÷10-34)

ሀ. ችግሩ (22÷10-14)

10 “በገሊሎት” (የቦታ ስም ወይም ገሊላን ወይም ጌልገላን ለማመልከት ሊሆን ይችላል) ሁለቱና እኩሌታው ነገዶች በቀላሉ ሊታይ የሚችል ግዙፍ መሠዊያን ሠሩ። ይህም ምስክር እንዲሆን እንጂ የመሥዋዕት ማቅረቢያ ስፍራ እንዲሆን የተሠራ አልነበረም።

11-12 “እስራኤላውያን በሰሙ ጊዜ” ለሚለው እነርሱ ስለዚህ ተግባር ከመስማታቸው በፊት ምን ያህል ጊዜ እንዳለፈ ግልጽ አያደርግም፤ ዳሩ ግን ተዋጊዎቹ መሠዊያውን ሠርተው ለመጨረስና ወደ ገለፃድ ለመመለስ በቂ ጊዜ ነበራቸው (ቍ 15)። የዘጠኙና የእኩሌታው ነገዶች ተወካዮች የአገሪቱ የፖለቲካና የሃይማኖት ማእከል በነበረችው “በሌሎ” ተሰበሰቡ። ማኅበሩ በሙሉ በቅጽበት “በእነርሱ ላይ ለመዝመት” ዝግጁ ሆነ። እነርሱ ከዮርዳኖስ ማይ ያሉት ነገዶች በታላቅ መሥዋዕትነት ምን ያህል እንዳገለገሉአቸውም ረስተውት አልነበረም፤ ይሁን እንጂ ጉልሕ የክስደት ተግባር የሚመስለውን ይህን ጉዳይ ሊታገሡት አልፈሉም። እንዲህ ባለው ተግባር ላይ ጥብቅ ርምጃ እንዲወስዱ በሙሴ የተሰጠውን ትእዛዝ ባይፈጽሙ (ከዘሌ 17÷8-9 ጋር ያነጻ፤ ከዘፃ 13÷12-15) በመላው አገሪቱ ላይ ሊደርስ የሚችለውን መጥፎ ውጤት ተገንዝበው ነበር (ቍ 17-20፤ ከምዕ 7 ጋር ያነጻ)።

13-14 እስራኤላውያን ርምጃ ከመውሰደቸው በፊት ሁልጊዜ አስቀድሞ በጥንቃቄ እንዲመረምሩ እግዚአብሔር የሰጣቸውን ትእዛዝ (ዘፃ 13÷14) ባይፈጽሙ ኖሮ፤ እነርሱ ለእግዚአብሔር ክብርና እርሱን በንጽሕና ለማምለክ የነበራቸው ቅንዓት እጅግ አስከፊ በሆነ ውድቀት ሊደመደም ይችላል ነበር። በዚህ ታሪክ ውስጥ ጉልቶ የሚታየው ፊንሐስ ነው። እርሱ አስቀድሞ በፊንሐስ ቅንዓት የነበረው የእውነተኛ አምልኮ ጠባቂ በመሆኑ ዝናን አትርፎ ነበር (ዘጉ 25÷6-18፤ መዝ 106÷30)፤ ስለሆነም ከእነዚህ ነገዶች ጋር ለመጋጠም የሚታመን ሰው ነበር። ከእርሱም ጋር ከሌሎቹ ነገዶች ከአንዳንዳቸው የተውጣጡ ተወካዮች ሄዱ፤ ምክንያቱም ምርመራውና ከእርሱም

የሚከተለው ርምጃ መላውን ሕዝብ የሚመለከት ስለ ነበረ ነው።

ለ. ግጥሚያው (22፥15-20)

15-16 ይህን መሠዊያ መሥራት በእግዚአብሔር ላይ የክሕደት ተግባር እንደ መፈጸም ተቈጥሮ ነበር። ዘጠኙና እኩሌታው ነገዶች ጦርነት ከማወጃቸው በፊት ንስሐና ዕርቅ እንዲደረግ ግፊት ባደረጉ ጊዜ፤ ሁለቱና እኩሌታው ነገዶች መግለጫ ለመስጠት ዕድል አገኙ። ሁለቱም ወገኖች ለመነጋገር ፈቃደኞች ስለ ሆኑ አደጋው ተቀለበሰ። እነርሱም እነዚህን ሰዎች የከሰሱአቸው ሌሎች አማልክትን ለመከተል ከእግዚአብሔር ተለይታችኋል ብለው ሳይሆን፤ ከተገለጸው የእግዚአብሔር ፈቃድ ፈቀቅ ብላችኋል ብለው ነው። መሥዋዕቶች በእግዚአብሔር ስም የሚቀርቡ ቢሆንም እንኳ፤ ባልተፈቀደ መሠዊያ ላይ የሚቀርቡ ከሆነ፤ እንደ ዐመፅ ተግባር ይቆጠር ነበር (ከ1ነገ 12፥26-30 ጋር ያነጻ)።

17-18 መልእክተኞቹ ያለፉትን ስሕተቶች አስታውሱ (በተጨማሪ ከቀ. 20 ጋር ያነጻ)። “በፌሃር የተሠራው ንጢአት” አንዳንዶቹን እስራኤላውያን ወደ አረማውያን አምልኮና ወደ ርኩሳት መርቶአቸዋል። ከዚህም የተነሣ እግዚአብሔር ሰፍርድ ባመጣው መቅሠፍት 24000 ያህል ሰው ሞቶአል (ዘኁ. 25)። “ራሳችንን ከዚያች ንጢአት አላነጻንም” ማለት የዚያ ንጢአት ውጤቶች ጉዳት ማድረሳቸውን እንደ ቀጠሉ ነበር ማለት ነው። እስራኤል በሕዝቧ መካከል ከጣዖት አምልኮ ያለ ማቋረጥ እየታገለች ነበር (ከ24፥23 ጋር ያነጻ)። እንደዚህ ያለው ዐመፅ በመላ አገሪቱ ላይ አስከፊ ውጤት ይኖረዋል።

19 “ረክሳ” የሚለው ቃል ሥርዐታዊ የሆነ የንጽሕና ጉድለትን እንጂ አንድ ነገር በራሱ ክፉ ወይም ንጢአት መሆኑን የሚያመለክት አይደለም። በዚህ ውስጥ መልእክተኞቹ የዮርዳኖስ ማዶ ምናልባት ከእግዚአብሔር ባርነት ክልል ውጭ እንደ ሆነና ሁለቱና እኩሌታው ነገዶች መሠዊያውን የሚሠሩት መሥዋዕት ለማቅረብና እርሱን ለመቀደስ ነው ብለው ዐስበው ነበር። ዘጠኙና እኩሌታው ነገዶች ከነዓንን “ወደ እግዚአብሔር ምድር” በማለታቸው የዮርዳኖስ ማዶን የተስፋዩቱ ምድር አካል አድርገው እንዳልቆጠሩት በግልጽ የሚያሳይ ነው። “የእግዚአብሔር ማዶሪያ ወደ ተተክለበት” የሚለው መግለጫ ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ በኩል ያለው መሬት በተለየ ሁኔታ የተባረከ ለመሆኑ ተጨማሪ ማስረጃ ነው። “ከእኛ ጋር ርስት ተካፈሉ” በማለት ያሳዩት ፈቃደኝነት ውብ የሆነ የቸርነት መንፈስ መኖሩን የሚያሳይና እንዲሁም ቀጥተኛ ለሆነ አምልኮ የነበራቸውን ታማኝነት የሚያረጋግጥ ነበር።

20 “እርም የሆነውን ነገር” ለሚለው በ2፥10 እና 6፥17 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ። እስራኤላውያኑ የጥቂቶች ንጢአት “በመላው የእስራኤል ጉባኤ ላይ” እንደ ገና ፍርድን ያመጣል ብለው በመፍራታቸው ከፍተኛ የሆነ ማህበራዊ የተጠያቂነት ስሜትን አንጸባረቁ፤ እንደ አካን ያለው የአንድ ግለሰብ የታማኝነት ጉድለት እንደዚያ ያለ አስከፊ ውጤትን ካስከተለ (7፥5፡ 24-26) ሁለቱና እኩሌታው ነገዶች ቢያምፁ ውጤቱ ምን ሊሆን ይችላል?

ሐ. መግለጫው (22፥21-29)

21-22 ከዮርዳኖስ ማዶ ያሉት ተዋጊዎች ሁሉን ቻይነቱንና ሉዓላዊነቱን የሚያረጋግጥ ስም በመጠቀም (ከመዝ 50፥1 ጋር ያነጻ) እግዚአብሔርን ለምስክርነት ጠሩት። ይህን ክብር ስም በድጋሚ መጥራታቸው ሁኔታው ምን ያህል ከባድ እንደ ነበረ ያመለክታል። ጥፋተኛ ሆነው ከተገኙ ለመቀጣት ቅር አይላቸውም ነበር።

23-25 ከዮርዳኖስ ማዶ ላሉት ሰዎች ንጹሕ ከሆነው የእግዚአብሔር አምልኮ ጥቂት ፈቀቅ ማለት ከባድ ፍርድ የሚገባው ስለ መሆኑ ተስማምተው ነበር፤ ይሁን እንጂ እነርሱ መሠዊያ የሠሩት በሌላ ካለው መሠዊያ ጋር ለመፍክክር ነው የሚለውን ሐሳብ በጽናት ተቃወሙ። ኢየሱስ በዮርዳኖስ ወንዝ ምክንያት የመጣው መነጣጠል ከዮርዳኖስ ማዶ ያሉትን ሰዎች እግዚአብሔርን ከማምለክ ያስወጣቸዋል በማለት ፍርሀቱን ገልጾ

ነበር (ቀ. 5)። አሁን ደግሞ እነርሱ ይህ መነጣጠል ዘሮቻቸው በቀሩት እስራኤላውያን እንዲጠሉ ያደርጋል ብለው ፈሩ።

26-27 በሁለቱና በእኩሌታው ነገዶች ግምት የመሠዊያው መኖር ራሱ ከዮርዳኖስ ማዶ ያሉት ነገዶች በእስራኤል ሕዝብና እግዚአብሔርን በማምለክ ውስጥ የመካተት መብት እንዳላቸው ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ ላሉት ሰዎች እንደሚኖርና “ምስክር” የሚቆጠር ነበር (ድንጋይ እንደ ምስክር ስለ መሆኑ ከ24፥27 ጋር ያነጻ)።

28-29 መሠዊያው የእግዚአብሔር መሠዊያ “ምሳሌ” ነበር፤ ምክንያቱም ቅርጹ የምስክርነቱ አካል ሲሆን እርሱንም በመገናኛው ድንኳን ውስጥ ካለው ከእውነተኛው መሠዊያ ጋር የሚያያይዘው ይሆናል። የመሠዊያው አሠራር ቅርጽ በዚያ መሠዊያ የሚመለከው ምን ዐይነት አምላክ እንደ ሆነ የሚያመለክት ይመስላል (ከ2ነገ 16፥10-16፤ ከ2ዜና 28፥22-25 ጋር ያነጻ)።

መ. መፍትሔ (12፥30-34)

30-31 እስራኤላውያን ምንም ዐይነት የደም መፍሰስ እንደማይኖር ሲረዱ ተደስቱ፤ ይህም በተፈጸመው ግልጽ የክሕደት ድርጊት ተጨንቀው የነበሩ መሆኑን እንጂ በበቀል መንፈስ ተነሣሥተው እንዳልነበር አረጋግጦአል። የእግዚአብሔር ሕዝብ ታማኝነትና አንድነት የእግዚአብሔር ሀልዎትና በረከት ለመኖሩ ምስክሮች ሆነው ታይተዋል።

32-33 የእስራኤል መሪዎች በዮርዳኖስ ማዶ ከነበረው ጉባኤአቸው መልካሙን ዜና ለቀረው ማኅበረ ሰብ ለመንገር በመጓጓት ከልባቸው ደስ ተሰኝተው እንደ ተመለሱ ጥርጥር የለውም። ሕዝቡም ይህን ሲሰሙ ደስ መሰኘት ብቻ ሳይሆን “እግዚአብሔርን አመሰገን”፤ የጦርነት ወሬም ሁሉ አበቃ።

34 ይህ መሠዊያ እግዚአብሔር ከዮርዳኖስ ማዶ ላሉት ነገዶችና ለቀረው የእስራኤል ሕዝብ አምላክ ለመሆኑና እንዲሁም የጋራ የሆነ የአምልኮ ቅርጽና ስፍራ የነበራቸው ለመሆኑ ምስክር ሆኖ ነበር። በኋላ ላይ የነበረው ታሪክ እንደሚገልጸው ከዮርዳኖስ ማዶ የነበሩት እስራኤላውያን በጠላት ሰራዊት ተደጋጋሚ ለሆነ ጥቃት ስለባ መሆናቸውንና ባዕዳን አማልክትን ለማምለክ መፈተናቸውን ያመለክታል። በመጨረሻም መሬታቸው ከእነርሱ ተወሰደና፤ በሕይወት የተረፉት ጥቂቶችም ከቀረው የእስራኤል ሕዝብ ጋር ተዋሐዱ።

ለ. ኢየሱስ ለመሪዎች የተናገረው የስንብት ቃል (23፥1-16)

1. የእግዚአብሔር ባርነት፡- የታማኝነት ዋጋ (23፥1-11)

1 “ብዙ ዘመን አለፈ” የሚሉት ቃላት ኢየሱስ በእስራኤል ውስጥ መሪነቱን ከያዘ ከብዙ ጊዜ በኋላ ማለት እንደ ሆነ ያመለክታል። በምዕ 23-24 ያሉት ሁነቶች የተፈጸሙት በ110 ዓመት ዕድሜው (24፥29) ከመሞቱ ከጥቂት ጊዜ በፊት ሳይሆን አይቀርም። ጦርነቱ ከተፈጸመ በኋላ ቢያንስ ሃያ ዐምስት ዓመት ዐልፎአል፤ ምክንያቱም የኢየሱስ ዕድሜ ከካሌብ ጋር እኩል ወይም አነስ ያለ ነበር (14፥10 ይመ)።

“አሳረፋቸው” የሚለውን ቃል በተመለከተ በኢየሱስ መጽሐፍ ውስጥ “ዕረፍት” የተለመደ ሐሳብ ሲሆን የድሉም ግብ ነበር። እርሱም እውን የሆነው፤ ምንም እንኳ ጠላቶቻቸው ሙሉ በሙሉ ያልወጡ ቢሆንም (ከቀ. 4-5)፤ ዋና ዋናዎቹ ጦርነቶች በተፈጸሙና እስራኤላውያን ከጠላቶቻቸው ሁሉ ጋር ስላምን ባገኙ ጊዜ ነበር።

2 በምዕ 22 (ቀ. 12፤ ከቀ. 16 ጋር ያነጻ) “የእስራኤል ማኅበር ሁሉ” የሚለው መግለጫ የዘጠኙንና የእኩሌታውን ነገዶች ተወካዮች ያመለክታል። ኢየሱስ መላውን ሕዝብ በአንድ ጊዜ ለማነጋገር አይችልም ነበር። 22፥18 ኢየሱስ ከዮርዳኖስ ማዶ ላሉት ነገዶች ያደረገው የመሰናበቻ ንግግር ሳይሆን አይቀርም። በዚህ ውስጥ ደግሞ “እስራኤልን ሁሉ” የሚሉት ቃላት ከዮርዳኖስ በስተ ምዕራብ የሚኖሩትን ነገዶች ብቻ የሚያመለክቱ ናቸው። መሪዎቻቸው፤ ፈራጆቻቸውና

ሹማምቶቻቸው ምናልባት በሽማግሌዎቹ ውስጥ ያሉት ንኡሳን ክፍሎች ይሆናሉ (ከ24÷1 ጋር ያነጻ)። የተሰበሰቡት ስፍራ አልተገለጸም። ኢያሱ በዚህ ጊዜ የመሰናበቻ ንግግር ያደረገበት ምክንያት ዕድሜው ስለ ገፋ ነበር።

3 እስራኤላውያን ለእግዚአብሔር ታላላቅ ሥራዎች የዐይን ምስክሮች ነበሩ (ከ24÷31 ጋር ያነጻ)። የኢያሱ ንግግር ጭብጥ ሐሳብ እግዚአብሔር ለእስራኤል ስላደረገው ነገር ለእርሱ ታማኝ የመሆን ጥሪ ነበር። ዞሮ ዞሮ ከነፃናውያኑን ድል ያደረጋቸውና ከምድራቸው ያስለቀቃቸው እግዚአብሔር ነበር። በዚህ ቅዱስ ጦርነት እስራኤላውያኑ በሰይፍና በጋሻ ተሳትፎ አድርገዋል፤ ይሁን እንጂ የድሉ ባለቤት እግዚአብሔር ብቻ ነበር (ከዘፃ 1÷30፤ 3÷22፤ 20÷4 ጋር ያነጻ)።

4-5 በ13÷1-7 ምንም እንኳ አብዛኛው ገና ያልተያዘ ቢሆንም፤ እግዚአብሔር ከነፃንን በሙሉ ለዘጠኙና ለእኩሌታው ነገዶች እንዲያከፋፍል ኢያሱን አዞት ነበር (እርሱ በዚህ የጠቀሰው “ከዮርዳኖስ አንሥቶ በስተ ምዕራብ እስካለው እስከ ታላቁ ባሕር ድረስ” ያለውን ብቻ ነው)። እስራኤላውያን የመጨረሻዎቹን ጠላቶቻቸውን ለማስወጣት ለምን ዳተኞች እንደ ሆኑ ለመረዳት አስቸጋሪ ነው፤ ይሁን እንጂ እግዚአብሔር ጥቂት በጥቂት እንደሚያስወጣቸው ለገባው የተስፋ ቃል ፍጻሜ የሚረዳ ነበር (ዘፀ 23÷30)።

6 “በርቱ” የሚለው ትእዛዝ በምዕ 1 (ፋ 6-7፡ 9፡ 18) ለኢያሱ የተሰጠውን የማበረታቻ ቃል ያስታወሰናል። በ1÷7 ላይ ስለ ድፍረትና ለሕጉ መጽሐፍ ስለ መታዘዝ የተሰጠው ማበረታቻ በዚህ ውስጥ በአብዛኛው ቃል በቃል ተደግሞአል። የእግዚአብሔር የተስፋ ቃል ያለ ቅድመ ሁኔታ የተሰጠ አልነበረም፤ የእስራኤል ታማኝነት አስፈላጊ ነበር።

7 እስራኤላውያን ስፍራ ያስለቀቁአቸው ሕዝቦች ባህል ከእነርሱ ይልቅ ብዙ ያደገ ስለ ነበረ የከነዓናውያኑን አማልክት ለማምለክ የነበረው ፈተና እጅግ ንግድ ነበር። ይሁን እንጂ እስራኤላውያኑ የእነርሱን መጥፎ ልማድ የሚከተሉ ከሆነ፤ እነርሱም ደግሞ ለቅጣት ይዳረጋሉ (ዘፃ 8÷19-20)። እግዚአብሔር አንዳችም አድልዎ አያደርግም።

8 “አጥብቃችሁ ያዙ” ተብሎ የተተረጎመው ቃል በዘፍ 2÷24 ላይ በባልና ሚስት መካከል ያለውን የተቀራረቦና የጠበቀ ግንኙነት ለመግለጽ የሚያገለግል ሆኖአል። በዚህ ውስጥ ደግሞ በእስራኤልና በእግዚአብሔር መካከል ያለውን የተቀራረብ ግንኙነት ለመግለጽ ሲጠቅም እናያለን (ከዘፃ 4÷4፤ 10÷20፤ 11÷22፤ 13÷4 ጋር ያነጻ)። አንዳንድ ጊዜ ከመሳታቸው በቀር የእስራኤላውያን ባሕርይ ከእግዚአብሔር ጋር በመጣበቅ የሚታወቅ ነበር።

9-11 ለእግዚአብሔር ታማኝ የሚሆኑበት ምክንያት ምድራቸውን የሰጣቸው አምላክ ስለ ነበረ ነው። “ማንም ሊቋቋማችሁ አልቻለም” የሚለው መግለጫ እስራኤላውያን በጋይ የገጠማቸውን ሽንፈት ቸል ያለው ይመስላል። ይሁን እንጂ ሽንፈቱ የመጣው በዚያ ስራዊት የበላይነት ሳይሆን በእስራኤል የታማኝነት ጉድለት ምክንያት ነበር። እስራኤላውያን ታማኞች እስከ ሆኑ ድረስ እግዚአብሔር ለእነርሱ ይዋጋላቸዋል። “እግዚአብሔርን እንድትወዱ” በማለት በ22÷5 ከዮርዳኖስ ማዶ ላሉት ነገዶች የተሰጠው ትእዛዝ በዚህ ውስጥ ለቀሩት እስራኤላውያንም ተደግሞአል።

2. የእግዚአብሔር ፍርድ፡- ያለመታመን ውጤቶች (23÷12-16)

12 በዚህ ውስጥ ኢያሱን ያስጨነቀው ነገር የክሕደት ጉዳይ ነበር፤ ስለሆነም ሕዝቡ ከማናቸውም አረማዊ ሕዝብ ጋር መተባበር አልነበረባቸውም (ከፋ 8 ጋር ያነጻ)። ከሌሎች ጋር መተባበር ብዙ ጊዜ በጋብቻ መተሳሰርን (ከዘፍ 34÷9-10 ጋር ያነጻ) እና ለአማልክቶቻቸው ከበሬታ መስጠትን (ከ1ነገ 11÷1-6 ጋር ያነጻ) ያስከትል ነበር። በጋብቻ መተሳሰር ውስጥ ባለው ከፍተኛ አደጋ ምክንያት ይህ ለእስራኤል በጥብቅ የተከሰተ ነበር (ዘፀ 34÷12-16፤ ዘፃ 7÷1-6)።

13 እስራኤላውያን መሬቱን ያገኙ ዘንድ ታማኝነት አስፈላጊ እንደ ነበረ ሁሉ፤ አሁንም ደግሞ በምድሪቱ እንዲኖሩ ከተፈለገ ታማኝነት አማራጭ የሌለው ነገር ነው (ከዘፀ 23÷30-33፤ 34÷11-12፤ ከዘኁ 33÷55 ጋር ያነጻ)።

14 “የምድርን ሁሉ መንገድ” የሚለው መግለጫ በሰው ልጆች ልምምድ ውስጥ ሞት ሁሉን ዐቀፍ መሆኑን የሚያረጋግጥ ነው (ከ1ነገ 2÷2 ፤ ከሮሜ 5÷12 ጋር ያነጻ)። የእግዚአብሔር “መልካም ተስፋ ሁሉ” በርግጥ ተፈጽሞአል። የእስራኤል ድሎች ሁለገብ ስለ ነበሩ በምድሪቱ ውስጥ አንዳንድ የተቃውሞ እንቅስቃሴዎች መኖራቸው የእግዚአብሔርን ታማኝነት ከማድነቅ ሊያግዳቸው አልቻለም።

15-16 እግዚአብሔር ለሰጠው የተስፋ ቃል ታማኝ እንደ ሆነ ሁሉ ማስጠንቀቂያውንም ደግሞ እንደሚያከብር መታወቅ አለበት። እስራኤላውያን የእግዚአብሔር በረከት ተቀባዮች በመሆናቸው ከእርሱ ፍርድ ነጻ ያደርገናል ብለው ማሰብ የለባቸውም። በዚህ ውስጥ የተጠቀሱት ማስጠንቀቂያዎች በባሌናውያን ግዛት ጊዜ ተፈጽመዋል።

ምንም እንኳ በእግዚአብሔርና በእስራኤል መካከል ያለው የ“ኪዳን” ሐሳብ ለመጽሐፈ ኢያሱ መሠረታዊ ጉዳይ ቢሆንም፤ ብዙ ጊዜ ግን በግልጽ አልተጠቀሰም (በምዕ 3-4 እና 6 ካለው የቃል ኪዳን ታላት፤ በምዕ 5 ካሉት የግዝረትና የፋሲካ የቃል ኪዳን ሥርዐቶች፤ በ8÷30-35 ካለው የቃል ኪዳን ዕድሳት ሥርዐት ጋር ያነጻ)። ምዕራፍ 24 የመጨረሻውን የቃል ኪዳን ዕድሳት ሥርዐት የያዘ ነው። ይህ ሁሉ የሚያመለክተው ድሉ ሃይማኖታዊ ኹነት እንጂ ተራ የሆነ ወታደራዊ ምርኮ አለመሆኑን ነው።

ሐ. በሴኬም የቃል ኪዳን መታደስ (24÷1-28)

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ዐዲስ የሆኑና በምዕራፍ 23 ውስጥ አምሳያ የሌላቸው ሦስት ዋና ነጥቦች አሉ፡- (1) ከአብርሃም ጥሪ ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ ያለው የእስራኤል ታሪክ ክለሳ፤ (2) ሕዝቡ ለእግዚአብሔር ታማኝ ለመሆን በአክብሮት የተስፋ ቃል የሰጡት ምላሽ፤ (3) ኢያሱ ለእስራኤላውያኑ ያቀረበላቸው የቃል ኪዳን መመሪያ ናቸው። ይህ የቃል ኪዳን ዕድሳት ሥርዐት በጥንታዊው የቅርብ ምሥራቅ ከተለመዱት የሎሊነት ስምምነቶች ጋር ተመሳሳይ ቅርጽ ያለው ነው (በዘፃ 1÷1-5 ላይ ካለው ማስታወሻ ጋር ያነጻ)።

1. የእስራኤል የተቀደሰ ታሪክ መነሳንብ (24÷1-13)

1 “ሴኬም” በከረብታማው የኤፍሬም አገር የምትገኝ ስትሆን ለሌዋውያን ከተሰጡት የኤፍሬም ከተሞች መካከል አንዷ ነበረች (21÷21)፤ የመማጠኛ ከተማም ነበረች (20÷7)። ሴኬም የኢያሱ የመጨረሻ ታላቅ ተግባር ለሆነው የቃል ኪዳን ዕድሳት ማእከልነት የተመረጠችው በነበራት ዝነኛ ታሪክ ምክንያት ነበር (ከዘፍ 12÷6-7፤ 35÷4 ጋር ያነጻ)።

ይህ የከርሠ ምድር ቊፋሮ በመጽሐፍ ቅዱስ ያለችው የሴኬም ነው፤ በፊት ለፊት ያለው መሠዊያ በኢያሱ 24 ላይ የተጠቀሰው ሊሆን ይችላል፤ በጋራ ናልባዲያን ችሮታ።

2 “ወንዙ” የሚለው የኤፍራጥስን ወንዝ ነው፤ ዳሩ ግን አባቶቹ በትክክል የት እንደ ኖሩ አልተጠቀሰም (ዘፍ 11፥31 በክለዳውያን ምድር ያለችውን ዑር ይጠቅሳል)። ዘፍጥረት ከላባ ቤት ጣዖታት በቀር (ዘፍ 31፥19) የአረማውያን አማልክት ስለ መኖራቸው ምንም የሚናገረው ነገር የለም፤ ስለዚህ “ሌሎችንም አማልክት አመለኩ” ተብሎ ሲነገረን ይህ እንግዳ ነገር ይሆንብናል።

3-4 አብርሃም ያደገው በአረማውያን አምልኮት ጣዖት ውስጥ ነበር። እርሱ ወደ እግዚአብሔር ስለ ተመለሰበት ሁኔታ የምናውቀው ነገር የለም። የአብርሃም ጥሪ “ከወንዙ ማዶ ካለው ምድር” ወደ “ከነዓን” መሄድን የሚጠይቅ ነበር። አብርሃም የነበረው የግል ንብረት ለመቃብር ቦታ የገዛው የመክፈላ ዋሻ ብቻ (ዘፍ 23) በሆነበት ምድር ዘወትር በጉዞ ላይ የነበረ ሰው ነው። እግዚአብሔር ለአብርሃም ከሰጣቸው ተስፋዎች መካከል ምድርና ብዙ ዘር ዋናዎቹ ነበሩ (ዘፍ 15፥5፣ 7 እና ሌሎችም)፤ ዳሩ ግን በብዙ ትውልዶች መካከል እንኳ ገና ተግባራዊ አልሆኑለትም ነበር። የይስሐቅ ልጅ ዔሳው የራሱ የሆነ መሬት ተሰጠው (እርሱም ከሙት ባሕር በስተ ደቡብ ያለው የሴይር ተራራ ነበር)፤ ያዕቆብና ልጆቹ ደግሞ ሊወርሱት የሚገባቸውን መሬት ትተው ለባርነት ወደ ግብጽ ሄዱ።

5-6 ከግብፅ ባርነት መውጣትን በሚመለከት ሙሴና አሮን ዋናዎቹ ሰዎች ነበሩ (ዘፀ 3፥1-4፥17)። “እናንተ” የሚለው ሁለተኛ መደብ ተወላጠ ስም እንግዳ ነገር ነው። ከአድማጮቹ መካከል አንዳንዶቹ በዘዕኦት ጊዜ በሕይወት የነበሩ ቢሆኑም አብዛኞቹ አልነበሩም። ወዲያውኑ በሚቀጥለው አረፍተ ነገር መግለጫው “አባቶቻችሁን” ወደሚል ቃል ይለወጣል፤ ሐሳቡ በሁለተኛና በሦስተኛ መደብ ተውላጠ ስሞች መካከል በሚያስገርም ሁኔታ እየተመላለሰ ይሄድና “ራሳችሁ በዐይናችሁ አያችሁ” በሚል ቃል ይደመደማል (በቀ. 7 ላይ የተሰጠውን ማስታወሻ ይመ)። “ባሕር” የሚለው “ቀይ ባሕር” ነው (ጥሬ ቃሉ “የሸምበቆ ባሕር” ማለት ነው፤ ዘፀ 13፥17-18 ላይ የተሰጠውን ማስታወሻ ይመ)።

7 ኢየሱስን የሚያዳምጡት አብዛኞቹ ሰዎች እነዚህን ነገሮች አላዩም። ከሁለተኛ ወደ ሦስተኛ መደብ ተውላጠ ስም የተደረገው መለዋወጥ በማንኛውም ወሳኝ ሁኔታ ውስጥ በተጨማሪ ቢገኙም ባይገኙም፤ እስራኤላውያን በሙሉ የተሳተፉበት ስለ መሆኑ ኢየሱስ የነበረውን ሙሉ እምነት የሚገልጽ ነው። በአርባ ዓመታት ውስጥ የተደረገው መንከራተት “በምድረ በዳም ብዙ ጊዜ ኖራችሁ” በሚል በአንድ አረፍተ ነገር ተጠቃሎአል።

8-10 የአሞራውያንን ሽንፈት በሚመለከት ዘኁ. 21፤ ዘዳ 2 እና 3 ይመልከቱ። ባላቅ ከእስራኤል ጋር በገሃድ አልተዋጋም፤ እርሱ ያደረገው ተቃውሞ በሰዓም እንዲረግማቸው እርሱን በንዝብ መግዛት ብቻ ነበር (ዘኁ. 22-24፤ ዘዳ 23፥4-5)።

11 “የኢያሪኮም ነዋሪዎች” (ባለመሬቶቹን የሚጠቅስ ሊሆን ይችላል) ከእስራኤል ጋር መዋጋታቸው በምዕ 6 አልተገለጸም፤ የእነዚህ ሰባት ሕዝቦች ዝርዝር (በ3፥10 ላይ የተሰጠውን ማስታወሻ ይመልከቱ) ከኢያሪኮ ነዋሪዎች ጋር ለንጽጽር የተቀመጠ ነው።

12-13 ተርቡ የጠላትን ወኔ ለመስበርና ለመበታተን እግዚአብሔር የላከው ሽብር ሳይሆን አልቀረም (ከ2፥9-11፣ 24፤5፥1 ጋር ያነጻ፤ ደግሞም ዘፀ 23፥27-30 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመ)። ሁለቱ የአሞራውያን ነገሥታት በተርቡ የተባረሩት ሰዎች ምሳሌዎች ነበሩ። “በራሳችሁ ሰይፍና ቀስት ያደረጋችሁት አይደለም” የሚለው መግለጫ እነርሱ አንዳችም ውጊያ አላካሄዱም ማለት አይደለም (ከቀ. 11 ጋር ያነጻ)፤ ይሁን እንጂ የእነርሱ ጥረት ብቻውን የድሉ ምክንያት አልነበረም፤ ድሉ የእግዚአብሔር ስጦታ ነበር። ቍጥር 13 የዘዳ 6፥10-11 ፍጻሜ መሆኑ በግልጽ ይታያል።

2. የኢየሱስ ጥያቄና የሕዝቡ ምላሽ (24፥14-24)

14 በዚህ ጊዜ እግዚአብሔር ለእስራኤል ያለው መልእክት (በቀ. 3-13 ላይ “እኔ” ከሚለው ጋር ያነጻ) ተፈጽሞ ነበር።

ኢየሱስ ሕዝቡ እግዚአብሔርን እንዲፈሩ ያስጠነቅቃቸዋል። ፍርሀት የሚያጠፋ ወይም የሚያድን ሊሆን ይችላል (ከዕብ 12፥28-29 ጋር ያነጻ)። የመጀመሪያው ትእዛዝ ራሱ፤ “ከእኔ በቀር ሌሎች አማልክት አይሁኑልህ” የሚል ነው (ዘዳ 5፥7)። ስለሆነም ኢየሱስ ለእስራኤላውያኑ “አባቶቻችሁ ያመለኳቸውን አማልክት ከእናንተ አርቁ” በማለት የሰጠውን ትእዛዝ በምናነብበት ጊዜ ያስደነግጠናል (ቀ. 2ን ይመ፤ ከሕዝ 20፥7፤ 23፥3፥8 ጋር ያነጻ)። እስራኤላውያኑ ምንም እንኳ በጣም ብዙ የሆኑትን የእግዚአብሔርን ታላላቅ ተአምራትና ድሎች በመለማመድ ላይ የነበሩ ቢሆኑም ጣዖታትን የሚያመልኩ ይመስላል። ኢየሱስ የእግዚአብሔርን ህልውናና በረከት ለመለማመድ ብቸኛው መንገድ ያልተከፈለ ልባቸውን ለእርሱ መስጠት መሆኑን ለሕዝቡ በመግለጽ ይህን እንዲያደርጉ ጥሪ ያቀርብላቸዋል።

15 ኢየሱስ እስራኤላውያን ለራሳቸው ታማኝ እንዲሆኑና ከየትኛው ወገን እንደ ሆኑ እንዲገልጹ ፈልጎአል። ኢየሱስ ምንም እንኳ “ምረጡ” ብሎ ቢናገርም፤ ጣዖት አምልኮን እያደፈፈ አይደለም፤ ዳሩ ግን ለጣኦት አምልኮ ተገዢ የመሆን ሐሳብ ራሱ እጅግ አስፈሪ እንደሚሆንባቸውና እንደዚህ ላለው አምልኮ በተቃውሞ እንደሚቆሙ ይተማመን ነበር። ኢየሱስ ለራሱና ለቤተ ሰቡ ስላደረገው ምርጫ ምንም ጥርጥር አልነበረውም (ከሐሥ 16፥31 ጋር ያነጻ)።

16-18 የኢየሱስ ተማጽኖ እርሱ የፈለገውን ውጤት አስገኘ። “ከእኛ ይራቅ” የሚለው ምላሽ ፈቃድንና ስሜትን የያዘ ነበር። እስራኤላውያኑ የጣዖት አምልኮን ከስ በመካድ ከዚያ በፊትም ሆነ ወደፊት እግዚአብሔር የአምልኮአቸው ዐላማ መሆኑን ገለጹ። ሕዝቡ እግዚአብሔር ለእነርሱ ስለ ፈጸመላቸው ታላላቅ ተግባራት ኢየሱስ ለተናገረው ነገር የግል ድጋፋቸውን ገለጹ። እነርሱም “እኛንና የቀደሙ አባቶቻችንን” በሚሉ ቃላት በእግዚአብሔር የማዳን ዐላማ ላይ ከአባቶቻቸው ጋር የነበራቸውን ኅብረት ገለጹ።

19-20 የኢየሱስ ምላሽ ያልተጠበቀ ነው። እስራኤላውያኑ ልባቸውን ለእግዚአብሔር እንዲሰጡ ካደፉፈራቸው በኋላ ይህንኑ ሊጠብቁት እንደማይችሉ ነገራቸው። የእርሱ ዐላማ እነርሱን ተስፋ ለማስቈረጥ ሳይሆን ዋጋውን እንዲተምኑትና የተናገሩትን እንዲፈጽሙት ለማድረግ ነበር (ከሐቃ 14፥25-35 ጋር ያነጻ)። እነርሱ እግዚአብሔርን ለብዙ ዓመታት አገልግለዋል (ከቀ. 31 ጋር ያነጻ)፤ በርግጥ ይህንን ሊያደርጉ የቻሉት በእግዚአብሔር ጸጋ ነበር። የእግዚአብሔር ሕዝብ ለመሆን ደግሞ መቀደስ ይገባቸዋል (ዘሌ 11፥44ን ይመ)። እግዚአብሔር “ቀናተኛ አምላክ” ስለ ሆነ ተቀናቃኝ አማልክትን ሁሉ የሚታገሥ ወይም ማንኛውንም ክሕደት በዝምታ የሚያልፍ አይደለም (ዘፀ 20፥5፤ 34፥14፤ ዘዳ 5፥9)። ኢየሱስ ሕዝቡ በግዴለሽነት እንዳይናገሩ ለማስጠንቀቅ ፈልጎአል፤ ምክንያቱም እግዚአብሔር በኅላፊነት ይጠይቃቸዋልና ነው።

21-22 ሕዝቡ “የለም!” እኛ እግዚአብሔርን እናመልካለን” በማለታቸው ኢየሱስ የእርሱ ማደፋፈሪያ የተፈለገውን ውጤት በማስገኘት ላይ እንደ ነበረ ለማየት ቻለ። ሕዝቡ ወደፊት በማንኛውም ጊዜ በዚያን ቀን ከገቡት ቃል ቢመለሱ የራሳቸው ቃል ይኩንናቸዋል።

23-24 ኢየሱስ እስራኤላውያኑ ለእግዚአብሔር የነበራቸውን የልብ መስጠት በተግባር እንዲያረጋግጡት ጥሪ አቀረበ። ወደ ጣዖት አምልኮ እንዲመለሱ የሚያደርግ ምንም ዐይነት ነገር ተቀባይነት የለውም። ውጫዊ በሆነ መንገድ ጣዖቶቻቸውን ማስወገዳቸው አስፈላጊ ነበር፤ ዳሩ ግን ይህ በልባቸው ታማኝነት የታጀበ መሆኑን አለበት።

3. የቃል ኪዳን ማኅተም (24፥25-28)

25-26 ኢየሱስ ያደረገው ቃል ኪዳን የሙሴ ሕግ ቅጅ ሳይሆን አይቀርም (1፥8፤ 22፥5፤ 23፥6)። በሰው በኩል የተሰጡ የተስፋ ቃሎች ብዙ ጊዜ በቀላሉ ሊረሱ ስለሚችሉ ኢየሱስ ይህንን ታላቅ ውል ለወደፊቱ ትውልድ ለማስተላለፍ በጽሑፍና በሚታይ ግዙፍ ነገር ለመታሰቢያነት አስቀመጠው። “በእግዚአብሔር የሕግ መጽሐፍ” የተባለው ኢየሱስ ለሕዝቡ ያቀረበው የሕጎችና የደንቦች ስብስብ ሲሆን ከዚህም የተነሣ

እርሱ “በሙሴ ሕግ መጽሐፍ” ከተባለው የተለየ ነበር (1፥8 እና ሌሎችም)። “በተቀደሰው ... ስፍራ” የተባለው ለዚህ ሥነ ሥርዐት የመገናኛውን ድንኳን በጊዜያዊነት በዚህ ቦታ የተከለከሉት መሆኑን የሚያመለክት ነው።

27-28 ኢየሱስ ያቆመው ድንጋይ (“ምስክር”) እስራኤላውያን በዚያን ቀን ለገቡት የቃል ኪዳን ተስፋ የዘወትር ማስታወሻ የሚሆን ነበር። እርሱም ተገቢ የሆነ አንድ ጽሑፍ የተቀረጸበት ሳይሆን አይቀርም።

መ. ሦስት የቀብር ሥነ ሥርዐቶች በተስፋይቱ ምድር (24፥29-33)

29-30 “የእግዚአብሔር ባሪያ” የሚለው ማዕርግ ለመጀመሪያ ጊዜ ለኢየሱስ ተሰጠው፤ ይህም እርሱን ወደ ሙሴ ደረጃ ከፍ የሚያደርግ ነበር (በ1፥1 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመ)። ኢየሱስ በሞተበት ጊዜ ዕድሜው ከሙሴ በዐሥር ዓመት የሚያንስ ነበር፤ ይህም እርሱ ሙሉ በሙሉ ከሙሴ እኩል አለመሆኑን ያመለክታል። በዚያን ጊዜም አንድ ዐይነት የአመራር ዘይቤ ከፍጻሜ ደረሰ። “በራሱ ርስት” የሚሉት ቃላት በእንግዲነት በኖሩበት ምድር ከጥቂት የመቃብር ስፍራዎች በቀር ምንም ካልነበራቸው ከአብርሃምና ከያዕቆብ ከፍተኛ ልዩነት የሚታይበት ነው። አሁን እስራኤላውያን በራሳቸው ምድር መኖር ጀመሩ።

31 “ኢየሱስ በሕይወት በነበረበት ዘመን ሁሉ” ሕዝቡ በታማኝነት መቆማቸው ኢየሱስ ለነበረው የተጽዕኖ ንይል ጉልሕ የሆነ ምስክር ነው። የቃል ኪዳን ዕድሳት መታሰቢያዎች፣ መግለጫዎችና ውጫዊ ሥርዐቶች ሕዝቡን በታማኝነት ለመጠበቅ የታቀዱ ነበሩ፤ ዳሩ ግን እስከ መጨረሻው በብቃት የቀጠሉ አልነበሩም (ከመሳ 2፥10-15 ጋር ያነጻ)።

32 “የዮሴፍ ዐፅም” መቀበር አንድ ዘመን ለማለቁና እግዚአብሔር ለቀደሙት አባቶች የሰጠው ተስፋ ለመፈጸሙ እንደ ምልክት የሚቈጠር ነው። ዮሴፍ ዐፅሙ በከነዓን ምድር እንዲቀበር የሰጠው መመሪያ እርሱ በእግዚአብሔር ተስፋ ላይ የነበረውን ታላቅ እምነት የሚገልጽ ነው (ዘፍ 50፥24-25፤ ከዘፀ 13፥19፤ ከዕብ 11፥22 ጋር ያነጻ)። የዮሴፍ ዐፅም መቀበር ከአብርሃም መጠራት ጀምሮ ለነበረው ረጅም ታሪክ ተስማሚ የሆነ መደምደሚያ ይሆናል።

33 “የአሮን ልጅ አልዓዛር” በሞተ ጊዜ ከግብፅ የወጣው ጠቅላላ ትውልድ ፍጻሜ ላይ ደረሰ። በዕብራይስጡ ጽሑፍ ውስጥ “ጊብዓ” የሚለው ስም “የፊንሐስ ጊብዓ” የሚል ሲሆን፤ ይህም የከተማዬቱ ሙሉ ስም ሲሆን ይችላል (“የሳኦል ጊብዓ” ከሚለው ከ14ኛው 11፥4 ጋር ያነጻ)።

መጽሐፈ መሳፍንት

መግቢያ

1. ርእስ

ይህ መጽሐፍ አንዳንድ ጊዜ “መሳፍንት” በጥልቀት ደግሞ “መጽሐፈ መሳፍንት” የሚል ስያሜ ተሰጥቶታል። እግዚአብሔር እነዚህን “መሳፍንት” ያስነሣቸው እስራኤልን ከጭቁና እንዲታደጉ ነበር። መለኮታዊ ንግድ የተላበሱ መሪዎች ቢሆኑም፤ በትውልድ የሚተላለፍ የንግሥና ሥርዐት አላበጁም።

በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ስምንት ሰዎች “መሳፍንት” ወይም “ፈራጅ” ሆነው እስራኤልን እንዳስተዳደሩ ተነግሮአቸዋል (3፡10፤ 10፡2-3፤ 12፡7፤ 8-9፤ 11፤ 13-14፤ 15፡20፤ 16፡31)። እግዚአብሔር ያስነሣቸው የሌሎች ሰዎች ለምሳሌ፤ ናዖድ (3፡12-30) እና የጌዴዎን (6፡1-8፤ 32) ገድል በመጽሐፉ ቤተረክም፤ እነዚህ ሰዎች በእስራኤል ላይ መሳፍን ወይም ፈራጅ ሆነው ስለ መሠየማቸው አልተነገረም። በተጨማሪም በእስራኤል ላይ ፈራጅ የነበረች ዲቦራ የምትባል ሴት ተነሥታ እንደ ነበር ተመልክቷል (4፡4-5)። በሌሎች የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎችም፤ ከኢያሱ ሞት እስከ ንጉሥ ሳውል የንግሥና ዘመን የተነሡት መሪዎች “መሳፍንት” ተብለው ተጠርተዋል (ሩት 1፡1፤ 2ሳሙ 7፡11)። የመጨረሻዎቹ ሁለት መሳፍንት ኢሊና ሳሙኤል ናቸው (ባራቅ ከዲቦራ ጋር በጋራ ፈራጅ እንደ ነበረ ከቁጠራውና ኢሊና ሳሙኤል በመሳፍንት መጽሐፍ ከተጠቀሱት ዐሥራ ሦስት መሳፍንት ጋር ተደምረው ከተቆጠሩ፤ በጠቅላላው ዐሥራ ዐምስት ፈራጆች አሉ ማለት ነው)።

2. ታሪካዊ ዳራ

የመሳፍንት መጽሐፍ ኢያሱ ከሞተበት ጊዜ አንሥቶ የንግሥና ሥርዐት እስከ ተጀመረበት ያለውን ጊዜ የሚሸፍን ነው። በኢያሱ አገዛዝ ወቅት ተማርኮና በዕጣ ተከፋፍሎ የነበረውን መሬት፤ እስራኤል መልሳ ለመያዝ ያደረገችው ጥረት የፖለቲካና የሃይማኖት ነውጥ አስከትሏል። በዲቦራ ዘመን ከእስራኤል ጋር ከተዋጉት ከከነዓናውያን በቀር፤ ሌሎቹ የእስራኤል ጠላቶች ከእስራኤል ድንበር ውጪ የመጡ ናቸው።

እነዚህ አብዛኞቹ ለምሳሌ፤ ሞዓባውያን፤ ምድያማውያንና አሞናውያን ዐልፎ ዐልፎ እስራኤል ላይ እየተነሡ ዘረፉ በማካሄድ ብቻ የተወሰኑ ሲሆኑ፤ በዚህ ወቅት በብዙ ቊጥር በፍልስጥኤም ምድር ገብተው የነበሩት ፍልስጥኤማውያን ግን ምድሪቱን በቋሚነት የራሳቸው ለማድረግ ከእስራኤልውያን ጋር ይቀናቀኑ ነበር።

እስራኤልውያን የውጪ ጠላቶችን መጋፈጣቸው ሳያንሳቸው፤ እርስ በርሳቸውም ይዋጉ ነበር። ኤፍሬም በምናሴ ጥቃት የደረሰበት ሲሆን (ምዕ 12)፤ ብንያም ደግሞ በሌሎች ነገዶች ሙሉ በሙሉ ከመጥፋት የዳነው በጣም በጥቂት ነበር (ምዕ 20-21)። በኢያሱና በሳሙኤል ዘመን መካከል የእስራኤል ሕዝብ ግብረ ገባዊና መንፈሳዊ ውድቀት ውስጥ ተዘፍቆ ነበር። ንጢአት ጭቁናን ማስከተሉ በተደጋጋሚነት የሚከሰት ሁኔታ ነበር። በየመሃሉ እግዚአብሔር ሕዝቡን ወደ ራሱ ለመመለስ ዲቦራ ወይም ጌዴዎንን የመሳሰሉ መሪዎች ቢያስነሣም፤ የመንፈሳዊ ተሐድሶ ወቅቶች በጣም ዐጫጭር ነበሩ።

በመጽሐፈ መሳፍንት የተተረኩት ሁነቶች በተከታታይነት ብንመለከታቸው 410 ዓመታት የሚሸፍኑ ናቸው። ይሁን እንጂ የዚህ ዐይነት ረዥም የጊዜ ቅጥልጥሎሽ ተመራማሪዎች ከሚስማሙበት የጥንት እስራኤል ታሪክ የጊዜ ሰሌዳ ጋር ስሙም ሆኖ አልተገኘም። ስለዚህም አንዳንዶቹ መሳፍንት በፈራጅነት ያገለገሉት በተመሳሳይ ወቅት ነበር ብለን ለመደምደም እንገዳደለን። ለምሳሌ ያህል፤ ሳምሶንና ዮናታሐ

በተመሳሳይ ወቅት ያስተዳደሩ ይመስላል፤ አንደኛው በምዕራብ (ከነዓን ውስጥ) ሌላኛው በምሥራቅ እስራኤልውያን ከግብጽ የወጡበትን ጊዜ በተለምዶ ከሚታሰበው ወደፊት ገፋ ቢደረግና (ማለትም በ1446 ዓቅክ ገደማ) የከነዓንን ምድር የያዙበትም ጊዜ (ከዐርባ ዓመታት በኋላ) በዚህ መሠረት ቢስተካከል፤ በዚህ መጽሐፍ ውስጥ የተተረኩትን ብዙዎቹን ሁነቶች አጥጋቢ በሆነ የታሪክ ማዕቀፍ ውስጥ መመልከት እንችላለን።

3. ጸሐፊና የተጻፈበት ወቅት

የመሳፍንት መጽሐፍ ጸሐፊ አይታወቅም። የሳሙኤል አጋር ቢሆንም የንግሥና አገዛዝ ሥርዐት ሊያስከትል የሚችለው አደጋ ሳሙኤልን ያሳስበውን ያህል፤ እርሱን እምብዛም ያስጨነቀው አይመስልም። መጽሐፉ በሙሉ ማዕቀፍ ሊካተቱ የሚችሉ ሦስት ምሉኣን ክፍሎች ይዟል። (1) እስራኤልውያን በከነዓን ምድር የገጠሟቸው ስኬቶችና ውድቀቶች (1፡1-2፤ 5)፤ (2) የመሳፍንት (ፈራጆች) ግዛት ወቅት (2፡6-16፤ 31)፤ (3) ንጢአትና የግብረ ገብ መውደቅን የሚያመለክቱ ሁለት ታሪኮች (17፡1-21፤ 25)።

ጸሐፊው የኖረውና የጻፈው የንግሥና ሥርዐት በተጀመረበት ወቅት እንደ ነበር የሚያመለክቱ ፍንጮች አሉ (1030 ዓቅክ ገደማ)። በመጽሐፉ የተተረኩት ምስቅልቅል ሁነቶችን፤ ጸሐፊው ወደ ኋላ የሚመለከታቸው አገሪቱ በአንድ መሪ በተረጋጋ ሁኔታ በምትተዳደርበት ወቅት ነበር። “በዚያን ዘመን በእስራኤል ንጉሥ አልነበረም፤ እያንዳንዱም ሰው መልካም መስሎ የታየውን ያደርግ ነበር።” (21፡25 ከ 18፡1፤ 19፡1 ጋር ያነጻ)። ይህ አገላለጽ ምድሪቱ በአንድ መንግሥት ሥር መተዳደር የጀመረበትን ጊዜ የሚገልጽ ሲሆን፤ 1፡21 ዳዊት ኢየሩሳሌምን ከማስገበር በፊት ያለውን ጊዜ ያመለክታል፤ ምክንያቱም ኢያሱሳውያን “እስከዛሬ ድረስ” በዚያ ስለሚኖሩ ነው። ከነዓናውያን ጌዝርን ተቆጣጥረዋት እንደ ነበር መጠቀሱ (1፡29)፤ የግብፅ ንጉሥ በወቅቱ ከተማዩቱን ገና እንዳልያዛትና ሰሎሞን ላገባት ግብዓዊት ሙሽራ በጥሎሽነት እንዳልሰጠው ያመለክታል (ከ970 ዓቅክ)።

4. መጽሐፉ የተጻፈበት ቀዳሚ ዐላማ

የእስራኤል ፖለቲካዊና ቊሳዊ ብልጽግና ሁኔታ ሊሠራጭ የሚችለው መንፈሳዊ ጤንነቷን የጠበቀች እንደ ሆነ ለማካሄድ ብቻ የተወሰኑ ሲሆኑ፤ በዚህ ወቅት በብዙ ቊጥር በፍልስጥኤም ምድር ገብተው የነበሩት ፍልስጥኤማውያን ግን ምድሪቱን በቋሚነት የራሳቸው ለማድረግ ከእስራኤልውያን ጋር ይቀናቀኑ ነበር።

ሕዝቡ በጉስቶሌና ውስጥ ሆነው በንስሐ፤ የእግዚአብሔርን ምሕረት ሲለምኑና በዐዲስና እሺ ባይ ልብ ወደርሱ ሲመለሱ፤ እርሱ ከጭቁና የሚታደጉአቸውን ነጻ አውጪዎች ይልክላቸዋል።

በተጨማሪም ይህ መጽሐፍ እስራኤል በመለኮት የታቀደላትን ዐላማ ያለንጉሥ ማከናወን እንዳልቻለች ያሳያል። እስራኤልውያን ራሳቸውን በሙሴ ሕግ መሠረት ለማስተዳደር ስለ ተሳናቸው ንጉሥ እንደሚያስፈልጋቸው አሳዩ። በዚህ ጸሐፊ አመለካከት የዘውድ አገዛዝ ከሥርዐት አልበኝነት በእጅጉ የሚመረጥ ነበር። ይህም እግዚአብሔርን በሚፈራ ንጉሥ የሚመራ ሕዝብ በእግዚአብሔር በረከት፤ ብልጽግናና ሰላም የሚበዛለት መሆኑን ይጠቁመናል።

በመሳፍንት መጽሐፍ የተተረኩት ሁነቶች በተጨማሪም በኢያሱና በሳሙኤል ዘመን መካከል ያለውን ክፍተት ይሞላሉ።

5. አንዳንድ ችግሮች

የመሳፍንት መጽሐፍ አንባቢዎችን አእምሮ ከሚሞግቱ ጥያቄዎች አንዱ፣ መጽሐፉ ለጭካኔ ተግባርና አስቃቂ ግድያዎች ይሁንታ የሚሰጥ መምሰሉ ነው። ይሁን እንጂ ናዖድና ኢያሴል የሚፈጽሟቸው የዚህ ዐይነት ተግባራት ጸሐፊውም ሆነ እግዚአብሔር አምላክ የግድ አጽድቀዋቸዋል ማለት አንችልም። እስራኤላውያን የሙሴን ሕገጋት ለረዥም ጊዜ ችላ ብለው መቆየታቸው፣ የእግዚአብሔር ፈቃድን አስመልክቶ በርካታ የተሳሳቱ አስተሳሰቦች እንዲያስተናግዱ አድርጓቸው ነበር።

ከዚህኛው ጋር በቅርብ የተዛመደው ሌላው ጥያቄ፣ ሳምሶንን የመሰሉ የልባቸውና የምግባራቸው ሁኔታ ብርቱ ጥያቄ ውስጥ ሊገባ የሚችሉ ሰዎችን፣ የእግዚአብሔር መንፈስ እንደ ምን ሊጠቀም ቻለ የሚለው ነው። እዚህ ላይ መታወስ ያለበት ነጥብ፣ እግዚአብሔር ሳምሶንን መጠቀሙ ግብረ ገብነት የገደለውን አኗኗሩን አጽድቆለታል ማለት አስመሆኑን ነው። በእግዚአብሔር ሉዓላዊነት፣ መንፈስ ቅዱስ ለአንድ ለተለየ ተልእኮ የተጠሩ ሰዎችን ኃይል ሊያሰብላቸው ይችላል፤ ይሁንና ኃይል መቀበላቸው እነርሱ ካሉበት ተጨባጭ ሁኔታ ጋር ተመጣጣኝነት ሊኖረው የግድ አይደለም።

የመንፈስ ቅዱስ ኃይል በሰዎች ላይ ዐድሮ የእስራኤልን ሕዝብ እንዲያነግሡ (6፥34፣ 11፥29) ጉልበት የሚጠይቁ ታላላቅ ሥራዎችን እንዲያከናውኑ (14፥6፣ 19፣ 15፥14) አስችሏቸዋል። ይሁንና ይህ የኃይል መልበስ ለተወሰነ ጊዜ የተሰጠ ነበር፤ የሳምሶን በኋላ ላይም የሳላል አሳዛኝ ልምምድ እንደሚያመለክተው፣ የኢታ መንፈስ ከነዚህ ሰዎች ተለይቷል። መንፈስ ቅዱስ በአማኝ ሕይወት ለዘለቂታው የማደሩ የዐዲስ ኪዳን እውነታ በብሉይ ኪዳን ዘመን የሚታወቅ አልነበረም።

ትንተና

፩. የከነዓን ነገዶች የኑሮ ውጣ ውረድ (11፥25)

ሀ. የአዶኒዜቅ መማረክ (1፥1-7)

1-2 የመጀመሪያው ምዕራፍ የከነዓን መማረክ ከእያንዳንዱ ነገድ እይታ አንጻር ምን መልክ እንደ ነበረው ተጨማሪ ትረካ ያቀርባልናል። ከነዚህ ትዕይንቶች የሚበዙት የተከሠቱት ከኢያሱ ሞት በኋላ ነበር። ሕዝቡ ቀጣይ የጦር ዘመቻ ከማካሄዳቸው በፊት በሊቀ ካህናቱ ኡሪምና ቱሚም አማካኝነት ከእግዚአብሔር ዘንድ ምክርን ይጠይቃሉ (ዘኁ 27፥21)። በምድረ በዳው ጉዞ ወቅት እንደ ነበረው አሰላለፍ (ዘኁ 2፥9)፤ ይሁዳ ቀዳሚ ነበር (በተጨማሪም ከመሳ 20፥18 ጋር ያነጻ)። በተጨማሪም በመጽሐፉ ፍጻሜ ላይ (20፥18) የተተረከው የእርስ በርስ ጦርነት በብንያም ወገን ላይ የተደረገውን ዘመቻ አጋፋሪ ሆኖ የመራው ይሁዳ ነበር። የብኩርና መብቱን የተቀበሉት የዮሴፍ ወገኖች (ኤፍሬምና ምናሴ) በሆኑም (ዘኁ 5፥1)፤ ሕዝቦችን እንዲገዛ እግዚአብሔር የወሰነለት ይሁዳ ነበር (ዘፍ 49፥10)።

ከነዓናውያን የሚለው ስያሜ በፍልስጥኤም ምድር የነበሩትን ሕዝቦች በሙሉ የሚያመለክት ሲሆን፣ ዐልፎ ዐልፎ ግን በኩረብታ ግርጌና በወንዝ ዳርቻዎች የሚኖሩትን ሕዝቦች በተለይ ለመግለጽ ይውላል (ዘኁ 13፥29)። እግዚአብሔር ምድሪቱን በይሁዳ እጅ አሳልፌ ሰጥቼዋለሁ ብሎ የተስፋ ቃል መስጠቱ ሙሴ ከሞተ በኋላ ለኢያሱ ከሰጠው የማበረታቻ ቃል ጋር የሚስማማ ነው (ኢያ 1፥3)።

3 የይሁዳ ሰዎች የናት ያባት ወንድማቸው ወገን የሆኑትን የስምዖንን ልጆች በዘመቻው ዐብረዋቸው እንዲወጡ ጥሪ አቀረቡላቸው፤ ይህም የስምዖን ልጆች ርስት ዙሪያውን በይሁዳ ነገድ ርስት የተከበበ ስለ ነበርና (ኢያ 19፥1)፤ ነገዱ ያለጥርጥር ቀስበቀስ በይሁዳ ነገድ እየተዋጠ ስለ ነበር ነው። የስምዖን ነገድ በሞግብ ለፈጸሙት የጣዖት አምልኮና የምንዝርና ኅጢአት ምክንያት በደረሰባቸው ቅጣት፣ በበረሃው ጉዞ ወቅት ቁጥራቸው በእጅጉ ሳይመናመን አልቀረም (ዘኁ 25፥1-14)።

4-5 ጌታ ለይሁዳ ሕዝብ የሰጠውን የተስፋ ቃል ስለ ፈጸመለት በቤዜቅ ታላቅ ድልን ተቀዳጁ (ከ1ሳሙ 11፥8 ጋር ያነጻ)። አዶኒዜቅ ማለት የቤዜቅ ጌታ ማለት ነው (ከኢያ 10፥1-3 ጋር ያነጻ)። አዶኒዜቅ በኢየሩሳሌም ሞተ (ቊጥር 7)።

6-7 የአዶኒዜቅ የእጆቹና የእግሮቹ አውራጣቶች መቁረጥ በዚያን ዘመን ነገሥታት ደርበው ይሠሩ የነበረውን የጦረኝነትና የካህንነት ሚና እንዲያከናውን አደረገው። ካህናት በሚሾሙበት ወቅት፣ የእጃቸውና የእግራቸው አውራጣቶች በደም ይነኩ ነበር (ዘሌ 8፥23-24)። አዶኒዜቅ ይህ ዕጣ ሲደርስበት፣ እርሱም በተመሳሳይ ሁኔታ የሰባ ነገሥታት እጅና እግር አውራጣቶችን በመቀረጥ ፍርፋሪ ለቃሚዎች አድርጓቸው እንደ ነበር አምኖ ተቀብለ ስለዚህም የእጁን ማግኘቱ የግድ ነበር (ከዘፀ 21፥24 ጋር ያነጻ)።

ለ. የኢየሩሳሌም፣ የኩብሮንና የዳቤር መማረክ (1፥8-15)

8 ዳዊት የኢየሱሳውያንን ዐምባ እስከ ያዘበት ጊዜ ድረስ (2ሳሙ 5፥7)፣ የኢየሩሳሌም ከተማ የእስራኤል ሁነች ክፍል አልሆነችም። ስለዚህም ይሁዳ በከተማዬቱ ላይ ያካሂደው ዘመቻ መሳካቱ ጊዜያዊ ነበር፤ አሊያም የተቈጣጠረው የከተማዬቱን የተወሰነ ክፍል ብቻ ነበር።

9 የይሁዳ ሰዎች ዘመቻቸውን በመቀጠል ከኢየሩሳሌም ወደ ደቡብና ምዕራብ ገሠገሡ። እዚህ ላይ የተጠቀሱት ሦስቱ ስፍራዎች የደቡብ ምዕራብ ዋና ዋና የመልክአ ምድር ክፍሎች ናቸው። ኩረብታማው አገር መካከለኛው ተራራማ አገር ሲሆን፣ “ኔጌቭ” ደግሞ በስተ ደቡብ የሚገኘው ደረቅ መሬት ነበር፤ የምዕራብ የኩረብታ ግርጌ ማለት ደግሞ በተራራቹና በወንዝ ዳርቻ ደለሎች መካከል ያለውን ቦታ ያመለክታል።

10 ኩብሮን (ከኢየሩሳሌም በስተ ደቡብ ዐሥራ ዘጠኝ ማይል ርቃ የምትገኝ ከተማ) በይሁዳ ከሚገኙት ከተሞች ሁሉ በትልቅ ክፍታ ላይ (300 ጫማ) የምትገኝ ስትሆን፣ አብርሃም የኖረባት ከተማ በመሆኗ ስመጥር ናት (ዘፍ 13፥2፣ 23፥2፣ 19)። ሴሲን፣ አኪመንና ተላሚን ከነዓንን ሊሰልሉ የመጡትን ሰዎች ያስደነገጠው የዔናቅ ዝርያዎች ናቸው (ከዘኁ 13፥22-33 ጋር ያነጻ)። በዚህ ጊዜ ግን ድሉ የይሁዳ ሰዎች ነበር። አግባብ እንደ ሆነው፣ በእምነት ከጸኑት ሰላዮች አንዱ ለሆነው ለካሌብ ኩብሮን እንደ ርስት ተሰጥታ ነበር (ኢያሱ 14፥13-14)፤ ነዋሪዎቹን አሳይ የሚረካት እርሱ ነበር (መሳ 1፥20፤ በተጨማሪም ኢያ 15፥13-19 ይመ)።

11-13 ዳቤር ከኩብሮን ዐሥራ አንድ ማይሎች ርቃ የምትገኝ ከተማ ነበረች። የዚህች ከተማ ንጉሥ ኢያሱ ከሚረካቸው ከሠላሳ አንዱ ነገሥታት ጋር ተቈጥሮአል (ኢያ 12፥13)።

እንደ ኩብሮን በውስጧ ዔናቃውያን ይኖሩባት ነበር (ኢያ 11፥21)። ከተማዬቱ የተማረከችው ካሌብ ሴት ልጁን ዓክሳንን ጥሎሽ አድርጎ ካቀረበ በኋላ በታናሽ ወንድሙ በጎቶንያል ነበር። በተለመደው ወግ መሠረት ወንድ ለሙሽሪቱ አባት ጥሎሽ መስጠት ቢኖርበትም፣ በዚህ ጊዜ ግን በውጊያ ድል መቀዳጀቱ በራሱ በቂ ክፍያ ነበር (1ሳሙ 18፥25)። የቀጃዝ ዘመዶች እንደ መሆናቸው፣ ጎቶንያልና ካሌብ ከአዶም ነገድ ጋር ዝምድና የነበራቸው ይመስላል (ዘፍ 36፥11)። በይሁዳና በእስራኤል ሕዝብ ከፍ ያለ ደረጃ መድረሳቸው፣ ሌሎች ሕዝቦች በተመረጡት ሕዝብ መካከል ተቀባይነት አግኝተው እኩል እንደነበሩ የተቈጠሩበት ሁኔታ የት ድረስ እንደ ነበር ያስገነዝበናል።

14-15 የካሌብ ልጅ አባቷ ስጦታ እንዲሰጣት ለመጠየቅ በቅድሚያ ባሏን ማስፈቀድ ነበረባት። ካሌብ የሰጣቸው ምድር በኔጌብ ምድረ በዳ የሚገኝ ስለ ነበር፣ የውሃ ምንጭ ያለበት መሬት እንዲሰጣት ጠየቀችው። ካሌብም የጠየቀችውን ሰጣት፤ ስጦታው እንደ ጥሎሽ ሊቈጠር ይችላል።

ሐ. የይሁዳና የስምዖን ተጨማሪ ድሎች (1፥16-18)

16 ከአማሌቃውያን ጋር ዝምድና የነበራቸው ጥንት የከነዓናውያን ወገን የነበሩት ቃናውያን (ዘፍ 15፥19)፣

እስራኤላውያን በምድረ በዳ በሚጓዙበት ወቅት መልካምነትን አሳይተዋቸዋል። እንዲያውም ሙሴ ቄናዊት ሴት አግብቷል። ቄናውያን የዘንባባ ዛፎች ከተማ (3፥13) የሆነችውን ኢያሪኮን ትተው ዓራድ አቅራቢያ ይኖሩ ከነበሩ ሕዝቦች ጋር ተቀላቅለው መኖር ጀመሩ። ዓራድ ከኬብሮን በቀጥታ በስተ ደቡብ ዐሥራ ስድስት ማይል ርቃ የምትገኝ ቊልፍ ቦታ የነበራት ከተማ ነበረች። እስራኤል በደቡብ ፍልስጥኤም መንገድ ሲመጣ (ዘኁ 21፥1-3) ኢያሱ በኋላ ላይ የዓራድን ንጉሥ በሙሴ ድል ከተነሡት ነገሥታት መካከል ጠቅሶታል (ኢያ 12፥14)።

17 የይሁዳ ልጆች ከስምያን ልጆች ጋር ግንባር ፈጥረው የጻፋትን ከተማ ሙሉ በሙሉ ከተቆጣጠሩ በኋላ ሔርማ ብለው ሰየሟት። ለስምያን በርስትነት የተሰጠችው ከተማም ሔርማ ትባል ነበር (ኢያ 19፥4)። ሔርማ ማለት ሙሉ በሙሉ ማውደም ማለት በመሆኑ፤ ሙሴ በዓራድ አቅራቢያ ያወደማት ሔርማ ራሷ ሳትሆን አትቀርም (ዘኁ 21፥1-3)። የተከሠተው ሙሉ ውድመት ጌታ ለእስራኤላውያን ከነዓናውያንና ከብቶቻቸውን ሙሉ በሙሉ እንዲያጠፋና የብርና የወርቅ ዕቃዎችን ለቤተ መቅደስ እንዲሰጡ የሰጣቸውን ትእዛዝ ያስታውሰናል (ዘዳ 7፥1-2፤ 20፥16-17፤ ኢያ 6፥17-19)።

18 የይሁዳ ልጆች የጋዛ፣ የአስቀሎናና የአቃሮን ከተሞችን ቢይዙም፤ ይህ ለጥቂት ጊዜ ብቻ የቆየ ነገር ይመስላል (ከቊ 19 ጋር ያነጻ)። እነዚህ በወንዝ ዳርቻ አጠገብ የሚገኙ የፍልስጥኤም ከተሞች ናቸው፤ ይሁንና ፍልስጥኤማውያን በከፍተኛ ፍልስቶች እስከ 1200 ዓቅክ ድረስ ፍልስጥኤም አልደረሱም ነበር። ሦስቱ ከተሞች የተጠቁበት ቅደም ተከተል የተካሄደው ከደቡብ እንደ ነበር ይጠቁመናል።

መ. ጠቅላላ ያለ የድልና የሽንፈት ትረካ (1፥19-21)

19 የይሁድ ልጆች የመካከለኛው ፍልስጥኤም ከራብታማ ክልሎችን በመያዝ ረገድ በለስ የቀናቸውን ያህል፤ ሚዳማ ቦታዎችን መቆጣጠር ቀላል አልሆነላቸውም። በባሕር ዳርቻዎች በሚገኘው ደልዳላ ቦታ ላይ ባላንጣዎቻቸው በቅልጥፍና ይጠቀሙባቸው የነበሩት የብረት ሠረገላዎች በቀላሉ የሚበገሩ አልነበሩም (በተለይም ምዕ 4-5ን ይመ)።

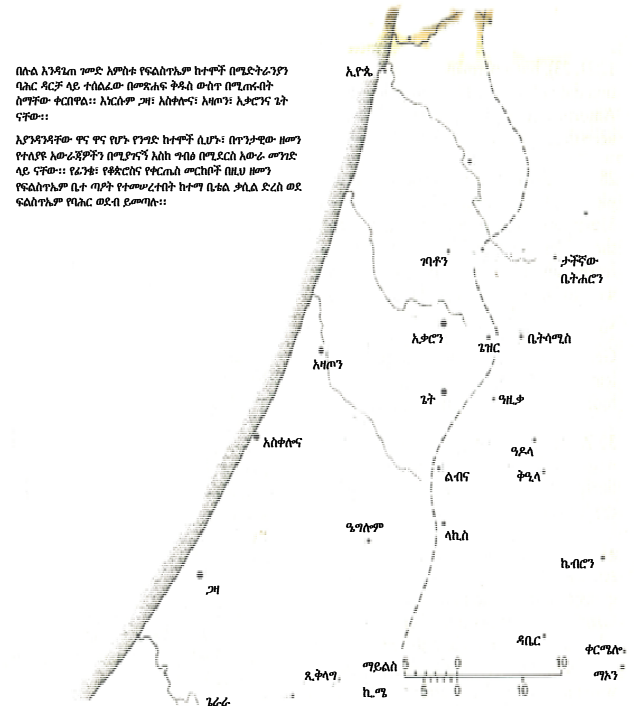
20 የኬብሮንን ከተማ መቆጣጠር የይሁዳ ልጆች ትልቁ ድል ሆኖ የተቆጠረ ሲሆን፤ ይህን ያደረገው ካሌብ ነበር (በተጨማሪም ከቊ 9 ጋር ያነጻ)። ኬብሮን ካህናት የሚያስተዳድሯት የመማጠኛ ከተማ (ኢያ 20፥7፤ 21፥11) ብትሆንም፤ በከተማዬቱ ዙሪያ ያሉት ዕርሻዎችና መንደሮች ለካሌብ በርስትነት ተሰጥተውታል (ኢያ 21፥12)።

21 የብንያም ልጆች ዋነኛው ከተማ ኢየሩሳሌም ነበረች። ሆኖም የብንያምም ሆኑ የይሁዳ ልጆች በዚያ ስፍራው የነበሩትን ኢያቡሳውያንን ሊያስወጡአቸው አልቻሉም (በቊጥር 8 ላይ የተሰጠውን ሐተታ ይመ)። ኢያቡስ የኢየሩሳሌም ተለዋጭ ስም እንደ ሆነ በ19፥10 ላይ ተመልክቷል። ይህም ኢያቡሳውያን የራሳቸው ተገን አድርገው ከሚቁጥሩት ከዚህ ስፍራ ጋር የነበራቸውን የረዥም ዘመን ትስስር ያመለክታል።

ሠ. የቤቴል መያዝ (1፥22-26)

22 ከይሁዳ ልጆች ቀጥሎ፤ በእስራኤል ታሪክ ጉልሕ ስፍራ የሚይዙት የኤፍራም ልጆች ሲሆኑ በቊ 22-29፤ የኤፍራምና የወንድሙ የምናሴ ነገድ ዘመቻዎች ተገልጿዋል። ቤቴልን (ከኢየሩሳሌም በስተ ሰሜን ዐሥራ ሁለት ማይል) ለመያዝ የተካሄደው ዘመቻ፤ በ“የሴፍ ወገን” የተመራ መሆኑ መገለጹ በዘመቻው ሁለቱ ነገዶች እንደ ተባበሩ ሊጠቁመን ይችላል፤ ሆኖም ከተማዬቱ የምትገኘው በኤፍራም ግዛት ውስጥ ነው። ቤቴል ማለት “የእግዚአብሔር ቤት” ማለት ሲሆን፤ ያዕቆብ ይህን ስም ለከተማዬቱ ያወጣላት እግዚአብሔር በዚህ ስፍራ ስለ ተገለጠለት ነበር (ዘፍ 28፥19)።

ዐምስቱ የፍልስጥኤም ከተሞች

በሜዲተራኒያን ባሕር ላይ እንደ ተበተኑ አያሌ ዕንቆች ሆነው አንድ ላይ የታወቁ ዐምስቱ የፍልስጥኤም ከተሞች በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተለመዱ ስሞች ናቸው፤ እነዚህም ጋዛ፣ አስቀሎና፣ አሸዶድ፣ አቃሮንና ጌት ናቸው።

እነዚህ እያንዳንዱ በዳርቻው ጠረፍ ባለው መንገድ በኩል ግብፅ ድረስ የሚደርሱ ወሳኝ መንገዶች ያላቸው የንግድ መናኸሪያ በመሆናቸው የጥንቱ ዓለም “አገር አቋራጭ ጐዳናዎች” ሊባሉ ይችላሉ።

የፊንቄ፣ የቆጵሮስ፣ የቀርጤስ የኢጲያን መርከቦች የሚያርፉት በፊሊስቴያም ወደቦች ነበር፤ ከነዚህም አንዱ ዛሬ ቴልቃሲል በሚል ስም የሚታወቅ ሲሆን፤ በዚህ ስፍራ አካባቢ በዛሬዋ ቴል አቪቭ በስተ ሰሜን ያርከን ወንዝ ላይ የፍልስጥኤማውያን ቤተ መቅደስ ተገኝቷል።

የፍልስጥኤም ሜዳማ ደለል። የተሸፈነ ደረቅ ረግረግ ሲሆን በስተ ደቡብ ከምድረ በዳው ማለትም ከባሕሩ ቀጥሎ ከተዘረጋው የአሸዋ ክምርና በስተ ምሥራቅ ከይሁዳ ተራራ ግርጌ ጋር ይዋሰናል። በመጽሐፍ ቅዱስ ታሪክ ውስጥ እስራኤላውያንና ሌሎችም በይሁዳና በፍልስጥኤም ድንበር መካከል ላይ የሚገኘውን የምዕራባዊውን የከራብታ ግርጌዎች ያህል ለመቆጣጠር የፈለጉትና በብርቱ የተዋጉበት ስፍራ የለም። አዘዛ፤ ቤት ሳሜስ፤ እስራኤላውያንና ፍልስጥኤማውያን እኩል መቆጣጠር፤ የሚሻመባቸው ከተሞች ሲሆኑ፤ በሳሞሶን፤ በጉልያድና በዳዊት ታሪኮች ውስጥ ጉልሕ ድርሻ ይዘው ይገኛሉ።

ከፍልስጥኤም በስተ ሰሜን የሚገኘው የሳሮን ደልዳላ መሬትም እንደዚሁ በተለያዩ ጊዜያት ግጭቶች የሚካሄዱበት ነበር። ሳኦል በእስራኤል በነገሠበት ወቅት፤ ፍልስጥኤማውያን ቤት ሳንና ኤስድራሎን ሽለቆን እስከመያዝ ድርሰው ነበር። በኋላ ላይ፤ ከባሻ ዘመን ጀምሮ፤ እስራኤላውያን ለረዥም ጊዜያት የድንበር ጦርነት አካሂደው ነበር። መጀመሪያ ላይ የይሁዳ ነገዶች ርስት የነበረው የባሕር ዳርቻው ክልል ከፍልስጥኤማውያን እጅ ሙሉ በሙሉ ወጥቶ አያውቅም ነበር፤ ፍልስጥኤማውያን በዚያ አካባቢ መስፈር የጀመሩት ከአብርሃም

ጊዜ ጀምሮ ሳይሆን አይቀርም። እግዚአብሔር የእስራኤል ነገዶች አባቶችን እንደሚጠብቅና እንደሚታደግ የተስፋ ቃል እንደ ሰጠ ሁሉ፤ አሁንም ከእነርሱ ጋር (ከዮሴፍ ወገን ጋር) ነበር። የእስራኤል መንግሥት ተከፋፍሎ በነበረበት ወቅት፤ ቤቴል ዋነኛ ሃይማኖታዊ ማእከል ሆኖ አገልግላለች።

23-25 እስራኤላውያን ቤቴልን ለመያዝ የተከተሉት ስልት በኢያሪኮ ተጠቅመውት የነበረውን ነው። ስለዮችን ወደዚያ ላኩ፤ ሰላዮቹም የከተማዬቱን መግቢያ ሊያሳያቸው ፈቃደኛ የሆነ ሰው አግኝተው ለትብብሩ ምሕረት እንደሚያደርጉለት ቃል ገቡለት፤ ይህም በኢያሪኮ መያዝ ወቅት ረዓብና ቤተ ሰባ የተረፉበትን ሁኔታ ያስታውሰናል። እስራኤላውያን ከተማዬቱን ሲይዙ፤ ለሰውየውና ለቤተ ሰቡ ምሕረት አደረጉላቸው።

26 እነዚህ በሕይወት የተረፉት ሰዎች ወደ ሰሜን፤ ማለትም ወደ ኬጢያውያን ምድር አቀኑ፤ ይህ ሰርያ የምትጠራበት ስም ነው (ኢያ 1፥4)። የኬጢያውን ግዛት ማእከል በትንሹ እስያ ሲሆን፤ የግዛቱ ክልል በኤፍራጥስ በስተ ምዕራብ እስከሚገኙት ሰፊ ስፍራዎች ድረስ የተዘረጋ ነበር።

ረ. የነገዶቹ ተጨማሪ ሽንፈቶች (1፥27-36)

27 ቀሪው የምዕራፍ አንድ ክፍል፤ ሌሎቹ ነገዶች ግዛት ለመያዝ ያደረጉአቸው ጥረቶች እንዳልተሳካላቸው ይተርክልናል። በኢይዝራኤል ሽለቆ የሚገኙ በርካታ ቊልፍ ከተማዎች የምናሴ ነገድ ርስት ነበሩ። ኢያሱ 17፥16 እንደሚያመለክተው፤ በዚያ የሚኖሩት ከነዓናውያን የብረት ሠረገሶች ስለ ነበሩአቸው፤ ቦታው በቀላሉ የማይበገር ነበር። ቤት ሳን፤ በዮርዳኖስ በኩል ያልፍ የነበረውን የንግድ መሥመር በመቆጣጠር ረገድ ቊልፍ ሚና የነበራት ምሽግ ናት።

ታዕናካ ከመጊደን በስተ ደቡብ ምዕራብ ዐምስት ማይል ርቃ የምትገኝ ከተማ ናት። መጊደን በኢይዝራኤል ሽለቆ መግቢያ ያለውን ማልፊያ ለመቆጣጠር እንደ ማእከል የምታገለግል ከተማ ነበረች። ዶር ከቀርሜል በስተ ደቡብ በሚዲተራኒያን ዳርቻ የምትገኝ ከተማ ስትሆን፤ ይብላዓም በዶታን አቅራቢያ በኢይዝራኤል ሽለቆ ደቡባዊ ዳርቻ ትገኛለች። ኢያሱ የእነዚህን ሦስት ከተሞች ነገሥታት ድል ቢያደርግም (ኢያ 12፥21፤ 23)፤ ከዚያ በኋላ ከተሞቹ በቋሚነት በእስራኤላውያን አልተያዙም። አሞናውያን እንዳደረጉት (ቊ 34-35)፤ ከነዓናውያንም የመኖሪያ ቦታቸውን ለመጠበቅና እስራኤላውያንን ለመቋቋም ጨክነው ተነሥተው ነበር።

28 እስራኤላውያን ከነዓናውያንን የጉልበት ሥራ እንዲሠሩ ከማስገደድ ባሻገር ሌላ ማድረግ አልቻሉም። ሙሴ የእስራኤላውያንን ሕዝብ በከነዓን አቅራቢያ ያሉትን ከተሞች ተቃውሞ እስካላነሡ ድረስ እንደ ገባር እንዲጠቀሙባቸውና የከነዓንን ሕዝብ ግን ፈጽመው እንዲደመስሱ አዟቸው ነበር (ዘፃ 20፥11-17)።

29 የኤፍራም ወገኖች የጊዝርን ከተማ ሊቆጣጠሩ አልቻሉም፤ ጊዝር ከኢየሩሳሌም በስተ ምዕራብ ዐሥራ ስምንት ማይል ርቃ የምትገኝ ከተማ ስትሆን፤ በሰሜን ምራብ በኩል ኢየሩሳሌምንና የኩረብታ ግርጌዎቹን ለማጥቃት የሚመጡ አጥቂዎችን የምትከልል ነበረች።

30 የዛብሎን ግዛት ከምናሴ በስተ ደቡብ የሚገኝ ነበር። የቁድሮንና የነህሎል ከተሞች በኢይዝራኤል ሽለቆ በስተ ደቡብ ጠረፍ የሚገኙ ሳይሆኑ አይቀሩም።

31-32 የአሴር ወገን በቀርሜሎስ ተራራ በስተ ሰሜን በኩል በሚገኘው በሚዲተራኒያን ክልል በሚገኙት፤ በዓክ፤ በአክዚብና በሲዶን በሚኖሩት ሕዝቦች ላይና እንደዚሁም ከዳርቻው ዐልፈው በመዝለቅ ያካሄዱት ዘመቻ የተሳካ አልነበረም። የጢርስና የሲዶና ከተሞች የከነዓን ባህል ከጽኑ የበአል አምልኮ ጋር የተንሠራፋባቸው ስፍራዎች ነበሩ። ባህላቸውና ሃይማኖታቸው እስራኤላውያን ላይ በተለይም በሰሎሞንና በአክዓብ ንግሥና ወቅት በከፍተኛ ሁኔታ ጥላውን አጥልቶ ነበር።

33 ከአሴር ምድር በስተ ምሥራቅ ይኖሩ የነበሩት የንፍታሌም ወገንም የቤት ሳሚስንና የቤት ዓናትን ነዋሪዎች ሊያስወጡአቸው አልቻሉም። ቤትሳሚስ (በቁሙ የፀሐይ ቤት

ማለት ሲሆን) የፀሐይ አምላክ ይመለከቡት የነበረ መቅደስ እንደ ነበረው ይገመታል፤ ቤት ዓናት የከነዓናውያን የጦርነት አምላክና እንደዚሁም የበአል ውሽማና እግቱ የነበረችውን ዓናትን ያመለክታል።

34-35 የዳን ነገድ ዕጣ ፈንታ በመጽሐፈ መሳፍንት በመጠኑም ቢሆን ጉልሕ ስፍራ ተሰጥቶት እናያለን (ምዕ 18ን ይመ)። ሜዳማና ሽለቆአማ ስፍራዎች የነርሱ ርስቶች ቢሆኑም አሞራውያን ይከላከሏቸው ነበር። አሞራውያን ከኢየሩሳሌም በስተ ሰሜን ምዕራብ ዐሥራ አንድ ማይል ርቀት ላይ፤ በሸንልቢም አቅራቢያ የምትገኘውን ኤሎንን ተቈጣጥረዋት ነበር። ዳናውያን ወደ ሰሜን ከተሰደዱ በኋላ፤ ከታገጠም መሬት ላይ ስፍረው የነበሩት የኤፍራም ነገድ በመጨረሻ አሞራውያንን ድል ነሡአቸው። “የጊንጥ መተላለፊያ” ከሙት ባሕር በስተ ደቡብ በተስፋዬቱ ምድር የደቡብ ጠረፍ ላይ ይገኛል (ኢያ 15፥2-3)።

ሠ. የጌታ መልአክ የሕዝቡን አለመታዘዝ ሲኩንን (2፥1-5)

1-2 እስራኤላውያን ከነዓናውያንን ከምድሪቱ ሊያስወጡ ያልቻሉት መንፈሳዊ ሁኔታቸው አስከፊ ደረጃ ላይ ስለ ነበር ነው። ስለዚህም ንጢአታቸውን ያስታውቃቸው ዘንድ የእግዚአብሔር መልአክ ተገለጠላቸው፤ በብዙ ስፍራዎች ከእግዚአብሔር ጋር አንድ እንደ ሆነ የሚገልጸው ይህ መልአክ (6፥22፤ 13፥21-22) የሥላሴ ሁለተኛው አካል ቅድመ ተሠግዎ አስተርእዮ ሳይሆን አይቀርም። ለጌዴዎንና ለሳምሶን ወላጆች፤ በእስራኤል ታሪክ ወሳኝ ምዕራፎች ላይ እግዚአብሔር ዐርነት እንደሚሰጣቸው አብሥሮላቸዋል። መልአኩ ከጌልጌላ ወደ ብዙም መውጣቱ የቃል ኪዳንን ድንኳን መቀመጫ የሚያመለክት ሳይሆን አይቀርም። ጌልጌላ በዮርዳኖስና በኢያሪኮ መካከል የምትገኝ ስትሆን ቀዳማዊ የአምልኮ ማእከል ነበረች። (ኢያ 4፥19-20)። በ20፥18-28 እና በ21፥1-4፤ ቤቴል መቅደሱ የሚገኝባት ስፍራ ሆኖ ተገልጿለች።

የእግዚአብሔር መልአክ እግዚአብሔር ለእስራኤላውያን ታማኝነቱን ሳያንድል፤ እነርሱ ግን ቃል ኪዳናቸውን ስለ ማፍረላቸው ወቀሣቸው። እግዚአብሔር ለአብርሃም፤ ለይስሐቅና ለያዕቆብ የሰጠውን ተስፋ ፈጽሟል። “የግቡትን ቃል ኪዳን አላፈርስም” (ከዘፈ 26፥42-44፤ ከዘፃ 7፥9 ጋር ያነጻ)፤ እስራኤላውያንም ስለ ታማኝነቱ በምስጋና ሊታዘዙት ሲገባ ጭራሹኑ ከከነያውያን ጋር ቃል ኪዳን፤ የጋብቻ ቃል ኪዳን ሳይቀር ከመጋባት ደረሰ፤ (ከምሳ 2፥16-17 ጋር ያነጻ)፤ ከዚህም ባሻገር መሠዊያዎቻቸውን ሳያፈርሱ ትተዋቸዋል (ዘፀ 34፥12-13)።

3 ስለዚህም እግዚአብሔር ጠላቶቻቸውን ከምድሪቱ ለማስወጣት ጥረት ሲያደርጉ አልረዳቸውም፤ ይልቁንም በአረማዊ ልማዶችና ሃይማኖቶች ወጥመድ እንዲያዙ አደረጋቸው። እስራኤላውያን፤ ከነዓናውያንን ባያስወጧቸው “ለዐይናቸው ስንጥር፤ ለጉናቸውም እሾክ” እንደሚሆኑባቸው በተደጋጋሚ ማስጠንቀቂያ ተሰጥቶአቸዋል (ዘኁ 33፥55፤ ኢያ 23፥13)።

4-5 ሕዝቡ የመልአኩን የወቀሣ ቃል ሲሰሙ ድምፃቸውን ከፍ አድርገው አለቀሱ። የከነዓንን ምድር ለመሰለል የተላኩት ሰዎች ከነዓንን መቆጣጠር እንደማይቻል ሲያውጁ ማግበረ ሰቡ ሁሉ ድምፃቸውን ከፍ አድርገው አልቅሰው እንደ ነበር ሁሉ (ዘኁ 14፥1)፤ ይኸውም ልቅሶ የግድ በንስሐ ለመመለስ መሻትን የሚያመለክት ሳይሆን ይችላል። ይሁን እንጂ መሥዋዕትን አቅርበዋል። በዚህ ስፍራና ብዙም ሳይቆይ በቤቴል ያቀረቡት መሥዋዕት (21፥1-4)፤ ብሔራዊ ሐዘንን የሚያመለክት ነበር። ብዙም የሚለው ቃል ትርጉም ማልቀስ ማለት ነው።

፪. የመሳፍንት ግዛት (2፥6-16፥31)

ሀ. መግቢያ (2፥6-3፥6)

1. እግዚአብሔርን የሚፈሩ መሪዎች ዘመን ማለፉ (2፥6-9)

እስራኤላውያን የአካባቢውን መሬቶች ለመውረር ያካሄዷቸው ዳር ያልደረሱ ዘመቻዎች በዐጭሩ ከተተረኩ በኋላ፤ የመሳፍንት ዘመን የዘወትር ገጽታ የነበሩ ዐርነት ለመውጣት የተደረጉ፤ ሆኖም ሕዝቡን ሥጋት ላይ የጣሉ ጦርነቶች ትዕይንት ቀርቧል። ጸሐፊው እስራኤል ለብርቱ ጨቋኞች እጅ ዐልፋ የተሰጠባቸውን ሁኔታ ለማብራራት ሲል ከኢያሱ ሞት ጀምሮ የተከሰቱትን ሁኔታዎች በዐጭሩ ይክልላቸዋል።

6-9 ኢያሱ ከመሞቱ በፊት፤ ሕዝቡ ከጌታ ጋር ያላቸውን ቃል ኪዳን ዳግመኛ እንዲያድሱ አድርጓቸዋል (ኢያ 24)። ከዚያም ያልተያዙ መሬቶችን እንዲይዙ ያዘምታቸዋል። ዘመቻውን ያካሄዱበት ሁኔታ በምዕራፍ አንድ ተገልጿል። ኢያሱ የተቀበረው ለቤተ ሰቡ ርስት ሆኖ በተሰጠው በተምናሴራ ነበር።

ኢያሱ የእግዚአብሔር ባሪያ በሚል የክብር መጠሪያ ተሰይሟል፤ (በኢያሱ 24፥29 ላይ የተሰጠውን ሐተታ ይመልከቱ)። በኢያሱ የሕይወት ዘመን እርሱ ከሞተ በኋላ በነበሩት መሪዎች ዘመን እስራኤል ከአሁኑ አንጻር ለጌታ ታማኝ ነበረች። እነዚህ ሰዎች የእግዚአብሔርን ታምራት በሕይወታቸው ዘመን ተመልክተዋል።

2. በመሳፍንት ዘመን የነበረው ሁኔታ (2፥10-23)

10 የኢያሱ ዘመን ሰዎች ከሞቱ በኋላ፤ ዐዲሱ ትውልድ በፍጥነት በጥፋት ጉዳና መንጉድ ጀመረ። ሕያው በሆነ ሁኔታ እግዚአብሔርን አላውቀም፤ እንደዚሁም የትውልዱ አባላት አባቶቻቸው ይተርኩላቸው የነበሩትን ታምራት ለማየት አልታደሉም ነበር። እያንዳንዱ ትውልድ የእግዚአብሔርን ኀይል ለገዛ ራሱ ማየት አለበት።

11-13 እስራኤል ዐምስት ደረጃዎች ማለትም እግዚአብሔርን የመበደል፤ ለባርነት ዐልፎ የመሰጠት፤ ልመና ማቅረብ፤ መዳንና ዝምታ የሚለጣጠቁበት ክትትሎሽ ውስጥ ስታልፍ፤ ታሪክ ራሱን እየደገመ ነበር። የመጀመሪያው እርከን ማለትም መበደል ሁልጊዜ የሚጀምረው በዚህ ቃል መቅድምነት ነበር፡- “እስራኤላውያን በእግዚአብሔር ፊት ክፉ ድርጊት ፈጸሙ” (3፥7፡ 12፤ 4፥1፤ 6፥1፤ 10፥6፤13፥1)። ከግብጽ ያወጣቸውን፤ ከፈርዖንና ከሰራዊቱ የታደጋቸውን እግዚአብሔርን ትተው (ከቀ. 1 ጋር ያነጻ)፤ የከነዓናውያን በአልን አመለኩ፤ በአል የከነዓናውያን የነገድጓድ አምላክ የነበረው የዝናብና የዕርሻ አምላክና ዋነኛ የሀዳድ የቅፅል መጠሪያ ነበር።

የተለያዩ ቦታዎች የራሳቸው በአሊም (በአሎች) ነበሯቸው (ዘኁ. 25፥3፤ መሳ 9፥4)። እስራኤላውያን ቀደም ሲል የፌጐር በአልን ለማምለክ ያደረጉት መከራ ለብርቱ መከራ አጋልጧቸው ነበር (ዘኁ. 25)። አስታሮት በውበቷ የታወቀች የምሽት ጣዖት እንደዚሁም የልምላሜ፤ የፍቅር፤ የጦርነትም አምላክ ስትሆን ብዙ ጊዜ አምልኮቷ ከበአል አምልኮት ጋር የተያያዘ ነበር (10፥6)።

14-15 ጌታ በእስራኤላውያን የጣዖት አምልኮ በመቁጣቱ ለጠላቶቻቸው አሳልፎ ሰጣቸው፤ ይህም ወደ ሁለተኛው ደረጃ ማለትም ወደ ባርነት አመጣቸው። ባሪያ እንደሚሸጥ፤ እግዚአብሔር ሸጣቸው (3፥8፤ ዘዳ 32፥30)። በአልን በማምለካቸው ተባርኮልናል ያሉት እህልና ሰብላቸው በየዓመቱ ወደ ሌሎች ምድሮች ይጋዝ ነበር። በጌታ ጽኑ እጅ ለሸንፈት ታልፈው ተሰጡ (ከዘዳ 28፥25 ጋር ያነጻ)። በጭንቀታቸው ጊዜ ወደ ሦስተኛው ደረጃ ማለትም ወደ ልመና አመጣቸው፤ ወደ ጌታ ጮኹ።

16-19 ጌታ ድነትን የላከላቸው እግዚአብሔር ባስነሣቸው ፈራጆች (መሳፍንት) በኩል ነበር። ዐሥራ ዐምስት ግለሰቦች በዚህ ስም ተጠርተዋል፤ ከዚህ ስድስቱ ለተወሰነ ጊዜ ብቻ

ስማቸው የተጠቀሱ ንኡሳን መሳፍንት ናቸው (ሰሜጋር፤ ቶላ፤ ኢያር፤ ኢብዓን፤ ዔሎን፤ ዔብደን)።

ይሁንና እስራኤል ዐርነት ወጥታ ብዙም ሳትቈይ ሕዝቡ ጌታ ያደረገውን ረስተው (የዝምታ ወቅት)፤ እንዳዲስ በንጢአት ተዘፍቀው ተገኙ። የፈጸሙት ሃይማኖታዊ ምንዝርና፤ የምድራቸውን እውነተኛ ባል፤ ጌታን መተዋቸው ነበር (በአል ማለት ባል ወይም ባለቤት ማለት ነው)። ከዚህም በላይ፤ የከነዓናውያንን አማልክት አምልኮ እንዲ አካል የምድራቱን ለምነት ይጠብቃሉ ተብለው ከሚታመኑ የቤተ መቅደስ ዝመት ዐዳሪዎች ጋር ወሲብ መፈጸም ነበር።

እግዚአብሔር ያስነሣላቸው መስፍን በሕይወት እስካለ ድረስ፤ ፍርድ ቢገባቸውም እንኳ ይራራላቸው ነበር። “በሚጮኹበት ጊዜ” እና “መከራና ሥቃይ” (ቀ. 18)፤ የሚሉት ሐረጎች ከግብጽ ምድር ጭቆና ጋር የሚያያዙ ናቸው (ከዘፀ 2፥24፤ 6፥5፤ መሳ 3፥9)። መስፍኑ ከሞተ በኋላ ግን፤ ሕዝቡ ክፉታቸውን ያበላሉ፤ በአልሸኛ መንገዳቸው በመቀጠል፤ በምድረ በዳ ጊዜ የነበሩበትን እምቢተኝነት ይቀጥሉበት ነበር (ከዘዳ 32፥9፤ 33፥3፤ 5 ጋር ያነጻ)።

20-23 በዚህም ስፍራ እግዚአብሔር በእስራኤላውያን ላይ ስለ መቁጣቱ ተነግሮናል (ከቀ. 12፡ 14 ጋር ያነጻ)። እግዚአብሔር ሕዝቡ በሚለው ሳይሆን ይህ ሕዝብ በሚለው መጠሪያ መናገሩ በፊቱ መናቃቸውን ያመለክታል (ከሐጌ 1፥2 ጋር ያነጻ)። በዚህ ስፍራ የቀረበው ዐጭር የታሪክ ገለጻ፤ በቁጥር 1-3 የጌታ መልአክ ከተናገረው የፍርድ ቃል ጋር ይቀራረባል። ቃል ኪዳናቸውን ማፍረሳቸው ከነዓንን ሙሉ በሙሉ ለመቁጣጠር የሚያስችላቸውን ጊዜ እየገፋ የሚያርቅ ብቻ ነበር። እነዚህ የጉረቤት ሕዝቦች እስራኤላውያን ጌታን ለመታዘዝ ያላቸውን መሻት መፈተኛ ይሆኑ ዘንድ እግዚአብሔር የተዋቸው ነበር። ከአረማውያን ልማዶች የሚመጣቸው የዘወትር ግፊቶች እውነተኞቹን አማኞች ከሌሎቹ ለይተው የሚያሳውቁ ነበሩ።

3. እስራኤላውያንን ለመፈተን እግዚአብሔር የተዋቸው ሕዝቦች (3፥1-6)

1-2 ለእስራኤል መፈተኛ ይሆኑ ዘንድ በከነዓን የተተውት ሕዝቦች ሌላም ዐላማ ነበራቸው፤ እነዚህ የእስራኤል ልጆች ከዚህ ቀደም በኢያሱ ጦርነቶች ተሳትፈው ስለማያውቁ የጦር ሜዳ ልምድም እንዲያገኙ ነበር። እስራኤል ውሎ ዐድሮ ግብጽና አሦርን ከመሳሰሉ ኀይላት ጋር መገጣጠሚያ ስለማይቀር፤ እነዚህ መለስተኛ ጦርነቶች ቀላል የማይባሉ የልምምድ ዝግጅቶች ይሆናሉ። የእግዚአብሔር ሉዓላዊ ዐላማ፤ ከነዓናውያን እስራኤላውያንን እንዲቀጡና እንዲያስተምሩ ለመጠቀም ነበር።

3-4 በዚህ ክፍል በኤዊያን አካባቢ ከሚገኘው ካፍቶር የፈለሱት ፍልስጥኤማውያን በቅድሚያ የተጠቀሱት ምናልባት ዋነኛ የእስራኤል ጠላቶች ስለሚሆኑ ነው። በሜዲተራኒያን ባሕር ዳርቻ የሚገኙት ዐምስቱ ከተሞቻቸው ጋዛ፤ አሽዶድ፤ አስቀሎና፤ ጌትና ኤክሮን ይባላሉ። “ሲዶናውያን” የሚለው መጠሪያ ፈንቃውያንን የሚያመለክት ሲሆን፤ የአነርሱ ዋነኛ የወደብ ከተማቸው ሲዶን ነበረች (ከ1፥31 ጋር ያነጻ)። ኤዊያውያን በኢያሱ 11፥3 በሰሜን እስራኤል እንደሚኖሩ ተገልጿል፤ ይሁንና በመሃል ፍልስጥኤም የሚገኙ ሴኬም (ከዘፍ 34፥2 ጋር ያነጻ) እና ገባዖን (ኢያሱ 9፥3፥7) ጭምር የኤዊያውያን ከተሞች ነበሩ።

5-6 ኤዊያውያን በ1፥26 ከተጠቀሱት ሰሜን ሦርያውያን ጋር አንድ ላይሆኑ ይችላሉ። ይልቁንም በይሁዳ ኩረብቶች ኩብሮን ውስጥ የሚኖሩ ሌሎች ከነዓናውያን ሳይሆኑ አይቀሩም (ዘፍ 23)። እስራኤላውያን ከከነዓናውያን ሕዝቦች ጋር እንዳይጋቡ (ኢያ 23፥12)፤ አለዚያ ግን ወደ ጣዖት አምልኮ ልማድ ጐትተው ሊያስገቧቸው እንደሚችሉ ተነግሮአቸዋል። ይሁንና ወደዚሁ ወጥመድ መግባት አልቀረላቸውም (ከ2፥1-3 ጋር ያነጻ)።

ለ. ጎቶንያል ከሰርስቲን ድል መንግሥቱ (3፥7-11)

7 የመጀመሪያው ዑደት ዐጭር ቢሆንም፤ በምዕ. 2 የተመለከተውን አካሄድ የሚከተል ነው። እስራኤላውያን እግዚአብሔርን በመርሳትና ሌሎች አማልክትን በማምለክ በደሉ። “አሼራ” የኤልና የባሕል ሚስት ናት፤ በ2፥13 ከተጠቀሰችው አስታሮት ጋር አንድ አይደለችም። “አሼራ” በተጨማሪም የዚህች አምላክ ምሳሌ የሆነ የዕንጨት ዐምድ (ዘፍ፡16፥21)፤ ወይም በበአል መሠዊያ ጉን የሚቆም ዐምድን ያመለክታል (መሳ 6፥25)።

8 የእስራኤላውያን ንጢአት እግዚአብሔርን ስለሰቆጠው ለመስጴጫያ ንጉሥ ለሆነው ከሰርስቲ አሳልፎ ሰጣቸው። የስሙ ትርጉም “የድርብ ክፋት ከሰር” ማለት ሲሆን፤ እንግዳ መጠሪያ ቢሆንም ጠላቶችን ለማሸበር የታለመ ይመስላል። “ከሽ” የናምሩድ አባት ሲሆን (ዘፍ፡10፥8)፤ የባቢሎን ግዛት መሥራችም ነው።

9-10 እስራኤላውያን እግዚአብሔርን እንዲታደጋቸው ሲለምኑት፤ ጎቶንያልን አስነሣላቸው። ይህ የተመሰገነው የካሊብ ዘመድ የሆነው መስፍን በ1፥11-15 የተዋጣለት ተዋጊ እንደ ሆነ ተነግሮለታል። የእርሱ መመረጥ ሕዝቡ ለጠላት ታልፈው የተሰጡት ከኢያሱ ሞት ብዙም ሳይቆይ በ1375-1367 ዓቅክ መሆኑን ያመለክተናል። የጌታ መንፈስ በእርሱ ላይ ሲመጣ፤ ጎቶንያል ታላቅ ድልን ተቀዳጀ። መንፈስ ቅዱስ ሰዎችን ጎይል ማልበስ በመሳፍንት መጽሐፍ ውስጥ ጉልሕ ስፍራ የተሰጠው ጉዳይ ሲሆን፤ እስከ ዳዊት ዘመን የእግዚአብሔር የተመረጡ ዕቃዎች መለያ ነበር።

11 የጎቶንያል ድል ቀጥሎ ለመጣው የአርባ ዓመት ሰላም ጅማራ ሲሆን፤ ይህም አርባ ዓመት ከዘለቁ አያሌ የሰላም ወቅቶች የመጀመሪያው ነበር (ቍ. 30፤ 5፥31፤ 8፥28)።

ሐ. ናዖድ ሞዓባውያንን ድል መንግሥቱ (3፥12-30)

1. እስራኤላውያን በሞዓባውያን መጨቆናቸው (3፥12-14)

12-14 እስራኤላውያን ዳግመኛ ንጢአት ውስጥ ሲወድቁ እግዚአብሔር የሠርክ ጠላቶቻቸውን ሞዓባውያንን አስነሣላቸው። አብዛኛውን ጊዜ ጌታ የበላይነት የሚሰጠው ለእስራኤላውያን ቢሆንም (ለምሳሌ፤ 16፥28)፤ በዚህ ወቅት ግን ጌታ ለእስራኤል ጠላቶች ሲወግን እናያለን። በሙሴ ዘመን ሞዓባውያን እስራኤላውያንን እንዲረግምላቸው በለአምን ቀጥረው ሲያጠፉአቸው የሞከሩ ሲሆን፤ ከምድያማውያን ጋር ሆነው የእግዚአብሔርን ሕዝብ ወደ ጣዖት አምልኮ መርተዋል (ዘኁ፡25)። ሞዓባውያን አሁን እስራኤላውያንን በምድረ በዳ ጉዞአቸው በብርቱ ተቃውመዋቸው ከነበሩት ከአማሌቃውያን ጋር ግንባር ፈጥረዋል (ዘፀ 17፥8-16)።

ሞዓባውያን የዮርዳኖስ ወንዝን አቋርጠው ኢያሪኮን (የዘንባባ ከተማ) ያዙ። ይህም ማለት በመጀመሪያ ከሙት ባሕር በስተ ምሥራቅ የሚገኘው ምድር በርስትነት ተሰጥቶት የነበረውን የሮቤል ነገድን ድል ነሥተው ነው። በዮርዳኖስ ማዶ የሰፈሩት ነገዶች፤ በሰፈሩበት ስፍራ ምክንያት ከሌሎች ነገዶች በበለጠ ለጠላት ጥቃት የተጋለጡ ነበሩ። ኢያሪኮን ኢያሱ ረግሟት ነበር (ኢያ 6፥26)፤ ንጉሥ ዔግሎን ሲይዛት ከዚያ ቀደም እንዳልተያዘች መገመት እንችላለን። ዔግሎን ከተማዬቱን ስልታዊ መቀመጫው በማድረግ እስራኤላውያንን ለዐሥራ ስምንት ዓመታት ገዛ።

2. ንጉሥ ዔግሎን በናዖድ ተገደለ (3፥15-25)

15 እግዚአብሔር እስራኤላውያንን ከሞዓባውያን የጭቁና ቀንበር ለማላቀቅ ያስነሣው ሰው የተመረጠው ከብንያማውያን ወገን ነው። ግራኝ ሲሆን እስራኤላውያን ከብንያማውያን ጋር በሚዋጉበት ወቅት “ወንጭፊው የማይስቱ ሰባት መቶ ግራኞች” ከተባሉት ወገን የሚመደብ ነው (20፥13ለ-16፡ 43-47)።

16-17 የናዖድ የሥራ ጎላፊነት ለዔግሎን የሚገባውን ዓመታዊ ግብር በማቅረብ፤ እስራኤል ለቀጣዩ ዓመትም ለእርሱ እንደተገዛ

ዋስትና መስጠት ነበር። ግብሩ ብዙ ሰዎች በአንድነት የሚሸከሙት ስለ ነበር፤ ምግብ ወይም ሱፍ ሊሆን ይችላል። ለዕላማው ማስፈጸሚያ፤ ናዖድ አንድ ክንድ ተኩል ርዝመት ያለው ሰይፍ አዘጋጅቶ ልብሱ ውስጥ ሸሽገው፤ ግራኝ መሆኑ ለስልቱ መቃናት የረዳው ይመስላል።

18-23 ናዖድ ንጉሡን ለመሰየፍ ብቻውን ከመሄዱ በፊት፤ እርሱና አጋሮቹ ኢያሪኮን ለቀው የወጡ ይመስላል። ጌልጌላ አጠገብ ድንጋዮች (ጣዖቶች) ተጠርበው የሚገኙበት አካባቢ በወቅቱ የታወቀ የቦታ ምልክት ይመስላል። ሌሎቹ እስራኤላውያን በሰላም ወደየቤታቸው መመለስ ከጀመሩ በኋላ፤ ናዖድ ዔግሎንን በግል ለማነጋገር ወደርሱ ተመለሰ። ንጉሡ ይህ ለግሉ የሚነገረው መልእክት ምን እንደ ሆነ ለማወቅ በመጓጓት ሹማምቱና አገልጋዮቹ ለብቻው እንዲተዉት ጠየቃቸው። ዔግሎን በቤተ መንግሥቱ ሰገነት ላይ ባለው ነፋሻ ዕልፍኝ ተቀምጦ በነበረበት ጊዜ፤ ናዖድ “ከእግዚአብሔር ዘንድ (ያመጣውን) መልእክት” አቀረበለት። ንጉሡ ከመለኮት የተላከለትን ቃል ለመስማት በአክብሮት ሲነሣ፤ ናዖድ ሰይፉን መዝዞ የሞት መልእክቱን አቀረበለት። ምናልባት ንጉሡ ወፍራም በመሆኑና (ከቅጥር 17 ጋር ያነጻ)፤ ናዖድ ግራ እጁን መጠቀሙን ባለመጠርጠሩ ራሱን የመከላከል ርምጃ አልወሰደም፤ ከውጪ የሸብር ድምፅ አለመስማቱ ግልጽ ነው። ናዖድ ሰይፉን ዔግሎን ሆድ ውስጥ እንደ ተሻጠ ትቶ፤ ወንጀሉ በቶሎ እንዳይታወቅ የዕልፍኙን በሮች ቁልፎ አመለጠ።

24-25 የዔግሎን አገልጋዮች ሲመጡ፤ የዕልፍኙ በር ተቁልፎ ስለ ነበር፤ ንጉሡ በውስጠኛው ክፍል እየተጸዳዳ ይሆናል ብለው ውጪ ቁዩ። በመጨረሻም አንዳች ነገር ሆኗል ብለው በመጠርጠር ቍልፍ ወስደው በሩን ከፈቱ። በዚያ ንጉሡ ሞቶና ወለሉ ላይ ተዘርሮ አገኙት። እዚህ ላይ እግዚአብሔር ናዖድ የተጠቀመበትን ዘዴ አጽድቆታል ማለት አንችልም፤ ምክንያቱም የጌታ መንፈስ በናዖድ ላይ ሲመጣም ሆነ በእስራኤል ላይ ፈራጅ ሆኖ ሲሰየም አናነበም (ከ2ሳሙ 4፥11 ጋር ያነጻ)።

3. ሞዓባውያን በናዖድ ድል መነሣታቸው (3፥26-30)

የሞዓብ ንጉሥ ሹማምት የንጉሡን ዕልፍኝ በር ለመክፈት ማመንታታቸው ለናዖድ የማምለጥ ዕድል ሰጠው። በመጣበት መንገድ በኩል በትክክል ወዳልታወቀቸው ወደ “ሴርታይም” አመራ። ዐላማው ወደ ከረብታማው የኤፍሬም ሀገር ለመድረስ ነበር። የኤፍሬም ነገድ ከእስራኤል ንያላን ነገዶች አንዱ ሲሆን፤ በስተ ሰሜን ከብንያም ነገድ ምድር ከታገጠም የሆነውን መሬት ተቁጣጥሮት ነበር።

27-29 ናዖድ በኢያሪኮ ያሉት ሞዓባውያን ሹማምትና ወታደሮች በንጉሣቸው ሞት ግራ እንደሚጋቡና ይህም፤ የተጣሉትን ወራሪዎች ለማጥቃትና አገዛዛቸውን ለማስወገድ ምቹ አጋጣሚ እንደሚፈጥርላት ተረዳ። መለኮት በመንፋት ሕዝቡን የመጥራት ጥንታዊ ዘዴ በመጠቀም (ዘኁ. 10፥9)፤ ናዖድ በፍጥነት እስራኤላውያንን አስባስቦ በጠላቶቻቸው ላይ የጀመረውን ድል ከዳር እንዲያደርሱ ጥሪ አቀረበላቸው። የናዖድ ወኔና መነሣሣት፤ ብዙዎች ጌታ ጠላቶቻቸውን በእጃቸው ሊሰጣቸው እንደ ሆነ አምነው እንዲከተሉት ቀሰቀሳቸው። በናዖድ አጋፋሪነት እስራኤላውያን የዮናዳኖስን የመሸገሪያ መልካዎች ይዘው ማንም ሰው እንዳያልፍ ከላከሉ (ከ7፥24፤ 12፥5-6 ጋር ያነጻ)። ናዖድ ምናልባትም የዔግሎን ወታደሮች የሆኑ ዐሥር ሺህ ሞዓባውያን ድል የተመቱበትን ውጊያ ሳይመራ አልቀረም።

30 ሞዓብ “ድል በመሆኗ” እስራኤል ዐርነቷ ተመለሰላት። “ድል ተነሣ” ወይም “ተዋረደ” የሚለው ይህ ግስ በመሳፍንት መጽሐፍ ውስጥ በበርካታ ዑደቶች ማብቂያ ላይ፤ (4፥23፤ 8፥28፤ 11፥33) ሙሉ የሆነ ሽንፈትን ለማመልከት ጥቅም ላይ ውሏል። ከናዖድ ድል በኋላ በምድሪቱ ለሰማንያ ዓመታት (1309-1229)፤ ሰላም ሰፈነ፤ ይህም በመጽሐፉ ውስጥ ረዥሙ የሰላም ወቅት ነው።

መ. ሰሜጋር ፍልስጥኤማውያንን ድል መንሣቱ (3÷31)

31 ስለ ሰሜጋር የሚያወሃው ክፍል ዐጭር ቢሆንም፤ ጥያቄ የሚቀሰቅስ ነው። እዚህ ላይ ስለ እስራኤል ንጢአት የተጠቀሰ ነገር የለም፤ በሌሎችም ንኡሳን ፈራጆች ይህ አልተጠቀሰም (10÷1-5፤ 12÷8-15)። ስለ ሰሜጋር የተነገረን ወታደራዊ ድልን ስለ ማግኘቱ ነው። በበሬ መንጃ፤ በፍልስጥኤማውያን ላይ አስገራሚ ድል ተቀዳጀ (ከ15÷16 ጋር ያነጻ)። የበሬ መንጃ ጫፉ ላይ በነሐስ የተሰበሰበ እንስሳትን ለመንጃት የሚያገለግል ወፍራም በትር ነው። ሰሜጋር የዚህ ዐይነት መሣሪያ መጠቀሙ ፍልስጥኤማውያን በወቅቱ ይጎራበቷቸው የነበሩትን ሕዝቦች ትጥቅ ማስፈታት ጀምረው እንደ ነበር ያመለክታል (ከ5÷8፤ ከ1ሳሙ. 13÷19-22 ጋር ያነጻ)።

ሰሜጋር የውጭ አገር ስም ነው። ስሙ በ5÷6 ከኢያሌል ጋር በእስራኤል ጦረኞች ተርታ ተጠቅሷል። የናዖድ ሞት እስከ 4÷1 ባለመጠቀሱ በተመሳሳይ ዘመን እንደ ኖሩ መገመት እንችላለን።

ሠ. ዲቦራና ባርቅ ኢያቢስና ሲሣራን ድል መንሣታቸው (4÷1-5÷31)

1. የትረካው ክፍል (4÷1-24)

የመሳፍንት መጽሐፍ የዕብራይስጥ ሥነ ጽሑፍን ትይዩአዊ ዘይቤ በመከተል፤ እስራኤላውያን በከነዓናውያን ላይ የተቀዳጁትን ድል በሁለት መልክ ያቀርባል። የመጀመሪያው በዝርዝር ትረካ የቀረበ ሲሆን፤ ሁለተኛው ግርማ በተላበሰ ቅኔ መልክ የተገለጸ ነው።

ሀ. ጭቁና (4÷1-3)

1-3 ከዚህም ቀጥሎ እስራኤላውያን ጭቁና የደረሰባቸው በኢያቢስና በሲሣራ በተመሩ የከነዓናውያን ጥምር ሰራዊት ሲሆን፤ በዋነኝነት የተጎዱት የሰሜን ነዋሪዎች ናቸው። ኢያቢስ ይገዛ የነበረው ሐጸር በምትባልና በፍልስጥኤም ትልቋ በነበረችው ከተማ ሲሆን፤ ይህች ከተማ ከገሊላ ባሕር በስተ ሰሜን ዘጠኝ ማይል ርቀት ግብፅና ሜሶጶፓሚያን በሚያገናኘው መንገድ ላይ ትገኝ ነበር። ኢያሱ የሐጸር ንጉሥ ኢያቢስን አሸንፏል (ከኢያ 11÷1-11 ጋር ያነጻ)። የሲሣራ መተማመኛ ዘጠኝ መቶ የብረት ሠረገሎች ሲሆኑ፤ በዚያን ዘመን ይህ ቀላል የማይባል ጦር ነበር። ይህን የጦር ዐቅሙን በመጠቀም፤ በኢይዝራኤል ሽለቆ አቅራቢያ ይኖሩ የነበሩትን ነገዶች ያስጨንቅ ነበር።

ለ. ዲቦራ ለባርቅ ያቀረበችለት ጥሪ (4÷4-10)

4-5 ዲቦራ እንደ ማርያምና (ዘፀ 15÷20) ሕልዳና (2ኀ 22÷14)፤ ነቢዩትና ፈራጅ ነበረች። በእስራኤል ሴቶች መሪነት መያዛቸው ያልተለመደ ስለ ነበር፤ ይህን ሚና መረከቧ ለመምራት ብቁ የሆኑ ወንዶች ባለመኖራቸው ሳይሆን አይቀርም። ዲቦራ በኤፍሬም ነገድ ግዛት በስተ ደቡብ ድንበር፤ ፈራጅ ሆና ታገለግል ነበር። በዘንባባ ዛፍ ሥር ትፈርድ እንደ ነበር መጠቁሙ የሴቶችን ግርማና መስህብ ለማመልከት ይሆናል (ማሕ 7÷7-8)።

6 ዲቦራ፤ የኤፍሬምና የብንያምን ነገዶች ሳይቀር ያስጨንቅ የነበረውን የሲሣራን ሰራዊት የመግጠም ጥሪ ለንፍታሌማዊው ባርቅ እንድታቀርብለት በጌታ ታዘዘች። ይህ ጥሪ የቀረበላቸው የንፍታሌምና የዛብሎን ነገዶች፤ ከኢይዝራኤል ሽለቆ በስተ ሰሜን የሚገኘውን ብዙውን መሬት ይዘው ነበር። ቅንብብ ቅርጽ ያለው የታቦር ተራራ ከሽለቆው አንድ ሺህ ሦስት መቶ ጫማ ከፍታ ላይ የሚገኝ ሲሆን ሁሉም የሚያውቁት መገናኛ ስፍራ ነበር። ባርቅ ሰዎች ይዞ እንዲመጣና ይህን ቢያደርግ እግዚአብሔር ጠላቶችን በእጁ አሳልፎ እንደሚሰጠው ተነገረው።

7 ዲቦራ የውጊያው ስፍራ በቂሶን ወንዝ አቅራቢያ እንደ ሆነ ገለጠችለት። ይህ ወንዝ በሰሜን ምዕራብ አቅጣጫ በኢይዝራኤል ሽለቆ በኩል ከቀርሜሎስ በስተ ሰሜን ወደ ሜዲተራንያን ባሕር ይገባል። በበጋ ወራት በጣም ሰለሚጉድል

ጆረት ይሆናል፤ አጠገቡ ያለው ሽለቆ ሠረገሎችን ለማስፈር በጣም ተመራጭ ቦታ ነበር። በመጸው ወራት ግን ወንዙ በዝናብ ስለሚሞላ፤ የአካባቢውን ደሰል ያጥለቀልቃል።

8-10 ባርቅ፤ ዲቦራ ዐብራው አስካላች ድረስ የታዘዘውን ለማድረግ ፈቃደኛ መሆኑን ገለጸ። ሙሴና የቃል ኪዳን ታቦት በውጊያው ወቅት መኖራቸው ድል ለማስገኘት እንደ ረዳና (ዘኀ 10÷35) በአንጻሩም አለመገኘታቸው ሽንፈትን እንዳስከተለ (ዘኀ 14÷44)፤ የነቢዩቱ መገኘት ጌታ በቅርብ እንዳለ የሚያስረግጥለት ነበር። የባርቅ እምነት ማነስ፤ ሲሣራን የመግደል ክብር ከወንድ ወደ ሴት እንደሚዛወር እንድትተነብይ አደረጋት (ዮ 11ን ይመ)። ስለዚህም ዲቦራ ዐብራው ሄደች፤ በእርሷ ድጋፍም ባርቅ ለውጊያው የሚያስፈልገውን ሰራዊት ማግኘት ቻለ። ባርቅ በተወለደበት በቃዴስ ከተማ ወታደሮች ማሰባሰብ ጀመሩ።

ሐ. ስለ ኢያሌል ባል የተነገረ (4÷11)

11 ይህ ያለቦታው የገባ የሚመስለው ጥቅስ ዲቦራ በቍጥር 9 ላይ የጠቀሰችትን ሴት ቤተ ሰብ ለአንባቢው ያስተዋውቃል። ኢያሌል፤ ወገኗ ከቀናውያን የሆነ፤ የሔቤር ሚስት ስትሆን ይህ ነገድ በደቡብ ይሁዳ ባሉ ምድረ በዳ ቦታዎች ከቦታ ቦታ እየተዘዋወረ የሚኖር ነው (1÷16)። የሙሴ ዘመዶች እንደ መሆናቸው፤ ከእስራኤላውያን ጋር ቅርብ ትስስር አላቸው። በጸዕናይም የሚገኘው ትልቁ የወርካ ዛፍ (ከኢያሱ 19÷33 ጋር ያነጻ)፤ ሲሣራ ከውጊያው በኋላ ባመለጠበት መንገድ ላይ ይገኛል።

መ. የሲሣራ ሰራዊት በባርቅ ድል ተመታ (4÷12-16)

12-14 ሲሣራ የእስራኤል ተዋጊዎች በሽለቆው ሰሜን ምሥራቅ ጠረፍ ስለሚያከናውኑት እንቅስቃሴ ሲሰማ ባለ ሠረገሎችንና ትልቁን ሰራዊት በሙሉ አስተባብሮ ከምሥራቅ በኩል ሊዋጋቸው ተነሣ። በታቦር ተራራ የሰፈረው አያሌ ሰራዊት በሲሣራና መቀመጫው ሐጸር በነበረው ንጉሥ ኢያቢስ መካከል ያለውን የግንኙነት መሥመር አቋረጠ። በሰዋዊ ተመን፤ ባርቅ ያለበቁ ዝግጅት ያሰባሰበው ሰራዊት ለዚህ ዐይነቱ ብርቱ ሰራዊት አቻ ይሆናል ብሎ ማሰብ ቢያዳግትም፤ ዲቦራ ግን ይህ ትክክለኛው ሰዓት እንደ ሆነ ተናገረች። “እግዚአብሔር በፊትህ ቀድሞ ወጥቶአል” በማለትም ድል በደጅ እንደ ነበረ አስረገጠችለት። ይህ አባባል ሰራዊቱን ከፊት ሆኖ የሚመራ ንጉሥን ለማመልከት የሚውል ነው (1ሳሙ 8÷20)። ጌታ ጠላትን ለመምታት ቀድሞ ይወጣል (2ሳሙ 5÷24)።

15-16 በዚህ ክፍል በሲሣራ ሰራዊት ድል መነሣት የጌታ ሥራ የበለጠ ጉልሕ ሆኖ ይታያል (ከዘፀ 14÷24፤ ከ1ሳሙ 7÷10 ጋር ያነጻ)። የወንዝ ጉርፍ የሲሣራን ሠረገሎች ጠርጎ እንደ ወሰዳቸው የዲቦራ መዘሙር እንደሚያመለክተው (5÷20-21)፤ ድል የተመቱት በነጉድንድ ሳይሆን አይቀርም (በ1ሳሙ 7÷10 የተመለከተውን ነጉድንድ እንደዚሁም ኢያሱ 10÷10-11ን ያነጻ)። ሲሣራ እንኳ ሳይቀር ከጥቅም ውጪ የሆነውን ሠረገላውን ትቶ ከተጋጋለው ፍልሚያ ወደ ሰሜን መሸሽ ግድ ሆነበት። ወሳኙ ፍልሚያ የተካሄደው፤ ከመጊዶ ዐምስት ማይል ርቃ በምትገኘው በታዕናክ ነበር (5÷19)።

ጌታ የተፈጥሮ ኀይላትን መቁጣጠሩ የከነዓናውያን የነገድጉድ አምላክ በሆነው በበኣል ላይ ያለውን የበላይነት ያሳያል። ሲሣራ በዝናብ ወራት ሠረገሎችን ሊጠቀም ስለማይችል፤ ይህ ነጉድንድ የወረደው በግንቦት የሚያበቃው (የመጸው) ዝናብ ካለፈ በኋላ ይመስላል። ብዙ ትጥቅ ያልነበራቸው እስራኤላውያን ከነዓናውያንን በፍጥነት በማዳከም ስለ ረቱአቸው፤ በምዕራብ አቅጣጫ ሸሹ። ከነዓናውያን ዳግመኛ በእስራኤል ላይ ጥምረት ፈጥረው ካለመነሣታቸው አንጻር፤ ይህ ድል ወሳኝና የማይዳግም ተብሎ ሊገለጽ ይችላል።

ሠ. ሲሣራ በኢያሌል ተገደለ (4÷17-24)

17 ሲሣራ በስተ ሰሜን አቅጣጫ በማቅናት ሽሽቱን ተያያዘው። ሐያር ለመድረስ ተስፋ ቢያደርግም፤ ጉልበቱ እየዛለ ነበር። ጸዕናይም ሲደርስ እንግድነት በማሳየት የሚታወቁትን ቁናውያን

መስተንግዶ ሊያቀርቡለት እንደሚችሉ ተስፋ አደረገ፡፡ ከኢያሱስ ጋር ስለ ነበራቸው ወዳጅነት ቢያውቅም፤ ከእስራኤላውያን ጋር በጋብቻ ስለ መተሳሰራቸው አያውቅም ነበር (ቍ 11)፡፡

18-20 ኢያሴ ሲሣራን ጌታዬ ብላ ስትቀበለው፤ ለከፍተኛ የጦረኝነት ማዕረጉ ከበሬታ እየሰጠች እንደ ሆነ ዐሰበ፡፡ እርሷ ድንኳን ውስጥ እንዲሸሸግ ያቀረበችለት ግብዣ የማይታለፍ ዕድል ነበር፤ ሴት ድንኳን ውስጥ ይሸሸጋል ብሎ ማን ይጠረጥራል? በተጨማሪም፤ በዘላኖች የእንግዳ ተቀባይነት ወግ እንግዳው አስተማማኝ የደጎንነት ዋስትና ይሰጠዋል፡፡ ኢያሴ ሰውነቱ ለዛለው የጦር መሪ ልብስ አልብሳ የሚጠጣው ወተት ሰጠችው (ይህ ምናልባት እርሷ ሊሆን ይችላል 5፥25)፡፡ ኢያሴ ያደረገችለት በጎነት ልቡ ዐርፎ፤ የሚፈልጉት ሰዎች ከመጡ፤ የለም እንድትል ማሳሰቢያ ሰጣት፡፡

21 ሲሣራ ከባድ እንቅልፍ ላይ እንዳለ ኢያሴ የድንኳን ካስማና መዶሻ ይዛ ካስማውን ጀሮ ግንዱ ላይ በጎይል መትታ ከመሬት ጋር አጣበቀችው፡፡ በባህሉ ሴቶች ድንኳን የመትከልና የመንቀል ሥራ ያከናውኑ ስለ ነበር ኢያሴ መሣሪያዎቹን እንደምን መጠቀም እንዳለባት ታውቅ ነበር፡፡ ኢያሴ የእንግዳ ተቀባይነትን ወግ መጣሷ እውነት ቢሆንም፤ ሲሣራ እስራኤላውያንን ለሃያ ዓመት እጅግ ያስጨነቃቸው ሰው እንደ ነበር መረሳት የለበትም (4፥3)፡፡ ለእግዚአብሔር የቃል ኪዳን ሕዝብ አንዳችም ምሕረት ስላላሳየ፤ በጠቅላላው በከነዓናውያን ላይ የተወሰነባቸውን ሙሉ በሙሉ የመደምሰስ ዕጣ እንዲቀበል የተፈረደበት ይመስላል (ዘ፩ 7፥2፤ ኢያ 6፥17፤ ኢያሱ 2፥10 ላይ የተሰጠውን ሐተታ ይመ)፡፡ እስራኤላውያን የጠላት መሪዎችን እስካላጠፉ ድረስ ያገኙትን ድል የተሟላ አድርገው አይቁጥሩም ነበር፤ በአንዳንድ ሁኔታዎች ደግሞ ጌታ ራሱ አውራዎቹ እንዲገደሉ ያዘዘ ነበር፡፡

22 ባርቅ በመጨረሻ ሲሣራ ተደብቆ ከነበረበት ሲደርስ፤ ኢያሴ ሞቶ መሬት ላይ የተኛውን የጦር መሪ አመለከተችው፡፡ ዲቦራ፤ ባርቅ ቀንደኛ ጠላቱን የመግደልን ክብር ለሴት አሳልፎ እንደሚሰጥ የተናገረችው ትንቢት እውን ሲሆን እናያለን፡፡ ሲሣራ በሴት እጅ መሞቱ በዚያ ባህል ከውርደት የሚቁጠር ነበር (ከ9፥54 ጋር ያነጻ)፡፡

23-24 የሲሣራ ሰራዊት መሸነፍ የከነዓንን ንጉሥ ኢያሱስን ተገን አሳጣው፡፡ የበላዩ የሆነው የጦር መሪ መኰብለል ለእስራኤል ተዋጊዎች እጅ ከመስጠት ውጪ ምርጫ አልነበረውም፡፡ በመጨረሻም ተደመሰሰ፤ በሐዋር የነበረው ንብረትም ዐብሮ ተደምስሷል፡፡

2. በቅኔ መልክ የቀረበው የዲቦራ መዝሙር (5፥1-31)

እስራኤላውያን በከነዓናውያን ላይ የተቀዳጁትን ድል ከትረካው በተጨማሪ እጅግ ባሚረ ቅኔ አወድሰውታል፡፡ የዲቦራ መዝሙር የተሰኘው ይህ የተዋጣለት ቅኔ እግዚአብሔር ሕዝቡን በድል ለመምራቱ ያቀረቡት መወደስ ነው፡፡ በዘ፩አት 15 ወይም መዝሙር 68 እንደሚገኙት የድል ዝማሬዎች፤ የምስጋና መዝሙር ነው፡፡ ቅኔው ውበብ የለግርማ ሲሆን፤ ጠንክራ ጉልበት ያላቸው እያደጉ የሚሄዱ ትዩያዊ ስንኞችና (ቍ 7: 19-20: 27)፡፡ ድምፀ ቀድ ባሕርያት ያላቸው ቃላት (ቍ 22) የሚታዩበት ነው፡፡ የዚህ ቅኔ ደራሲ ዲቦራ እንደ ሆነች ትታሰባለች፤ ሴት ነቢያት ለዝማሬ ቅርበት አላቸው (ከዘ፩ 15፥20-21 ጋር ያነጻ)፡፡

ሀ. እግዚአብሔርን ስለ ረድኤቱ ማመስገን (5፥1-5)

1 በዘ፩አት 15፥1 እንደሚገኘው ቅኔ ይህኛው ቅኔም የሚጀምረው በዐጭር መግለጫ ነው፡፡ ሁለቱም ቅኔዎች ፈረሶችና ሠረገላዎቹ በልዕለተፈጥሮአዊ ንይል መደምሰሳቸውን ያሳያሉ፡፡

2 የመጀመሪያው ስንኝ “ሰዎች በእስራኤል ፀጉራቸውን ሲያሳድጉ” ተብሎ ሊተረጎም ይችላል፤ ይህም ስእለት የተሳለ ሰው የተሳለበት ጊዜ እስኪያበቃ ድረስ ጠጉሩን ስለ ማሳደግ የሚናገረውን ክፍል ያጣቅሳል (ዘኁ 6፥5:18)፡፡ ይህም “በቅዱስ ጦርነት” የሚሳተፉ ሰዎች ለጌታ ራሳቸውን የመለያታቸውን ልማድ ያመለክታል (ከዘ፩ 32፥42 ጋር ያነጻ)፡፡ ሕዝቡ የጌታን

ጦርነት ስንኝ ላይ ተመልክቷል፡፡ አመስግኑ የሚለው ቃል ባርኩ ማለት ነው፡፡

3 ዲቦራ እግዚአብሔር የሕዝቡን ልብ እንዲነሣሣ ስላደረገ፤ ምስጋና የሚገባውን ለማመስገን ልቧን አነሣጣች፡፡ ነገሥታትና ገዢዎች ስለ እስራኤል አምላክና ስለ ታላቅ ድሉ እንዲያደምጡ ጥሪ ታቀርባለች፡፡ መዝሙሩ የተዘመረው ለእግዚአብሔር ሲሆን፤ ይህ እግዚአብሔር ከእስራኤል ጋር ያለውን የቃል ኪዳን ግንኙነት የሚያመለክት ስም ነው፡፡

4-5 እነዚህ ሁለቱ ስንኞች የድል ዝማሬዎች ባሕርይ የሆነውን የእግዚአብሔር አስተርእዮ (ለተወሰነ ጊዜ እግዚአብሔር በሚታይ መልክ መገለጡን) ያመለክታሉ፡፡ በዚህ ስፍራ እግዚአብሔር ሕዝቡን መርዳቱ በሲና ተራራ ተገልጦ በነጐድንድና በመሬት መንቀጥቀጥ ታጀቦ ከመገለጡ ጋር ተነጻጽሯል (ዘ፩ 19፥16-18)፡፡ ሲሣራ በዝናብ ንይል በመደምሰስና ይህም የእግዚአብሔርን የላቀ ንይል የሚያሳይ በመሆኑ በዚህ መልኩ መገለጡ ተገቢ ይመስላል፡፡

ለ. በጭቁናው ወቅት የነበረው ሁኔታ (5፥6-8)

6 በጭቁናው ወቅት፤ ከነዓናውያን ዘራፊዎች በየዋና ጐዳናዎች ያደፍጡ ስለ ነበር፤ በዚያ ማለፍ አደገኛ ሆኖ ነበር፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ የንግድ ሥራና መሥመሮች ተቋርጠው፤ የአገሪቱ ምጣኔ ሀብትም እየተዳከመ ነበር፡፡

7-8 የዕርሻ ሥራም በዘራፊዎቹ ተግባር ታጉሎ ነበር፡፡ በቅጥር ባልተከበቡ መንደሮች መኖር ለሕይወት አሥጊ ስለ ነበር፤ ሰብሉን የሚከታተለው ሰው አልተረፈም፡፡ እግዚአብሔር ሕዝቡን ለጦርነትና ጭቁና አሳልፎ የሰጣቸው በበደላቸው ሳቢያ ነበር፤ አሁን ትጥቃቸውን ፈትተው ነበር (ወይም ምናልባት ከሰራዊቱ የሚበዙት መሣሪያዎቻቸውን በሲሣራና በሠረገሎቹ ላይ ሊያሠሩ አልደፈሩ ይሆናል)፡፡ ዲቦራ እስከ ተነሣችበት ጊዜ ድረስ፤ ነገሮች በዚህ አሳዛኝ ሁኔታ ቀጠሉ፡፡ ለሕዝቧ ባላት ጥልቅ ተቁርቋሪነትና እንደዚሁም በነቢይነትና በፈራጅነት ችሎታዋ ሕዝቡን ለተግባር አነሣጣች፡፡ አስቀድሞ ግን መከተል የጀመሯቸውን ዐዳዲስ አማልክት መተው ነበረባቸው፡፡

ሐ. የጌታን ድል የማወጅ ጥሪ (5፥9-11)

9 የጭቁናና የሽንፈት ወቅት አብቅቶ ድልን ሲጐናጽፉ፤ መንገደኞች እንደ ልብ መንቀሳቀስ ጀመሩ፤ ተቋርጠው የነበሩ መደበኛ ተግባራትም ቀጠሉ፡፡ ጸሐፊው ልቡ፤ ሕዝቡን በወኔያቸው ለዚህ ድል ካበቁት ፈቃደኞችና መሳፍንት ጋር እንደ ሆነ ገለጸ፡፡

10-11 ሁሉም ዐይነት መንገደኞች፤ ዘማርያን ስለ እግዚአብሔር ታላላቅ ሥራዎች የሚተርኩትን እንዲሰሙ ይነግራቸዋል፡፡ በውሃ ምንጮች ዙሪያ የሚቆሙ ሁሉ ድኾችም ባለጠጉትም፤ ስለ እግዚአብሔር የጽድቅ ሥራ ይሰማሉ፡፡ የመጨረሻዎቹ ሁለት ስንኞች በቁጥር 8 የተለገጸውን ትዕይንት ሲገለበጥ ያሳያሉ፤ የከተማው በር የጦርነት ሜዳ መሆኑ ቀርቶ፤ ሰዎች በሰላም ለየዕለቱ ሥራና የንግድ እንቅስቃሴ የሚሰባሰቡበት ቦታ ይሆናል፡፡

መ. የእያንዳንዱ ነገድ ሚና (5፥12-18)

የእስራኤል ነገዶች የከነዓናውያንን የጭቁና ቀንበር ከላያቸው ለመጣል፤ ለውጊያ አንድነት መፍጠር ነበረባቸው፡፡ በውጊያው የተሳተፉት ሲመሰገኑ፤ ንገራቸውን ያልተወጡት ነገዶች ግን ተከራኝነዋል፡፡

12 ይህ ክፍል የሚጀምረው ዲቦራ ራሷ እንድትነቃ ጥሪ በማቅረብ ነው፡፡ የንቃት ጥሪ ማቅረብ በተለምዶ ለተግባር እንዲነሣሣ (መዝ 44፥23፤ ኢሳ 51፥9) ማሳሰብ ሲሆን፤ ይህ ጥሪ የቀረበው ዲቦራ በፈራጅነት ሥራዋ ተደላድላ ከተቀመጥበችበት ለማንቃት ይመስላል (4፥5)፡፡ እንድትቀኝ የተጠየቀችው ቅኔ የጦርነት ቅኔ ሊሆን ይችላል (ከ2ሳሙ 1፥18 ጋር ያነጻ)፡፡ ባርቅም (የአቢኒኤም ልጅ 4፥6) ምርኮኞችን ማርኮ እንዲወስድ ይነገረዋል፤ ይህም ምሉእ የሆነን ድል ያመለክታል (ከመዝ 68፥18፤ ከኤፌ 4፥8 ጋር ያነጻ)፡፡

13 ለዓመታት የዘለቀው ጭቁና በርካታ ሰዎችን ለሞትና ለእንግልት ዳርጓል። ይህ ጥቅስ ወታደሮቹ የተሰበሰቡት በሁለት ደረጃ እንደ ሆነ የሚያመለክት ይመስላል። በመጀመሪያ ፈቃደኞች የነገድ መሪዎቻቸውን ከተቀላቀሉ በኋላ፤ ሁሉም በእንድነት የጋራ መሰብሰቢያ ወደ ሆነው ወደ ታቦር ተራራ ወጡ። የመጨረሻው ሐረግ በኃያሉ ጦረኛ ላይ ተብሎ ሊተረጎም ይችላል።

14-15 ሁለቱ የደቡብ ወገኖች፤ ማለትም የኤፍሬምና የብንያም ነገዶች በቅድሚያ ተጠቅሰዋል፤ ይህም ከዲቦራ ጋር ባላቸው ዝምድና ሊሆን ይችላል። መሠረታቸው ከአማሌቅ ሲል መልክአምድራዊ ግንኙነትን ማመልከቱ ሊሆን ይችላል (ከ12፥15 ጋር ያነጻ)። ማኪር ብዙ ጊዜ የሚያመለክተው በዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ በኩል የሚገኘውን የምናሴ ነገድ ክፍል ሲሆን፤ እዚህ ላይ ግን የምሥራቁን ክፍል ለማመልከት መዋሉ ግልጽ ነው። (ኢያ 13፥30-31)፤ የምናሴ ነገድ እኩሌታም ይኖርበት ነበር። ዛብሎን በጆግንነቱ እጅግ የተመሰገነ ነው። ከንፍታሌም ጋር ሆነው ለባርቅ የመጀመሪያ መጥሪያ ምቁሽ ስጥተዋል (410)። በኢይዝራኤል ሽለቆ ምሥራቃዊ ጫፍ ላይ የተቀመጠው ይሳኮር በጋላ ስሜት ተሳትፎአል።

15ሀ-16 ምላሽ ለቋቋሙት ቁጥብ የሆኑ ብዙ ነገዶች ባለመንቀሳቀሳቸው ከጸሐፊው ቊጣ ያቀበት አስተያየት አግኝተዋል። ሮቤል ቢያንስ ጥቂት ሰዎች ለመላክ በሚገባ ያጤኑ ይቋቋሳል፤ ምክንያቱም “ልብ ስለመመርመርቸው” ሁለት ጊዜ ተጠቅሷል። ከዮርዳኖስ ማዶ የተቀመጡ ነገዶች እኩሌታ በኢያሱ የመውረስ ዘመን ወሳኝ አስተዋዕክ አድርገዋል (ከኢያ 1፥12 ማብራሪያ ጋር ያነጻ)፤ ነገር ግን በዚህ ወቅት የሮቤል ነገድ እንዲያመነታ ያደረገው የሞግባውያን ተጽዕኖ ሊሆን ይችላል። በዚህ ክፍል የመንገዳችን በእሳት ዙሪያ የመቀመጥ ሁኔታ መፍቀሱ ግጭትና ጨካኝነት ባለበት አካባቢ ተቃራኒውን ሥዕል ያመለክታል።

17 ገለጻድ በዮርዳኖስ ማዶ ላሉ የብዙ ቦታዎች ታዋቂ መጠሪያ ነበር። ምንም እንኳን ነገድ እኩሌታ በዚያ ስፍራ ቢኖርም (ኢያ 13፥31)፤ የጋራ ነገድ አብዛኛውን የገለጻድ ክፍል ይሟላል (ኢያ 13፥24-25)። ስለዚህም “ሮቤል”ና ገለጻድ በዮርዳኖስ ማዶ ያሉትን ሦስት ጉሣዎች ያካትታሉ።

የዳን ነገድ ከኢያሱ ዘመን ጀምረው ርስታቸውን በመያዝ በኩል ፈተናዎች ይገጥሙአቸው ነበር (ከ1፥34 ጋር ያነጻ)። ስለዚህም ይህን ባመዛኙ ሰሜናዊ የሆነ ችግር በዚህ ወቅት አለመፍታታቸው አስገራሚ አይደለም። በዚህ ስፍራ መርከቦች መጠቀሳቸው የዳን ነገድ ገና ወደ ሰሜን እንዳልፈለሱ ያመለክታል። ከቀርሜሎስ በስተ ሰሜን ባለው ዳርቻ ላይ የሚገኙት የአሴር ነገዶች ከነጻናውያንን ማስወጣት አልቻሉም ነበር። ሆኖም አሴር በጭቁና ቀንበር ሥር ለነበሩት አካባቢዎች ቅርብ ስለ ነበሩ የተወሰነ ዕጣ ሊያበረክቱ ይችሉ ነበር።

18 የእነዚህ ነገዶች በዘመቻው ለመሳተፍ ያለመለፈለግ በሙሉ ልብ ከተባባሩት ከዛብሎንና ከንፍታሌም ፈቃደኝነት ጋር በንጽጽር ቀርቧል። ይሁዳና ስምዖን አልተጠቀሱም፤ ምናልባት በስተ ደቡብ ርቀው ስለሚገኙ ይሆናል።

ረ. የውጊያው ሁኔታ (5፥19-23)

የቅኔው ደራሲ የተከሠቱትን ሁነቶች ሕያው በሆነ ስዕል ለማቅረብ ድግግሞሽ፤ ሥላቅና ከግች ምሳሌዎች ሲያቀርብልን የቅኔው ፍንትውነት እየጨመረ ይመጣል። ይህን ቅኔያዊ ገለጻ በ4፥12-16 በዝርዝር ከቀረበው ትረካ ጋር በቅርበት ማነጻጸሩ ይጠቅማል።

19 ተፋላሚዎቹ በመጊዳ ውሃዎች አጠገብ በታዕናክ ተጋጠሙ፤ የከነዓን ነገሥታት ድል እንደሚያገኙ ርግጠኞች ነበሩ። ዘፈሩ እንዳልነበረ ይጠቀማል። እስካሁን እስራኤልን ያስጨነቁና የበዘበዙት ስለሚበቃቸው፤ ከእንግዲህ የቅሚያ ዕድል አይኖራቸውም።

20-22 እግዚአብሔር ጣልቃ ገብቶ እስራኤልን በመርዳቱ ከነጻናውያን ተሸነፋ። ከዋክብት መሳተፋቸው መጠቁሙ ከነጻናውያን ይመሩባቸው በነበሩት ሥነ ፈለካዊ ንባቦች ላይ ለማፈዝ ይመስላል። በክረምት ዝናብ የሞላው ወንዝ

ሠረገለቹና ሠረገለኞቹንን ጠራርጎ ወሰዳቸው። የሞላው ወንዝ እስራኤላውያን ጠላቶቻቸውን በማሳደድ ወደፊት እንዲገሠግሡ ጉልበት ሰጣቸው። ኃያላን የሆኑት የጠላት ፈረሶች እንኳ በእስራኤል አምላክ ሕዝብ ፊት ሊቆሙ አልቻሉም። የፈረሶች ኮቴ ድምፅ በዚህ ዐውድ እየተራወጠ ወደ ኋላ መሸሻቸውን የሚያመለክት ይመስላል። “ጋለቡ” የሚለው ቃል መደገም የዕብራይስጥ ቅኔ ገጽታ የሆነው ድምፅድ ምሳሌ ነው።

23 የሜሮዝ ከተማ ሕዝቡ በውጊያው ለመሳተፍ ባለመፍቀዳቸው ከእግዚአብሔር መርገም በታች ዋሉ፤ ርግማኑን ያወጀባቸውም የጌታ መልአክ ነው። ሜሮዝ፤ ያለጥርጥር ጭቁናው በበረታበት እምብርት ስፍራ ላይ የምትገኝ እንደ መሆኗ መጠን ርቀው ከሚገኙት ነገዶች የበለጠ ፍርድ ደርሶባታል። በመጽሐፈ መሳፍንት በሌላ ክፍል ውስጥ እንደምናነበው በውጊያ ለመሳተፍ ያልፈቀዱ ሌሎች ከተሞች እንደ ተደመሱ (8፥15-17፤ 21፥8-10)፤ ሜሮዝም ይኸው ጽዋ ገጥሟት ሊሆን ይችላል።

1. ኢያሴል ባደረገችው ተመሳገነች (5፥24-27)

24-27 ሜሮዝ ከርግማን በታች ስትወልድ፤ በአንጻሩ ገለልተኛ ከመሆን ይልቅ መሳተፍ የመረጠችው ኢያሴል ግን በረከት ተወስኖላታል (በ4፥19-21 ላይ የተሰጠውን ሐተታ ይመ)። በመጀመሪያ ለሲሣራ ያደረገችለት አቀባበል ለክብሩና ለማዕረጉ የሚመጥን ነበር። ሆኖም አፍታ ሳይቆይ ይህ ታላቅ መሪ በእርሷ ተገደለ። ይህቺ ጆግና ሴት ከሠለጠነ ቀስተኛ ጋር ተነጻጽራለች፤ “ወጋች” እና “በሳች” የሚሉት ግሶች በዘኑልቱ 24፥8 እና በኢዮብ 20፥24 ከፍላጻ ጋር በተያያዘ ጥቅም ላይ ውለዋል።

በቊጣር 27፤ “ተደፋ” “ወደቀ” የሚሉት ቃላት ሦስት ጊዜ፤ “አግሯ” ደግሞ ሁለት ጊዜ ተደግመዋል። ይህ ድግግሞሽ “ሞተ” ወደሚለው መቋጫ ይመራል። ሲሣራ እስራኤልን ለማስጨነቅ ክንዱን ቢያበረታም፤ አሁን ግን ደምሳሹ የነበረው ራሱ ተደመሰሰ (ከኢሳ 33፥1 ጋር ያነጻ)።

ሠ. የሲሣራ እናት ተስፋ ቢስ መጠባበቅ (5፥28-30)

20-30 በዚህ ጥቅስ ትዕይንቱ ከኢያሴል ድንኳን ወደምቸውና ወዳማረው የሲሣራ ቤት ይዛወራል። ደራሲው ጥበብ ለበስና ሥዕላዊ በሆነ መንገድ የሲሣራ እናት የልጇን መመለስ በጭንቀት ስትጠባበቅ ያሳየናል። ይህን ያህል የዘገየው ስመጥር ጦረኛ ሽንፈት ገጥሞት ሊሆን ቢችልም እናቱና ብልንተኛ ወይዘርቷ ግን ምርኮ እየተከፋፈሉ ይሆናል ብለው ራሳቸውን ያጽናኑ ነበር። በዚያን ዘመን፤ ጦረኞች ድላቸውን ለማስመስከር ቁንጃጅትን ማርከው መመለሳቸው የተለመደ ነበር (ከ21፥12 ጋር ያነጻ)። በቀለም ያጌጡ ልብሶች ልዩ የምርኮ ዕቃ ሲሆኑ (ኢያ 7፥21፤ ዘካ 14፥14)፤ ሲሣራ አዝማች እንደ መሆኑ ለቤተ ሰቡ የሚወስዳቸው ምርጥ ካባዎች እንደሚያገኝ ጥርጥር የለውም።

ረ. ድምዳሜ (5፥31)

31 በሌላ የድል ዝማሬ እንደሚታየው ሁሉ (መዝ 68፥1-2)፤ በዚህም ዝማሬ የክፉዎች መውደቅ የደስታ ምክንያት ሆኗል (ከዘኑ 10፥35 ጋር ያነጻ)። ስለ ፀሐይና በጎይል ስለ መውጣቷ የተነገረው ከመዝ 19፥4ለ-6 እና ከሚል 4፥2 ጋር ቅርብ የሆነ አቻዊነት አለው። ከሲሣራ ታላቅ ሽንፈት በኋላ፤ ለእርባ ዓመት ያህል እስራኤል በሰላም ኖረች።

ሠ. ጌዴዎን ምድያማውያንን ማሸነፍ (6፥1-8፥32)

የጌዴዎን ገድል በመጽሐፉ ውስጥ ትልቁን ስፍራ የያዘ ትረካ ነው። ምዕራፍ ዘጠኝም፤ የወንድ ልጁን አገዛዝ የሚያወግ በመሆኑ፤ የጌዴዎን ታሪክ አካል ተደርጎ ሊወሰድ ይችላል። እስራኤላውያን በዚህ ፈራጅ ወኔያዊ አመራር ተነሣሥተው፤ ከዲቦራና ከባርቅም የበለጡ አስደናቂ ድሎች ተቀዳጅተዋል።

1. የእስራኤል ምድር በምድያማውያን ተደመሰሰ (6÷1-6)

1-4 በመጽሐፉ ውስጥ ለአራተኛ ጊዜ እስራኤላውያን በንጢአት ወደቁ። በዚህ ጊዜ በምድያማውያን ወራሪዎች እጅ ወደቁ። እነዚህ የምድር በዳ ነዋሪዎች የአብርሃምና የኤጡራ ተወላጆች ሲሆኑ (ዘፍ 25÷2)፤ ከፍልስጤም በስተ ደቡብ ይኖሩ ነበር። ለሰባት ዓመት ግመል ገፈዎቹ ምድያማውያን በመከር ጊዜ የርዳኖስን ተሻግረው ወደ ኢይዝራኤል ዘለቁ።

በፈጣንና ብዙ ክፍል በሚያካልል ዘመቻቸው፤ ያገኙትን ሰብልና እንስሳ እየዘረፉ ወደ ጋዛ ዘልቀው ተሠራጩ። ቀደም ሲል የሞሳብን ንጉሥ ዔግሎንን ረድተውት የነበሩት አማሌቃውያንና (3÷12-13) ሌሎችም ምሥራቃውያን ሕዝቦች ከነርሱ ጋር ግንባር ፈጠሩ። እስራኤላውያን ጥምረት ፈጥረው የመጡትን እነዚህን ወራሪዎች መቋቋም የማይሞክር ሲሆንባቸው፤ ሕይወታቸውን ለማትረፍ በየኩረብታው ተሸሽጉ። ይህ ከበባ በጌታ ቀን ከሚመጣው ፍርድ ጋር የሚወዳደር ዐይነት ነበር (ኢሳ 2÷12፤ 19፤9÷4)።

5-6 የተከሠተው ውድቀት እጅግ ታላቅ ከመሆኑ የተነሣ ሊገለጽ የሚችለው በአንበሳ መንጋ ወረርሽኝ ምስል ነው። በቀጥርም ሆነ ባስከተለው ጉዳት፤ የዘላኖቹ ወረራ ያለመታዘዝ አይቀራ ክትያዎች እንደ ሆኑ ቀደም ሲል ከተገለጹት አውዳሚ ተባዮች ጋር የሚተካክል ነው (ዘዳ 28÷38፤ ከኢያል 1÷4 ጋር ያነጻ)። በዚህ በየዓመቱ በሚከሰት ወረራ የምድሪቱን የእህል ሰብሎች (ከኢያ 1÷11 ጋር ያነጻ)፤ በጎች፤ ከብቶችና አህዮች (ከዘዳ 28÷31 ጋር ያነጻ) አንዱም ሳይቀር ያወድማቸው ነበር። ጉዳቱ የበረታባቸው ስፍራዎች ቀደም ሲልም የከነዓናውያንን የጭቁና ገፈት የቀመሱ ናቸው። የከፋ ጉዳት የደረሰው ምናሴ ላይ ሲሆን፤ በኢይዝራኤል ሽለቆ ተርታ የሚገኙት ሌሎች የአሴር፤ የዛብሎንና የንፍታሌም ነገዶችም እንደዚሁ የጉዳት ሰለባዎች ሆነዋል (ቊ 35)።

2. ነቢዩ የእስራኤልን ዐመፃ ከነነ (6÷7-10)

7-10 እስራኤላውያን በዚህ የጭንቅ ጊዜ ደግመው ወደ እግዚአብሔር ጮኹ። ከዚህ ቀደም በመከራቸው እንዲደርስላቸው ሲማጡት ዐርነት መውጫን ያዘጋጃላቸው በነቢዩቱ በዲቦራ ነበር (4÷3-4)። በዚህ ወቅት ሆነ ነቢዩን በማስነሣት የአሳራቸው መንገድ ምን እንደ ሆነ፤ የጌታ መልአክ በ2÷1-4 ከተናገረው ጋር በሚመሳሰል መንገድ አመለከታቸው። ዳግመኛ እግዚአብሔር ከግብጽ ባርነት ያወጣቸው አርሱ እንደ ሆነና ይህም በታማኝነት ለአርሱ እንዲገዙ ሊያደርጋቸው ይገባ እንደ ነበር ገልጠላቸው። በዚህ ፈንታ እስራኤላውያን ለአሞራውያን አማልክት ይሰግዱ ነበር። አሞራውያን የሚለው ስም የፍልስጥኤንም ነዋሪዎች በጥቅሉ የሚያመለክት ስም ነው (ከዘፍ 15÷16 ጋር ያነጻ)። እስራኤላውያን ጌታን አላዳመጡም ይህ አለመታዘዝን የሚያመለክት የዕብራይስጥ ዘይቤ ነው (ከ2÷2 ጋር ያነጻ)።

3. የጌታ መልአክ ጌዴዎንን አደፋፈረው (6÷11-24)

11 ጌታ እስራኤላውያንን ለመታደግ የተጠቀመበት ጌዴዎን የተባለ የምናሴ ነገድ ወጣት ነበር። ያፍራ በምትባል መንደር ስንዴ እየወቃ ሳለ፤ የጌታ መልአክ ተገልጦ በባሉጥ ዛፍ ሥር ተቀመጠ (ከ4÷5 ጋር ያነጻ)። ምድያማውያን ስንዴውን እንዳያዩበትና ራሱንም ከጥቃት ለመደበቅ ሲል፤ ጌዴዎን ስንዴውን ይወቃ የነበረው ከዓለት በተቈፈረ ጉድጓድ ውስጥ ባለ የወይን መጭመቂያ ውስጥ ነበር። ይህ የተለመደ ዘይቤ አልነበረም፤ የመውቂያ ዐውድማ ይዘጋጅ የነበረው፤ ነፋስ ገላውን በቀላሉ እንዲበትነው ሲባል በተጋለጡ ቦታዎች ላይ ነበር።

12 መልአኩ የተናገረው ቃል ጥቃት ሸሽቶ ስንዴ ይወቃ ከነበረው ጌዴዎን ተጨባጭ አውነታ ጋር የሚሰናኝ አይመስልም፤ ጌዴዎንም ራሱ አባባሉን አላመነበትም። እንደ እውነቱ ከሆነ የጌታ መገኘት ዐብሮት እንዳለ የመነገሩ ዐላማ ጌዴዎንን ማበረታታት ነበር፤ ተመሳሳይ የሆነ የተስፋ ቃል መሴን እስራኤላውያንን ከግብጽ ለማውጣት መሴን እንደ ረዳው ሁሉ። ጌታ “ከአንተ ጋር ነው” የሚለው ንግግር “ያህዌ”

የሚለው ቃል መሠረታዊ ትርጉም ነው (በዘፀ 3÷12-14 የተሰጠውን ሐተታ ይመ)። ጌዴዎን በዚህ ስፍራ ኃያል ቦረኛ ተብሎ ተጠርቷል፤ ይህ ሊያከናውነው ያለውን ታላቅ ጅብድ አስቀድሞ የሚጠቀም ወይም የከፍተኛው መደብ አባል የሆኑትን ማለትም ወደ መሬት ከበርቱነት የተለወጡትን ቦረኞች የሚያመለክት ሊሆን ይችላል።

13 ጌዴዎን የሚያናግረውን እንግዳ ማንነት ባለማወቅ፤ ወገኖቹ በዚህ ጭቁና ሥር መውደቃቸው ጌታ ከእነርሱ ጋር ያለመሆኑ ማረጋገጫ እንደሆነ በምሬት ተናገረ። እንደ መዝሙረኛው ሁሉ (መዝ 44÷1-3፤ 9-16)፤ ጌዴዎን ድሮ ታምራት ተደርገዋል ከተባለ ዛሬ እግዚአብሔር ለምን ዝም እንዳለ እንግዳውን ይሞግት ጀመር። ጌዴዎን ነቢዩ በቀጥር 8-10፤ ስለዚህ ጉዳይ የሰጠውን ማብራሪያ ያወቀ አይመስልም።

14 እዚህ ላይ ሰማያዊው እንግዳ ጌዴዎንን የእስራኤል ታዳጊ አድርጎ የላከው ጌታ ራሱ ሆኖ ቀርቦአል (ከዘፀ 3÷12፤ ከኢሳ 6÷8-9 ጋር ያነጻ)። ለጌዴዎን መተማመን ጉልበቱ ጌታ ከእርሱ ጋር የመሆኑ ዋስትና ነበር።

15-16 በዚህ ክፍል የሚገኘው “ጌታ ሆይ” የአክብሮት መጥሪያ ይሁን ወይም “ጌታ እግዚአብሔር” በትክክል ማወቅ አስቸጋሪ ነው። ሁለቱም ትርጉም ያስከዳል። ለማንኛውም ጌዴዎን ጉብኚው የምድር ፍጡር እንዳልሆነ የተገነዘበው ዘግይቶ ነበር። ጌዴዎን ከምናሴ ነገድ እጅግ ደካማ ከሆነው ከአቢኤዜር ወገን ሲሆን፤ በቤተ ሰቡም ውስጥ እዚህ ግባ የሚባል ሰው አልነበረም። ይሁንና እግዚአብሔር ብላቴና ወይም ታናሽ የሆኑትን አስነሥቶ ከፍ ላለ ማዕረግ በማብቃት ይደሰታል (1ቆፍ 1÷26-27)። በጌታ ርዳታ ምድያማውያንን ድል እንደሚነሣ የተገባለት ቃል ያደረበትን ሥጋት አቃለለት።

17-21 ጌዴዎን ቆሞ የሚያነጋግረው ህልው፤ በእውነት እግዚአብሔር ወይም መልእክተኛው መሆኑን ማረጋገጫ ለማግኘት የታምር ምልክት እንዲሰጠው ጠየቀ፤ ይህ ጌዴዎን ካያቸው ሦስት ታምራት የመጀመሪያው ነበር። በመጀመሪያ እንግዳው መሥዋዕት እንዲያቀርብ ፈቀደለት። “መሥዋዕት” ማለት “ከጠታም” ማለት ስለ ሆነ፤ ጌዴዎን ያሰናዳው ምግብ በከፊል የእንግዳ ተቀባይነት ማሳያም ነበር። እርሾ ያልገባበት ቂጣ በብዙ መሥዋዕቶች ይቀርብ የነበረ ቢሆንም፤ አንዳንድ ጊዜ ግን ለወዲያው በሚዘጋጁ ምግቦች ይጨመር ነበር (ዘፍ 19÷3)።

በዚያ ሰዎች የሚበሉት አጥተው በተራቡበት ወቅት ጌዴዎን ምግቡን ያዘጋጀው አብዝቶ ነበር፤ አንድ ኢፍ መስፈሪያ ማለት ምናልባት ከዐሥር ኪሎ ያላነሰ ግማሽ ያክል ነበር። መልአኩ ጌዴዎን ያሰናዳውን ምግብ ዐለቱ ላይ (የወይን መጭመቂያው ዐለት ላይ ሊሆን ይችላል) እንዲያኖር አዘዘው። ሥጋውና ቂጣው በእሳቱ መበላቱ የጌዴዎን መሥዋዕት ተቀባይነት እንዳገኘ የሚጠቀም ሲሆን፤ ከመልአኩ በቅጽበት መሠወር ጋር የምልክት መሻቱ መልክ አገኘ።

22-24 ይህ ሲሆን ጌዴዎን ፍርሀት ዐደረበት፤ ጌታን ፊት ለፊት አይቶ ሰው በሕይወት እንደማይኖር ያውቅ ነበርና (ዘፀ 33÷20፤ ከመሳ 13÷22 ጋር ያነጻ)። እግዚአብሔርም ወዲያውኑ የተስፋና የደኅንነት ቃል ስለ ገባለት እንደማይሞት ዋስትና ሰጠው። ይህ ሰላም የግል ደኅንነት ብቻ ሳይሆን የእስራኤልን ነጻነትና ብልጽግና መታደስን የሚያካትት ነበር። ጌዴዎን በምስጋና የጌታን የተስፋ ቃል ለመዘከር መሠዊያን አበጀ።

4. የበኣል መሠዊያ በመፍረሱ የጌዴዎን ሕይወት አደጋ ላይ ወደቀ (6÷25-32)

25-26 ይህን ተከትሎ ጌታ ጌዴዎን ያኔውኑ ከራሱ ቤተ ሰብ በመጀመር እስራኤልን ከምድያውማን ዐርነት የማውጣት ሥራውን እንዲጀምር ትእዛዝ ሰጠው። አባቱ እንኳ ሳይቀር የበኣል አምልኮ ተከታይና ከዚያም ዐልፎ ማሳበረ ሰቡን ጭምር በዚህ የአረማዊ አምልኮ የሚመራ ሰው ነበር። እግዚአብሔር እስራኤላውያን በሙሴ በኩል የበኣል መሠዊያዎችና የሚያጅቧቸውን አሺራዎች እንዲያፈራርሱ ነግሯቸዋል (ዘፀ 34÷12-13፤ ዘዳ 7÷5፤ ከመሳ 2÷2 ጋር ያነጻ)።

ይሁንና የበአል አምልኮ በማንበረ ሰቡ በሰፊው ተንስራፍቶ ስለ ነበር፤ ጌዴዎን ጌታን ቢታዘዝ ሕይወቱ አደጋ ላይ ሊወድቅ እንደሚችል ያውቅ ነበር።

ከጌዴዎን የሥራ ኅላፊነቶች አንዱ ለጌታ በተለየ ዐዲስ መሠዊያ ላይ ወይራን መሠዋት ነበር። የወይራን አምልኮ ከበአልና ከአባቱ ከአል ጋር በቅርብ የተዛመደ ሲሆን፤ ይህ ወይራን በተለይ ለበአል መሥዋዕት እንዲሆን የተዘጋጀ ነበር። ሁለት ወይራኖች ተዘጋጅተው ከነበረ፤ አንደኛውን የበአል መሠዊያን ለማፈራረስ ተጠቅሞበት ሊሆን ይችላል። የጌታ መሠዊያ “በጉብታ” ወይም አምባ ላይ የሚሠራ ሲሆን ይህም የከተማዬቱ ነዋሪዎች ከምድያማውያን መሸሸግ የቻሉበት ስፍራ ነው። ከተቀደሰው ዐምድ ተሽራርፈው የሚወድቁ የዕንጨት ስባሪዎች ለሚቃጠሉ መሥዋዕት ማገደነት ይውላሉ።

27-30 ጌዴዎን ፣ ይህ ድርጊቱ የነዋሪዎቹንና የዘመዶቹን ቍጣ እንደሚያስነሣበት በርግጠኝነት በማወቁ፤ የጌታን ትእዛዝ የፈጸመው ሌሊት ላይ ነበር። ምናልባት ከጌዴዎን ዐሥር አገልጋዮች አንዱ የበአልን ጠላት ማንነት ለነዋሪዎቹ በመግለጡ፤ ጌዴዎንን ለመግደል ዛቱ። ሙሴ በዘዳ 13፥6-10 የባዕድ አምልኮ አራማጅ ብቻ ሳይሆን የቅርብ ዘመዶቹ እንኳ ሳይቀር ተወግረው መሞት አለባቸው ብሎ ካዘዘው አንጻር ሁኔታው የተገላበጠሽ ሆኖ፤ ኑፋቄ እንደ ዋና ሃይማኖት በምድሪቱ ናኝቶ እንደ ነበር እንመለከታለን።

31 ኢዮአስ በአልን ያህል አምላክ መሠዊያው ሲፈራርስ ዝም ብሎ እንደማይይ በአጽንዖት በመናገር፤ ልጁን መግደልን አሻፈረኝ አለ። ጣልቃ ገብቶ ለበአል መሟገት መሞከር የርሱን ክብር ማቃለል በመሆኑ ይህ በሞት የሚያስቀጣ ድፍረት ነው። ኢዮአስ ከልቡ የበአልን ጎይል መማጠኑ፤ ከምድያማውያን እንኳ ሊታደጋቸው ባልቻለው አምላክ ጎይል ላይ ያለውን ጥርጣሬ የሚያመለክት ሊሆን ይችላል።

32 ጌዴዎን ይረበአል (ራሱ በአል ይሟገተው ማለት ነው) ተብሎ መጠራቱ ይገጥመዋል ተብሎ የተጠበቀውን ርግጠኛ ፍርድ የሚያመለክትና ክብሩን የሚያሳንስ ስም ነበር። የተፈራው ሳይሆን ሲቀር፤ ይህ ስሙ ለጌዴዎን በበአል ላይ

የተቀዳጀውን ድል መዘከሪያ ሆነለት።

5. የጌዴዎን ሰራዊት (6፥33-35)

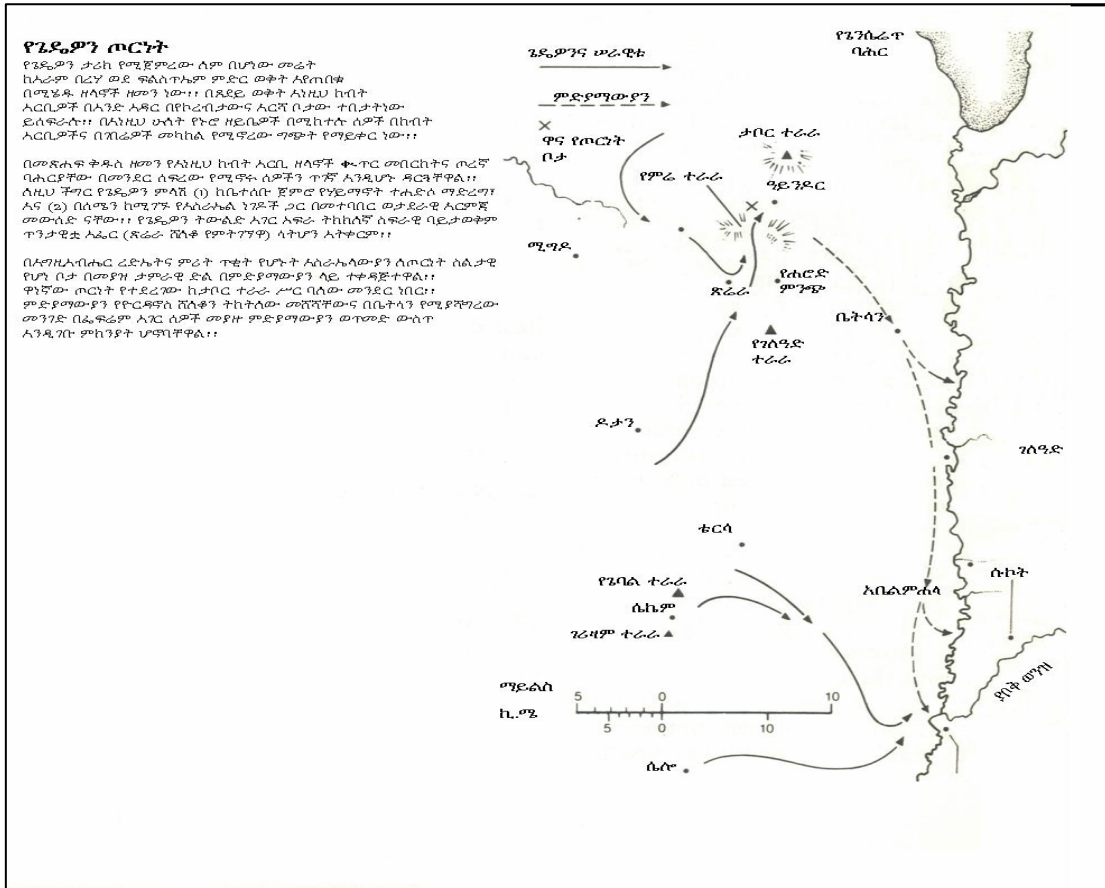
33 በዋፍራ የተፈጠረው ክሥተት ወዲያውኑ በዓመታዊው የምድያማውያን ጥምረት ወረራ ከትኩረት ተሰወረ። ወረራዎቹ ለም ወደ ሆነው የኢይዝራኤል ሽለቆ ሲዘምቱ፤ አሁን ስምንተኛ ጊዜአቸው ሲሆን ወቅቱ የስንዴ ሰብል የሚደርስበት የግንቦት ወይም የሰኔ ወር ነው (ቍ 11)።

34-35 ይሁን እንጂ በዚህ ጊዜ ወራሪው ሰራዊት እንደ ወትሮው ያለከልካይ መመዝበር አልሆነለትም። የጌታ መንፈስ ከዚህ ቀደም በሠራው ሥራ በተደፋፈረው በጌዴዎን ላይ ወረደ (ከ2ዜና 24፥20-21፤ ከኢሳ 51፥9፤ ከሉቃ 24፥49 ጋር ያነጻ)፤ ናዖድ እንዳደረገው (3፥27)፤ ጌዴዎን መለከት በመንፋት ሰራዊቱን አሰባሰበ። ለጥሪው ቀድመው ምላሽ የሰጡት የራሱ ጐሣ አባሎች አቢዔዝራውያን ሲሆኑ፤ ይህም ጌዴዎን ስለ በአል አምልኮ የነበረውን አመለካከት መቀበል መጀመራቸውን ያመለክታል። ቀጥሎም የተቀሩት የምናሴና ሌሎች የሰሜን ነገዶች ምድያማውያንን ለመዋጋት መጡ። ምናልባት ጌዴዎን ይህ ኃይል የሆነ ወንድም ነገድ የሌላ ነገድን መሪነት ለመቀበል አሻፈረኝ ሊል ይችላል በሚል ሥጋት ይመስላል፤ የኤፍሬም ነገድን አልጠራም (ከ1፥22፤ 8፥1-3 ጋር ያነጻ)።

6. የበግ ጠጉር ባዘቶ (6፥36-40)

36-38 ጌዴዎን እግዚአብሔር በሰጠው የተስፋ ቃል ላይ ገና በሙሉ ልቡ ስላልታመነ፤ በየጊዜው ወኔ የሚሰጠውን ነገር ይፈልግ ነበር። ከዚህ ቀደም እንዳደረገው ሁሉ (ቍ 17)፤ ጌዴዎን አሁንም የእግዚአብሔር ሞገስና ቃል ከእርሱ ጋር እንደ ሆነ የሚያጸናለት ምልክት ጠየቀ (ከዘፍ 24፥12-14 ጋር ያነጻ)። ጌዴዎን፤ ምድሩ ሁሉ ደረቅ ሆኖ ባዘቶው በጤዛ ቢረጥብ፤ ይህ ማለት ጌታ ከእርሱ ጋር መሆኑን እንደሚያመለክት ተሰማው። በጠየቀው መሠረትም ባዘቶው በጤዛ ረጥቦ የተቀረው መሬት ደረቅ ሆነ።

39-40 የበግ ጠጉር ባዘቶው ከእህል መውቂያው ዐውድማ

በበለጠ ጤዛውን መምጣጥ ስለሚችል ሁለተኛው መከራ ከፊተኛው የሚተልቅ ተአምርን የሚጠይቅ ነበር። ጌዴዎን ሁለተኛውን ጥያቄ ሲያቀርብ፤ ጌታ በእምነቱ ደካማነት እንደሚደረሰት ያውቃል። በቍጥር 39 ጌዴዎን ጥያቄውን ያቀረበበት መንገድ አብርሃም ስለ ሰዶም ሲጸልይ ካቀረበው ጸሎት ጋር የተቀራረበ ነው (ዘፍ 18፥32)።

ጌዴዎን እንዳደረገው፤ እምነታቸው እንዲጠነክርላቸው የፈለጉ አማኞች፤ የጌታን ፈቃድ ለይተው ለማወቅ የበግ ጠጉር ባዛቸ በወውድማ አኑረዋል። ይህ ዐይነቱ ዘይቤ እግዚአብሔር በሁኔታዎች ሰዎችን የሚመራበትን ሁኔታ በጥንቃቄ ማስተዋልና መተርጎም ከታከለበት፤ ጤናማ ሊሆን ይችላል። ይሁንና ጌዴዎን የተጠቀመበት ዘዴ እግዚአብሔርን በዘፈቀደ ምልክት ጠይቆ ፈጣን ምሪትን ማግኘት ነበር። ጌዴዎን እምነት ቢጉድለውና ሁለተኛ ምልክት ቢጠይቅም፤ እግዚአብሔር በምሕረቱ ቅጣትን ማስቀረት ብቻ ሳይሆን የጠየቀውን ለመስጠት ለእርሱ ዝቅ ብሎለታል።

7. የጌዴዎን ሰራዊት ቍጥር ተቀነሰ (7፥1-8ሀ)

1 ጌዴዎን በችኩላ ያሰባሰበውን ሰራዊት በሐርድ ምንጭ በጌልቦ ተራራ ግርጌ አስፈረ። ምድያማውያን ከእነርሱ በስተ ሰሜን አራት ማይል ርቀው፤ ከዮርዳኖስ ዐሥር ማይል በስተ ምዕራብ በሚገኘው የኢይዝራኤል ሸለቆ ይገኙ ነበር። ወራሪዎቹ 32000 ሰዎች ስላቀፈው ስለዚህ ሰራዊትና መሪያቸው ቢያውቁም (ቍጥር 14)፤ ይህን ያህል የሚያሠጉ መስለው አልታዩአቸውም።

2-3 አራት ዕጥፍ ሰራዊት የተደቀነበት ጌዴዎን፤ የጌታ ትእዛዝ ሳያስደንቀው አልቀረም። ሆኖም ጉዳዩ የሰራዊት ብዛት አልነበረም፤ እግዚአብሔር ተዋጊዎቹን ከትልቅ ሰራዊት እኩል በመሆኑ ድል እንዲቀዳጁ ሊያደርጋቸው ይችላል (ከ1ሳሙ 14፥6 ጋር ያነጻ)። እስራኤል ይህን ድል በራሴ ብርታት አገኘሁት እንዳትል፤ ጌታ የምትመክበትን ሁሉ አስወገደባት። ጌታ ይህን ያደረገው በመጀመሪያ ፈሪዎች ወደ ቤታቸው እንዲሄዱ አድርጎ ሰራዊቱን በመቀነስ ነበር። የእነርሱ ፍርሀት ወደ ሌሎች ተጋብቶ ሰራዊቱ ሊፈታ ይችላል (ከዘፍ 20፥8 ጋር ያነጻ)። ከጌዴዎን ሰራዊት ሁለት ሦስተኛ ያህሉ ከውጊያው ሜዳ ወጡ።

4-6 ጌታ ግን አሁንም የሰራዊቱ ቍጥር መቀነስ እንዳለበት ለጌዴዎን ነገረው። ለዚህ ደግሞ የተቀሩት 10000 ሰዎች ውሃ እንደት እንደሚጠጡ በመመልከት ተጨማሪ የመለያ ዘዴ ሰጠው። ይህን ያልተለመደ ዘዴ በመጠቀም ውሻ በምላሱ እየጨለፈ እንደሚጠጣ በምላሳቸው የጠጡትን ሦስት መቶ ሰዎች ለየ። ሌሎች ግን በጉልበታቸው ተነበርክከው ነበር የጠጡት።

የጌዴዎን ታሪክ የሚጀምረው በልምላሜው በታወቀው ምድር ከተከሠቱት አስገራሚ ጉዳዮች አንዱን ሥዕላዊ በሆነ ሁኔታ በማሳየት ነበር። ይህም ዘላኖች ከአራሚያን ምድረ በዳ ተነሥተው ወደ ፍልስጥኤም የመኖሪያ ስፍራዎች በየወቅቱ በሚያደርጉት ፍልስት ነበር። የጸደይ ወቅት ሲገባ ከብት አጋጆች ልክ በአስማት ንይል እንደመጡ ሁሉ በድንገት በከራብቶችና በዕርሻ ቦታዎች ባሉ ማሣዎች ተበትነው ይታያሉ። ይህ ሲሆን በሁለቱ ወገኖች ማለትም በከብት አርቢዎችና በዐራሾች መካከል ግጭቶች መፈጠራቸው አይቀራ ይሆናል።

በዚያን ዘመን እነዚህ እንደ ግሪሳ የሚተሙ ከብት አርቢዎች በሚከፍቱአቸው ጥቃቶች የቀዶዎቹን ነዋሪዎች በባርነት ያሳድሯቸው ነበር። ጌዴዎን ለዚህ ችግር ያቀረባቸው መፍትሔዎች ሁለት ነበሩ፤ አንደኛው፤ ከገዛ ራሱ ቤት ሰብ ጀምሮ ሕዝቡ ወደ እግዚአብሔር እንዲመለስ መቀስቀስ ሲሆን፤ ሁለተኛው፤ የሰሜን እስራኤላውያን ነገዶች ግንባር ፈጥረው ወራሪዎቹን እንዲገጥሙ ማንቀሳቀስ ነበር። የጌዴዎን የትውልድ ስፍራ ያፍራ የምትባለው አቢዔዝራዊ መንደር እንደ ሆነች ብትገለጽም፤ በትክክል የት እንደምትገኝ አይታወቅም፤ ምናልባት በኢይዝራኤል ሸለቆ ትገኝ የነበረችው ጥንታዊቷ አጼር (የአሁኗ አፋላ) ሳትሆን አትቀርም ተብሎ ይታሰባል።

በሐርድ ምንጭ አጠገብ የተካሄደው ፍልሚያ እስራኤላውያን የሚደነቅ ስልታዊ ጥበብ ያሳዩበት ነበር። በአቅራቢያቸው ያለውን ብቸኛ የውሃ ምንጭ እንዳይጠቀሙ

የተደረጉት ምድያማውያን ሸለቆውን ተገን አድርገው ሰፍረው ሳለ፤ ጥቂት ቍጥር የነበራቸው እስራኤላውያን ከሞራ ከራብታ ከፍታዎች ሆነው ከሰነዘሩባቸው ጥቃት ሊሸሹ አልቻሉም።

ዋነኛው ውጊያ የተካሄደው በታቦር ተራራ ግርጌ በምትገኝ ውራኔድ መንደር አጠገብ በሚገኘው ከራብታ በስተ ሰሜን ነበር። ምድያማውያን በዮርዳኖስ ሸለቆ ባለው መንገድ አሳብረው ሲያመልጡ ኤፍሬማውያን ከአዳም አጠገብ ከቤትሳን እስከ ቤት ባራ በታች ያለውን የዮርዳኖስ ክፍል ላይ ያሉ መልካዎችን ይዘው መፈናፈኛ አሳጡአቸው።

7-8ሀ 300ዎቹ ሰዎች የተመረጡት በእግራቸው ብቻ ቆመው ስለ ጠጡና በተጠንቀቅ ለመቆም ዝግጁ ስለ ሆኑ እንጂ ከቀሩት 9700 ሰዎች የበለጠ ወኔና ጀግንነት ስላላቸው ሳይሆን ይችላል። በቍጥር 8 ጌዴዎን 300ዎቹን “አስቀራቸው” ማለቱ፤ እነዚህም ከሌሎቹ ጋር ለመሸሽ ብርቱ ፍላጎት እንደ ነበራቸው ያመለክታል (ይህ ቃል ያለፈቃዱ እንዲቈይ የተገደደን ሰው ለመግለጽ በ19፥4 ውሏል)። እነዚህ 300 ሰዎች በፍርሀት ልባቸው መራድ ጀምሮ ቢሆን ኖሮ እግዚአብሔር በፍጥነት ለእነርሱ መድረሱ የበለጠ አስፈላጊ ይሆን ነበር። ወደ ቤታቸው የተሸኙት 9700 ሰዎች፤ የያዙትን ሥንቅና መለከታቸውን ለተቀሩት ወታደሮች አስረክቡ። ጌዴዎን በጣም ብዙ መለከት መስጠቱ (ከቍ 18 ጋር ያነጻ)፤ ድንገተኛ አደጋ ለመጣል እንዳቀደ ያመለክታል።

8. የጌዴዎንን ድል ያጸናው ህልም (7፥8ለ-14)

8ለ-12 ጌዴዎን በመጀመሪያ ያሰባሰበው ሰራዊት ተቀንሶ ከሚሰ በታች ያህሉ ብቻ ሲቀር፤ በእምነቱ ዳግመኛ መወላወል ጀመረ። ለሦስተኛ ጊዜ እግዚአብሔር ምልክት ሲሰጠው ነበር ሙሉ በሙሉ ርግጠኛነት የተሰማው። ሦስት ጊዜ የተደገመ የተስፋ ቃል ወይም ተግባር ጥርጥር የሌለበት የውል ማሰሪያ እንደ ሆነ ተደርጎ ይቈጠር ነበር (16፥15፤ ዘኁ 24፥10)። ጥቃቱን ከመጀመሩ ቀደም ብሎ እርሱና ምናልባት ትጥቁን የሚሸከምለት አገልጋዩ ፈሩ (9፥54)። ምድያማውያንን ሰፈር ስለለው ሲመጡ የልብ ልብ የሚሰጣቸውን ነገር ሰሙ። ከፊታቸው በየቦታው ሰፍረው የነበሩት ጠላቶቻቸው እንደ አሸዋ ሊቈጠሩ የማይችሉ ሲመስሉ (ከኢያ 11፥4፤ ከ1ሳሙ 13፥5 ጋር ያነጻ)፤ የጌዴዎን ሰራዊት ግን በጣም ጥቂት ነበር።

13-14 ጌዴዎንና አገልጋዩ ሁለት የጠላት ወታደሮች ሲነጋገሩና አንደኛው ለሌላው ስላየው ህልም ሲያውሩ ጀርአቸው ጥልቅ አለ። በጥንቱ ዓለም፤ ህልም ሰዎች ከመለከት ዋነኛ መልእክቶችን የሚቀበሉበት መንገድ እንደ ሆነ ይታሰብ ነበር (1ሳሙ 28፥6፤ ከዘፍ 20፥3-6፤ 37፥6-7 ጋር ያነጻ)። የጠላት ወታደር የህልም ፍቺ የጌዴዎንን ድል እንደሚያመለክት ተናገረ። የገብስ ቂጣ በግብርና የምትተዳደረውን እስራኤልን የሚወክል ነው። የህልሙ ፍቺ ቍልፍ “ተገልብጦ ሲፈራርስ” ተብሎ የተተረጎመው ቃል ስይፍንም ሊያመለክት ስለሚችል ነው (በዘፍ 3፥24 ከዋለበት አጠቃቀም ጋር ያነጻ)። የድንኳኑ ተገልብጦ መፈራረስ የዘላኖቹን ሰራዊት መንኮታኮት ያመለክታል።

9. የውጊያ ዝግጅት (7፥15-18)

15 ጌዴዎን በድንገት ጀርው ውስጥ የገባው ወራ የአጋጣሚ ክሥተት ብቻ እንዳልነበረ በመገንዘብ፤ ወዲያውኑ በምስጋናና በአምልኮ በጌታ ፊት ተደፋ። ልቡም ለውጊያ ስለተዘጋጀ፤ ጭምሮቹን ለዚህ ታሪካዊ ውጊያ ለማዘጋጀት ወደ እነርሱ ተመለሰ።

16-18 ጌዴዎን ለሰራዊቱ ከሰጠው ትእዛዝ ውስጥ አሳማኝነት ያለው ሦስት ቦታ እንዲከፈሉ መንገዱ ብቻ ነው (ከ1ሳሙ 11፥11፤ ከ2ሳሙ 18፥2 ጋር ያነጻ)። የጌዴዎን ወታደሮች በየአቅጣጫው ምድያማውያንን በመክበብ ከጠላቶቻቸው በቍጥር እንደሚበልጡ በማስመለስ ሽብር ይለቁባቸዋል። መለከቶቹ ናዖድና ጌዴዎን (3፥27፤ 6፥34) ተዋጊዎችን ለመጥራት እንደ ተጠቀሙባቸው ያሉ የበግ ቀንዶች ናቸው። መለከቶቹን በመንፋት ምልክት የሚሰጡት መሪዎቹ ብቻ ናቸው፤ ስለሆነም ሦስት መቶ መለከቶች መዘጋጀታቸው ቍጥር የበዛ ሰራዊትን ያመለክታል። ኢያሱ ኢያሪኮን ሲይዝ፤ መለከት የነፋት ሰባት ካህናት ብቻ ነበሩ (ኢያ 6፥6)።

የባዶ ማሰሮዎቹ አገልግሎት፤ የጥቃት ጊዜው እስከደርሰ ድረስ የቸቦዎቹን ብርሃን መሰወር ነበር። ወታደሮቹ በዚህ ዐይነት ያልተለመደ መሣሪያ የመጠቀሙ ዐላማ ግራ ሳይጋባቸው አልቀረም፤ ይሁንና ጌዴዎን እንዳይረገው እንዲያደርጉ ተነግሮአቸዋል። ቀንደ መለኮቶቹን ከነፋ በኋላ፤ የጦርነት ጨካኝነት እንዲጮኹ ተነግሯቸዋል (ቍ 20)።

10. የምድያማውያን መሸነፍ (7፥19-25)

19-20 ጌዴዎንና ሰራዊቱ ከምሽቱ አራት ሰዓት እስከ አኩለ ሌሊት ባለው ጊዜ፤ ዘቦቹ ተቀያይረው ጥበቃ ከጀመሩ በኋላ በምድያማውያን ሰፈር ላይ ሁከት ፈጠሩ። እስራኤላውያኑ የተጠቀሙበት ዋነኛ መሣሪያ ጨካኝነት ሲሆን በቀንደ መለኮቶቹ መነፋትና በማሰሮዎቹ መሰበር ጊዜ መካከል፤ ቀድሞም እንዳቀዱት ምድያማውያንን በሽብር ሞሉአቸው። ማሰሮዎቹ ሲሰበሩ፤ ረድፍ ሠርተው በቆሙት ወታደሮች አናት ላይ ሦስት መቶ ቸቦዎች ሌቱን ቀትር አስመሰሉት። በዚህም ላይ፤ የክተት ዐዋጅ ጨካኝነት ሰፈሩን አደሰላለቀው።

21-22 እነዚህ ያልተጠበቁ ክሥተቶች በጠላት ሰፈር ውስጥ ሽብር ፈጠሩ፤ እግዚአብሔር ሕዝቡን በጦርነት ሲመራ እንደዚህ ያለ ነገር መከላከል የሚጠበቅ ነው። ምድያማውያን በብርቱ ሰራዊት ሊፈጁ እንደ ሆነ ስለ ገባቸው፤ አየተራውጡና አየጮኹ በየአቅጣጫው እግራ አውጪኝ ብለው ሸሹ። በተከሠተው ግርግር አጥቂው ሰራዊት ሰፈራቸው ውስጥ ሠርጎ እንደ ገባ ዐስበው፤ እርስ በርስ መተላለቅ ጀመሩ። በመጨረሻም ከአልቂት ለመዳን ሲሉ፤ ምድያማውያኑ ወደ ዮርዳኖስና ባሻገር ወደሚገኘው ምድረ በዳ ሸሽተው አመለጡ።

23-25 ጌዴዎን ጠላቶቹን ለማሳደድ ተጨማሪ ሰራዊት አሰባሰበ፤ ምናልባትም መጀመሪያ ካሰባሰባቸው 32000 ሰዎች ብዙዎቹን ሳያካትት አልቀረም። ሰዎቹ ወኔአቸው ታድሶ በደስታ ከጠላቶቻቸው በኋላ ገሠገሡ። ጌዴዎን፤ ምድያማውያንን እንዳይሸገሩ በዮርዳኖስ መልካዎች ላይ ያለውን መሸገሪያ እንዲቈርጡት ለጎይለኛው ኤፍሬም ወገን ጥሪ አቀረበ። የኤፍሬም ሰዎች ጥቃት ማድረስ ሲጀምሩና ምናልባት የሰራዊቱ ዋነኛ አዝማች የሆኑትን ሔራብና ዜብ የተባሉትን ሰዎች በማረከቡት ጊዜ፤ ብዙዎቹ የጠላት ሰራዊት አባላት መልካውን ገና አልተሸገሩም ነበር። ሁለቱ መሪዎች በኋላ ላይ ድሉን ለመዘከር ዐዲስ ስም በተሰጣቸው ቦታዎች ላይ ወዲያውኑ ተገደሉ (ከኢሳ 10፥26 ጋር ያነጻጽ)። በ8፥1-3 የኤፍሬም ሰዎች ጌዴዎንን ሲያገኙት፤ የእነዚህን መሪዎች ራስ አመጡለት።

11. ኤፍሬማውያን ጌዴዎንን ነቀፉ (8፥1-3)

1-3 የኤፍሬም ነገድ በጀግንነት ታሪካቸው የሚከራ በመሆናቸው (12፥23 ይመ)፤ ጌዴዎን በውጊያው እንዲሳተፉ ጥሪ አለማቅረቡ ክብረካክ ሆነባቸው። ከዚህ ቀደም ከናዖድና (3፥26-29) ከባርቅ (5፥13-14) ጋር በጀግንነት ስለ ተሳተፉ፤ በዚህ ጊዜ ያለመጠራታቸው ምክንያት አልገባቸውም። ጌዴዎን በዘዴ ቅርታቸውን ለማስወገድ ሞክረ። ሔራብና ዜብን ማርከው ስለ መግደላቸው አድናቆቱን ለመግለጽ፤ ከዚህ አንጻር የእርሱ ድሎች እዚህ ግቡ የማይባሉ ዐይነት እንደ ሆኑ አግባብቶ ነገራቸው። የኤፍሬም ነገድ ያገኘው ቃርሚያ ብቻ ነበር ማለት ይቻላል፤ ይሁን እንጂ ይህ ትንሹ የአቢጫዝር ነገድ ከተቀዳጀው የመጀመሪያው ድል (“መከር”) የሚበልጥ ነበር። የጌዴዎን የማባበል ቃል ቀጣቸውን ስላበረደው፤ በኋላ ላይም በኤፍሬምና በምናሴ ነገዶች መካከል በተቀሰቀሰው የእርስ በርስ ጦርነት ውስጥ ከመጨመር አዳናቸው (12፥4-6)። “የለዘበ መልስ ቀጣን ያበርዳል” (ምሳ 15፥1)።

12. የሱኮትና የጽኒኤል ሰዎች አለመተባበር (8፥4-9)

4-6 የትረካው አቅጣጫ ሦስት መቶዎቹ ተዋጊዎች ስለ ተቀዳጁት ድል ወደ ማውሣት ይዞራል። እነዚህ ሁለቱ ከተሞች ያቀረበውን የርዳታ ጥሪ ለመቀበል ባለመፍቀዳቸው፤ ምላሻቸው ከኤፍሬም ነገድ በፍጹም ተቃራኒ ነበር። በቁጥራቸው አናሳ የሆኑት ወታደሮቹ ከያቦቅ ወንዝ በስተ ሰሜን ወደምትገኘው ወደ ሱኮት ሲደርሱ ከሞራ ተራራ አርባ ማይል ርቀው ይገኙ ነበር። የጠላትን ሰራዊት ለረዥም ርቀት ሲያሳደዱ ሰውነታቸው

ዝሎ ስለ ነበር፤ ጌዴዎን እነዚህን የጋድ ነዋሪዎች እንጀራ እንዲሰጧቸው ጠየቃቸው። የሱኮት ሰዎች ግን ሽሽት ይዘው የነበሩት ምድያማውያን ዳግመኛ በፍጥነት ተሰባስበው ጌዴዎን ያሰባሰበውን ያልተደራጀ ሰራዊት በቀላሉ ድል ሊያደርግ ይችላል ብለው ዐሰቡ። ሥጋታቸው የሚፈሯቸው ዘላኖች ለጌዴዎን ሰራዊት እንጀራ እንደ ሰጡ ቢሰሙ በቀል ያደርሱባቸዋል የሚል ነበር። በቁጥር 6 የቀረበው ጥያቄ በውጊያ የተገደሉትን ሰዎች በቀላሉ ለመቀጠር እጃቸውን የመቀራረጥ ልማድን የሚያመለክት ነው (1ኛሙ 18፥25፤ ከመሳ 1፥6 ጋር ያነጻጽ)።

7 የሱኮት ሰዎች የሰጡት የማላገጥና ደንታቢስነት መልስ ጌዴዎንን በቁጣ እንዲመልስ አደረገው። ምናልባት ከዮርዳኖስ ማዶ የሚገኙት ነገዶች፤ ዲቦራና ባርቅን ባለመርዳታቸው ይቅር ሊባሉ ይችላሉ (5፥17)፤ ይሁን እንጂ ውጊያው በገዛ ራሳቸው ምድር በሚካሄድበት ወቅት ገለልተኛ ሆኖ መታዘብ የማይቻል ነበር (ከ5፥23 ጋር ያነጻጽ)። ጌዴዎን ከድል ሲመለስ፤ ከተማዬቱን በብርቱ እንደሚቀጣት ዛታባቸው።

8-9 ጌዴዎን በስተ ምሥራቅ ስድስት ማይል ተጉዞ ከጽኒኤል ሰዎች የተቀበለው ምላሽ ተመሳሳይ ነበር። ያዕቆብ ከእግዚአብሔር ጋር ተገናኝቶ ስሙ እስራኤል ሆኖ በተሰጠበት ስፍራ (ዘፍ 32፥28-30)፤ የእርሱ ዘሮች እግዚአብሔር በምድያማውያን ላይ ድልን ሊሰጣቸው እንደሚችል ለማመን አልፈቀዱም። ጌዴዎንም ጴጌኤልን የተጠበቀች ከተማ ያደረጋትን ግንብ እንደሚያፈራርስ ተናገራቸው።

13. የምድያም ነገሥታት መማረክ (8፥10-12)

10-12 ጌዴዎን እንደ ተናገረው፤ የምድያማውያንን የግመል ዱካ ተከትሎ ከዮርዳኖስ ማዶ ወዳሉት ምድሮች ገሠገሡ። በዚህ ወቅት ከምድያማውያን ሰራዊት የተወሰነው ከሙት ባሕር በስተ ምሥራቅ በምትገኘው ቀርቀር ውስጥ ቀርቶ ነበር። ምድያማውያን የሚያሳድዳቸው ሰራዊት ያለጥርጥር እንደማይደርስበት ካሰቡት ስፍራ እንዳሉ ቢያስቡም፤ ጌዴዎን አሁንም ሳይጠብቁት ድል ነግባቸው።

የጌዴዎን ዋነኛ ዐላማ የምድያምን ሁለቱን ነገሥታት ዛብሄልና ሱልማናን መማረክ ነበር፤ እነርሱ ከተያዙ የምሥራቃውያኑ ጭፍሮች መልሰው ጥቃት አይጀምሩም። ሁለቱ ነገሥታት የሁለት የተለያዩ ነገዶች አባላት ሳይሆኑ አይቀርም።

14. ጌዴዎን ሱኮትንና ጽኒኤልን መበቀሉ (8፥13-17)

13-17 ጌዴዎን ምድያማውያንን አስደናቂ በሆነ መንገድ ድል ማድረጉ ሁለቱ ዐመፀኛ ከተሞች ላይ ብርቱ ቅጣት ከመሰገዝር አላገደውም። አንድ ምርኮኛ የሱኮት ወጣት “የሽማግሌትንና የአለቆችን ስም” እንዲጽፍ ተደረገ። እነዚህ ሊገደሉ በተወሰነባቸው ሰባ ሰባት ሰዎች ላይ ጌዴዎን የቅጣት ርምጃ ከመውሰዱ በፊት ቀደም ሲል የተናገሩትን የልግጫ ቃል ሲደግመው ሰሙ። ተጉራባቾቻቸው እንደሆኑት ጽኒኤላውያን፤ የሱኮት ሰዎችም በጥፋታቸው ምክንያት ተገደሉ።

15. የምድያም ነገሥታት ተገደሉ (8፥18-21)

18 እዚህ ላይ የትረካው መቼት ወደ ዮርዳኖስ ማዶ የተዛወረ ይመስላል፤ ጌዴዎን ምርኮኞቹን ለተቀሩት እስራኤላውያን ማሳየት በሚችልበት ስፍራ ላይ ያለ ይመስላል። የጌዴዎን ትንሹ ልጅ ዮቴር በአካባቢው መገኘቱ ከሰፈር አቅራቢያ እንደ ነበሩ ይጠቀማል። የምድያም ነገሥታት፤ ጌዴዎን የገዛ ራሱ ወገን በሆኑት እስራኤላውያን ላይ የተወጣውን በቀል ሲመለከቱ ለእነርሱም እንደማይራራላቸው ግልጽ ሆነላቸው። እንዲያውም ከተገደልን አይቀር በሚል፤ ቀደም ሲል ደም መላሽ የሌለ በመሰላቸው ጊዜ ባካሄዱት የአልቂት ዘመቻ የጌዴዎንን ያባት እናት ወንድሞች መግደላቸውን ለመናዘዝ ወሰኑ።

19 ጌዴዎን የነገሥታቱን ሕይወት ለማትረፍ ዐስቦ የነበረ ቢሆንም፤ የራሱን ወገን መግደላቸውን ሲሰማ ሐሳቡን ለወጠ። ከዚህም ባሻገር በዚያ ዘመን ድሉ ሙሉ የሚሆነው የጠላት መሪዎች ሲገደሉ ነበር (3፥21-25፤ 4፥21-22፤ 9፥55፤ ኢያ 10፥26)።

20-21 ጌዴዎን ነገሥታቱን የመግደሉን ክብር ለበኩር ልጁ ዮቴር ለማሳለፍ በፈልገው፤ ብላቴናው ይህን የሚዘገንን ድርጊት ለመፈጸም አልደፈረም፤ ነገሥታቱም ይህ የጉልማሳ ሚና እንደ ሆነ ፈጥነው አመለከቱት። ለእነርሱ ጌዴዎንን በመሰለ ስመጥር በረኝ መገደሉ የበለጠ ክብር ከመሆኑ በሻገር ጣራቸውም አይበዛም። በልጅ ወይም በሴት እጅ መሞት ውርደት ተደርጎ ይቈጠር ነበር (5፥24-27፤ 9፥54)። ጌዴዎን ይህን የመጨረሻ ጥያቄአቸውን አከበረላቸው።

16. የጌዴዎን ኤፋድ (8፥22-27)

22-23 የጌዴዎን ድል ዝና በምድሪቱ ሲናኝ፤ የእስራኤል ንጉሥ እንዲሆንና የዘውድ ሥርወ መንግሥትን እንዲያቋቁም ግብዣ ቀረበለት። እስራኤላውያን በአንድ የተማከለ ግዛት ሥር መተዳደራቸው ወደፊት ሊያጠቁክቸው ከሚመጡ ሁሉ ሊያድናቸው እንደሚችል ዐሰሱ። እርሱ ግን ጥሪውን አልተቀበቀበ፤ ይልቁን ገዢአቸው ለሆነው እግዚአብሔር ታማኝነታቸውን ማደስ እንደሚያስፈልጋቸው ገልጸዋቸው።

24-26 ይሁንና ጌዴዎን ዙፋኑን ለመቀበል ባይሻም፤ ብዙው አደራረጉ ከንጉሥ የሚለይ አልነበረም። ብዙ ሚስቶችና ቁባቶች ነበሩት (ቍጥር 30)፤ በርካታ ሀብት አከማቸ (ቍ 26)፤ የንግሥና ልብስ አዘጋጀ፤ ከእግዚአብሔር ጋር ለመማከር ኤፋድ አሰናዳ (ቍ 27)፤ በተጨማሪም ከወታደሮቹ የወርቅ ስጦታዎች ተቀበለ። ለጌዴዎን የተሰጡት ብዙዎቹ የእስራኤል ሴቶች ያጌጡባቸው የነበሩ ጌጣጌጦች ናቸው፤ ጉትቻዎች (ምናልባት አፍንጫ ላይ የሚሰኩ ጌጦች ይሆናሉ፤ ከዘፍ 24፥47 እና ከሕዝ 16፥12 ጋር ያነጻ)። የዐንገት ሀብል እንጥልጥል (ከማሕ 4፥9 ጋር ያነጻ)። ይህ ሰፊ የጌጣጌጥ ክምችት ለጌዴዎን በርካታ ሚስቶችን አስገኘለት።

ቍጥር 24 እስማኤላውያን በመጽሐፈ መሳፍንት ውስጥ የተጠቀሱበት ብቸኛ ቦታ ነው። ይህም የእስራኤላውያንን ዘላን ዘመዶች በጥቅል የሚያመለክትና ምድያማውያን ከሚለው ስም ጋር በተለዋጭነት ጥቅም ላይ የሚውል ይመስላል (ከዘኁ 37፥25-28፤ 39፥1 ጋር ያነጻ)።

27 ጌዴዎን ከሕዝቡ በሰበሰበው ወርቅ እስራኤላውያንን ወደ ጣዖት አምልኮ የሚመራ ኤፋድ በመሥራት የሚያስገርም ነገር አደረገ። ኤፋድ ሊቀ ካህናት የሚለብሰው፤ ከተልባ እግር የተሠራ በብዙ ቀለማት በወርቅ ዘቦ ያሸበረቀ ልብስ ነው። በደረት ኪሱ ላይ ምስጢራዊ የሆኑት አራምያ ተሚም ይደረጉበታል (ዘፋ 28፥28-30)። እነዚህም ከእግዚአብሔር ዘንድ ምክር የሚጠየቅባቸው ናቸው (1ሳመ 23፥9-10)፤ ጌዴዎን የወርቁን ምስል ሲያስቀርጽ ቀዳሚ ዐላማው ይህ ሊሆን ይችላል። ጌዴዎን በስሕተት የክህነት ሥራን ለማከናወን ያሰበ ይመስላል። ሆኖም ኤፋዱ መጨረሻ ላይ ለጣዖት አምልኮ ጥቅም ላይ ዋለ፤ የተገለጸውም የከነዓን አማልክት በተገለጹበት ሁኔታ ነው (2፥2፤17)። አባቱ ለበክል የሠራውን መሠዊያ በድፍረት የሰበረው ጌዴዎን፤ አሁን ለገዛ ራሱ ቤተ ሰብ ወጥመድ እየዘረጋ ነው።

17. የጌዴዎን ድሎችና አሟሟቱ (8፥28-32)

28-31 ምድያም ሙሉ በሙሉ ስለ ተሸነፈችና ስለ ተዋረደች ከዚህ በኋላ ሁከት ለመፍጠር አልቃጣችም። ጌዴዎን ራሱ ቀሪ ዘመኑን ያሳለፈው ያፍራ ውስጥ ነው። ብዙ ሚስቶች ማግባቱና ልጆችም መውለዱ የብልጽግናውን መጠን ያመለክታል (ከ2ነገ 10፥1፤ 4፤ 12፥19፤ 14 ጋር ያነጻ)። ጌዴዎን ከሞት በኋላ ቤተ ሰቡን የበጠበጠው በጥላቻ የመናቄርና የመገዳደል ችግር (ከምዕ 9 ጋር ያነጻ)፤ የብሉይ ኪዳን ዘመን ዘይቤ በነበረው ብዙ ሚስቶች የማግባት ልማድ ባሕርይ ነበር። ከጌዴዎን ሚስቶች አንዱ የሴኬም ሴት የሆነች ቁባቱ ነበረች። ምንባቡ እንደሚያመለክተው ቁባቱም ብትሆን የትውልድ መንደሯን ሳትለቅ ከአባቷ ሥልጣን በታች ትኖር ነበር። በዚህ ዓይነት የጋብቻ ግንኙነቶች ባልየው ዐልፎ ዐልፎ እየመጣ እንዲገቡበኛት ይጠበቅ ነበር (ከ15፥1 ጋር ያነጻ)። በቀጣዩ ምዕራፍ ጉልሕ ስፍራ ተሰጥቶት የሚታየው የዚህች ከዝቅተኛ መደብ የመጣች ሴት ልጅ ታሪክ ነው።

32 የጌዴዎን ሞት የተገለጸበት መንገድ በዘመኑ ተሰጥቶት የነበረውን ዐቢይ ስፍራ የሚያጸና ነው፤ ምክንያቱም

በአባቶቻቸው መቃብር የተቀበሩት እርሱና ሳምሶን ብቻ ነበሩ። “ዕድሜ ጠግቦ” ሲልም ረዥምና የተሟላ የሕይወት ዘመን እንደ ነበረው ያመለክታል (ዘፍ 15፥15፤ 25፥8፤ 1ዜና 29፥28)።

ሰ. የአቤሜሌክ ዐጭር የንግሥና ዘመን (8፥33-9፥57)

1. ከጌዴዎን ሞት በኋላ የሕዝቡ ወደ ጣዖት አምልኮ መመለስ (8፥33-35)

33 አቤሜሌክ ፈራጅ (መስፍን) ተብሎ አልተጠራም፤ እስራኤልን ለመታደግ እግዚአብሔር ያስነሣው ሰውም አልነበረም። የጌዴዎን ልጅ ስለ ነበር፤ የንግሥናው ዘመን ቀድሞ ከነበረው ንጉሥ ጋር ያለው ግንኙነት ለየት ያለ ነው።

ዳግመኛም እስራኤላውያን በሴኬም ይመለከ የነበረውን በአልብሪት የተባለ ጣዖት ወደ ማምለክ ልባቸውን አዘነበሉ። በአልብሪት ማለት የቃል ኪዳን በአል ማለት ሲሆን ከበክል ጋር ኪዳን መካየዳቸውን ሊያመለክት ይችላል።

34-35 እስራኤላውያን በአልብሪትን በማምለክ በሲና ተራራ ከአነርሱ ጋር ቃል ኪዳን ከገባውና በተደጋጋሚ ከታደጋቸው አምላክ ፈቀቅ አሉ። በተጨማሪም ጌዴዎን ለምድሪቱ ያስገኘ ሳትን በጎ በረከቶች ዘንጉ። እዚህ ላይ ጌዴዎን ይሩበክል ተብሎ መጠራቱ በክል ራሱን ከጌዴዎን ጥቃት ለመጠበቅ አለመቻሉን ያስታውሳል (6፥27-32ን ይመ)።

2. አቤሜሌክ ለመሪነት ሥልጣን መብቃቱ (9፥1-6)

1. ብዙ ሚስቶችን ማግባት ልምድ በሆነበት ማኅበረ ሰብ፤ በሥልጣን ከፍ ለማለት ለሚሻ ልዑል የእናቱ ዘመዶች ድጋፍና አለኝታ ወሳኝ መረማመጃ ነበር። አቤሜሌክ እናቱ የዝቅተኛ መደብ ወገን በመሆኗ በሌሎቹ ከፊል ወንድሞቹ (የአባቱ ልጆች) መገፋት ሊደርስበት ስለሚችል (ከ11፥1-2 ጋር ያነጻ)፤ ርዳታ ለመሻት ወደ እናቱ ወንድሞች መጠጋት ነበረበት።

በኤባልና በገሪዛን ተራሮች መካከል የምትገኘው ሴኬም ቍልፍ በሆነ የሲራራ ነጋዴዎች መመላለሻ መንገድ ላይ የምትገኝ ከተማ ናት። ኢያሱ ከነዓንን ሲይዝ ስለ ሴኬም የተነገረን ነገር ካለመኖሩ አንጻር ከከተማዬቱ ጋር ውል የተገባው ወረራው የተናጠናቀቀ ይመስላል (ኢያሱ 8፥30-35፤ 24፥1-27ን ይመ፤ በሴኬም የተከናወኑ ሁለት ቃል ኪዳን የማደስ ሥነ ሥርዐቶች)። የሴኬም ሕዝብ ከተማዬቱን ካቋቋሟት ከነዓናውያን ጋር ግንኙነት የነበራቸው ሲሆን፤ ምናልባት የአቤሜሌክ እናት ራሷ ከነዓናዊት ሳትሆን አትቀርም።

2-4 አቤሜሌክ ለሕዝቡ የመሪነት ጥያቄ ያቀረበው ወንድሞቹ ሥልጣን የያዙት በእውነት ለከተማዬቱ ጥቅም ዐሰበው አይደለም ከሚል በውል ካልተጨበጠ እምነት ተነሥቶ ነው። እንዲያውም የጌዴዎን ልጆች ከጥፋራ 30 ማይል በስተ ደቡብ የሚገኝ ስፍራን ለመቈጣጠር ማሰባቸው አጠራጣሪ ነው። ይሁን እንጂ የሴኬም ነዋሪዎች በዚህ ዕቅድ ተስማምተው፤ ከፍጻሜ እንዲደርስ ከፍ ያለ ገንዘብ ሰጡ። የቤተ መቅደስ ንዋያት ብዙ ጊዜ ለወታደራዊና ለፖለቲካዊ ዐላማዎች ይውሉ ነበር (ከ1ነገ 15፥18 ጋር ያነጻ)። የተቀጠሩት ግለሰቦች ረብ የለሽ ሰዎች ነበሩ (ከ11፥3፤ ከ2ዜና 13፥7 ጋር ያነጻ)።

5-6 እምነት የማይጣልባቸውና አታላዮች የነበሩት እነዚህ ቅጥረኞች አቤሜሌክን ወንድሞቹን በጅምላ በማረድ ተባበሩት። ይሁንና የጅምላ ግድያዎች እንደ ታቀዱት ሙሉ በሙሉ የመፈጸማቸው ዕድል አስተማማኝ ባለመሆኑ ኢያሱም ከአልቂቱ ሊያመልጥ ቻለ (2ነገ 22፥10-12)። አቤሜሌክ እስራኤል ውስጥ ንጉሥ ተብሎ ዘውድ ለመድፋት የመጀመሪያው ሰው ሆነ። ብዙም ዕድሜ ያልነበረው ንግሥናው እግዚአብሔር ለዚህ ሥልጣን የደነጋጋቸውን ሕገጋት የጣለ ነበር (ከዘፋ 17፥14-20 ጋር ያነጻ)። የሚገርመው ደግሞ፤ የንግሥና ሥነ ሥርዐቱ የተካሄደው ኢያሱ የሕግ መጽሐፉን በክብር ባኖረበት በሴኬም ውስጥ በሚገኝ ዛፍ አጠገብ ነው (ኢያሱ 24፥26)። “ቤት ሚሎ” በቍጥር 46 ከተጠቀሰው የሴኬም ግንብ

ጋር ተመሳሳይ ይመስላል። “ሚሎ” የሚለው ቃል ግንቡ የሚቆምበትን ትልቅ የጭቃ መደብ ያመለክታል።

3. የኢዮአታም ተረት (9፥7-21)

ከአቤሜሌክ ፍጅት የተረፈው ብቸኛው ሰው በከፊል ወንድሙ አገዛዝ ላይ ብርቱ ነቀሬታ ሰነዘረ። ይህ በምሳሌ የቀረበው የዛፎች ታሪክ የአቤሜሌክን እውነተኛ ባሕርይ የሚያጋልጥ እንደዚሁም የሴኬም ሰዎች የጌዴዎንን ታሪክና ክንውኑን ፈጽሞ መዘንጋታቸውን የሚያሳይ ነው።

7-9 ኢዮአታም ወደ ሴኬም ተጉዞ፤ በከተማዬቱ በስተ ደቡብ ከሚገኘው ስምንት መቶ ሜማ ክፍታ ያለው የገሪዛን ተራራ ከጥቃት ራሱን መከላከል ከሚችልበት ርቀት ነው ወጥቶ የተሰበሰቡትን ሰዎች በብርቱ የረገማቸው (ከቀ. 57 ጋር ያነጻ)።

ተረቱ ሕዝቡን የሚሰማ እግዚአብሔር እንደ ሆነ የሚያመለክት ያልተለመደ መግቢያ አለው። ኢዮአታም ይህን መናገሩ ለሚያቀርብላቸው መግት ለእግዚአብሔር ምላሽ እንዲሰጡ እየጠየቃቸው ይሆናል። ይህንን ክፍል ነገሥታት ከዛፎች ጋር በምስራቅ ከቀረበት ከኢሳ 10፥33-34 ጋር ማነጻጸር ይቻላል። ኢዮአታም ተረቱን የጀመረው በሊባናስ ሳይሆን በወይራ ዛፍ ነበር። የወይራ ዛፍ ለምግብ፤ ለዘይትና ለመድኃኒት የሚጠቅም ሲሆን፤ በእስራኤል ትልቅ ዋጋ ከሚሰጣቸው ተክሎች አንዱ ነው (ዘጸ 11፥14)። የወይራ ዘይት በመቅደሱ የሚገኙትን መቅረዞች ሳይቋርጡ ለማብራት የሚጠቅም በመሆኑ፤ በርግጥም ጌታ የሚከብርበት ነው። ስለዚህም የወይራ ዛፍ እነዚህን ክፍ ያሉ ጥቅሞች መስጠቱን ትቶ ንጉሥ መሆን አልወደደም።

10-11 የበለስ ዛፍም እንደዚሁ የቀረበለትን የንግሥና ጥያቄ ለመቀበል በጄ አላለም። እንደ ወይራ ሁሉ፤ የበለስ ዛፍ በጣም አስፈላጊ የዕርሻ ምርት ነው። እስራኤላውያን መልካም ዘመን የሚሉት፤ ሰው ሁሉ ከወይራና ከበለሱ በታች በዕረፍት የሚቀመጥበት ዘመን ነው (ሚክ 4፥4፤ ከ2ገ 18፥31 ጋር ያነጻ)።

12-13 ወይንም እንደዚሁ ንግሥናን በጄ አላለም። ፍሬው የምድሪቱ ዋነኛ የመጠጥ ምንጭ ሲሆን፤ የወይን ፈላሽ መሥዋዕት በቤተ መቅደስ ከበርካታ መሥዋዕቶች ጋር የሚቀርብ ነው (ዘኁ 15፥10)።

14-15 በመጨረሻም እሾህ ቊጥቋጦ ጥሪው ሲቀርብለት፤ ከዚህ የተሻለ ሌላ ተግባር ስላልነበረው፤ ይህን ያልታሰበ አዱኛ ለቀው አደረገው። ይህ ዕዕ ለእህል ሰብል መቅሠውን ሲሆን ቶሎ በእሳት የመቀጣጠል ባሕርይ አለው (መዝ 58፥9)። ይህ ዕዕ ለጥላ የሚሆን ቅጠል የሌለው በመሆኑ በጥላዬ ሥር ተጠለሱ ማለቱ የምፀት አባባል ነው። አገዛዙን ለመቀበል የሚፈቅዱትን የማጥፋት ዛቻ ብቻ ነበር መልእክቱ።

16-20 በዚህ ወቅት ኢዮአታም ለማስተላለፍ የፈለገው ነጥብ ግልጽ ቢሆንም፤ ሰፊ ያለ ማብራሪያ ሊሰጣቸው ይጀምራል። ይህ ማለት እገሌ ነው ብሎ ቊጥጥ ያለ መለያ መስጠት አስፈላጊ የነበረ ባይሆንም፤ ጌዴዎን ምናልባት የንግሥና ጥሪ ከቀረበላቸው መልካም ዛፎች አንዱ ሊሆን ይችላል (8፥22)። እንደ ጌዴዎን ያሉ የተከበሩና ብቃት ያላቸው መሪዎች ከሁሉም የላቀው አስተዳደር የዘውድ ሥርዐት ሳይሆን፤ እግዚአብሔር ራሱ የሕዝቡ ገዥ የሚሆንበት አስተዳደር እንደ ሆነ ያምናሉ። እዚህ ላይ በእሾህ ቊጥቋጦው የተመሰለው ንጉሥ አቤሜሌክ ነው። ከሴኬማውያን ጋር ተባብሮ በገዛ ሕይወቱ ተወራርዶ ሕዝቡን በታደገው ጌዴዎን ላይ አስደንጋጭ ወንጀል የፈጸመ እርሱ ነበር። ለሕዝቡ የሚያበረክተው አንዳችም ነገር አልነበረውም። የአቤሜሌክ እናት አገልጋይ እንደ ሆነች ተመልክቷል፤ ይህ ቃል ብዙ ጊዜ በቊባትነት የምታገለግል የሚሰትን ገረድ ያመለክታል (ዘፍ 21፥12፤ 30፥3)።

ለጌዴዎንና ለቤተ ሰቡ “በእውነትና በቅንነት” (ቀ. 19) ማድረጋቸው ከጌዴዎን ጋር አንድ ዐይነት ስምምነት ላይ መድረሳቸውን ይጠቁማል (ከ8፥35 ጋር ያነጻ)። ይህ ነገር በተነሣው ዐመፅ ቢዘነጋም ፈራጅና ቤተ ሰቡ የተወሰኑ መብቶች ነበሯቸው። በቀ.ጥር 20፤ የተሰነዘረው አባባል እንደ እውነቱ ከሆነ በወንጀሉ የተሳተፉት ወገኖች እርስ በርስ እንደሚተላለፉ

ከወዲሁ የሚጠቁም ነበር። ባሕርዩ እንደሚጠይቀው የእሾህ ቊጥቋጦው የሰዎችን ሕይወት የሚበላ ሰደድን ያስነሣል።

21 ኢዮአታም ሊይዙት አሰፍሰፈው ከሚጠብቁት ሰሚዎች፤ ዐጭር መልእክቱን ተናግሮ አመለጠ።

4. የገዓልና የሴኬም ዐመፅ (9፥22-29)

22 አቤሜሌክ ሴኬምን፤ አሩማንና (ቀ. 41)፤ ቱመስን (ቀ. 50) የገዛው ለዐጭር ጊዜ ነበር። “ገዛ” ተብሎ የተተረጎመው ቃል በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ብቻ የሚገኝ ሲሆን፤ ቃሉ የተመረጠው የአቤሜሌክን ከአጀማመሩ ያላማረ መሪነት ከእውነተኛቸው ፈራጆች አገዛዝ ለመለየት ነው። አገዛዙ አምባገነናዊ ሲሆን፤ ብዙም ሳይቆይ ከራሷ ከሴኬም ነዋሪዎች ተቃውሞ ገጥሞታል።

23-25 ይህን ግጭት እንዲቀሰቀስ ያደረገ ጌታ ራሱ ነበር፤ በአቤሜሌክና በሴኬም ሰዎች መካከል የነበረውን ግንኙነት ለማናጋት እግዚአብሔር በመካከላቸው ክፉ መንፈስ ሰደደ። እዚህ ላይ “መንፈስ” የሚለው ቃል ልዕለተፈጥሮአዊ ህልውን የሚያመለክት ከሆነ፤ ሁኔታውን በሳኦል ንግሥና ጊዜ ከተከሠተው ጋር የሚመሳሰል ያደርገዋል (1ሳሙ 16፥14፤ ከ1ገ 22፥19-23 ጋር ያነጻ)። የሴኬም ሰዎችና አቤሜሌክ ነፍስ በማጥፋት በመተባበራቸው፤ እርስ በርስ መፋጀትም አልቀረላቸውም።

“ከዱት” የሚለው ቃል (ቀ. 23) ከእርሱ ጋር የገቡትን ውል ማፍረሳቸውን ያመለክታል። የሴኬም ነዋሪዎች አቤሜሌክን ሳያስበው ጉድ የሠሩት በምቹ ቦታ ላይ በምትገኘው ከተማ መካከል የሚያልፉት የበረሐ ተጓዥ ነጋዴዎች ላይ አሸምቀው አደጋ በመጣል ነበር። ከዚያ በኋላ አቤሜሌክ ከእነዚህ ነጋዴዎች ያገኝ የነበረውን ግብር እንዳያገኝ ሆነ። በዚያ መንገድ መተላለፍ አደገኛ በመሆኑና የገንዘብም ምንጭ ስለ ነጠፈ፤ የአገሪቱ ሀብት ክፉኛ ተዳክመ (ከ5፥6 ጋር ያነጻ)።

26-27 በዚህ ጊዜ ከሁኔታው ጥቅም ለማግኘትና በአቤሜሌክና በሴኬማውያን መካከል የተፈጠረውን ግጭት ይበልጥ ለማክረር፤ ገዓል የሚባል ሰው ወደ ሴኬም መጣ። ይህ ሰው ምናልባት የእስራኤላውያንን አገዛዝ አምርሮ የሚቃወም ከነፃናዊ ሳይሆን አይቀርም። ገዓልና ጭፍሮቹ እዚያ የደረሱት፤ ከነፃናውያን ከእስራኤላውያን የዳስ በዓል (ዘሌ 23፥34-43) ጋር ተመሳሳይ የሆነ ሃይማኖታዊ በዓል በሚያከብሩበት በበጋ የሰብል ዐጨዳ ወቅት ነበር። ከነፃናውያን ይህንን በዓል የሚያከብሩት አለልክ በመጠጣትና የነውር ግብርን በመፈጸም እንደ መሆኑ፤ ከእውነተኛ ሃይማኖታዊ ገጽታ ፈጽሞ የተቃረነ ነበር። ይህ በቊጥር 27 የተመለከተው “የደስታ በዓል” በቊጥር ምስጋና ማለት ሲሆን አማልክቱ (በተለይም በአልብሪት ከቀ. 4 ጋር ያነጻ) የተተረፈፈ ምርት ስለ ሰጠ የሚመሰገኑበት ነው (ከ16፥24 ጋር ያነጻ)።

28-29 ገዓል የተፈጠረውን አጋጣሚ በመጠቀም ሕዝቡ በይፋ አቤሜሌክ ላይ እንዲነሡ ጥሪ አቀረበላቸው። አቤሜሌክ ቀደም ሲል ከሴኬም ሴት መወለዱን በእጽንዖት የተናገረውን (ቀ. 1-2) ዋጋ ለማሳጣት አባቱ እስራኤላዊ እንደ ነበር አስታወሳቸው። በኤዊያዊው አገረ ገዥ ኤምር ጊዜ የተቆረቆረች ከተማን (ዘፍ 34፥2) ወሰን ገፍተው ለመጡ እስራኤላውያን ሎሌ ማደሯን መቀበል ያልፈቀደው ገዓል ከአቤሜሌክ የተሻለ መሪ እንደሚሆን በድፍረት በመግለጽ አቤሜሌክን የይምጣና ይግጠመኝ ጥሪ አቀረበለት። ገዓል ተቀባይነት ሊያገኝ ከሚችልባቸው ምክንያቶች አንዱ እዚያው ሴኬም የሚኖር መሆኑ ነው፤ ከተማዬቱን ያስተዳድር የነበረው አቤሜሌክ የሾመው ዜቡል (በከነዓን ቋንቋ ገዥ ማለት ነው) የተባለ ሰው ነበር፤ ሴኬማውያን ይህ ነገር ያስከራረፉት ይመስላል።

5. የገዓል ሽንፈት (9፥30-41)

30-33 ዜቡል፤ ገዓል ስለ አቤሜሌክና ስለ እርሱ የተናገረውን የዘለፉ ቃል ሲሰማ የሽፍታው ጦር እንቅስቃሴውን ለመገደብ ከመወሰናቸው በፊት በፍጥነት ርምጃ ወሰደ። በምስጢር መልእክተኞችን አቤሜሌክ ዘንድ ልኮ ስለ ተፈጠረው አደገኛ ሁኔታ በማሳወቅ ምክር ጠየቀው። አቤሜሌክ በፍጥነት ጥቃት ቢሰነዘር ኖሮ፤ ገዓል ሴኬማውያንን አደራጅቶ ብርቱ ሰራዊት ለማድረግ ጊዜ ስለማይኖረው፤ ድል ማግኘት ይችል ነበር።

ዜቡል ተመራጩ ስልት በጋይ ከተማ ተጠቅመውበት የነበረው የሽምቅ ጥቃት እንደ ሆነ ተናገረ (ኢያ 8፥2፤ ከመሳ 20፥37 ጋር ያነጻ)።

34 አቤሜሌክ የዜቡልን ምክር ተቀብሎ የአባቱን የጌዴዎንን ስልት ተጠቀመ፤ በሌሊት በማድፈጥ ሰራዊቱን በወገን በወገን ከፈለ። ንጋት ላይ የአቤሜሌክ ሰራዊት ሴኬም ላይ በድንገት ጥቃት በመሰንዘር የጠላት ሰራዊት ሳይጠብቁ መጣባቸው።

35-37 የሴኬም ዐዲሱ መሪ ገዓል ያደፈጡትን ሰዎች የተመለከተው በከተማዬ ቦር ላይ ቆሞ ሳለ ነበር። ዜቡል ግን ገዓል ሰራዊቱን እንዳያዘጋጅ ለማዘናጋትና የገዓልን ፍርሀት ለማቃለል ከከተማው ሳይወጣ እዚያው ዐብሮት ነበር። በመጨረሻም ከቃላተኞች ዛፍ በኩል ሳይቀር ሰዎች ከየአቅጣጫው ሲመጡ ይታይ ጀመር። ገዓል ውድቀት እንደማይቀርለት ቢታወቀውም፤ ከቃላተኞቹ መካከል የሚያማከረው ሰው የፈለገ ይመስላል።

38-39 በዚህ ጊዜ ዜቡል፣ ገዓል ከዚህ ቀደም የተናገረውን የድንፋታ ቃል በማስታወስ እንደ ፎክረው የይዋጣልን ጥሪ አቀረበለት። ገዓል ምናልባት ጠላት የከበባ ጥቃት እንደሚያደርስበት ስላልጠበቀ፤ የከተማዬን ቅጥር ትቶ አቤሜሌክን በይፋ ከመጋፈጥ ውጪ አማራጭ አልነበረውም። በውጊያው ወቅት ገዓል የሴኬም ሰዎች ዐብረውት ይቁሙ ወይም የግል ደጋፊዎቹ ይርዱት በርግጠኝነት መናገር ያዳግታል። (በአመት ማስታወሻ የቀረበው የቀ. 39 “ገዓል የሴኬም ሰዎች እያየት ወጣ” የሚለው አማራጭ ትርጉም እኩል ተቀባይነት ያለው ነው።) የሴኬም ነዋሪዎች በማግስቱ በተካሄዱት ውጊያዎች በዋነኝነት ተሳትፈዋል (ቀ. 42-45)።

40-41 የገዓል ወታደሮች ስብስብ እነማንም ቢሆኑ ወደ ከተማዬ ከመመለስ ውጭ ምርጫ አልነበራቸውም፤ መንገድ ላይ ብዙዎቹ ይሞቱ ወይም ይቁስሉ ነበር። አቤሜሌክ ራሱ ወደ ከተማዬ ለመግባት አልሞከረም፤ ሥልጡን የነበረው ገዢው ግን በሽንፈት የተዋረደውን ገዓልንና የተቀሩትን ሰዎች ከሴኬም አስወጣቸው።

6. የሴኬምና የሴኬም ግንብ መያዝ (9፥42-49)

የሴኬም ሰዎች የለትተሰለት ኑሮአቸውን እንደ ወትሮው ቀጠሉ። ይሁን እንጂ አሜሌክ ታማኝነትን ስለ ማጉደላቸው እንደ ገና ሊቀጣቸው ፈለገ። ነገር ግን ይህ የበቀል ተግባር የግዛተኝነትን ዋነኛ ከተማ በማውደሙ ከዚያ በኋላ የሚገዛው ሕዝብ አልተረፈውም (ከምሳ 30፥21-22 ጋር ያነጻ)።

42-44 የዕርሻ ማሳዎቹ ከከተማዬ ውጪ የሚገኙ በመሆናቸው ሕዝቡ የተቀረውን ሰብል ለመሰብሰብ ከቅጥሩ ውጪ መውጣት ግድ ሆነባቸው። የጦርነት ዕቅድ የነበራቸው አይመስልም፤ በተጨማሪም አቤሜሌክ ቢያንስ ቁየት ብሎ እንደሁ እንጂ ወዲያውኑ ሌላ ጥቃት ሊያደርስባቸው እንደሚችል አልጠረጠሩም። ሆኖም ለሁለት ተከታታይ ቀናት አቤሜሌክ በደፈጣው ውጊያ የዕርሻ ማሳዎች ላይ በነበሩት ሰዎች ላይ ድንገተኛ ጥቃት ከፈተባቸው። ወደ ከተማዬ እንዳያፈገፍጉ መንገዱን ሲዘጋባቸው፤ የተቀሩት ወታደሮቹ ደግሞ መላወሻ ዐጥተው የተከበቡትን ሁሉ ፈጁቸው።

45 ብዙ ብርቱ ተዋጊዎቻቸውን በማጣት የተዳከሙት፤ ሴኬም የቀሩት ሰዎች ራሳቸውን ከአቤሜሌክ ሰፊ ጥቃት መከላከል አልቻሉም። ወደ ከተማዬ ሰብረው በመግባት የተቀሩትን ሰዎች በሰይፍ ፈጁቸው። ዋናዎቹን ግንቦች በማፍረስ ለከተማዬ ፍጹም ውድመትና ለከለቂታው መሬቷ ጠፍ ሆኖ ለመቅረቱ ምልክት ይሆን ዘንድ መሬቷ ላይ ጨው ዘራባት (ዘዳ 29፥23፤ መዝ 107፥34)። ሴኬም ዳግም የተገነባቸው ከሁለት መቶ ምእት ዓመታት በኋላ ቀዳማዊ ኢየሩብሳም በነገሠ ጊዜ ነበር (ነገ 12፥25)።

46 የሴኬም ግንብ ምናልባት ራሱ ቤትሚሎ ማለት ሳይሆን አይቀርም (በቀ.ጥር 6 ላይ የተሰጠውን ሐተታ ይመ)። ብዙ ጊዜ ግንብ ወይም ምሽግ የሚታነጸው በቱመስ እንደ ነበረው በከተማዬ መሃል ውስጥ ነበር (ቀ. 51)። ሴኬም ውስጥ የኤልቤሪት (የበዓል ተለዋጭ ስም፤ ከ8፥33 ጋር ያነጻ) ግንብና ቤተ መቅደስ ለውስጠኛ ምሽግነት ጥቅም ላይ የዋለ ይመስላል።

ሰዎቹ ግንቡ ውስጥ ሆነው ከተማዬ ብጠላት ብትያዝም ግንቡን መመከት ይችሉ ነበር (ከ1፥8 ጋር ያነጻ)።

47-49 በዚህ ጊዜ አቤሜሌክ የተሸጉትን ሰዎች ለማጥፋት በዙሪያቸው እሳት ለመለኩስ ወሰነ። እርሱና ሰራዊቱ በአቅራቢያቸው ከሚገኘው ከሳልሞን ተራራ ቅርንጫፍ ወይም ጭራሮ ወስደው ምሽጉ ላይ አስደገፉት። አቤሜሌክ ወታደሮቹ እርሱ ሲያደርግ ያዩትን እንዲያደርጉ የሰጣቸው ትእዛዝ፤ የጽኒኤሉን ግንብ ካፈረሰው (8፥17) ከጌዴዎን ትእዛዝ (7፥17) ጋር ይመሳሰላል። ወቅቱ ረዥሙና ዝናብ አልባው የበጋ ወራት ስለ ነበር፤ የደረቀው ዕንጨት በፍጥነት በእሳት ተያያዘ፤ አካባቢው በአንዴ በእሳት ቦግ ብሎ ግንቡን ሲያጋየው ቤተ መቅደሱ ለሰዎቹ ከላላ ሊሆናቸው አልቻለም። ምሽጉ ፈራርሶ ሲወድቅ ከተማዬ መላው በመላው ተማረከች።

7. የአቤሜሌክ ሞት (9፥50-57)

50-53 አቤሜሌክ በመቀጠል የቱቤዝን ከተማ ለመቅጣት ከሴኬም በስተ ሰሜን ምሥራቅ 10 ማይል ተጓዘ፤ ይህም በግዛቱ የነበሩት ብዙ ሕዝቦች በእርሱ ላይ ያገራመርሙ እንደ ነበር ያመለክታል። ከተማዬን መያዝ ቀላል ቢሆንም፤ በውስጧ ያለው ብርቱ ምሽግ ግን በዋሃ የሚበገር አልነበረም። የቱመስ ሰዎች አቤሜሌክ የሴኬምን ግንብ ለማፈራረስ ስለ ዘየደው መላ አስቀድመው ሰምተው ስለ ነበረ፤ በግንቡ ጣሪያ ላይ ወጥተው ራሳቸውን ለመከላከል ተዘጋጁ። አቤሜሌክ ሴኬም ላይ እንዳደረገው እሳት ለመለኩስ ሲሞክር፤ አንዲት ሴት ከላይ ሆና አነጣጥራ ጭንቅላቱ ላይ የወፍጫ መጅ ለቀቀችበት። ላይኛው የወፍጫ መጅ 10 ኢንች ገደማ ርዝመት ያለው፤ በቀላሉ መያዝ የሚችል፤ በትልቁ ወፍጫ ላይ ሆኖ እህል የሚፈጭበት ድንጋይ ነው (ከዘዳ 24፥6 ጋር ያነጻ)። ስንዴ መፍጨት የሴቶች ሥራ ሲሆን፤ ሴትየዋ ቀድሞውኑ መጅን ለዚሁ ዐላማ አስባው እንደ ነበር ግልጽ ነው። ያቀደችው መሳካቱ አስደናቂ ነው (ከ1ገ 22፥34 ጋር ያነጻ)፤ ያለ ጥርጥር የመስክታዊ ቀጣው ውጤት ነበር።

54 በሴት እጅ መሞት ውርደት ተደርጎ ይቈጠር ስለ ነበር (ከ4፥17-24 ጋር ያነጻ)፤ አቤሜሌክ ጋሻ ጃግሬውን ወዲያውኑ እንዲገድለው ትእዛዝ ሰጠው። ይሁንና ከሞተ ረዥም ጊዜ በኋላ እንኳ፤ በሴት መሞቱ መነገሩ አልቀረለትም (ከ2ሳሙ 11፥21፤ ከ1ሳሙ 31፥4 ጋር ያነጻ)።

55 አቤሜሌክ ሲሞት እስራኤላውያን ዘመቻቸውን ትተው ወደ ሀገራቸው ተመለሱ። በተመሳሳይ ሁኔታ በእስራኤል ታሪክ በሌላ ጊዜም መሪው ሲገደል ሳቤዒ በዳዊት ላይ የመራው ዐመፅ (2ሳሙ 20፥22)፤ እንደዚሁም በዴማት ገለዓድ የአክዓብ ሰራዊት (ነገ 22፥34-36) ተበትነዋል። ሁለቱ ምሳሌዎች የግለሰብ መሪዎች ትልቅ ሚና እንዳላቸውና እግዚአብሔርን የሚፈሩ ብቁ መሪዎች በእጅጉ እንደሚያስፈልጉ ያስነገረናል።

56-57 አቤሜሌክና ሴኬም ራሳቸው የሰው ነፍስ ያጠፉ እንደ መሆናቸው፤ የእጃቸውን ማግኘታቸው የግድ ነበር። የኢየሱታም ርግማን በሚያስገርም ሁኔታ በግልጽ መንገድ ተፈጸመ (ቀ. 15፥20)። የሴኬምን ግንብ ያወደመውን እሳት ለማቀጣጠል ከተጠቀሙባቸው ዛፎች አንዱ ቀጥቋጦ ሲሆን፤ ይህ በተነገረው ተረት ለአቤሜሌክ የተሰጠው ስም ነበር።

ሸ. የቶላና የኢያኢር አገዛዝ (10፥1-5)

1-2 በዚህ ስፍራና በ12፥8-15 ስለ ተጠቀሱት ንኡሳን ፈራጆች እምብዛም የሚታወቅ ነገር የለም። “ማዳግ” የሚለው ቃል ጨቋኝ ገዢን በጦርነት ድል ማድረግን ያመለክታል። ሰሜጋር ከተጠቀሰበት ስፍራ (3፥31) በቀር፤ ስለ ሌሎቹ ንኡሳን ፈራጆች ሲነገር በወቅቱ እስራኤልን አስጨንቀው የገዙት እነማን እንደ ነበሩ አልተገለጸም። “መምራት” (“መፍረድ”) ብዙ ጊዜ ከንኡሳኑ ፈራጆች ጋር ተያይዞ ጥቅም ላይ ከመዋሉ በመነሣት፤ አንዳንዶች እነዚህ መሳፍንት በዋነኝነት ያገለገሉት የሕግና የችሎት ጉዳዮችን በመወሰን እንደ ነበር ያምናሉ (በ4፥4 ላይ ጥቅም ላይ እንደ ዋለው)።

የፎላ ልጅ ቶላ፤ ስሙን የወሰደው፤ እንደ አባቱ ሁሉ ከይሳካር ልጆች ስም ነበር (ዘፍ 4613)። ሳምር መሐል

ፍልስጥኤም ውስጥ የምትገኝ መንደር ስትሆን ቶላ ተገኙን እዚህ በማድረግ የአካባቢውን ምድር ይገዛ ነበር።

3-5 ቶላ የገዛው ለሃያ ሦስት ዓመት ሲሆን፤ እርሱ ቀዳሚ ቢሆንም፤ ከኢያሱር ጋር እኩል 2 ዓመት የመሩ ይመስላል። ኢያሱር በዮርዳኖስ በስተ ምሥራቅ ያለውን ገለግድ የገዛ ሲሆን የእርሱ መሪነት የፍታሁ የተባለው ሌላ ገለግዳዊ ለተቀዳጃቸው ዐበይት ድሎች መሸጋገሪያ ሆኖ የሚቆጠር ነው። ኢያሱርም እንደ ቶላ ስሙን የወሰደው ከሌላ ስመጥር ተዋጊ ነው፤ ይህም ባሳን ውስጥ 60 ከተሞችን የገዛው የምናሴ የልጅ ልጅ ልጅ ኢያሱር ነው (ዘኁ 32፥39-41፤ ዘኁ 2፥22-23)። እነዚህ ከተሞች “የኢያሱር መንደሮች” ተብለው ይጠሩ የነበረ ሲሆን ሠላሳ ያህሉ ያኔም ድረስ በፈራጁ ኢያሱር ቊጥጥር ሥር ነበሩ። ኢያሱር ሠላሳ ወንድ ልጆች ነበሩት፤ ይህም በተጨማሪም የሠላሳ አህዮች ባለቤት ከመሆኑ ጋር ባለጠጋ እንደ ነበር ያሳያል (ከ8፥30 ጋር ያነጻ)። ነገሥታት በእንደዚህ ዐይነቶቹ አህዮች ላይ ይቀመጡ ነበር (ዘኁ 49፥11፤ ዘኁ 9፥9)።

ቀ. የፍታሁ አሞናውያንን ድል ማድረጉ (10፥6-12፥7)

1. ጭቁናና ልመና (10፥6-16)

ይህ ክፍል አሞናውያንን ከምሥራቅ በኩል ወሰን ይገፉ ስለ ነበረበት የዮርዳኖስ ማዶ ምድሮች ይተርክልናል። ጸሐፊው የሕዝቡን ዳግመኛ ለጭቁና ዐልፎ መስጠትና እስራኤላውያን ያልፋባቸው የነበሩበትን የዑደት ደረጃዎች በዝርዝር ይገልጽልናል (ከ2፥6-3፥6 ጋር ያነጻ)። እነዚህ ጥቅሶች በተጨማሪም እስራኤላውያን በፍልስጥኤማውያን ጭቁና ሥር ስለ መውደቃቸው ይገልጻሉ፤ ይህ ከአሞናውያን ወረራ ጋር በጥምረት የተካሄደ ይመስላል (ከቀ 7 ጋር ያነጻ)።

6-7 በዚህ ክፍል የእስራኤል ኀጢአቶች በሰፊውና በምልክት ተዘርዝረዋል፤ ምናልባትም የመሳፍንት ዘመንን በሙሉ የሚያመለክት ይሆናል። ባሕልና አስታሮት (ከ2፥11-13 ጋር ያነጻ) እዚህ የተጠቀሱት ሕዝቦች ብዙዎቹ የሚያመልክታቸው ሲሆን፤ ሌሎች አማልክቶችም ይመለከቱ ነበር። የሞዓብ ዋናው ጣዖት ካሞሽ (ዘኁ 21፥29) ሲሆን፤ አሞናውያን ደግሞ ሚልኮምን ያመልኩ ነበር (1ኛ 11፥5)፤ ዳጎን የፍልስጥኤማውያን ሞሃቸው ጣዖት ነበር (16፥23)። ጸሐፊው የአሞናውያንንና የፍልስጥኤማውያንን ጣዖታት መጨረሻ ላይ መጥቀሱ፤ እስራኤል በነዚህ ሁለት ሕዝቦች ጭቁና ሥር መማቀቅ እንደሚገባት በአጽንዖት ለመግለጽ ነው።

8-9 የቊጥር 8 መክፈቻ ሐረግ አሞናውያን እስራኤላውያንን በብርቱ እንዳስጨነቋቸው ያመለክታል። በዚያን ዓመት ማለት በ1096 ዓቅክ ገደማ ነው። አሞናውያን እስራኤላውያንን ሞግባውያን የገዟቸውን ያህል ጊዜ አስጨነቋቸው (3፥14)፤ በተለይም በብርቱ ያስጨነቁት የገለግድን (መሐልና ሰሜናዊውን የዮርዳኖስ ማዶ ምድሮች) (ከ5፥17 ጋር ያነጻ) ሕዝብ ነበር። በደቡብ ማእከላዊ ፍልስጥኤም የነበሩት ነገዶችም የአሞናውያን የጭቁና ቀንበር ያረፈባቸው ሲሆን፤ ኤፍሬም እዚህ ላይ መጠቀሱ በ12፥1-3 የሚገኘውን ክፍል የበለጠ እንድንረዳው ያስችለናል።

10-14 ከየአቅጣጫው ችግሮች የተዳራረቡባቸው እስራኤላውያን በመጨረሻ ኀጢአታቸውን በመናዘዝ ያድናቸው ዘንድ ወደ እግዚአብሔር ጮኹ። ይሁን እንጂ ወደ ጌታ መጮኽ ያለባቸው አጣብቂኝ ውስጥ ሲገቡ ብቻ ባለመሆኑ ጨኽታቸውን ከመስማት ራሱን ከለከለ። እንደ እውነቱ ከሆነ እንዲህ ዐይነት ችግር ውስጥ በገቡባቸው ወቅቶች ቢያንስ ለሰባት ጊዜ በታማኝነት ታድንቅዋል፤ እነርሱ ግን ፈጥነው ልባቸውን ወደ ሌሎች አማልክት ያዘነብላሉ። ከግብጽ የባርነት ቀንበር አውጥቶ ከዮርዳኖስ ማዶ የሚኖሩትን ሁለቱን የአሞናውያን ነገሥታት፤ ሴዎንንና ዓግን ድል እንዲያደርጉ ረድቷቸዋል (ኢያ 2፥10)። አሞናውያን ቀደም ሲል ሞግባውያንን ረድተው ነበር (3፥13)። ሻምጋር ፍልስጥኤማውያንን በማሸነፉ ዝናው ወጣ (3፥31)። እስራኤላውያን “በከነዓናውያን” ቀንበር በወደቁበት ጊዜ፤ ሲዶናውያን ኢያቢስንና ሲሣራን ረድተዋቸው ሲሆን ይችላል (4፥1-3)፤ አማሌቃውያንም ቀደም ብለው በዚሁ የመሳፍንት መጽሐፍ ለሞግባውያን (3፥13)፤ ለምድያማውያንም (6፥3)

ድጋፍ በመስጠት ሁለት ጊዜ እስራኤልን ወግተዋል። መጨረሻ ላይ (ስባተኛ ተራ ቊጥር ላይ) የተጠቀሱት ሕዝቦች ራሳቸው ምድያማውያን ሊሆኑ ይችላሉ።

15-16 የእግዚአብሔር ሕዝብ ያመልኩዋቸው የነበሩትን ጣዖታት በማስወገድና እርሱ እንደ ተናገራቸው ወደ እርሱ ለመመለስ በመፍቀድ፤ የንስሐታቸውን እውነተኝነት ገለጡ። በጽናት በመጸለያቸው በመጨረሻ ላይ መሐሪና ርኅሩኅ ከሆነው ከእስራኤል ጌታ መልስን አገኙ (ከ2፥ 18 ጋር ያነጻ)። በሰዋዊ አገላለጽ ስናስቀምጠው እግዚአብሔር ጉስቀልናቸውን ዝም ብሎ ማየት አልቻለም።

2. የገለግድ ፈተና (10፥17-18)

17-18 የእስራኤል ትድግና የመጣው ቀጥሎ በተካሄደው ዘመቻ ነበረ። ይሁን እንጂ መጀመሪያ ላይ አሞናውያን ሌላ ጥቃት በመሰንዘር ድል የሚያገኙ መስሎ ይታይ ነበረ። ሰራዊታቸውን ዳግመኛ አስባስበው በእስራኤል ላይ ጥቃት ለመሰንዘር ተዘጋጅተው ነበረ። እስራኤላውያን የእነርሱን ጥቃት ለመመከት ቁርጠው በመነግት ስልታቸውን በጥንቃቄ ለማቀድ እንዲችሉ በምጽጳ ሰፈሩ። ይህች ከተማ በአሞናውያን ድንበር አጠገብ ትገኛለች (11፥29 ይመ)። የገለግድ መሪዎች ይህ ነው የሚባል የጦር አዝማች አልነበራቸውም፤ ስለዚህም እንደ ማበረታቻና ሽልማት በአሞናውያን ላይ ዝቶ ድል የሚያደርጋቸው ማንኛውም የጦር መኮንን የመላ ግዛታቸው ሁሉ አለቃ እንደሚሆን ተስፋ ሰጡ (ከ11፥9 ጋር ያነጻ)።

3. የየፍታሁ ግዛትና ተመልሶ መምጣት (11፥1-11)

1-3 የዚህ ምዕራፍ የመክፈቻ አንቀጽ የገለግድ ልጅ የሆነውን የፍታሁን በማስተዋወቅ ይጀምራል። ገለግድም ስሙን የወሰደው የምናሴ የልጅ ልጅ ከነበረው ስመጥር ተዋጊ ነበረ። ቤተ ሰቡ የከፍተኛው መደብ አባል መሆኑ ጥርጥር የለውም። “ኃያል ጦረኛ”፤ “ደፋር ተዋጊ” ለመባሉ አንድ ምክንያት ይሄ ነበረ። የፍታሁ ያለጥርጥር ብርቱ ጦረኛ ቢሆንም፤ እናቱ ጋለሞታ በመሆኗና እርሱም ከሕግ ውጭ የተወለደ ስለ ነበረ በቤተ ሰቡ ውስጥ ዝቅተኛ ቦታ ነበረው። ይሁን እንጂ ጌታ በአስደናቂ መንገድ ሊጠቀምበት ወደደ። ይህ የሆነው ገለግድ ብዙ ሚስቶች ስላገባ ላይሆን ይችላል። በቊጥር 2 ውስጥ አንድ ብቻ ሚስት እንደ ነበረችው የተመለከተ ሲሆን፤ የፍታሁ ከቤተ ሰቡ እንዲገለል የሆነበት ምክንያት “የሌላ ሴት ልጅ” ስለ ነበረ ነው። ከፊል ወንድሞቹ በፍጹም ሊያቀርቡት ፈቃደኞች አልነበሩም፤ ይልቁንም የውርስ ተካፋይ እንዳይሆን ያሳድዱት ነበረ። የፍታሁ እንደ አቤሚልክ (9፥1-5) ከእናቱ ቤተ ሰብ ከለላና ተገን የሚሆነው ሰው አልነበረውም። ስለዚህም ከፊማት ገለግድ በስተ ምሥራቅ 15 ማይል ርቃ ትገኝ ወደ ነበረች ጦብ ወደ ተባለች ምድር ተሰደደ። በዚች ባድማ በሆነች ምድር የፍታሁ ወርበሎችና እርሱን መሳይ ሰዎች አስባስቦ ይዘዋወር ነበር (ከ9፥4 ጋር ያነጻ)።

4-6 የፍታሁ ብርቱ ተዋጊና መሪ የመሆኑ ዝና በአካባቢው ስለ ኖሮ፤ የገለግድ ሰዎች የጦር አዝማች በሚፈልጉ ጊዜ ከእርሱ ሌላ የተሻለ ሰው አላገኙም። “ከጥቂት ጊዜ በኋላ” የሚለው ሐረግ አንባቢውን በ10፥17-18 ስለ ተገለጸው የምጽጳ የጦር አስፋፈር የሚያስታውስ ይመስላል።

7-11 የፍታሁ እንደሚጠበቀው የገለግድ መሪዎች ቀደም ሲል አሳድደውት እንደ ነበር በምሬት አስታውሳቸው (ከ10፥14 ጋር ያነጻ)። ሽማግሌዎቹ በጌታ ፊት በመማል ከእንግዲህ እንደማያሳድዱት፤ እንዲያውም ውጊያው ከተጠናቀቀ በኋላ በገለግድ ምድር ሁሉ ላይ አለቃ አርገው እንደሚሾሙት ቃል ገቡለት። ይህ ዐይነቱ ተስፋ የፍታሁን ቢያስደንቀውም፤ ቃላቸውን በመሐላ ለማጽናት ፈቃደኛ ስለ መሆናቸው ጥርጥር አልገባውም። በምድረ በዳ የተንከራተተባቸው ዓመታት በጌታ ያለውን እምነቱን አጠናክሮለታል። ከፊቱ ድል ቢጠብቀው ይህ ከጌታ ዘንድ እንደ ሆነ ያውቅ ነበር (ቊ 9)። የፍታሁ ከነዚህ አለቆች ጋር ወደ ምጽጳ ሲመለስ ከገለግድ ሰዎች ጋር ቃል ኪዳን ሲገባ፤ በእግዚአብሔር ፊት የተናገረውን ሁሉ ደገመው። በምጽጳ የተከናወነው ሥነ ሥርዐት ሕዝቡ ዐዲሱን መሪያቸውን የሚያግሡበት የሥርዐተ ንግሥ መልክ ነበረው።

4. ዮፍታሔ የእስራኤልን የድንበር ይገባኛል ጥያቄ ማቅረቡ (11÷12-28)

12-13 ዮፍታሔ በጦር አዝማችነቱ በመጀመሪያ የወሰደው ርምጃ ከአሞናውያን ጋር በመገናኘት የሰላም ድርድር ማካሄድ ነበር። ከአሞናውያን ንጉሥ ያገኘው ምላሽ የሰላም ተስፋ ያዘለ ቢሆንም፤ ይህ የሚሆነው ግን እስራኤል የተያዙትን መሬቶች ትመልስ በሚል ቅድመ ሁኔታ ነበር።

14-15 ይህን ጦርነት ያስነሣው መሬት በአርኖንና በያቦቅ ወንዞች መካከል የሚገኝ በመሆኑ፤ ዮፍታሔ መልሶ በላከው መልእክት እስራኤል ይህንን ምድር እንደ ምን እንደ ያዘች በዝርዝር አብራራ። ይህ በዐጭሩ የቀረበ ታሪካዊ ማብራሪያ እስራኤል ይህንን ምድር ከአሞናውያን የያዘችው የሞዓብንም ሆነ የአሞንን (እነዚህ ሁለቱ አሁን ጥምረት ፈጥረዋል፤ ከ3÷13 ጋር ያነጻ) የወሰነ መብቶች በመጣስ እንዳልሆነ ለማረጋገጥ የሚሞክር ነበረ።

16-18 ዮፍታሔ የጀመረው እስራኤል በኤዶምና (ዘኁ 20÷14-17) በሞዓብ ለማለፍ እንዲፈቀድለት ያቀረበው ጥያቄ ተቀባይነት ባለማግኘቱ በቃዲስ መቀመጡን በማመልከት ነው። ኤዶምም ሆነ ሞዓብ እስራኤል በምድራቸው እንዲያልፍ ስላልፈቀዱ፤ ሕዝቡ በኤዶም በስተ ደቡብና በሞዓብ በስተ ምሥራቅ በኩል ዞር በማለፍ የአርኖን ወንዝ ምሥራቃዊ ጠረፍ ላይ ሰፈሩ። ጌታ እስራኤልን ከኤዶም፤ ከሞዓብና ከአሞን ሕዝብ ጋር እንዳይዋጉ ትእዛዝ ሰጥቷቸዋል። ምክንያቱም እነዚህ ሕዝቦች ከእስራኤል ጋር ስለሚዛመዱ ነው፤ እግዚአብሔርም የራሳቸው መሬት ሰጥቷቸዋል (ዘፃ 2÷5:9: 19)።

19-22 የኤዶምን ምድር በተመለከተ ግን የዚህ ዐይነት የጦርነት ክልከለ አልተሰጣቸውም። ስለዚህ የአሞናውያን ንጉሥም እስራኤላውያንም በምድሩ እንዳያልፉ ሲከለክላቸው በገሃድ ጦርነት ተቀሰቀሰ። እግዚአብሔር ለእስራኤላውያን የማያዳግም ድል ሰጣቸው፤ በወቅቱ በአሞን ንጉሥ ተወስዶ የነበረውን መሬታቸውን መልሰው አገኙ (ቁ 13)። እስራኤል ሌሎችን ምድሮች ባስገበረችበት ወቅት በነበረው የድንበር ክልል መሠረት፤ ዮፍታሔ ያቀረበው ማስረጃ ጠንክራ ነበር። ሙሴ የአሞናውያንን መሬት ብቻ ያዘ እንጂ ከሞዓብም ሆነ ከአሞን ጋር በይፋ ግጭት አልከፈተም።

23-24 በብሉይ ኪዳን ዘመን በሕዝቦች መካከል የሚደረግ ጦርነት ሕዝቦቹ በሚያመልኩዋቸው አማልክት መካከል የሚደረግ ወደረኝነት ተደርጎ ይቆጠር ነበር (ከቁ 27 ጋር ያነጻ)። ጌታ የአሞናውያንን አማልክት በገሃድ ድል በመንግት ለእስራኤል በመሬቱ ላይ የማያሻማ መብት ሰጥቶአቸው ነበር። ስለዚህ አሞናውያን ሊወስዱባቸው ምንም መብት አልነበራቸውም። ካሞሽ በሰጣቸው መሬት በቃን ብለው መኖር ይገባቸው ነበር። በርግምም መሬቱ ራሱ የሚመለከው አምላክ ንብረት ሆኖ ይቆጠር ስለ ነበር (ከ2ገን 5÷17 ጋር ያነጻ)። አሞን ይህን ሲያደርግ የእስራኤል አምላክ ንብረት የሆነውን መሬት ለመቀማት መቃጣቱ ነበረ።

እዚህ ላይ ዮፍታሔ ካሞሽን የአሞናውያን አምላክ እንደ ሆነ አድርጎ መናገሩ ግርታ የሚፈጥር ይመስላል። ምክንያቱም ካሞሽ የሞዓብ፤ ሚልኮም ደግሞ የአሞናውያን አምላክ በመሆኑ ነው። በዘኁልቁ 25 ምድያማውያን እንዳደረጉት ሁሉ አሞናውያንም የሞዓብን አማልክት በማምለክ ተባብረው ሊሆን ይችላል። ምናልባትም ካሞሽና ሚልኮም የአንድ አምላክ ተለዋጭ ስሞች ሊሆኑ ይችላሉ።

25-26 ዮፍታሔ በመጨረሻ ያቀረበው የመከራከሪያ ሙግት መሠረት ያደረገው እስራኤል ይህንን አሁን የተዋጉበትን ምድር ለረሻም ጊዜ ይዛ መቆየቷን በማመልከት ነው። ባላቅ እስራኤልን እንዲረግምለት በለግምን ቀጥሮ የነበረ የሞዓብ ንጉሥ ነው። ርግማኖቹ እንደ ታሰቡት መያዛቸው ቀርቶ ለእስራኤላውያን ድርብርብ በረከቶች ሲሆኑላቸው (ዘኁ 24÷10)፤ ባላቅ በሴዎንና በዚያን ወቅት በእስራኤል ተይዞ የነበረውን መሬት መልሶ የመቆጣጠር መክራውን እርግፍ አድርጎ ተወው። እስራኤል በምድሩ ላይ የነበራትን ሕጋዊ መብት በግልጽ ተገነዘበ። በቀጣዩ ሦስት መቶ ዓመት ሞዓብም ሆነ አሞን መሬቱን ለማስመለስ ያደረጉት ጥረት

አልሠመረላቸውም። ታዲያ እስራኤል መሬቱን ይህን ያህል ዓመታት ይዛ መቆየቷ ሕጋዊ ባለመብትነቷን የሚያስረግጥ አልነበረምን?

27-28 ዮፍታሔ እርሱ እንዳልበደለ አበክሮ በመናገር እግዚአብሔር በመካከላችን ይፍረድ አለ (ይህ የእግዚአብሔር ፈራጅነት በግልጽ የተነገረበት ብቸኛ ክፍል ነው)። ይሁንና ዮፍታሔ ያቀረበው የተብራራ ሙግትና ማስረጃ የአሞንን ንጉሥ እምብዛም አልመሰጠውም። በሰራዊቱ ጎይል ተመክቶ ነበርና ከእስራኤል ጋር ለመዋጋት ራሱን አዘጋጀ።

5. የዮፍታሔ ስለትና አሞንን ድል መንግሥት (11÷29-33)

በጌዴዎን እንደ ሆነው ሁሉ (6÷34)፤ የእግዚአብሔር መንፈስ ዮፍታሔን ለተደቀነበት ወጊያ ጎይልን አለበሰው (ከ6÷34 ጋር ያነጻ)። ጎይል ተላብሶና ወኔው ጠንክሮ በዮርዳኖስ ማዶ በስተ ሰሜን በመጓዝ ከጋድና ከምናሴ ነገዶች ወታደሮችን አሰባሰበ። እነዚህ ሁለት ነገዶች ገለጻድን ተከፋፍለው ይዘው የነበረ ሲሆን (ኢያሱ 13÷25: 31)፤ የሚበዛው ድርሻ የጋድ ነበረ።

30-31 ዮፍታሔ አሞናውያንን የማሸነፍ ፍላጎቱ ጽኑ ስለ ነበረ “ለእግዚአብሔር ተሳለ” ይህ ለእግዚአብሔር የመገዛትና የቀናዒነት ግብር ቢመስልም፤ በእግዚአብሔር ብቃትን የማግኘጽና ጎይል የአምነት ጐደሎነት እንደ ነበረው ያሳያል።

የመጽሐፍ ቅዱስ ሊቃውንት፤ ዮፍታሔ ስለቱን ሲሳል የሰው መሥዋዕትን ለማቅረብ ዐስቦ የነበረ ይሁን አይሁን የሚያደርጉት ክርክር በርግጠኝነት አልተፈታም። ሐረጎቹ “የሚወጣውን ማንኛውም ነገር” ወይም “የሚወጣውን ማንኛውም ሰው” መሥዋዕት አድርጌ አቀርበዋለሁ ተብለው ሊተረጉሙ ይችላሉ፤ ይሁንና የተለመደው የእንስሳ መሥዋዕት እርሱ ያሰበውን ዐይነት የተለየ ለእግዚአብሔር የመገዛት ቀናዒነት እንደ ምን ሊገልጥ እንደሚችል መገንዘብ አዳጋች ነው።

ሰውን መሥዋዕት አድርጎ ማቅረብ በኦሪት ሕግ በጽኑ የተከለከለ በመሆኑ (ዘሌ 18÷21፤ ዘፃ 12÷31)፤ ዮፍታሔ ይህን መስል የሚያሠቅቅ ነገር በማድረግ የእግዚአብሔርን ሞገስ ሊያገኝ እንደማይችል ሊገነዘብ በተገባው ነበር።

ይሁንና የእስራኤል ወሰንተኞች በምፀታዊ ሁኔታ ይልቁንም አሞናውያን ልጆቻቸውን መሥዋዕት አድርገው ያቀርቡ ነበር (ከ2ገን 3÷27 ጋር ያነጻ)፤ ምናልባት ዮፍታሔ በዚህ ልማድ ተጽዕኖ ሥር ወድቆ ሊሆን ይችላል። ዮፍታሔ መጀመሪያ ላይ ሴት ልጁን መሥዋዕት አድርጎ ለማቅረብ ባያስብም፤ ድል ለማድረግ እስከ ረዳው ድረስ ማንኛውንም ሌላ ሰው በደስታ ከማቅረብ ወደ ጎሳ የሚል አይመስልም።

32-33 እግዚአብሔር በአሞን ላይ ታላቅ ድልን እንዲቀዳጁ ስላስቻላቸው እስራኤላውያን ሃያ ከተሞችን ሊቆጣጠሩ ቻሉ። ስለዚህም በአርኖንና በያቦቅ መካከል የሚገኘው ምድር ብዙ ክፍል ዳግመኛ የእስራኤል ሆነ። በቁጥር 33ም እንደ ተመለከተው ከአሞናውያን አያሌ ሰዎች በውጊያው ሞተዋል።

6. ዮፍታሔ ስለቱን መፈጸሙ (11÷34-40)

34-35 ዮፍታሔ ዘመቻውን በድል አጠናቆ ሲመለስ አታሞ እየደለቀች በመዝፈን ልትቀበለው በመጀመሪያ የወጣቸው ሴት ልጁ ነበረች። ማርያምና ሌሎች የእስራኤል ሴቶች የእስራኤልን ነጻነት በዘፈንና በሽብሸባ እንዳከበሩ ሁሉ፤ እርሷም የአባቷን ድል በመዝፈን ታብሥር ነበር (ከዘፀ 15÷20 ጋር ያነጻ)።

ዮፍታሔ ይህንን ሲያይ በድሉ ያገኘው ደስታ ወደ ቀበጸ ተስፋ ተቀየረ። ሆኖም ከቤቱ በመጀመሪያ የወጣቸው እርሷ ስለ ነበረች የስለቱ ማስፈጸሚያ የመሆን ዕባ ሊወድቅባት ግድ ሆነ። ይች በእልልታ ትዘፍን የነበረች ልጅ አባቷ ዐቅፏት ደስታዋን እንዲጋራ ስትጠብቅ ከመቅጽበት በድንጋጤ ተውጦ ስታይ ምንኛ እንግዳ ስሜት ተፈጥሮባት ይሆን! ድል አድርጎ የተመለሰው ጦረኛ የልቦ ሙሉነቱ ወኔው ርቆት እንደ ተሸነፈ ወታደር ከምሽሽ አለ። የትውልድ ሐረጉ መቀጠል ተስፋ ከብቸኛ ልጁ ጋር ተከተተ። የዮፍታሔ መሪር ልቅሶ ሁኔታው

ምን ያህል ልብ የሚሰበር መሆኑን የሚያሳይ ነበር። ሽንፈትና ውርደት የአሞናውያን ብቻ ሳይሆን የእርሱም ዕባ ሆነ። የገዛ ልጁ ባለማወቅ ለአባቷና ለራሷ ወዮታ ምክንያት ሆነች።

36-39 የዮፍታሔ ልጅ የስለቱ ተፈጻሚነት ለእርሷና ለአባቷ ምን ማለት እንደ ሆነ ቢገባትም፤ ስለሁሉን እንዲያፈርስ ለመገፋፋት ከቶም አልቃጣችም። ራሷን መሥዋዕት አድርጋ ለማቅረብ ፈቃደኛ መሆኗ ተመሳሳይ ሁኔታ የገጠመውንና ለቤተ ሰቡ አንድ ብቻ የነበረውን የይስሐቅን ታሪክ ያስታውሰናል (ዘፍ 22)። አባቷ በአሞን ላይ ለተቀዳጀው ድል የሚከፍለው ዋጋ እርሷን ጭዳ ማድረግ ሆኖ ቢገኝም፤ ይህንን ዋጋ ከመክፈል ወደ ኋላ አላለችም። አባቷም ስለሁሉን ከመፈጸም እንዳይታቀብ ገፋፋችው። ይሁንና ይህን ውሳኔ ከመፈጸሙ በፊት ከእንግዲህ ወዲህ ተድራ ልጅ የመውለድ ወግ ለማየት ስለማትታደል፤ ለሁለት ወራት ያህል ከጎደኞቿ ጋር ሆና እንድታለቅስ እንዲፈቅድላት ጠየቀች። የእያንዳንዱ ዕብራዊት ሴት ልጅ ሕልም አግብቶ ልጅ መውለድ ነበር (ዘፍ 30፥1)። የዮፍታሔ ሴት ልጅ ግን ከእንግዲህ ለዚህ ዐይነቱ ወግ ማዕረግ መብቃት የታደለች አትሆንም። ስለዚህም ከባልንጀሮቿ ጋር ሆና ወደ ተራሮች በመውጣት ለሁለት ወራት ያህል እየዘረች ስታለቅስ ስትቆዝምና ለሚጠብቃት ፈተና ራሷን ስታዘጋጅ ቁየች። ከዚያም እንደ ተመለሰች የዮፍታሔ ስለሁሉን ፈጽመ።

40 ለሕይወቷ ሳትሳሳ መሥዋዕት ለመሆን ለፈቀደችው ለዚህች ክብርት ሴት ልጅ የእስራኤል ወጣት ሴቶች በየዓመቱ እርሷን ለመዘክር ሐዘን የማድረጋቸው ልማድ ትርጉም በውል ሊገባን የሚችለው በአባቷ እጅ የተገደለች እንደ ሆነ ብቻ ነው። ከዚህ የተሻለ አጥጋቢ ማብራሪያ ልንናገሩ አንችልም። ይህች ልጅ ባልፈጸመችው በደል ለሞት የተዳረገችው፤ በችኩላ በተደረገ ስእለት ሳቢያ ነበር። የዮፍታሔ ተስሎ አለመፈጸም ንጢአት መሆኑን ያውቅ ነበር (ዘኁ 30፥2)። ሆኖም የዚህ ዐይነቱን ስእለት መፈጸሙ ራሱ ካለመፈጸም የከፋ ንጢአት መሆኑን ማወቅ በተገባው ነበር። የዮፍታሔ ይህንን ሲያደርግ ሴት ልጁን “እንዲጠፋ የተወሰነ ሰው” በተባለው መደብ ማስቀመጡ ነበረ (ዘሌ 27፥29)። ይህ ዐይነቱ ቅጣት ለእግዚአብሔር ጠላቶች የተወሰነ ጽኑ ርግማን ነበረ (ከኢያ 6፥17 ጋር ያነጻ)። የዮፍታሔ ሴት ልጅ ግን ለዚህ ዐይነቱ ፍርድ የሚያበቃ አንዳችም በደል አልፈጸመችም፤ በምሳሌ 26፥2 እንደ ተመለከተው ከንቱ ርግማን በማንም ላይ አይደርስም (ከ1ሳሙ 14፥28፡ 43-45 ጋር ያነጻ)። የዮፍታሔ ለእግዚአብሔር የተሳለውን ስእለት እንዲፈጽም እግዚአብሔር እንደሚጠብቅበት ከልቡ ቢያምንም፤ ክፉኛ ተሳስቶ ነበረ።

7. የዮፍታሔ የኤፍሬም ሰዎችን ድል መንግሥቱ (12፥1-7)

1-3 ክፉና ኃያላን የሆኑት የኤፍሬም ሰዎች ጌዴዎን በምድያማውያን ዘምቶ ድል ባደረገ ጊዜ፤ በውጊያው እንዲሳተፉ ጥሪ ሳያደርግላቸው በመቅረቱ አኩርፈውት ነበረ (8፥1-3)። ጌዴዎን መጨረሻም ላይ ቢሆን በውጊያው እንዲሳተፉ በማግባት ቅሬታቸውን ለማለዘብ ችሎ ነበረ። አሁን ደግሞ የርዳኖስን ተሻግሮ ወደ ዛሬን በመምጣት የዮፍታሔ ለውጊያው ስላልጠራቸው በብርቱ ገሠጹት። ከዚያም ዐልፈው የዮፍታሔን እንደ ማንኛውም ተራ መስፍን በመቀጠር ቤቱን በላዩ ላይ እንደሚያቃጥሉ ዛቱ (ከ15፥6 ጋር ያነጻ)። የአሁኑ የቃላት ልውውጥ እንደ ቀድሞው በሰላም አልተቋጨም።

የኤፍሬማውያን ዕብሪት የዮፍታሔን ክፉኛ አስቋጣው። ለ18 ዓመታት በዘለቀው የጭቁና ዘመን የገለጻው ሰዎች ከኤፍሬምና (ከ10፥9 ጋር ያነጻ) ከሌሎች የጉዳቱ ገፈት ቀማሽ ከሆኑ ነገዶች ርዳታ ቢጠይቁም አንዳችም ምላሽ አላገኙም። የዮፍታሔ ለሁሉም ነገዶች ጠቅላላ ጥሪ እንዳቀረበ ቢያመለክትም፤ በቅርብ ጊዜ በተጠናቀቁት ዘመቻዎች ለኤፍሬም ጥሪ ስለ ማቅረቡ የተገለጸ ነገር የለም (11፥29)። ከአሞናውያን ጋር የተካሄደው ፍልሚያ እልህ አስጨራሽ ቢሆንም፤ የዮፍታሔ ለተቀዳጀው ዕድል ክብሩ የእግዚአብሔር እንደ ሆነ ተገንዝቧል። ታዲያ ነገሩ እንዲህ ከሆነ ለሁሉም ነገዶች ጥቅም ይሆን ዘንድ እግዚአብሔር ለዮፍታሔ የሰጠው ድል የእኛ ተሳትፎ አልነበረበትም ብለው ስሞታ ማቅረባቸው ምን ይባላል? ኤፍሬምን ያነግሣው እንግዳ የሆነ ቅናት ይመስላል።

4-6 የኤፍሬም ሰዎች ገለጻዳውያንን ከዳተኞች ብለው መጥራታቸው ለእርስ በርስ ጦርነት መጫር ምክንያት ሆነ። ይህ ዘለፋ ምናልባት የዮፍታሔ ቀደም ሲል የወሮበሎች መሪ እንደ ነበረ በማስታወስ ለመጠቁም ሊሆን መቻሉ አንድ ምክንያት ቢሆንም፤ በተሻለ የሚያስኬድው ግምት ግን በምሥራቃውያንና በምዕራባውያን ነገዶች መካከል ከነበረው ክፍፍል የመነጨ ነው ማለቱ የሚበልጥ ይመስላል (ከ5፥15-17 ጋር ያነጻ)። የኤፍሬም ሰዎች በቋንቋ ዘዬ እንኳ ሳይቀር የተለዩትን እኒህን ከወንዙ ማዶ የሚገኙ ወንድሞቻቸውን ይንቁ ነበረ።

በመሳፍንት መጽሐፍ ለሦስተኛ ጊዜ የዮርዳኖስን መልካዎች መያዝ በጣም ወሳኝ ሆኖ ተገኘ (3፥28፤ 7፥24-25)። እነዚህ መልካዎች ኤፍሬማውያን ቀደም ሲል በምዕራፍ 7 ምድያማውያንን መሻገሪያ ያሳጡባቸው ሳይሆኑ አይቀሩም። በዚህ ጊዜ ግን የዮፍታሔ ሰራዊት በጦረኝነት ከተካኑት ገለጻዳውያን ሽሽተው ያመልጡ የነበሩትን ኤፍሬማውያን ፈጃቸው። ገለጻዳውያን በሕይወት የተረፉትን የተሸነፉ ወታደሮች ለመለየት መለኛ ፈተና አቀረቡላቸው። ይህም “ሺቦለት” የሚለውን ቃል በትክክል እንዲሉት መጠየቅ ሊሆን፤ የቃሉም ትርጉም የእህል ዘለላ ወይም ወራጅ ወጋ ማለት ሊሆን ይችላል። ኤፍሬማውያን ቃሉን በትክክል ማለት ስለማይችሉ “ሲቦሊት” (ከማቴ 26፥73 ጋር ያነጻ) ይሉ ነበር። 42 ሺህ ያህል ተዋጊዎቻቸውን ያጡት የኤፍሬም ሰዎች ለዐመል ብቻ እስኪቀር ድረስ የጦር ንይላቸው ተደመሰሰ (ከዘኁ 1፥33 ያነጻ)። የኋላ ኋላ እውነት ከዮፍታሔ ጋር ቆመች። በገለጻውም ላይ መሪነቱ ጸናለት። ይሁን እንጂ ነገዶቹ እርስ በርስ ያካሄዷቸው ጦርነቶች የእስራኤልን ሕዝብ በጠቅላላ ያውኩ የነበሩትን ችግሮች የሚያመለክቱ ናቸው።

7 የዮፍታሔ በእስራኤል ላይ “ፈራጅ የሆነው” ለስድስት ዓመት ብቻ ነበረ። ያስተዳደራቸውም ቦታዎች ከዮርዳኖስ ማዶ ያሉትን አገሮች ብቻ ሳይሆን አይቀርም። ሲሞትም በገለጻው ምናልባትም ይኖርባት በነበረችው በምጽጳ ተቀበረ።

በ. የኢብጻን፣ የኤሎምና፣ የዳብዶን አስተዳደር (12፥8-15)

ጸሐፊው ስለ ሳምሶን ሕይወት የተብራራ ገለጻ ከመስጠቱ በፊት ስለ መጨረሻዎቹ ሦስት ንሐሳን ፈራጆች ዐጫጭር ማስታወሻዎች በጣልቃ ያስገባል። እነዚህ ፈራጆች በአንጻራዊነት ለዐጭር ጊዜ ያገለገሉ ሲሆን ምናልባትም የአንድ ዘመን ዓደኛ ሞች ሊሆኑ ይችላሉ።

1. ኢብጻን (12፥8-10)

8 ኢብጻን የመራው ተቀማጭነቱን በቤተ ልሔም አድርጎ ሲሆን ይህ ስም ከኢየሩሳሌም በስተ ደቡብ የምትገኘውን ስመጥር ከተማ ወይም በዛብሎን ክልል የምትገኝ ከተማ የሚያመለክት ሊሆን ይችላል (ኢያ 19፥15)። በደቡባዊቷ ከተማ ብዙ ጊዜ “በይሁዳ ቤተ ልሔም” ተብላ የምትለይ በመሆኑ፤ በዛብሎን የምትገኘው ከተማ ማመልከቱ ሊሆን ይችላል የሚለው ግምት የተሻለ ያስኬዳል (17፥7-9፤ 19፥1-2፡ 18)።

9-10 ኢብጻን ሰፊ ቤተ ሰብ ያለው ሲሆን ይህም ባለጠንኑንና ከብዙ ሴቶች መውለዱን ያመለክታል (ከ8፥30፤ 10፥4 ጋር ያነጻ)። ሴት ልጆቹን ከጐሣው ውጪ ለሆኑ ሰዎች ዳራቸው (ከዘዳ 25፥5 ጋር ያነጻ)። የጋብቻ ውሎች ብዙ ጊዜ ይፈጸሙ የነበረው በገዛ ራስ ነገድ ውስጥ ስለ ነበረ (14፥3)፤ ኢብጻን የተከተለው የጋብቻ ወግ እዚህ መጠቀሱ የተለመደውን ባህል ያለመከተሉን ለማሳየት ነው።

2. ኤሎም (12፥11-12)

11-12 ኤሎም በምዕራፍ 10፥1-2 እንደ ጠቀሰው ቶላ፤ ስለ ማንነቱ ምንም የማይታወቅ ፈራጅ ነው። ስሙን የወሰደው የነገዱ መሥራች ከሆነው ሰው ልጆች ከአንዱ ነበረ (ዘፍ 46፥14)።

3. ዓብደን (12፥13-15)

13 ጽራጥያን የኤፍሬም ሰው የሆነውና (ዘፍ 27፥14) ከዳዊት ኃያላን አንዱ የነበረው (ዘፍ 11፥31) የበናያስ የትውልድ ስፍራ ስትሆን ኤፍሬምንና ምናሴን በሚያካልለው ድንበር አቅራቢያ ትገኛለች።

14-15 ዓብደን 40 ወንድ ልጆችና 30 የልጅ ልጆች እንደ ወለደ መጠቀሱ ለዐጭር ጊዜ ከቆየው የፈራጅነት ጊዜ ጋር የሚመጣጠን አይመስልም። ልጆቹና የልጅ ልጆቹ ተደምረው ሲቈጠሩ ከጌዴዎች ልጆች ጋር እኩል ይሆናሉ (8፥30)። አህያዎቹ የመጠቀሳቸውን ረብ ለመገንዘብ በ10፥4 ላይ የተሰጠውን ሐተታ ይመልከቱ።

ተ. ሳምሶን ፍልስጥኤማውያንን ማሸነፉ (13፥1-16፥31)

ከምዕራፍ 13 እስከ 18፤ ጸሐፊው በምድረ በዳው ጉዞ ወቅት በቊጥር ብዙ ከነበሩትና ዐቢይ ስፍራ ከነበራቸው ነገዶች አንዱ በሆነው በዳን ነገድ ላይ ትኩረት ሰጥቷል (ዘኁ 2፥25-31)። በመሳፍንት ዘመን ግን የዳን ነገድ ሰዎች ራሳቸውን ከአሞራውያን ጥቃት መመከት ተስኟቸው (1፥34) ያልተያዘ መራት ለማግኘት ወደ ሰሜን አቅጣጫ ተጓዙ (ምዕራፍ 17-18)። ይሁንና ይህ ነገድ ከገጠሙት ሽንፈቶች አንጻር የሳምሶን ድሎች ጉልሕ ስፍራ ነበራቸው። ያም ሆኖ ድክመትና ጥንካሬ እንግዳ በሆነ ሁኔታ የተዋሐዱበት ሕይወቱ በራሱ በነገዱ ውስጥ የነበሩትን አሳዛኝ ሁኔታዎች የሚያንጸባርቅ ነበር።

1. የሳምሶን መወለድ በመልአክ መነገሩ (13፥1-14)

1 የዚህ ዑደት ቀዳሚው መግቢያ በ10፥6-16 የሚገኝ ሲሆን፤ የአሞናውያን ወረራ ምክንያት ከሆኑት ኅጢአቶች ጋር ተጣምሯል። ጸሐፊው የአሞንን ሽንፈት ከገለጸ በኋላ ዳዊት ተነሥቶ እስከ ረታቸው ድረስ ለእስራኤል የጐን ውጋት ሆነው ስለ ቈዩት ጠላቶች መተረክ ይጀምራል። ፍልስጥኤማውያን ከአብርሃም ጊዜ ጀምሮ በፍልስጥኤም ምድር የኖሩ ሲሆን (ዘፍ 21፥32-34፤ 26፥1-6)፤ ከ1200 ዓቅክ አንሥቶ ግን በባሕር ዳርቻዎች በመስፈር ቊጥራቸው መበርከት ጀመረ (ከ3፥3 ጋር ያነጻ)። ሰሜር በእነርሱ ላይ ታላቅ ድልን በመቀዳጀት ግሥጋሚያቸውን ለጊዜውም ቢሆን ለመግታት ቢችልም (3፥31)፤ ፍልስጥኤማውያን ግን ጦረኞችና ኃያላን ስለ ነበሩ በ1100 ዓቅክ በምዕራብ ከሚገኙት ዐምስት ከተሞቻቸው እየዘመቱ እስራኤላውያንን በብርቱ ይፈታተኑ ነበር። ለ40 ዓመት በእስራኤል ላይ ያደረሱት ጭቁና በመጽሐፍ ውስጥ በጣም ረዥሙ ሲሆን፤ የተጀመረው ከዐምስት ዓመት በኋላ ነበር። በፍልስጥኤም ቀንበር የወደቁት የመጀመሪያዎቹ ነገዶች ዳንና ይሁዳ ነበሩ (ከ15፥11 ጋር ያነጻ)።

2-5 የሳምሶን አስገራሚ ገድል የተጀመረው ከአያሩሳልም 15 ማይል ርቀው በሚገኙት የኩረብታ ግርጌዎች በምትገኘው በዋርዓ ከተማ ነበር (ከቊጥር 25፤ 16፥31፤ 18፥2፤ 8፤ 11 ጋር ያነጻ)። የማኑሄ ሚስት ፈተና ከዚያ ቀደም በሃራና በራሐል ላይ የደረሰው ዐይነት ነበር (ዘፍ 11፥30፤ 29፥31)። በእስራኤላውያን ዘንድ ልጆች የእግዚአብሔር በረከቶች ተደርገው ይቈጠሩ ስለ ነበር (ከመዝ 127፥3 ጋር ያነጻ)፤ መካንነት የእግዚአብሔር ሞገስ መራቅ ምልክት ተደርጎ ይወሰድ ነበር። ሳይወልዱ መጥት በርግጥም አስከፊ ዕጣ ነበረ (ከ11፥37-40 ጋር ያነጻ)። የማኑሄ ሚስት ያስጨነቃት መውለድ ያለመቻሏ ነበርና ምንም ዐይነት ልጅ ብትወልድ ደስታዋ ነበር፤ የጌታ መልአክ ግን የተለየ ልጅ እንደሚሰጣት አበሠራት።

ይህ እንደምትወልደው ተስፋ የተገባለት ልጅ ናዝራዊ ይሆናል (የቃሉ ትርጉም የተሰጠ ወይም የተለየ ማለት ነው)። በዘኁ 6፥1-12 መሠረት፤ የናዝራዊነት ስእለት ለተወሰነ ጊዜ ያህል በገዛ ራስ ፈቃደኝነት የሚገቡት ሲሆን፤ የሳምሶን ስእለት ግን የዕድሜ ልክ ነበር። ይህን ስእለት በራሱ ላይ የሚወስድ ሰው ሦስት ነገሮች እንዳያደርግ ይከለክላል፤ (1ኛ) ከሚያስክር መጠጥ መሉ በመሉ ይታቀባል፤ የወይን ፍሬና ዘቢብ አይበላም፤ (2ኛ) ምላጭ ራሱን አይነካውም (3ኛ) ራሳ አጠገብ መድረስ የለበትም። ሁለተኛው ክልከላ የተለየ ትኩረት

የተሰጠው ቢሆንም፤ ሦስቱንም መጣሱ ቀላል የማይባሉ መዘዞችን አስከትለውበታል።

የሳምሶን እናት በዚህ ክፍል ቢያንስ በነፍሰጡርነቷ ወቅት የናዝራዊ ስእለትን እንድታከብር ትዳከዝ ተሰጥቷታል። የርኩስ ምግብ ክልከላው እስራኤላውያንን ሁሉ የሚመለከት ቢሆንም፤ ለእርሷ በተለይ መነገሩ አስፈላጊ የሆነው፤ ሁሉ እንስሳት በምግብነት ይውሉ ስለ ነበር የነኩት ነገር በሙሉ (ከዘሌ 11፥32-40 ጋር ያነጻ) ያልተወለደ ልጇን ጨምሮ ሊበክል ወይም ሊያረክስ ስለሚችል ነው።

ልጁ ለጌታ የተለየ መሆኑ ስለ ወደፊቱ የጦረኝነት ተጋድሎው አንዳች አንድምታ አለው፤ በፍልስጥኤማውያን ላይ ዘምቶ ድል ያደርጋቸዋልና። ይሁንና “እስራኤላውያንን መታደግ ይጀምራል” የሚለው ሐረግ፤ ድሉ ምሉእ እንደማይሆን ያመለክታል።

6-7 የማኑሄ ሚስት ይህን አስደናቂ የምሥራች ለባሏ አበሠረችው፤ የእንግዳውን ማንነት መግለጽ ግን አዳጋች ሆነባት። “የእግዚአብሔር ሰው” የሚለው ሐረግ ብዙ ጊዜ ለነበያት የሚውል ነው (ዘፍ 33፥1፤ 1ሳሙ 9፥6፤ ከ2ዘፍ 8፥14 ጋር ያነጻ)። የእንግዳው ግርማዊ ወይም የሚያስደነግጥ (ከመዝ 66፥5፤ 76፥12 ጋር ያነጻ) ሁኔታ መልአክ ይሆንን ብላ እንድታስብ አደረጋት። በዚያን ዘመን የእንድን መልአክት እውነተኛነት ለማረጋገጥ የመልአክተኛውን ስም ማወቅ አስፈላጊ ነበር (ከዘፀ 3፥13 ጋር ያነጻ)።

8-14 ማኑሄ የእግዚአብሔር ሰው እንደ ገና እንዲመጣ የመጸለየ ምክንያት የዚህ ዐይነቱን እንግዳ የሆነ ልጅ እንዴት ማሳደግ እንዳለበት የፈጠረበት ጭንቀት ነበር። ኅላፊነቱ ከባድ ሆኖ የታየው ይመስላል፤ ሚስቱም ልጁ ወደፊት ከፍልስጥኤማውያን ጋር ስለሚያካሂደው ፍልሚያ ለባሏ ያልተናገረችው ለዚህ ሳይሆን አይቀርም። ጌታ የማኑሄን ጸሎት በመስማት መልአኩን ዳግመኛ ላከላቸው። በዚህ ጊዜ ማኑሄም ከመልአኩ ጋር ተነጋገረ (ቊ 11-18)። የልጁ የሕይወት ሁኔታና ተልእኮው ቊጥር 5 ላይ በበቂ ሁኔታ ስለ ተገለጸ፤ እንዴት ማሳደግ እንዳለበት ዳግመኛ መጠየቅ አላስፈላገውም። በቊ 14 ላይ ግን ወይን ጠጅ ብቻ ሳይሆን ከማንኛውም የወይን ፍሬ ውጤቶች እንዲታቀብ በተጨማሪ ያስበዋል (ከዘኁ 6፥3 ጋር ያነጻ)። መልአኩ ለማኑሄ ጥያቄ ቀጥተኛ መልስ አለመስጠቱ ርግጠኛ ለመሆን ዳግመኛ መልአኩ እንዲመጣ ያቀረበው ጥያቄ የእምነቱን ጉደሎ መሆን ማሳየቱን የሚጠቁም ይመስላል። የእግዚአብሔርን ቃል ወዲያውኑ ማመን ቀላል አልሆነለትም (ከ6፥36-40 ጋር ያነጻ)።

2. መልአኩ ያከናወነው ተአምር (13፥15-23)

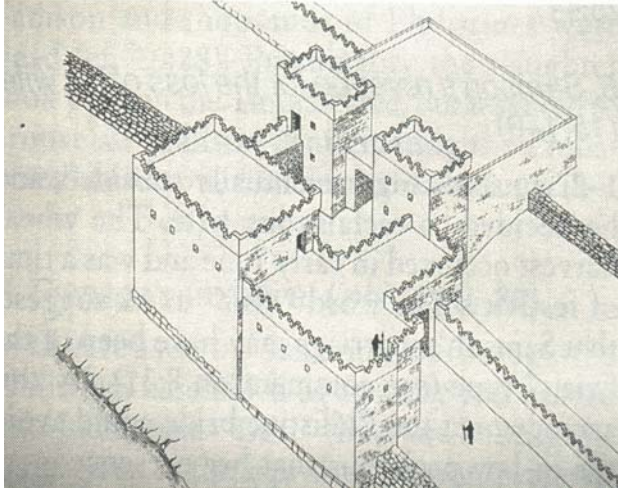
15-17 ወገና ልማድ እንደሚያዘው፤ አብርሃም መልአክ ወደ እርሱ ሲመጣ አድርጎ እንደ ነበረው፤ ማኑሄ ለእንግዳው ምግብ አቀረበለት (ዘፍ 18፥1-8)። ስለዚህም የፍየል ጠበት አዘጋጀለት። ማኑሄና ሚስቱ የእንግዳቸው ማንነት ገና ሙሉ በሙሉ ስላልገባቸው፤ ፍየሉን መሥዋዕት አድርገው ለማቅረብ አልሞከሩም። መልአኩ የሚቃጠለውን መሥዋዕት ለጌታ እንዲያቀርቡት ሲነግራቸው፤ ማኑሄ ይህ ሰው ማን ይሆን ብሎ ማሰብ ጀመረ። በተጨማሪም፤ ለብዙ ዘመን ሲመኙት የነበረውን ወንድ ልጅ እንደሚወልዱ ያበሠራቸውን ሰው ለማክበር ፈልገዋል።

18-22 መልአኩ ለቀረበለት ጥያቄ ቀጥተኛ መልስ አልሰጠም። “ድንቅ” የሚለው ቃል መለኮታዊ ባሕርይ የተላበሰ እንደ ሆነ የሚያመለክት ነው። እንግዳው የጌታ መልአክ መሆኑን ባልና ሚስቱ በርግጠኝነት የተገነዘቡት፤ ማኑሄ የሚቃጠለውን መሥዋዕትና የእህል ቊጥሩን ሲያቀርብ ነበር። የእሳት ነበልባሉ ወደ ላይ ሲመጣ፤ መልአኩ በነበልባሉ ውስጥ ዐረገ። ባልና ሚስቱ ደንገጠው ይመለከቱ ነበር። ይኸኛው መልአክ ያረገበት ሁኔታ ከጌዴዎች ጋር የተነጋገረው መልአክ ከተሰወረበት ሁኔታም የበለጠ የሚያስገርም ነበር (6፥21)። ማኑሄ የተከናወነውን ተአምር ሲያይ እንደ ጌዴዎች ነበር የተደነቀው። እነርሱም እግዚአብሔርን ስላዩ እንደሚሞቱ ዐስበው ነበር (6፥22፤ ከዘፍ 16፥13 ጋር ያነጻ)።

23 ጌዴዎን ልሞት ነው የሚለውን ሥጋቱን ያረጋጋለት ጌታ ሲሆን (6፥23)፤ ማክሄ ግን ፍርሀቱን ያስወገደችለት ሚስቱ ነበረች። ቀላል ማገናዘቢያ በመጠቀም ጌታ እንዲሞቱ ቢፈልግ ኖሮ፤ ሁለት ጊዜ መጥቶ ልጅ እንደሚወልዱ ሊነግራቸው ያልተቸገረ እንደ ነበር ልብ እንዲል አስታወሰችው። ከዚህም ባሻገር ጌታ መሥዋዕት እንዲያቀርቡ ጠይቆ ተቀብሏቸዋል።

3. የሳምሶን መወለድና ማደግ (13፥24-25)

24-25 ጌታ ባልና ሚስቱን ሕፃን ልጅ በመስጠት እምነታቸውን አከበረላቸው። ሳምሶን የሚለው ስም በዕብራይስጥ ፀሐይ ከሚለው ቃል የተገኘ ሲሆን፤ ምናልባት እግዚአብሔር ልክ እንደ ፀሐይ ዐዲስ ብርሃንን በሕይወታቸው እንዲፈነጥቅ ማድረጉን ለማመልከት ሲሉ ያወጡለት ይሆናል (ከሚል 4፥2 ጋር ያነጻ)።

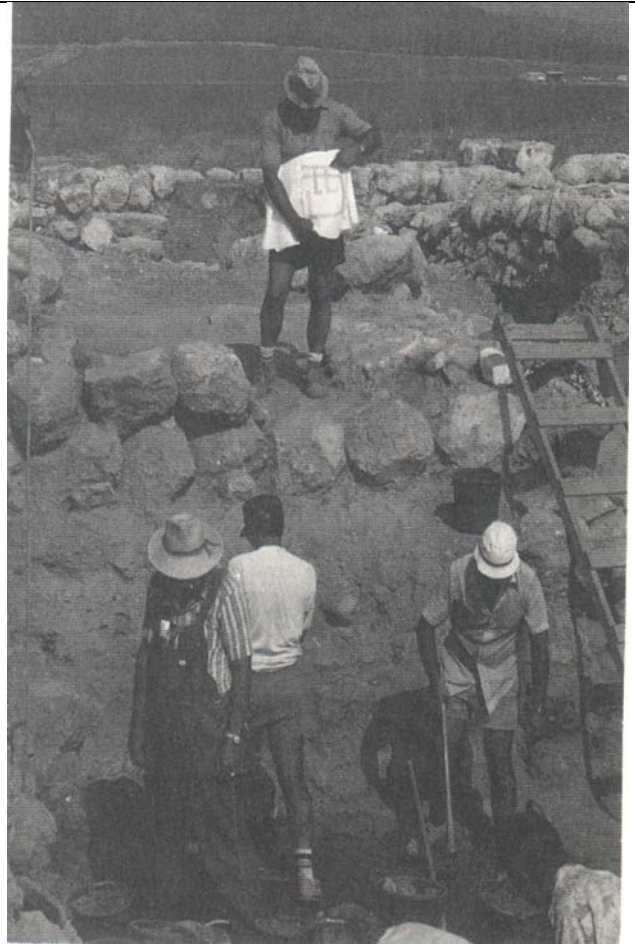
በስተ ቀኝ የተመለከተው ፎቶ በተምና የተካሄደውን ቊፋሮ ያሳያል። ከላይ የተመለከተው ሥዕል በአርቲስቱ ቫይዝል የተነደፈ የከተማዬቱ በር ነው።

የሳምሶን የልጅነት ጊዜ በዐጭሩ ነው የተተረከው (ሉቃ 1፥80፤ 2፥40፤ 52)። እያደገና እየበሰለ ሲመጣ መልካም አእምሮና ጠንካራ ሰውነት ተሰጠው። ለዐጭር ጊዜ ያህል በዳን ሰፈር የኖረ ሲሆን ፍልስጥኤማውያን በከተሞች ይበዙ ስለ ነበር ጊዜያዊ መቆያው ሊሆን ይችላል።

ሳምሶን ከሌሎች ፈራጆች ሁሉ ይልቅ የእግዚአብሔር መንፈስ ያንቀሳቀሰው የነበረ ሰው ነው (በተጨማሪም 14፥6፤ 19፤ 15፥14)። እዚህ ላይ መንፈስ ቅዱስ ሳምሶንን የማንቀሳቀሱን ጉዳይ ለመግለጽ ጥቅም ላይ የዋለው ግስ ያልተለመደ ሲሆን በሌላ ስፍራ የመንፈስን በሕልም መታወክ ለመግለጽ ጥቅም ላይ ውሏል (ከዘፍ 41፥8፤ ዳን 2፥1፤ 3)። ምናልባትም ጌታ በተመሳሳይ መንገድ ለሳምሶን በመናገር አስራኤልን “ከፍልስጥኤማውያን እጅ መታደግ እንዲጀምር” (ቊ 5) መንፈሱን አነሣሥቶ ይሆናል። ከዮናታሔ አንጻር ሳምሶን በልጅነቱ ሁሉም ተሟልቶለት ነበር ያደገው። የመወለዱ ዜና የተበሠረው በመልአክ ነበር፤ እጅግ የሚወዱት እግዚአብሔርን የሚፈሩ ወላጆች ነበሩት፤ ናዝራዊ ሆኖ ለእግዚአብሔር የተለየ ልጅ ነበር። የእግዚአብሔር መንፈስ ንይል በእርሱ ላይ መምጣት የጀመረው ገና ብላቱና ሆኖ ነበር። ይሁን እንጂ እነዚህ ሁሉ መልካም ዕድሎች ቢገጥሙትም፤ የሳምሶን ሕይወት በቀጣዮቹ 3 ምዕራፎች ተተርኮ እንደምናነበው በአሳዛኝ ክሥተቶች የተሞላ ነው።

4. ሳምሶን ፍልስጥኤማዊት ሴትን ማጨቱ (14፥1-9)

1-2 የሳምሶን ታሪክ ተጀምሮ የሚያልቀው ለፍልስጥኤም ሴቶች የነበረውን ሕይወት የሚያስከፍል ፍቅር በማሳየት ነው። በዚህ በመጀመሪያ ትዕይንት ሳምሶን ከፆርፍ አራት ማይል በስተ ደቡብ ወደ ተምና ከተማ ይወርዳል። ይህቹ ከተማ በይሁዳና በዳን ድንበር መካከል የምትገኝ ስትሆን የዳን ነገዶች የሚኖሩባት ሳትሆን አትቀርም (ኢያ 15፥10፤ 19፥43)።

ፍልስጥኤማውያን በተምና መገኘታቸው የአስራኤልን መሬት ተቈጣጥረው እንደ ነበረ ያመለክታል። እነርሱ ከሌሎች አስጨናቂዎቻቸው በተሻለ በጥበብ ያስተዳድሯቸውና አገዛዛቸውም ሰላማዊ ስለ ነበረ፤ ሳምሶንና ምናልባት ሌሎችም የፍልስጥኤም ሴቶችን የማግባት ነጻነት ነበራቸው። የይሁዳ ነገድ እንኳ ሳይቀር በፍልስጥኤማውያን አገዛዝ ሥር ለማደር ፈቅደው ነበረ። ይህም በወቅቱ ከሞላ ጉደል ሰላማዊ ሕይወት መኖር ይቻል እንደ ነበር የሚጠቁም ነው (15፥11)።

ሳምሶን ተምና ወርዶ ሳለ ልቡ ባንዲት ፍልስጥኤማዊት ሴት ተማረከና ወዲያው ሊያገባት ፈለገ። በአስራኤል ልማድ መሠረት ልጆች የሚያገቡት በወላጆቻቸው ምርጫና ውሳኔ ሲሆን (ዘፍ 24፥4፤ ዘፀ 21፥9፤ ከዘፍ 28፥1-2 ጋር ያነጻ)፤ ወላጆች የሴቲቱን ቤተ ሰቦች ፈቃድ ይጠይቃሉ (ዘፍ 24፥34-38)። ሳምሶን የሚያገባትን ሴት የመምረጥ መብቱ የራሱ እስከ ሆነ ድረስ ወላጆቹ ጉዳዩን ከሴቲቱ ወላጆች ጋር እንዲጨርሱ ፈቅዶአል (ከዘፍ 34፥4 ጋር ያነጻ)።

3-4 አስራኤላውያን ከከነዓውያን ጋር እንዳይጋቡ የኦሪት ሕግ በጽኑ ስለሚያስጠነቅቃቸው (ዘፍ 7፥1-3 ከመሳ 3፥6 ጋር ያነጻ)፤ የሳምሶን ወላጆች ከዚያ ለማግባት መወሰኑን አጥብቀው ተቃወሙ። በዘፍ 7፥1-3 ፍልስጥኤማውያን ከሰባቱ የከነዓን ሕዝቦች መካከል ባይመደቡም፤ እንደ አንዱ ወገን ይቆጠሩ ስለ ነበረ ክልከላው እነርሱንም ይመለከታቸዋል። ጣዖት አምላኪዎች ስለ ነበሩ አስራኤላውያን ቢያገቡዋቸው ልባቸው ከእግዚአብሔር ይርቃል (ከዘፍ 26፥34-35፤ ከ1ነገ 11፥1-6፤ ከህህ 13፥27 ጋር ያነጻ)። ከዚህም በላይ ምንም ዓይነት የግርዛት ልማድን የማይከተሉ የአስራኤል ወሰንተኞች ፍልስጥኤማውያን ብቻ ነበሩ (ከ15፥18፤ 2ሳሙ 1፥20 ጋር ያነጻ)።

የሳምሶን ወላጆች ከዚህ ወሳኔ እንዲታቀብ ቢማጸኑትም፤ በጄ ባለማለቱ እምብዛም ሳይደሰቱ እሺ አሉት። ከመለኮታዊ እይታ አንጻር ግን ሳምሶን ከፍልስጥኤማውያን ጋር መገናኘቱ እግዚአብሔር እንዲጠቀምበት መልካም አጋጣሚ ሆነ። ጌታ በሳምሶን ማን አለብኝ ውሳኔ ሊሠራ መቻሉ እንግዳ ቢመስልም፤

በዚህ ዐይነት ለብላዊነት መሥራቱ ቀደም ሲል በመሳፍንት መጽሐፍ የታየ ነው (ከ3፥1-2 ጋር ያነጻጽ)።

5-6 የሳምሶን ታላቅ ጉልበት ተገልጦ የታየው እርሱና ወላጆቹ ከጋብቻው ሁኔታ ከሴቲቱ ወላጆች ጋር ለመወያየት ወደ ተምና ሲወርዱ ነበር። በዚህ ጊዜ ከወላጆቹ ለዐጭር ጊዜ ተለይቶ በኋላ ላይ በዋናው መንገድ ወደነርሱ የተመለሰ ይመስላል። አንበሳ ሊያጠቃው ሲመጣ ሳምሶን በእግዚአብሔር መንፈስ ጎይል አንበሳውን በቀላሉ መግደል ቻለ። የሞተ አንበሳ መንኮት የናዝራዊ ስእለትን ሕግ የሚጥስ በመሆኑ፤ ሳምሶን ስለዚህ ገድሎ ለወላጆቹ የተናገረ አይመስልም (ከዘኁ 6፥6፤ 9 ጋር ያነጻጽ)። በቊርጥር 5 ስለ ወይን አትክልት ቦታ መጠቀሱ ሳምሶን የወይን ፍሬዎች በመብላት ሌላ የናዝራዊ ሕግ መጣሱን ለማመልከት ሊሆን ይችላል (ዘኁ 6፥3)።

7-9 ከሴቲቱ ጋር ዳግመኛ መገናኘቱ እርሷን ለማግባት ያለውን መሻት የሚያጠናክር ነው። ስለዚህም በተቈረጠው ቀን ለሰርጉ ድግስ ተመለሰ። በመንገድ ላይ እንዳለ በቊርጥር 5 በመጣበት መንገድ ሲመለስ በአንበሳው በድን ውስጥ ማር ተመልክተ። የናዝራዊ ስእለትን ሕግ ችላ በማለት/በመዘንጋት ማሩን ወስዶ ራሱ ከበላ በኋላ ለወላጆቹ ሰጣቸው። ሳምሶን ከቊርጥር 12 እስከ 14 የሚገኘውን የእንቆቅልሽ ሐሳብ ያመነጨው በዚህ ባልተጠበቀ ሁኔታ ማር በማግኘቱ ነበር።

5. የሰርግ ድግሱና እንቆቅልሹ (14፥10-20)

10 ሳምሶን ተምና ወርዶ ለሰርጉ ግብዣ ዝግጅቶች ማድረግ ጀመረ። “ግብዣ” ተብሎ የተተረጎመው ቃል በቃል የመጠጥ ቦታ ማለት ሊሆን፤ በዚህ ወቅት ናዝራዊው ሳምሶን የተከለከለውን የወይን ፍሬ መቅመሱ ጥርጥር የለውም። የሳምሶን አባት በዚህ ክፍል የተጠቀሰው አንድም የግብዣውን ወጪ የቻለው እርሱ በመሆኑ፤ አልያም በጋብቻው ቃል ኪዳን ወቅት የነበረው ምስክር እርሱ ስለሆነ ይሆናል (ከዘፍ 24፥50፤ ከሐዘ 16፥8 ጋር ያነጻጽ)።

11 እዚህ ላይ የተጠቀሱት ሠላሳ አጃቢዎች በመሽራቱ ቤተ ሰብ የተሰጠው ሊሆኑ ይችላሉ (ከማቴ 9፥15፤ ከማር 2፥19 ጋር ያነጻጽ)። አንዳንድ ጊዜ እነዚህ አጃቢዎች መሽሮችን ከወርብሎች የሚጠብቁ ሊሆኑ ይችላሉ። በዚህ ሰርግ ከሳምሶን ጋር እንቆቅልሽ ይጫወቱ ነበር።

12-13 እንቆቅልሹ ለመዝናኛነት የታቀደ ቢሆንም፤ ተገቢ የሆነ የሰርግ የክት ልብስ ያለማድረጋቸውንም የሚጠቀሙ ሊሆን ይችላል (ከማቴ 22፥11-12 ጋር ያነጻጽ)። በመካከለኛው ምሥራቅ ልብስ ትልቅ ግምት ይሰጠው ስለ ነበር ሳምሶን ያቀረበው መወራረጃ በቀላሉ የሚታለፍ ዕድል አልነበረም። ምናልባት ፍልስጥኤማውያንም ከእስራኤላውያን ይልቅ ብልጥች መሆናቸውን ለማሳየት ፈልገው ይሆናል።

14-17 ይሁን እንጂ እንቆቅልሹን መፍታት የጠበቁትን ያህል ቀላል አልሆኑባቸውም፤ ስለዚህም በሳምሶን አጋማሽ ላይ ይህ ግብዣ ምን ያህል ዋጋ እንደሚያስከፍላቸው ተገነዘቡ። የሚያደርጉት ሲጠፋባቸው የሳምሶንን ሚስት በዛቻ ማስፈራራት ጀመሩ። የነበረው የፌሽታ ድባብም ወደ እልህና ትንቅንቅ ተለወጠ። መሽራቱ ማንኛውንም ዐይነት ዘዴ ተጠቅማ የእንቆቅልሹን መልስ ሳምሶን እንዲነግራት ተጠየቀች። አለበለዚያ እርሷና ቤተ ሰብዋ ሞትና ጥፋት ይጠብቃቸዋል (ከ15፥6 ጋር ያነጻጽ)። ቤተ ሰብዋን ለማዳን ስትል ሳምሶን መልሱን በመንገር ፍቅሩን እንዲገልጥላት ለሳምሶን ያህል እያለቀሰች ወተወተቀች (ከ16፥15 ጋር ያነጻጽ)። ሳምሶን ምስጢር መጠበቅ የሚችል ሰው ቢሆንም (ከቊርጥር 6 እና 9 ጋር ያነጻጽ)፤ ውትወታዋን መቋቋም ስላልቻለ በመጨረሻ ነገራት።

18-20 ከሳምሶን ሚስት ፍቺውን ያገኙት ፍልስጥኤማውያን ከተቈረጠው ቀን በፊት በድል መንፈስ አቀረቡለት። ሳምሶንም ፍቺውን እንዴት እንዳገኘት የሚያሳይ ሌላ ቅኔ ነገራቸው። ጊደሮች በወቅቱ ለማረስ ስለማያገለግሉ ሠላሳዎቹ አጃቢዎች በትክክለኛው መንገድ አለመሄዳቸውን ጠቁማቸው። የሳምሶን ከ20 ማይል በላይ ተጉዞ ከ5ቱ ቊርጥር የፍልስጥኤማውያን ማእከላት አንዷ ወደ ሆነችው አስቀሎና ለበቀል ተጓዘ። በዚያም በመንፈስ ጎይል (ቊርጥር 6) ሠላሳ የክት ልብስ የለበሱ ሰዎችን

ገድሎ ልብሳቸውን በመግፈፍ ዕዳውን ለመክፈል ቻለ። ከተምና ያን ያህል ርቀት ተጉዞ ይህን ማድረግ ያደረገውን መደበቅ እንደሚችል ተስፋ አድርጎ ይሆናል። ሳምሶን በሚስቱ ላይ ንዴቱ አልበረደምና ለተወሰነ ጊዜ ከእርሷ ጋር ላለመገናኘት በመወሰን ወደ አባቱ ቤት ተመለሰ። ሳምሶን ከሚስቱ ጋር ግንኙነት ሳያደርግ ጋብቻው ሙሉ በሙሉ ሕጋዊ ስለማይሆን፤ የመሽራቱ አባት ዳግመኛ ይህ የመከሠቱ ዕድል አጠራጣሪ ሊሆንበት ልጁ በውርደት ተጥላ እንድትቀር ስላልፈለገ ከሰርጉ በኋላ ወዲያውኑ ለሚዜው ዳራት (ከ1ሳሙ 25፥44 ጋር ያነጻጽ)።

6. ሳምሶን ሚስቱን በማጣቱ በፍልስጥኤማውያን ላይ የወሰደው የበቀላ ርምጃ (15፥1-8)

1-2 ሳምሶን ውሎ ዐድሮ ቊርጥር ሲበርድለት ዳግም ሚስቱን ለመውሰድ ወሰነ። የስንዴ መከር በሰኔ ወር የሚሰበሰብ ሲሆን የደስታና የመብል ጊዜ ነበር። “ማየት” የሚለው ቃል የሳምሶን ጋብቻ በጉብኝት የሚካሄድ እንደ ሆነ ያመለክታል (በ8፥31 ላይ የተሰጠውን ሐተታ ይመ)። የዚህ ዐይነቱ የጉብኝት ጋብቻ ፍልስጥኤማዊቱ መሽራ በእስራኤላዊ ቤተ ሰብ ውስጥ ብትኖር ከዐማት ጋር ሊፈጠሩ ይችላሉ የነበሩትን ችግሮች እንድታስወግድ ይረዳታል።

ጋብቻው “የጉብኝት” ከነበረ ሳምሶን የወሰደላት የፍየል ጠቦት የጋብቻ ግንኙነቱ አስደሳች እንዲሆን የሚያደርግ ተመራጭ ገጽብረክት ነበር (ዘፍ 38፥17)። ሳምሶን በተጨማሪ ሚስቱን ትቷት ለመቄየቱ ይቅርታ መጠየቂያና ማባባያም ሊሆን ይችላል። ወደ ክፍሏ ሄዶ ጋብቻውን ለመፈጸም ሐሳቡን ሲገልጽ አባቷ ከእንግዲህ የእርሱ ሚስት እንዳይደለች ነገረው። ሳምሶን መሽራዬቱን በሕጋዊ መንገድ ስለ ዋጁት አባትየው ከእርሷ ይልቅ ውብ የነበረችውን ታናሽ እጎቷን እንዲያገባ ጠየቀው።

3-6 ሳምሶን የዚህ ቤተ ሰብ “ራሐል” በሆነችው እጎት አልተማረከም፤ ስለዚህም የአባትየውን ጥያቄ አልተቀበለም። የታላቁቱ እጎት ሕጋዊው ባል የመሆኑ ጥያቄ ትክክለኛ ነበረ። ፍልስጥኤማውያን ራሳቸውም የተምናዊው ዐማች (ቊርጥር 6) ብለው ነበር የሚጠሩት። በርግጥ ጋብቻው ወዲያውኑ አልተፈጸመም። ይሁን እንጂ አባትየው ይህን ለፍቺ የሚያበቃ ምክንያት ማድረጉ ልክ ነበረ። ሳምሶን ለደረሰበት ክብረ ነክ ጉዳይ ፍልስጥኤማውያንን ሁሉ ተጠያቂ በማድረግ በቀል ሊወጣባቸው መብት እንዳለው ተሰማው።

ሳምሶን እዚህ ላይ የተጠቀመባቸው “ቀበሮች” ተኩሳዎች ሊሆኑ ይችላሉ። አላቱ በሚያስገርም ፍጥነት ተዛምዶ የፍልስጥኤማውያንን የእህል አዝመራ ዶግ ዐመድ አደረገው። የተከመረውን የእህል ነዶና ማሳው ላይ ሊታጨድ የተዘጋጀው አዝመራ ወደመ (ዘዳ 23፥25)። ወይንና የወይራው ተክልም ተቃጠሉ። በአራት ሕግ መሠረት (ዘፀ 22፥6) ሰብልንና አዝመራን ማቃጠል ከባድ ወንጀል ሲሆን፤ ለፍልስጥኤማውያን የእህል ሀብታቸው በድንገት መውደሙ ትልቅ ራስ ምታት ነበር። ስለዚህም የሳምሶንን ሚስትና አባቷን በእሳት አቃጥለው ገደሏቸው። የሚያስገርመውና ምፀታዊ የሆነው ነገር ሚስቱ ቀደም ሲል የእንቆቅልሹን ፍቺ ለአጃቢዎቹ የነገረቻቸው ይህንኑ በመፍራት ነበር (14፥15)።

7-8 ሳምሶን የሚስቱን ገዳዮች ለመበቀል ሲወስን ከፍልስጥኤማውያን ጋር የጀመረው ግጭት ብሔራዊ መልክ ያዘ። ገዳዮቹን ከተበቀለ በኋላ ነገሩን ለመቋጨት ቢፈልግም፤ ሁለቱም ወገኖች ሳምሶንና በሺህ የሚቆጠሩ ፍልስጥኤማውያን እስኪገደሉ ድረስ የበቀል አጻፋ መመለስ ቀጠለ (ከ16፥28 ጋር ያነጻጽ)። እልቂቱ የተፈጸመው በተምና አካባቢ ቢሆንም፤ ጉዳዩ ወደ ፍልስጥኤማ ምድር ሁሉ ተዛመተ። ሳምሶንም የፍልስጥኤማውያንን በቀል በመፍራት በዋሻ ወይም በዐለት ክፍተት ውስጥ ተሸሽገው።

7. ሳምሶን በሌሐ ድል ማድረጉ (15፥9-20)

9-13 በሳምሶን ድርጊት ቊርጥር የተነሣ ፍልስጥኤማውያን ራሳቸውን እንደ ሰራዊት አደራጀቱው “ሌሐ” (ቃል በቃል ትርጉሙ “የመንጋጋ ዐጥንት”) አቅራቢ ወደ ይሁዳ መጡ። ይህ ስም ለዚያ ስፍራ የተሰጠው ከሳምሶን ድል በኋላ ነበር። የይሁዳ ሰዎች ሰላም እንዳይኖር ሥጋት ስለ ያዛቸው

በአካባቢው ሰራዊት በማስፈር በቶሎ ነገሩን ለመመርመር ወሰኑ። ሳምሶን ተሸንፎ የነበረውን ቦታ ያውቁ የነበሩ 3 ሺህ ሰዎች አሳልፈው ሊሰጡት መጡ። ይህ ድርጊታቸው አምላክ የሰጠ የሆኑትን የፍልስጥኤማውያንን የበላይነት መቀጠል አሜን ብለው ተቀብለው በሚያስገርም ሁኔታ ተስማምቷቸው ቁጭ ማለታቸውን ያሳያል።

የሚጠብቀው ዕጣ ሞት መሆኑን እያወቁ በተገዢነት መንፈስ ሳምሶንን አስረከቧቸው። ሳምሶን ድርጊቱን ያጸደቀው ልክ ፍልስጥኤማውያን የራሳቸውን እንዳጸደቁለት ነበር። የእጃቸውን ማግኘት አለባቸው! የይሁዳ ሰዎች ጉዳት እንደማያደርሱበት ቃል ከገቡለት በኋላ እጅና እግሩን እንዲያስሩት ፈቀደላቸው። የገዛ ወገኖቹን ለመውጋትና ለመግደል ምንም ፍላጎት አልነበረውም። ለእነርሱ ስላለው አመለካከት ርግጠኞች ስላልነበሩ በዐዲስ ገመድ አጥብቀው አሰሩት።

14-15 የፍልስጥኤማውያን የውጊያ ጥሪ በሚጠሉት ባላንባቸው ላይ ድል እንደሚያገኙ መገመታቸውን የሚጠቀም ምልክት ነበር። ድምፅን ከፍ አድርጎ መጮኽ የጠላትን ሰፈር በማናወጥ የልብ ልብ ይሰጣል (ከ14፡4-5 ጋር ያነጻ)። ይሁን እንጂ በዚህ ሁኔታ የእነርሱ ጩኸት ሳምሶንን የሚነሸጥ እንጂ የሚያሸብረው አልነበረም። ዳግመኛ በመለኮታዊ መንፈስ ንይልን ተላብሶ (ከ14፡6 ጋር ያነጻ)፤ ታስሮበት የነበረውን ገመድ ከበጣጠለው በኋላ በቅርቡ የሞተ የአንድ አህያ መንጋጋ (ገና ከሥጋው ያልተላቀቀና ያልጠጠረ) ይዞ አንድ ሺህ ሰዎችን በዚህ ገደለ። ከዚህ ፍጅት የተረፉት ፍልስጥኤማውያን በድንጋጤ ከአካባቢው ወዲያውኑ ሸሹ። የይሁዳ ሰዎች አሁንም ይህን ድል ከዳር ለማድረስና የፍልስጥኤማውያንን ቀንበር ከጫንቃቸው ለማስወገድ የቀረበላቸውን ዕድል መጠቀም እንዳይችሉ ሆነው እንግዳ በሆነ ድንዛዜ ታስረው ነበር።

16-17 ሳምሶን ይህን ድል ለመዘክር ሌላ ዐጭር የፋክራ ግጥም ተቀኘ። በ14፡18 ላይ እንደሚገኘው ግጥም፣ ይህኛውም የሐረጋት ድግግሞሽ የሚታይበት ሲሆን፣ ድርብ ትርጉም ያዘሉ ቃላትንም ይዟል (ከዐመት የግርጌ ማስታወሻ ጋር ያነጻ)። የአህዮች በድን ብዙ ጊዜ የሚጣለው ከከተማዬ ቅጥር ውጪ ሲሆን (ኤር 22፡19)፣ የዚህ ዐይነቱ የውርደት ቀብር የፍልስጥኤማውያን ዕጣ ሆነ። ሳምሶን ብቻውን የተቀዳጀው ድል ከሰሜር ድል ጋር ተመሳሳይ ነው (3፡31 ይመ)። የመንጋጋው ዐጥንትና ሳምሶን ያከናወነው ገድል ለቦታው የመንጋጋ ኩረብታ ከምር የሚል ስም አሰጥቶታል (የዐመት ማስታወሻ ይመ)።

18-20 ሳምሶን ይህን ድል ያገናኝፈው እግዚአብሔር እንደ ሆነ ያውቃል። ይሁን እንጂ ከፍልሚያው በኋላ እንደ ኤልያስ በመንፈሱም ሆነ በሥጋ ዝሎ ነበር (1ነገ 19)። እግዚአብሔር በምድረ በዳ ለእስራኤላውያን እንዳደረገላቸው (ዘፀ 17፡6)፣ ለሳምሶንም በሌሊት ዓለት ሰነጠቀለት። ይህ የሆነው እግዚአብሔር ለጸሎቱ በሰጠው አስደናቂ ምላሽ በመሆኑ ቦታው “የጠረው ምንጭ” የሚል ስያሜ አገኘ። እዚህ ነጥብ ላይ ጸሐፊው ሳምሶን ለ20 ዓመት ፈራጅ እንደ ነበር ሲያስታውሰን (ከ16፡31 ጋር ያነጻ)፣ የውጤታማነቱ ዘመን በምዕራፍ 16 ከተተረኩት አሳዛኝ ክሥተቶች በፊት ማክተሙን ማመልከቱ ይሆናል።

8. የሳምሶን ጉልበት በጋዛ ተገለጠ (16፡1-3)

1-3 በሳምሶን ታሪክ የመጨረሻዎቹ ትዕይንቶች ታላቅ የሆነውን የጉልበት ጥንካሬና ለሴቶች ያለውን ፍቅር የሚያሳይ ነው። ዳግመኛ ወደ ፍልስጥኤማውያን ምድር ሳይሄድ አያሌ ዓመታት ቈይቷል። በዚህ ክፍል ከክብሮን በስተ ምሥራቅ 40 ማይልና ከአስቀሌና በስተ ደቡብ 12 ማይል ርቃ ወደምትገኘው ወደ ጋዛ መሄዱ ተመልክቷል። በዚህች በመጨረሻው የደቡብ ጠረፍ በምትገኝ የፍልስጥኤማ ከተማ እንኳ ሳይቀር ዝናው ይታወቅ ስለ ነበር ነዋሪዎቹ እርሱን ለመያዝ ጥረት ሲያደርጉ ከፍ ባለ ጥንቃቄ ነበር።

የሳምሶን ሥጋዊ ባሕርይ በጋዛ ከሚገኙ በርካታ ዝሙት ዐዳሪዎች ወደ አንዷ መራው። ገና ያላገባው ሳምሶን ለሥጋ ፈተናዎች በተለይ ተጋላጭ ነበር። (ከዘፍ 38፡12-15 ጋር

ያነጻ)። የጋዛ ሰዎች ከእጃቸው ሊያስገቡት ከውጪ ተደብቀው ማለዳ ላይ በድንገት ሊይዙት ዐቅደው ነበር። የከተማዬቱ በሮች ጥርቅም ተደርገው ተዘግተው ስለ ነበር እስረኞቹው ማምለጥ እንደማይችሉ ተማምነው የተኙ ይመስላል።

እኩለ ሌሊት ላይ ፍልስጥኤማውያን ባልጠበቁት ጊዜ ሳምሶን ከተከለለበት ቤት ወጥቶ የከተማዬቱን ቅጥር በሮች ነቃቀላቸው። ከባዶቹን የዕንጨት በሮች፣ መቃኖቹንና መወርወሪያ ማያያዣውን ጭምር በትከሻ ተሸክሞ ከክብሮን ፊት ለፊት ወዳለው ኩረብታ ወጣ።

9. ሳምሶንና ደሊላ (16፡4-20)

4-5 ደሊላ ከሳምሶን የትውልድ መንደር አቅራቢያ ትኖር ነበር፤ የጋና ማህበረ ዳን (ከ13፡25 ጋር ያነጻ) በሪሬቅ ሽለቆ አጠገብ ይገኙ ስለ ነበር፤ ደሊላ የፍልስጥኤማ ሴት እንደ ሆነች የሚያመለክት ነገር ባይገኝም (ከ14፡1-2 ጋር ያነጻ)፣ በፍልስጥኤማ በተያዘው አካባቢ አቅራቢያ የምትኖርና ከመሪዎቹ ጋር የቅርብ ግንኙነት ያላት ከመሆኑ አንጻር፣ ምናልባት ፍልስጥኤማዊት ላትሆን አትቀርም።

የፍልስጥኤማ መሪዎች የሳምሶንን ብርታት ታላቅነት ምስጢር ለማወቅ ቊርጠኛ ሐሳብ (ውሳኔ) አድርገው ነበር። ዐምስቱ መሪዎች ይህችን የወደዳትን ሴት (ከ3፡3 ጋር ያነጻ) በዛቻ በማስፈራራት ሳይሆን፣ በማባበልና አንድ ሺህ አንድ መቶ ሰቅል ጥሬ ብር (13 ኪሎግራም ያህል) እንደሚሰጧት ቃል ገቡላት። ደሊላ ይህን የተሰጣትን የቤት ሥራ ዳር እስከምታደርስ ጨክና መጽናቷ የሚያስገርም አይሆንም። የፍልስጥኤማውያን ዐላማ ሳምሶንን ለማሸነፍና ጉልበቱን በመግራት ለሚፈልጉት ዐላማ ለማዋል ነበር።

6-9 የደሊላ ዐላማ ለሳምሶን ግልጽ መሆኑ ጥርጥር የለውም። ፍልስጥኤማዊት ሚስቱ የዚህኛውን ያህል ክብደት የሌለው ምስጢር እንኳ ሳትጠብቅ እንደ ቀረች ያውቃል (14፡17)። እውነቱን ከቶም ቢሆን እንደማይነግራት በመተማመን ራሱን ለማዝናናት ከእርሷ ጋር መጫወቱን ቀጠለ። በመጀመሪያ የሰጣት ፍንጭ ከክብት አንጀት የተሠሩ “ጠፍሮች” እንደሚገቱት በመናገር ነበር። እነዚህ ቀደም ሲል በተሳካ መንገድ እንደ ተጠቀመበት የመንጋጋ ዐጥንት እርጥብ ነበሩ (15፡15)። ይሁንና እርጥብ መሆናቸውም ሆነ የፍጽምና ቊርጥሩ (ስላት ያህል) ለሳምሶን ምኑም አልነበረም፤ ሳምሶን በቀላሉ ሰባበራቸው (ከ15፡14 ጋር ያነጻ)። ፍልስጥኤማውያን ሊይዙት ጥረት አላደረጉም።

10-12 ደሊላ ሳምሶን እንዳታለላት ወይም እንዳሞኛት ተናገረች። ፍልስጥኤማውያን ሥራ ላይ ባልዋሉ ዐዳዲስ ገመዶች ቢያስሩትም፣ ሊበጥሳቸው እንደሚችል ከቀደመው ልምድ ሊማሩ ቢገባቸውም እንኳ ሁለተኛው ፍንጭ የመጀመሪያው ዐይነት ነበር (15፡13)። ምናልባት የይሁዳ ሰዎች አጥብቀው ሳያስሩት እንደ ቀሩ ዐስበው ይሆናል። ያም ሆኖ ሳምሶን አሁንም ገመዱን በቀላሉ መበጠስ ችሎ ነበርና አጥብቆ ማሰሩ ለውጥ አላመጣም።

13-14 አሁንም ደሊላ እንዳሞኛት በመመረር ለሦስተኛ ጊዜ ምስጢሩን እንዳነግራት መውትወት ያዘች። ዕብራይስጡ እንደሚያመለክተው ንገረኝ ብላ በመጮኽ ሳምሶንን ዕረፍት ነግቷል። በዚህ ወቅት ብርታቱ ከፀጉሩ ጋር እንደሚያያዝ ፍንጭ በመስጠት እውነቱን ለማውጣት በአደገኛ ሁኔታ አፋፍ ላይ ደርሶ ነበር፤ የሰጣት ማብራሪያ ከበፊቶቹ የተለየ ስለ ነበረ፤ ደሊላ አሁን እየሞሸች አይደለም ብላ ተስፋ ያደረገች ይመስላል። የሳምሶን ፀጉር የተገነገሰበት ድር ምን ዐይነት እንደ ነበር ማወቅ አዳጋች ነው። ሳምሶን በወቅቱ የተቀደሙ አግድም ሳይሆን አይቀርም። ደሊላ የሳምሶንን ፀጉር በድር ጉንጉና በችካል ቸክላ ስታበቃ ወጥመዷ ውስጥ እንዳስገባቸው ዐስባ ነበር። ሳምሶን የጋዛን በሮች ያለ ችግር እንደ ነቃቀለ አሁንም ችካሉን ከነድሩ “ነቀለው” (ከቊ 3 ጋር ያነጻ)።

15-17 በዚህ ወቅት ገሊላ የምታደርገው ጠፍቷት ጭንቅ ውስጥ ገባች። ምስጢሩን ለማወቅ እስካሁን ባይሳካትም፣ ፍልስጥኤማውያንም ተበሳጭተው ወደየቤታቸው ቢመለሱም (ከቊጥር 18 ጋር ያነጻ)፣ ጉዳዩን እርግፍ አድርጋ እስከ መተው ተስፋ አልቆረጠችም።

ይልቁንም የሳምሶን ሚስት አድርጋ እንደ ነበረው “አትወደኝም ማለት ነው” እያለች አጥብቃ ትነዝንዘው ጀመር (ከ14፥16 ጋር ያነጻ)። ሳምሶን እየደጋገመ መዋሸቱ ምስጢሩን ላለማውጣት የነበረውን ቀርጠኝነት የሚያሳይ ስለ ነበር ደሊላን የሚያስጨንቅ ሆነባት።

አንዴ ወይም ሁለቱ መዋሸቱ ይቅር ሊባል ይችላል፤ ይሄ ግን ሦስተኛ ጊዜ ነበር። ይሁንና ደሊላ ሳምሶንን ሙጭጭ ብላ በመውትወት ስታደክመው ጊዜ፤ ሳምሶን በመጨረሻ በሰርጉ ግብዣ ወቅት እንዳደረገው ተሸነፈላት (14፥17)። ከደሊላ ጋር ያለውን ግንኙነት ማቆረጠን ትቶ፤ ለውድቀቱ ምክንያት እንድትሆን ፈቀደ። ሳምሶን ናዝራዊ ተልእኮውን የተወጣበት ሁኔታ ያዝ ለቀቅ ዐይነት ነበር። ለምሳሌ ያህል ከወይን ፍሬ ወይም ከበድን እንዲታቀብ የተሰጠውን ትእዛዝ በመጠበቅ ረገድ ጠንቃቃ አልነበረም (በ14፥6-10 ላይ የተሰጠውን ሐተታ ይመ)። ይሁንና ለእግዚአብሔር የመለየቱ ምልክት እንዲሆን ፀጉሩን አስረዝሟል። ይሄኛውን ትእዛዝ መልክሱ ለይቶ የተናገረው (13፥5) ሲሆን፤ ከሌሎች የናዝራዊ ክልከላዎች የበለጠ ክብደት የነበረው ይመስላል (ከሳሙ 1፥11 ጋር ያነጻ)።

18-20 ደሊላ በመጨረሻ እውነቱን እንደ ደረሰችበት ስታውቅ፤ የፍልስጥኤም መሪዎች ለመጨረሻ ጊዜ ተመልሰው እንዲመጡና ያን ጊዜ አሳልፋ ልትሰጠው እንደሚችሉት አሳመነችቸው። ጢም መላጩትና ፀጉር መንጨት የልቅሶ ምልክት እንደ ሆኑ ቢያውቁም (ከኤር 41፥5 ጋር ያነጻ)፤ የሳምሶን ፀጉር መቁረጥ ብርታቱን ሊያሳጣው ይችላል ብለው ለማመን አልደፈሩም። ሳምሶን ራሱ እንደ ወትሮው ከፍልስጥኤማውያን እጅ ለማምለጥ ያቅድ ነበር እንጂ መሆኑ የማይቀረው ሁነት ተሰውሮበት ነበር። ሆኖም የነጢአት ትብታብ በቀላሉ የሚላቀቁት አይደለም። የጌታ መንፈስ ከአንድ ሰው በተለየ ጊዜ የሚከተሉት መዘዞች በርግጥም ቀላል አይደሉም።

10. የሳምሶን መያዝና ቅጣት (16፥21-22)

21-22 ፍልስጥኤማውያን በፍጥነት ወዳለበት በመምጣት ሳምሶንን ይዘው ዐይኖቹን አወጡ። ለአይሁዶች ዕውርነት አስከፊ ርግማን ነበር (ምሳ 30፥17፤ ከ1ሳሙ 11፥2 ጋር ያነጻ)። የሳምሶን እግሮች በናስ ሰንሰለት ታስረው (ከ2ሳሙ 3፥34 ጋር ያነጻ)፤ በአንድ ወቅት ሸሽቶ ባመለጠበት ጋዛ ከተማ በሚገኝ ወጎኒ ቤት ተወስዶ የጉልበት ሥራ እንዲሠራ ተገደደ (ቁጥር 3)። እህል መፍጨት የሴት ሥራ ስለ ነበር (9፥53)፤ ይህ ለሳምሶን ተጨማሪ ውርደት ነበር። ለዚህ ሥራ አነስተኛ መጅ ይጠቀም ወይም በተለምዶ አህዮች ሲሠራ የነበረውን ትልቅ ክብ ድንጋይ እንዲያዞር ይደረግ ግልጽ አይደለም። (ሁለተኛው ሥራ ሳምሶን ቀደም ሲል በፍልስጥኤማውያን ላይ ላደረሰው ፍጅት መበቀያ የሚሆን ነው ከ15፥16 ጋር ያነጻ)። ታስሮ በነበረበት ወቅት የሳምሶን ፀጉር ዳግመኛ ማደግ ጀመረ።

11. የሳምሶን የመጨረሻ በቀል በዳጎን ክብረ በዓል ላይ (16፥23-31)

23-25 የሳምሶን መያዝ በሕዝቡ ዘንድ ታላቅ ደስታን ፈጠረ። በወቅቱ ፍልስጥኤማውያን ዋነኛ አምላካቸው ለሆነው የአዝመራ አምላክ ለዳጎን ብሔራዊ ክብረ በዓል የሚያካሄዱበት ጊዜ ነበር። የሳምሶን ውድቀት የተከሠተው በዳጎን ቀጥተኛ ቁጥጣ እንደሆነ ነበር ያስቡት፤ ለዳጎን ቤተ ጣቦት ውድቀት ምክንያት የሆነው ይህ ስህተት ሥነ መለኮታዊ አስተሳሰብ ነበር። ሳምሶን እጃቸው ላይ የወደቀው ዳጎን ከጌታ በላይ ብርቱ ስለ ነበረ ሳይሆን በነጢአቱ ምክንያት የእስራኤል አምላክ ሳምሶንን ስለ ተወው ነው።

ፍልስጥኤማውያን ሳምሶን ምድራቸውን በሽብር ያንቀጠቀጠባቸው ወራት ምንኛ በዐይነ ጎሊናቸው ፍንትው ብለው ታይተዋቸው ይሆን! ወቅቱ የውድቀትና የሞት ነበር፤ የዳጎንም አዝመራ ሳይቀር በችቦ ጋይቷል (15፥5)። ሆኖም በሰካር ዐቅላቸውን ስተው የነበሩት ፍልስጥኤማውያን በአንድ ወቅት አይበገሬ የነበረውን ሳምሶንን በፊታቸው ቆሞ እንዲጫወት ወይም እንዲያዝናናቸው አስጠርተው በሣቅና በፈንጠዝያ ሲያውካኩ የቀድሞውን ሽብር ዘነጉት (ከዘፍ 21፥9 ጋር ያነጻ)።

26-30 በዙሪያውና ከላይ ላይ ከሚሰማው ሁካታ፤ ሳምሶን ከትልቅ ሕንጻ መካከል አጠገብ አቅራቢያ እንደ ነበረ ዐሰበ። እንዲመራው በተመደበለት ብላቴና ርዳታ፤ ሳምሶን የቤተ ጣቦቱ ዋና ምስራቃች የት እንዳለ ዐውቀ። በዚህ ፍልስጥኤማውያንን ለመበቀል በቀረበለት ዕድል (15፥7) በቀደሙት ዓመታት በሐሊ እንዳደረገው፤ ይረዳው ዘንድ ወደ ጌታ ተጣራ (15፥18)። ፍልስጥኤማውያኑ ሳምሶን ሊያደርገው ስላሰበው አንዳችም ፍንጭ የነበራቸው አይመስልም። በእርግጥም እግዚአብሔር ለዚህ የመጨረሻ ሰዓት ኃይልን እስኪያስታጥቀው ድረስ ብርታቱን ሙሉ በሙሉ መልሶ አላገኘ ይሆን ይሆናል።

ሳምሶን በታላቅ ጉልበት ምስራውን ከመሠረቱ ሲገፋው ቤተ ጣቦቱ ውስጥ ተሰብሰበው በነበሩት ልዑላን ላይ ወደቀባቸው። በሰገነቱ ላይ የነበሩት በሺህ የሚቆጠሩ ተመልካቶች ዐብረው አለቁ። የሞቱት ሰዎች ቁጥር እንደሚያመለክተው ይህ ከሳምሶን ድሎች ውስጥ በትልቅነቱ ተወዳዳሪ አልነበረውም። በመካከላቸው በጉስቀሌና ከመኖር እነርሱን ገድሎ ዐብሯቸው መሞትን መረጠ።

31 ሳምሶንን የቀበሩት “ወንድሞቼ” ከዳን ወገን የሆኑ ዘመዶቹ ሊሆኑ ይችላሉ (ከ14፥3 ጋር ያነጻ)። የአባቱ ቤተ ሰብ ማለት ከጉሣ ያነሰ ከቤተ ሰብ ግን የበለጠ ቡድን ሊሆን ይችላል። ሳምሶን የተቀበረው በልጅነቱ ባደገበት አካባቢ ሲሆን በአባቱ መቃብር የማረፍ ክብርን አግኝቷል (ከ8፥32 ጋር ያነጻ)።

ሳምሶን ከእምነት ጀግኖች ቁጥር ተመድቧል (ዕብ 11፥32)። ሆኖም አኗኗሩ የተሰጠውን ታላቅ ተወህቦ የሚመጥን አልነበረም፤ ራሱን ማሸነፍ ተስኖት በገዛ ራሱ ምኞቶች ለመጥፋት በመብቃቱ። ታላቅ ደረጃ ላይ ለመድረስ ዐቅም ኖሮት የባሕርይ ጽናት በማጣቱ የወደቀ ሰው አሳዛኝ ምሳሌ ሆኖ ቀርቧል። ይሁንና እግዚአብሔር በሉዓላዊነቱ ተጠቅሞበታል።

፫. ሁለት ዐባሪዎች (17፥1-21፥25)

የመሳፍንት መጽሐፍ የመጨረሻ ምዕራፎች የጊዜ ቅደም ተከተል የማይከተሉና ስለ ፈራጆችም ሆነ ስለ ጭቁናው ዘመን የማይጣቅሱ ሁለት ዐባሪዎችን ያካትታሉ። በዚህ ክፍል የተተረኩት ሁለት ትዕይንቶች በመሳፍንት ዘመን ቀደምት ዓመታት የተከሠቱ ሲሆኑ፤ በኋላ ላይ ብዙዎችን ንጉሥ እንዲሾምላቸው ለመጠየቅ ያነሣቸውን የግብረ ገብና የሃይማኖት ድቀት ያመለክታሉ። የነዚህን ምዕራፎች ሐሳብ ጠቅልሎ የያዘው ቅራፍ አረፍተ ነገር በዚህ ዘመን በእስራኤል ንጉሥ አልነበረም (17፥6፤ 18፥1፤ 19፥1፤ 21፥25) የሚለው ነው።

ሀ. የሚካ ካህንና የዳናውያን ፍልሰት (17፥1-18፥31)

1. የሚካ እናትና የጣቦት አምልኮ (17፥1-6)

1-2 በእነዚህ ዐባሪዎች የተተረኩት በጭካኔ የተሞሉ እንግዳ ሁነቶች ከኢየሩሳሌም 12 ማይል በስተ ሰሜን ለሚገኙትና የመካከለኛ ፍልስጥኤም ተራሮች ከሆኑት የኤፍሬም ከራብቶች ጋር ቅርብ ተያያዝነት አላቸው (ይህ ቦታ በናጋድ፤ በዲቦራና በጌዴዎን ድል ከፍ ያለ ሚና ያበረከተ ነው (3፥27፤ 4፥5፤ 7፥24)። በወቅቱ የሰፈነውን የግብረ ገብ ቀውስ በሚያንጸባርቅ ሁኔታ፤ ሚካ የሚባል ሰው ከእናቱ ብዙ መጠን ያለው ብር ሰረቀ (በወቅቱ የአንድ ሰው ደመወዝ ዐሥር ስቅል ያህል ነበር፤ ከቁጥር 10 ጋር ያነጻ)። የሚካ እናት ብሩን የወሰደውን ሰው መርገሟ የሚያስገርም አይሆንም። መሠረት ያለው ርግማን በራስ ቤተ ሰብ ውስጥ ቢሆንም እንኳ (ዘፍ 9፥25)፤ በሚያስፈራ ሁኔታ ይደርስ ስለ ነበር ሚካ ይህ አስፈርቶት በደሉን ተናዘዘ። ወዲያውኑ እናቱ ርግማኑን ለመሻር ባረከችው።

3-4 የተወሰደባትን ብር መልሳ በማግኘቷ ለእግዚአብሔር ምስጋናዋን ለማድረስ የሚካ እናት ብሩን ለጌታ ልትቀድሰው ወሰነች (ከዘፀ 28፥38 ጋር ያነጻ)። ይሁንና ጣቦት ለማበጀት መፈለግ የእግዚአብሔርን ትእዛዝ ሙሉ በሙሉ የሚፃረር በመሆኑ ከእግዚአብሔር ርግማን በታች እንድትውል ሆነች (ዘፀ 27፥15)። በዚህም ላይ ለጌታ የቀደሰችው በመጀመሪያ ቃል ከገባቸው አንድ ሺህ አንድ መቶ ሰቅል ውስጥ ሁለት መቶ

ያህሉን ብቻ ነበር። ድርጊቷና ያነሣሣት መንፈስ አጠራጣሪ ነበረ።

አንጥረኛው በሰጠችው ሁለት መቶ ስቅል ብር ጣዖት ሠራላት (ከቀጥር 3-4፤ 18፥14ና 17-18 ጋር ያነጻ)። ይህ ጣዖት ምናልባት በጥጃ መልክ የተቀረጸ ሊሆን ይችላል (ከዘፀ 32፥4 ጋር ያነጻ)። በኋላ ላይ ይኸው ጣዖት ከዳን ከተማ ጋር ተያይዞ ተጠቅሷል (ከ18፥30፤ ከ17፥12፥29 ጋር ያነጻ)።

5-6 ከተቀረጸው ምስል በተጨማሪ ሚካ ተራፊም (ጣዖቶች) ሠርቶ ነበር። እነዚህ አንድ ወይም ከዚያ በላይ ቀጥር ያላቸው የቤት ጣዖታት ናቸው (ከዘፍ 31፥19፤ ከ1ሳመ. 19፥13ና 16 ጋር ያነጻ)። ተራፊም ልክ እንደ “ኤፋድ” (ከ8፥27 ጋር ያነጻ) ለጥንቄላ ዐላማ ይውሉ ነበር (ሕዝ 21፥21)። ኤፋድ የክህነት ልብስ ስለ ነበረ ሚካ በዚህ ሳይወሰን (አንድ ርምጃ በመቀጠል) ከወንድ ልጆቹ አንዱን ካህን አድርጎ ሾመው። ስለዚህም ሚካ ቤቱ ውስጥ “የአምልኮ ስፍራ” (ቃል በቃል ሲተረጉም “የእግዚአብሔር ቤት” አዘጋጀ)። ይህ እውነተኛ አምልኮን ክፉኛ የሚያጣምም ስለ ነበር የመሳፍንት መጽሐፍ ጸሐፊ የነበረውን ሁናቴ ሲገልጽ “እያንዳንዱ ሰው ለራሱ መልካም መስሎ የታየውን ያደርግ ነበር” (ከ21፥25 ጋር ያነጻ) ይላል።

2. የሚካ ሌዋዊ (17፥7-13)

7-9 በአራት ሕግ መሠረት ካህናት ከሌዊ ወገን መሆን አለባቸው፤ ስለዚህም ሚካ አጋጣሚውን ባገኘ ጊዜ፤ ሃይማኖታዊ ተቋሙን ከፍ ያለ ማዕረግ ለመስጠት ዕድሉን ተጠቀመ። የቀጠረው ሌዋዊ በቤተ ልሔም የሚኖር ነበር (ከ19፥1 ጋር ያነጻ)። ቤተ ልሔም ሙሴ ለሌዋውያን ከሰጣቸው 48 ከተሞች (ዘኁ. 35፥6-8) እና በኢያሱ “ከተመደቡ ከተሞች” (ኢያ. 21) አንዷ አልነበረችም። ሌዋውያን በእስራኤል ታሪክ በስፋት ስፍራ በነበረው የድጋፍና ዕገዛ ዕጦት በየስፍራው ተበታትነው ነበር (ከነህ 13፥10 ጋር ያነጻ)። የተሻለ ኑሮ ፍለጋ ወደ ሰሜን ሲጓዝ የነበረ አንድ ወጣት ሌዋዊ ለአምልኮ ስፍራው ተስማሚና በሕጉ የተፈቀደለት ካህንን ይፈልግ የነበረው ሚካ አግኝቶ ቀጠረው።

10-12 ሌዋዊው ለሚካ እንደ “አባት”ም እንደ “ልጅ”ም ሆነው። “አባት” የሴፍ በግብጽ የነበረውን ስፍራ ለመግለጽና (ዘፍ. 45፥8) የተከበረ ነቢይ የነበረውን ኤልሳዕን (2ነገ 6፥21፤ 13፥14) ለመግለጽ የዋለ ቃል ነው። ሚካ ለኑሮ የሚበቃውንና ለክህነት አገልግሎት የሚያስፈልጉትን አልባሳት ጨምሮ እንደሚያቀርብለት ቃል ገባለት። ሌዋዊው በዚህ ውል ተስማምቶ ሚካን ለማገልገል ፈቃደኛ ሆነ፤ እርሱም በምዕራፉ የተገለጸውን ሁለተኛ የክህነት ሹመት ሥነ ሥርዐት ፈጸመለት። ዐዲሱ ካህን ከሙሴ የትውልድ ሐረግ ነበር (18፥30)። የክህነት አገልግሎት ለአኑር ልጆች የተወሰነ ስለ ነበር የአገልግሎት መከራው ከሸፈነ።

13 የአምልኮ ስፍራን፤ ሌዋዊ ካህንንና የጣዖታትን ጥርቅም በቤቱ የሰበሰበው ሚካ ይህ እንግዳ የቀሳቀሱ 3ዝ የእግዚአብሔርን በረከት እንደሚያስገኝለት ዐሰበ። እግዚአብሔር በጎ እንደሚያደርግለት የተናገረው ነገር፤ የወርቅ ጥጃውን ካበጀ በኋላ 'ነገ የእግዚአብሔር በዓል ይሆናል' ብሎ ያወጀውን የአኑርን ሁኔታ ያስታውሰናል (ዘፀ 32፥5)።

3. ዳናውያን ሰላዮችና የሚካ ካህን (18፥1-6)

1 እዚህም ክፍል ላይ ከምዕራፍ 17 እስከ 21 የተገለጸውን ድቀት ሊገታ ይችላል የነበረው ብቸኛ አካል ንጉሥ ቢሆንም፤ በእስራኤል ምንም ንጉሥ እንዳልነበረ ተመልክቷል (ከ17፥16፤ 19፥1፤ 21፥25 ጋር ያነጻ)።

የዘውድ ሥርዐት የራሱ ችግሮች ቢኖሩትም የነበረውን አጠቃላይ ሁናቴ ለጊዜውም ቢሆን መልክ ሊሰጠው ይችላል ነበር። በአንድ ጉን በአሞራውያን (1፥34-35) እና በስተ ምዕራብ በፍልስጥኤማውያንና በስተ ደቡብ በይሁዳ ድንበር መካከል አጣብቂኛ ውስጥ የገቡት ዳናውያን ዐዲስ የመኖሪያ ስፍራ አሰላ ጀመሩ። ዐዲስ መኖሪያ ለማግኘት የጀመሩት ፍልሰት የቀደመውን መሬታቸውን በሰጣቸው ጌታ ላይ የነበራቸው

እምነት ጉዳሉ እንደ ነበር የሚያመለክት ነው (ኢያ. 19፥40-48 ይመ)።

2-3 ዐምስት ሰላዮች ሳምሶን ካደገበት አገር ማለትም ከዶርዓና ከኤሽታኦል ምድሪቱን እንዲሰልፉ ተላኩ (ከ13፥2 ጋር ያነጻ)። ሙሴ ልኳቸው እንደ ነበሩት ዐሥራ ሁለት ሰዎች (ዘኁ. 13፥2)፤ እነዚህም የተላኩት በስተ ሰሜን አቅጣጫ ዐዲስ መሬት እንዲሰልፉ ነበር። ከዋናው መንገድ ብዙም ሳይርቅ ወደሚገኘው ወደ ሚካ ቤት ሲደርሱ፤ በቅርቡ የተቀጠረውን የወጣቱን ሌዋዊ ድምፅ ለይተው ዐውቀው ገቡ። ከአጠቃቀቃቸው መገመት እንደሚቻለው እርሱን በግል የሚያውቁ ወይም ከድምፁ ቅላዔ የይሁዳ ሰው መሆኑን ያወቁ ይመስላል። ጥያቄዎቹን አከታትለው ማቅረባቸው በዚህ አካባቢ ሌዋዊ ሊገኝ መቻሉ በፈጠረባቸው ግርምት ሳቢያ ይመስላል።

4-6 ስለ ካህኑና ስላለው ልዩ ስጦታ ሲያውቁ፤ ከጌታ ዘንድ ምክር ጠይቅልን ሊሉት ወሰኑ። ጥያቄአቸው ውጤት አስገኝቶላቸው፤ ካህኑ በሰላም ሂዱ አላቸው፤ ይህም በጠላት ላይ ድል እንደሚያገኙ የሚያመለክት ነበር።

4. ሰላዮቹ ያቀረቡት ዘገባ (18፥7-10)

7 ሰላዮቹ ከዳናውያን ምድር መቶ ማይል ለእስራኤል ነገዶች ከተሰጡት ቦታዎች ሁሉ በስተ ሰሜን ድንበር በምትገኘው ላይሻ ከተማ እስኪደርሱ ድረስ በቀጥታ የሰሜንን መንገድ ይዘው ተጓዙ። በኤብርን ኩረብታ ግርጌም ሊያጠቁአቸው የሚችሉ ጠላቶች ከማይደርሱበት ርቀት ላይ የውሃ ምንጮች እንደ ልብ የሚገኙባትና እጅግ የምታጓጓ ምድር አገኙ። የሊባናሱ ወሰን ከሶርያም ሆነ ከፊንቃውያን ጥቃት የሚከፈለት ሲሆን፤ የላይሽ ነዋሪዎች ምድሪቱ ለጠላት ጥቃት በቀላሉ እንደማትጋለጥ ይተማመኑ ስለ ነበር ምሽግ ወይም መከላከያ መሥራት አላስፈለጋቸውም። በመሬት ዕጦት ተቸግረው ለነበሩት ዳናውያን ይህ አንጊ ዕድል ነበር።

8-10 ሰላዮቹ ለነገዶቹ ሰዎች ያቀረቡት ዘገባ ተስፋ የሚሰጥ ነበር። በፍጥነት ጥቃት መጀመር እንደሚያስፈልግ በመግለጽ በአንድ ድምፅ ያቀረቡት አበረታች ዘገባ፤ ከዚህ ቀደም ሙሴ መላ ምድሪቱን እንዲመረምሩ ከላካቸው ሰላዮች ብዙዎች ከሰጡት ጨፍጋጋና ልብ የሚያዝል ዘገባ በእጅጉ የተቃረነ ነበር (ከዘኁ. 13፥25-33 ጋር ያነጻ)። ይሁንና በቀጥር 6 የእግዚአብሔርን ምክር ከመጠየቃቸው ተነሥተን፤ ዕቅዳቸውን እርሱ አጽድቆታል ማለቱ የሚያስከድ አይመስልም።

5. የሚካ ካህን መወሰዱ (18፥11-21)

11-12 ዳናውያኑ ከሰላዮቹ ለቀረበላቸው ጥሪ ምላሽ በመስጠት፤ በፍጥነት ወደ ዐዲሲቱ የተሰፋ ምድር ገሠገሡ። እዚህ ላይ ስድስት መቶ ሰዎች መጠቀሳቸው ለምን እነዚህ ብቻ የሚል ጥያቄ ያስነሣል። ከሳምሶን ትረካ እንደምንገነዘበው፤ ዳናውያን ሁሉ በስተ ሰሜን አቅጣጫ አለመጓዛቸው ግልጽ ነው። በዘመቻቸው ወቅት በመጀመሪያ የሰፈሩት መኖሪያቸው ከሆኑት ከዶርዓና ከኤሽታኦል ስምንት ማይል ርቃ በምትገኘው በቂርያትይዓሪም ነበር።

13-17 ዳናውያን ጉዞአቸውን በመቀጠል ሚካ ወደሚኖርበት ምድር ደረሱ። በቀጥር 6 የተሰጣቸው ካህኑና የአምልኮ ዕቃዎቹ ለወደፊት ይጠቅሙናል ብለው ዐሰቡ። ወጣቱ ሌዋዊ ሰዎቹን ዳግመኛ በማየቱ ሳይደነቅ አልቀረም፤ መጀመሪያ ላይም ኤፋዱና ጣዖታቱ መሰረቃቸው አሳዝኖታል (ከ17፥4-5 ጋር ያነጻ)። ካህኑ ውጪ የቆመውን የስድስት መቶ ሰው ሰራዊት እያየ ዝርፊያውን ዝም ብሎ ከማየት በቀር ምንም ማድረግ አልቻለም።

18-21 ካህኑ ምን ማድረጋችሁ ነው እያለ ሲያስቆማቸው ሲሞክር፤ ዳናውያን አንድ ቤተ ሰብ ማገልገሉን ትቶ፤ ለመላው ነገድ ካህን እንዲሆንና ዐብሮአቸው እንዲሄድ ጥሪ አቀረቡለት። ይህ ክፍ ያለ ደሞዝና የተሰማኑቱ ክልል የመስፋቱ ተስፋ ስለ ማረከው፤ ለሚካ ለማደር የገባውን ቃል ዘንግቶ በሀሳባቸው ተስማማ። የአምልኮ ቀሳቀሶችና ምናልባትም ሕይወቱን ማጣቱ ቀረና ዐዲስ ማዕርግ ተጉናጸፈ።

6. የሚካ ያልተሳካ የማስመለስ ዘመቻ (18፥22-26)

22-24 ሚካ ጣዖታቱና ካህኑ እንደ ተወሰዱበት ሲያውቅ፤ ጥቂት ወዳጆቹን ስብስቦ ዘራፊዎቹን ማሳደድ ያዘ። ዳናውያን ሕፃናትንና የከብቶችን መንጋ ይዘው ስለ ነበር፤ ይህም እንደ ልብ በፍጥነት ከመንዝ ስለ ገታቸው፤ እነሚካ በቀላሉ ደረሱባቸው (ከዘፍ 31፥23 ጋር ያነጻ)። ዳናውያን የሚካ ውንጀላ እንደማይመለከታቸው ለማስመለስ ቢሞክሩም፤ መጥቶ ዕቃቸውን እንዲፈትሽ ጥሪ አላደረጉለትም። የሚካ አቤቱታ ያሥቃል። በሆነበት ነገር ቢመረር የሚያንሰው አልነበረም፤ ዳናውያንም ይህን ያውቁ ነበር።

25-26 ዳናውያን በሰው ኀይል ቊጥራቸው ተማምነው፤ ይህን ስሞታውን ካልተወ፤ ከነጭፍሮቹ ጦር እንደ ሚያነሡበት አስፈራርተው ዝም አስኙት። ቊጥሩ ወይም ለሕይወታቸው የማይሳሱ ሰዎች እንደ ሆኑ ተናገሩ (2ሳሙ 17፥8)። ሚካም መጋፈጡን ቢቀጥል፤ ሽንፈትና ሞት እንደሚጠብቀው ዐውቆ እያዘነ ወደ ቤቱ ሲመለስ የሚካ ጣዖታት ደካማነት ገዛድ ሆኖ ታየ። ሽሽተው ራሳቸውን መታደግ እንኳ ያልሆነላቸው ጣዖታቱ በምርኮ ተወሰዱ (ከ6፥31፤ ከኢሳ 46፥1-2 ጋር ያነጻ)።

7. የሳይሽ ከተማ መያዝ (18፥27-31)

27-28 ዳናውያን በቀጥታ ወደ ስሜን በመገሥገሥ የተሳካ ዘመቻ አድርገው የሳይሽን ከተማ ደመሰሱ። ከተማዬቱ ተነጥላ የምትገኝና ሕዝቡም ራሳቸውን ችለው ለመኖር የሚሹ ስለ ነበሩ ከወራሪዎቹ የሚያስጥሉ ረዳቶች አላገኙም።

29-30 ዐዲሲቱ ከተማ ስሜን ተለውጦ ዳን ተብላ ተጠራች። በእስራኤል ስሜናዊ ጫፍ የምትገኝ በመሆኗም ሰዎች የእስራኤልን ምድር ድንበር ሲያመለክቱ፤ ከዳን እስከ ቤርሳቤህ እያሉ ይናገሩ ነበር። የሚካ ጣዖታት የቆሙት፤ የሙሴ ልጅ የጌርሳም ልጅ ዮናታንም (ዘጸ 2፥21-22) በክህነት ያገለገለው በዚህች ከተማ ነበር።

31 ፍልስጥኤማውያን የሴሎን ከተማ ያጠፉት በ1075 ዓቅክ ገደማ ስለ ነበር፤ በምዕራፉ የተተረኩት ሁነቶች ከዚህ በፊት የተከሠቱ መሆን አላባቸው (ከኤር 7፥12-15 ጋር ያነጻ)። ኢያሱ ከኢየሩሳሌም በስተ ስሜን ሃያ ማይል ርቃ በምትገኘው በሴሎ የመገናኛ ድንኳን ተክሎ ነበር (ኢያ 18፥1)፤ በመሳፍንት ዘመን ይህ ለእስራኤላውያን የአምልኮ ማእከል ሆኖ ያገለግል ነበር። በዚያ ዘመን እስራኤል ንጉሥም ሆነ ሕዝቡን በአንድነት የሚያተሳስር የኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስ አልነበራትም።

ለ. በጊብዓ የተከሠተው አሠቃቂ ድርጊትና የእርስ በእርስ ጦርነት (19፥1-21፥25)

ሁለተኛው ዐባሪ በእስራኤል ታሪክ ከተከሠቱት እጅግ አስደንጋጭ ሁኔታዎች አንዱን ይተርክልናል። ይህ የተከሠተው በመሳፍንት ዘመን ጅማራ ላይ ነበር (20፥28፤ ከዘኁ 7 እና 11 ጋር ያነጻ) ምክንያቱም ጊዜው የአሮን ልጅ ፊንሐስ፤ ሊቀ ካህናት ሆኖ የሚያገለግልበት (20፥28፤ ከዘኁ 25፥7 እና 11 ጋር ያነጻ)፤ የእስራኤል ነገዶችም እንደ አንድ ማኅበር ሆነው የሚንቀሳቀሱበት ስለ ነበር ነው (ከኢያ 22፥9-34 ጋር ያነጻ)። በተጨማሪም ከብንያም ነገድ የሆነው ሳኦል፤ የእስራኤል የመጀመሪያው ንጉሥ ሆኖ ይመረጥ ዘንድ (1ሳሙ 10፥26)፤ ብንያማውያን የፈጸሙት አስጸያፊ ድርጊት ተረስቶ ብዙ ዘመን ማለፍ ግድ እንደ ሆነ እሙን ነው!

1. የሌዋዊውና የቁባቱ መታረቅ (19፥1-8)

1-20 የዚህ ክፍል ዋነኛ ባለታሪኮች የኩረብታማው ኤፍሬም ሀገርና የቤተ ልሔም ይሁዳ ሰዎች ናቸው። በዚህኛው ታሪክ የምናገኘው ሌዋዊ የኤፍሬም ነዋሪ ሲሆን፤ በቤተ ልሔም ቁባት ነበረችው። እንደ ተደራቢ ሚስት ሆና በመቀመጧ ደስተኛ ስላልነበረች ይመስላል፤ ለእርሱ ታማኝ አልነበረችም፤ ስለዚህም ከእርሱ የሚጠበቃትን ቊጣ ለመሸሽ በቤተ ልሔም ወደሚገኘው የአባቷ ቤት ዘንድ ሄዳ ተቀመጠች።

2ለ-4 ከአራት ወር በኋላ ሌዋዊው ቁባቱን ለመመለስ ወደዚያ ሄደ። በመልካምና በማባበል ቃል የተሻለው አማራጭ ዕርቅ መሆኑን ሊያስረዳት ሞከረ። ምናልባት ከእርሱ መለየቷ የቤተ

ሰቡን ክብር የሚያጉድፍ ስለ ነበር፤ አባትየው በሰውየው ተመልሶ መምጣት ደስተኛ ነበር። ስለዚህም ዐማቹን ደስ ለማሰኘትና ለመንከባከብ የፈለገው አባቷ በቤተ ልሔም እነርሱ ዘንድ ጥቂት ቀናት እንዲቆይ አግባባው። በታሪኩ ቀጣይ ሂደት፤ የእንግዳ ተቀባይነት ሕገጋት በጣም ወሳኝ ሚና ሲኖራቸው እንመለከታለን (ከ4፥17-23 ጋር ያነጻ)።

5-8 ሌዋዊው በአራተኛውና በዐምስተኛው ቀን ማልዶ ለመነሣት ቢያስብም፤ የልጁቱ አባት እንዲቆይ ስለ ወተወተው ተቀመጠ። በቊጥር 6 እና 9፤ አባትየው በዚያ ቊጥሮች እንዲደሰት ያቀረበለት ግብዣ ከመብልና መጠጥ ጋር የተያያዘ ነው (ከቊ 22 ጋር ያነጻ)። በመብል ወቅት ቁባቱ ዐብራቸው የተሳተፈች አትመስልም፤ “ሁለቱም” ሲል የሚያመለክተው ሌዋዊውንና አባትየውን ነው። በዚህ ትረካ ብዙው ክፍል ከእርሱ ጋር ዐብራ ለመሆን ስለ መፈለጉም አንዳችም የተጠቀሰ ነገር የለም። ሌዋዊው በዐምስተኛው ቀን ከመሸ ለጉዞ መነሣቱ ውጤቱ ሎጥ በዘፍ 19፥16 ያሳየው የልብ መወላወል ያስከተለው ዐይነት ችግር ነበር።

2. የጊብዓው መንገድ (19፥9-15)

9-10 የልጁቱ አባት ሌዋዊው ለሦስተኛ ጊዜ እዚያው እንዲቆይ ግብዣ ቢያቀርብለትም፤ በዚህ ወቅት በጄ ብሉ አልተቀበለውም። ያን ያህል መቆየቱም ከበቂ በላይ እንደ ነበር ያሰበ ይመስላል። የልጁቱ አባት ለደግ ዐስቦ መስተንግዶውን ማራዘሙ፤ እንግዳው በጊብዓ ያሳለፈውን ሌሊት የአስከፊ ገጠመኝ ጊዜ አደረገበት። መንገዶችቹ የሰሜንን አቅጣጫ ይዘው ከቤተ ልሔም ስድስት ማይል ርቃ ወደምትገኘው ወደ ኢየሩሳሌም አቀኑ። ኢየሩሳሌም ሲደርሱ ጊዜው እየመሸ ስለ ነበር የተነሡት ቀትር ላይ ወይም ከስዓት በኋላ ነበር።

11-14 ሌዋዊውና ዐብረውት የነበሩት ሰዎች በኢያቡስ በስተ ምዕራብ ነበር የተጓዙት፤ ስለዚህም ይህ አመቺ የማደሪያ ቦታ ነበር። ሆኖም ሌዋዊው አገልጋዩ በዚያ እንዲያድሩ ያቀረበለትን ሐሳብ ነዋሪዎቹ ባዕዳን ሰዎች ናቸው በማለት አልተቀበለውም (ከ1፥8፤ 12 ጋር ያነጻ)። በዚያ አንዳች አደጋ ሊገጥመው እንደሚችል በመሥጋት፤ መልካም መስተንግዶ ለማግኘት ተስፋ ወዳደረገበት የእስራኤል ከተማ ለመድረስ ፈለገ። በርግጥ ሁኔታው ምፅታዊ ነበር። ጊብዓ ከኢያቡስ 4 ማይል ርቃ ትገኝ ነበር። ጊብዓ የብንያም ነገድ መኖሪያ ስትሆን፤ በወቅቱ የብንያም ሰዎች ምግባረ ብልሹነት በይፋ የታወቀ አይመስልም።

ፎቶው በቊፋር የተገኘውን በ1918 ዓቅክ የነበረውን የዳን በር ያሳያል። የብረት ጣሪያ የለበሰው ግንቡን ከዝናብ ከመሸርሸር ለመከላከል ነው።

15 የከተማዬቱ አደባባይ ማለት በከተማዬቱ ቅጥር ገና እንደ ተገባ ከበሩ አጠገብ የሚገኝ ክፍት ቦታ ሲሆን፤ እንግዶች የሚያሳድራቸውን እስኪያገኙ የሚቀመጡበት ስፍራ ነበር። ሊያሳድራቸው የሚፈቅድ ሰው ካላገኙ ሌሊቱን እዚያው ለማሳለፍ ይገደዱ ነበር (ከዘፍ 19፥2 ጋር ያነጻ)። በቤተ ልሔም ካገኙት መልካም አቀባበል አንጻር፤ እዚህ የሚያሳድራቸው ማጣታቸው እንግዳ ይመስላል። መንገዳቸውን እንዳይቀጥሉ ደግሞ በጣም መሸቷል።

3. ሽማግሌው በእንግዶች ተቀበላቸው (19፥16-21)

16-17 የክፍያ ማደሪያዎች ወይም መቄያዎች በማይታወቁበት ባህል፤ እነዚህን እንግዶች ተቀብሎ ለማስተናገድ የሚፈቅድ ሰው መጥፋቱ የማይታመን ነበር። የሌዋዊው አገር ሰው የሆነ ሽማግሌ እስኪደርስላቸው ድረስ፤ ሌዋዊውና ጓዶቹ የገጠማቸው ዕጣ ይኸው ነበር። ኤፍሬማዊው በዚያ የሚኖረው በጊዜያዊነት ነበርና፤ እንደሎጥ በከተማዬቱ ሰዎች ዐጉል ግብር የሚካፈል ሰው አልነበረም።

18-19 ሌዋዊው ስለ ነበረበት ሁኔታ ወደ እግዚአብሔር ቤት (ቤቱል ወይም ሌሎ የሚገኝ) እንደሚሄድ ጨምሮ ነገረው። በቂ ሥንቅ መያዙንና ማደሪያ ቦታ ብቻ እንደሚፈልጉ ግልጽ አደረገለት። በባህሉ መሠረት ለመንገደኛው የሚያስፈልገውን የሚያቀርብለት አስተናጋጅ ቢሆንም (ዘፍ 24፥25)፤ ሌዋዊው ግን ሥንቅ አስቀድሞ ይዞ ነበር።

20-21 ሽማግሌው ሌዋዊውን በጊብዓ የገጠመው እንግዳ ሁኔታ ከፈጠረበት ስሜት ለማረጋጋት ሲል የሞቀ አቀባበል አደረገለት። በአደባባይ ማደር በጣም አደገኛ ስለ ነበር፤ ሦስቱን ሰዎች ወደ ቤቱ ወስዶ አስተናገዳቸው። አሁን አገር አማን ነው ማለት ይችላል ነበር ቢያንስ ነገሩ እንዲያ ይመስል ነበር። ይህ ቤት ለእንግዳ ብሎ የተቀበላቸው፤ የራሳቸውን ሥንቅ እንዲያቆዩ ነግሮ ቤት ያፈራውን አቀረበላቸው። ሽማግሌው ለእንስሶቻቸው ገፈራ ሰጥቶ፤ ለሦስቱ እንግዶቹ እግራቸውን የሚታጠቡበት ውሃ አቀረበላቸው (ከዘፍ 18፥4፤ 24፥25 ጋር ያነጻ)። ከዚያም ዐብረው ማዕድ ቁረሱ።

4. የጊብዓ ሰዎች ብልሹነት (19፥22-28)

22-24 ብዙም ሳይቆይ ሌዋዊውና አጃቢዎቹ በከተማዬቱ ማደራቸው ምን መዘዝ ሊያመጣቸው እንደ ሆነ ተገነዘቡ፤ ሌዋዊው በዚህ ወቅት ሰዎች ማደሪያ ሊሰጧቸው ያልፈለጉበት ምክንያት እንደ ተከሠተለት ግልጽ ነው። ጊብዓ በከነዓን የምግባር ብልሹነት ተጽዕኖ ሥር ስለ ወደቀች ሌላኛዬቱ ሰዶም ሆና ነበር። የበአል አምልኮ በሞግብ ሜዳዎች ታላቅ ፍጅት እንዳስከተለ ሁሉ (ዘኁ 25፥1-9)፤ ምናልባትም ብንያማውያንን ለዚህ የምግባር ድቀት ያጋለጣቸው ይኸው የበአል አምልኮ ይመስላል። በሁለቱም ሁኔታዎች የነበረው ያው አንዱ ሊቀ ካህናት ፊንሐስ ከመሆኑ አንጻር፤ ሁለቱ ሁነቶች በተቀራረቡ ጊዜ የተከሠቱ ይመስላል (ዘኁ 25፥7-8፤ መሳ 20፥28)።

“ወስላቶች” ሲል (ቃል በቃል የቤልያል ልጆች ማለት ነው) ከክፋት በቀር ሌላ የማያስቡ ረብየለሽ ምግባረ ብልሹዎች ማለት ነው። መጽሐፍ ቅዱስ የሚከራከሩት ግብሮች የሚፈጽሙ ሰዶማውያንም ናቸው (ሌዋ 18፥22፤ 20፥13)። ሽማግሌው ለዋነኛ እንግዳው ተገን የመስጠት ጽኑ ኅላፊነት ስለ ተሰማው፤ የሚያደርገው ሲያጣ እርሱን አሳልፎ ከመስጠት ይልቅ የራሱን ሌት ልጅና የሰውየውን ቁባት ለሰዎቹ አቀረበላቸው (ከዘፍ 19፥8 ጋር ያነጻ)። በዚያን ዘመን፤ ለሌቶች የሚሰጠው ስፍራ ዝቅተኛ ሲሆን፤ አሳፋሪው ድርጊት ይህን በወንድ ላይ መፈጸም ነበር። በእስራኤሎች ዘንድ ግን ሌትን አስገድዶ መድፈርም አሳፋሪ ድርጊት ሆኖ ይቆጠር ነበር (ዘፍ 34፥7)፤ ልቅ የሆኑ ሌቶችም በመጥፎ ምግባራቸው በሞት ይቀጡ ነበር (ዘዳ 22፥21)።

25-26 አሁን ሲሆን ከሚታየው አንጻር፤ ቁባቲቱ ቀድሞውኑ ባሏን ለምን እንደ ተወችው ግልጽ ይሆንልናል። እርሱ ከጥቃት እንዲተርፍ እርሷ ሌሊቱን ሁሉ ሰዎች እንዲያመነዝሩባት ተጣለች። እስከ ንጋት በሕይወት ብትቆይም፤ ፀሐይ ስትወጣ ግን ሰዎቹ ካደረሱባት እንግልት የተነሣ ለሞት ተዳረገች።

27-28 ሌዋዊው ሰዎቹ ቁባቲን ሲፈራረቁባት እንዳደሩ አልተረዳም ነበር። የተናገረው ቃል ግን ደንታቢስነትን የሚያመለክት ነበር። ፀሐይ ሳትወጣ በፊት ወጥቶ ሁኔታውን ሊመለከት አይገባውም ነበር? በዚህ ሁኔታ ውስጥ ሆና እያያት ጉዞውን ለመቀጠል “ተነሺ” ማለቱ ምን ይባላል? ባሏ ሳይሆን ጌታዋ ተብሎ መጠራቱ በርግጥም የሚያስገርም አልነበረም (ቍ 26-27)።

ይህ ዐይነቱ ዘግናኝ ድርጊት የተፈጸመበት ሌሊት በመላው ሕዝብ ላይ ድንጋጤ የፈጠረ ሲሆን፤ ከበርካታ ምእት ዓመታት በኋላ ነቢዩ ሆሴዕ የጊብዓ ሰዎች ተዘፍቀውበት ስለ ነበረው ርኩሶት ያስታውሳል (ሆሴ 9፥9፤ 10፥9)።

5. የተፈጸመው ወንጀል ለእስራኤል መነገሩ (19፥29-20፥7)

29 ሌዋዊው ይህን በቁባቱ ላይ የተከሠተ አስደንጋጭ ግድያ ሲያይ፤ አንዳች ነገር ለማድረግ ወሰነ። ለመሥዋዕት የሚቀርበው እንስሳ በየብልቱ እንደሚቆራረጥ (ዘፀ 29፥17፤ ዘሌ 1፥6) የቀባቱን ሰውነት ዐሥራ ሁለት ቦታ ቁራርጦ ይህን በደል ለፈጸሙት የብንያም አለቆች ጭምር፤ ለዐሥራ ሁለቱ ነገድ አለቃዎች ሰደደው። የሚዘገንን የሰውነት ብልት ቁራጭ የደረሳቸው ሰዎች ለዚህ ጉዳይ ፈጣን ምላሽ እንዲሰጡ አሊያ ግን ራሳቸው በሰይፍ ሊወድቁ እንደሚችሉ ማስጠንቀቂያ እየተሰጣቸው ይመስላል (ከ21፥10 እና ከ1ሳሙ 11፥7 ጋር ያነጻ)።

30-20፥1 ሕዝቡ ይህ ወሬ ሲደርሳቸው ሊጠበቅ እንደሚችለው በቀጣ ነደዱ። እስራኤላውያን ከግብጽ ከወጡበት ጊዜ አንሥቶ በርካታ ንጢአት መፈጸማቸው እሙን ቢሆንም፤ እንደዚህ ዐይነቱን አስጸያፊ ነገር እስከማድረግ ግን አልደረሱም። ስለዚህም ሁኔታውን መርምረውና መክረው፤ ስለ ጉዳዩ አንድ ነገር ለማድረግ ወሰኑ። ከዚያም ከእስራኤል የሩቅ ጠረፎች ሳይቀር፤ ሕዝቡ እንደ አንድ ሰው ሆነው ወጡ። የተሰባሰቡትም በሳሙኤል ዘመን ቀጥሎ ሃይማኖታዊ ማእከል በሆነችውና (1ሳሙ 7፥5፤ 16) ከጊብዓ ጥቂት ማይሎች ርቃ በምትገኘው በምጽጳ ነበር። የእግዚአብሔር ሕዝብ መሪዎች ይህንን በደል በፈጸሙት ላይ ተገቢውን ቅጣት የማሳለፍን ኅላፊነት ሲወስዱ፤ አያሌ ቍጥር ያለው ሰራዊት ደገፋቸው። እስራኤላውያን ካሰባሰቧቸው 400,000 ተዋጊዎች አንጻር፤ የብንያማውያን 26,700 ተዋጊዎች (ቍ 15) አነስተኛ ናቸው።

4-7 ሌዋዊው በዚያ ሌሊት የተፈጸመውን ግድያ በዝርዝር በመተረክ፤ የዝግ ራሱ ሕይወት አደጋ ላይ ወደቆ እንደ ነበርም ጨምሮ አወሃ ምናልባት በጉባኤው ፊት ራሱን ትልቅ ግምት ለማሰጠት ሲል፤ ግንት ሳያክልበት አልቀረም። በመቀጠልም የድርጊቱ መፈጸም ሳይታወቅ እንዳይታለፍ በማለት የቁባቱን ሬሳ እንደ ቁራረጠ አስረዳቸው። የጊብዓ ሰዎች የፈጸሙት ይህ ዐይነቱ አስነዋሪ ድርጊት ፈጣንና ጽኑ ቅጣት ሊወሰንበት የሚገባ በመሆኑ፤ የሕዝቡ አለቆች ፍርዳቸውን እንዲሰጡ ተማጽኖ አቀረበ።

6. እስራኤላውያንና ብንያም፤ የጦርነት ዝግጅት (20፥8-18)

8-10 የሌዋዊው ተማጽኖ ከሕዝቡ ዘንድ አዎንታዊ ምላሽ በማግኘቱ እስራኤል በአንድነት በጊብዓ ላይ የቅጣት ርምጃ ለመወሰድ ቁረጠ። የትኛው ነገድ ቀድሞ መውጣት እንዳለበት ለመወሰን ዕጣ ቢጥሉም (ከቍ 18 ጋር ያነጻ)፤ ውሳኔያቸው በእግዚአብሔር ፈቃድ የተመራ መሆኑ ግልጽ ነበር። ምናልባት ዘመቻው ረጅም ጊዜ የወሰደ እንደ ሆነ በማለት ከሰራዊቱ ዐሥር ከመቶ ያህሉ ሥንቅ እንዲይዙ ተወሰነ። የጊብዓ ሰዎች ለፈጸሙት “ክፉ” ወይም “አስነዋሪ ድርጊት” (ከ19፥23-24 ጋር ያነጻ) ተገቢ ቅጣት ለመስጠት፤ አስፈላጊውን ለማድረግ ራሳቸውን አዘጋጁ።

11 በምዕራፉ ለሦስተኛ ጊዜ እንደ አንድ ሰው የሚለው ሐረግ እዚህም ላይ ተደግሟል (ከቍ 1፥ 8 ጋር ያነጻ)። በዲቦራና በባርቅ ጊዜ ከነበረው ሁኔታ በተለየ ሁኔታ፤ እስራኤላውያን እንደ ማኅበር እርስ በርስ ተሳሰሩ (5፥15-17)።

12-13ሀ ቀድሞውኑ እንደ ታቀደው፤ የሕዝቡ ቍጣ ያጣጠረው በጊብዓ ላይ ብቻ ነበር። ይሁንና የብንያም ነገድ ከተማ እንደ መሆኗ፤ የነገዱ መሪዎች መሳተፋቸው የግድ ነበር። በደል የብንት ቅጣት የሚሻ መሆኑ ግልጽ ነበርና እስራኤላውያን ብንያማውያንን የገጠሟቸው የሙሴን ሕግ በማጣቀስ ነበር (ዘጸ13፥5፤ 21፥21)።

13ለ-16 የብንያም መሪዎች በደሉን የፈጸሙትን ሰዎች አሳልፈው ከመስጠት ይልቅ፤ ለጊብዓ ከተማ ታማኝ መሆኑን መረጡ። በአንዲት ከተማ ላይ ታቅዶ የነበረው የቅጣት ርምጃ አሁን ሙሉ በሙሉ ወደ እርስ በርስ ጦርነት ተለወጠ። የብንያም ሰዎች በምርጥ ተዋጊነታቸው ዝና ያተረፉ ጦረኞች ነበሯቸው (ከዘፍ 49፥27 ጋር ያነጻ)፤ ወንጭፍና ቀስት በመጠቀም ክህሎታቸው በእጅጉ የተዋጣላቸው ነበር (ከዘፍ 8፥40፤ 12፥2 ጋር ያነጻ)። ከጊብዓ ተዋጊዎች በርካቶቹ ምርጥ ግራኝ ወንጫፊዎች (ከ3፥15 ጋር ያነጻ) ከነበሩ፤ ነገዱ በመላ ያለትጥቅ ትግል አሳልፎ ሊሰጣቸው ፈቃደኛ የሚይሆንበትን ምክንያት ልንረዳ እንችላለን። በቍጥር ሰባት መቶ የሚሆኑ ድንጋይ ወንጫፊዎች በሰራዊቱ ውስጥ እንደ ፈረሰኞች ወይም የምድር ጦር ተዋጊዎች በራሳቸው ቡድን የተዋቀሩ ሊሆኑ ይችላሉ (ከ27ገ 3፥25፤ ከ2ዘፍ 26፥14 ጋር ያነጻ)። በሰዓት እስከ ዘጠና ማይል ያህል ፍጥነት የሚወነጨፉ ድንጋዮች ሂሳባቸውን በመምታት በእጅጉ ውጤታማ ነበሩ።

17-18 የእስራኤል ጦር ሰራዊት እስከዚያ ጊዜ ድረስ አሰባስባ የማታውቀው ግዙፍና ጠንካራ ሰራዊት ነበር (ከቍ 2 ጋር ያነጻ)። ሕዝቡ ከጌታ ዘንድ ምሪትን ሲለምኑ (ከ1፥1 ጋር ያነጻ)፤ ጌታ አውራ የሆነው የይሁዳ ነገድ ቀድሞ እንዲወጣ አመለከታቸው (ከዘኁ 2፥9 ጋር ያነጻ)። ጊብዓ ለይሁዳ ምድር ቅርብ ስለ ነበረች፤ ከሌሎች በተሻለ መልክ አምድን ያውቁ ነበር።

የመገናኛው ድንኳን በሌሎ ከመገኘቱ አንጻር፤ እዚህ ላይ ቤቱል መጠቀሷ ግርታ የሚፈጥር ነው (ከ18፥31 ጋር ያነጻ)። ጌታ ራሱን ለያዕቆብ በዚያ ካገለጠበት አንሥቶ፤ ቤቱል የተለየ አክብሮት የሚሰጣት ስፍራ ነበረች (ዘፍ 28፥11-19)፤ ስለዚህም ክምጽጳ እኩል (ቍ 1) ቤቱልም ከተቀደሱ ቦታዎች መካከል አንዷ ልትሆን ትችላለች። ምናልባት የቃል ኪዳን ታቦት ውጊያው ከሚካሄድበት አካባቢ አቅራቢያ እንዲሆን ሲባል (ከዘኁ 10፥35 ጋር ያነጻ)፤ ከሌሎ ወደ ቤቱል ተወስዶ ሊሆን ይችላል (ከቍ 26-27 ጋር ያነጻ)። ሊቀ ካህናቱ ፊንሐስም የታቦቱ አጃቢ ስለ ነበር፤ ከጌታ ዘንድ ምክር እንዲነግራቸው ሊጠይቁት ይችላሉ ነበር።

7. የመጀመሪያው ውጊያ (20፥19-23)

19-21 እስራኤላውያን ድል የእነርሱ እንደ ሆነ በመተማመን ሰራዊታቸውንና ጓዞቻቸውን በጊብዓ አጠገብ አስፍረው ለውጊያ ቦታ ቦታቸውን ያዙ። ሆኖም በተከላካይነት ይዋጉ የነበሩ ብንያማውያን የምድሪቱን ከረብታማነት ተጠቅመው፤ በተካኑ ድንጋይ ወንጫፊዎቻቸውና ሰዶፍ ታጣቂዎች 20,000 ያህል የጠላት ተዋጊዎችን ለመግደል ቻሉ። የብንያም ሰዎች እንደነገድ ህልውናቸው መቀጠሉ አሥጊ ሁኔታ ላይ ስለ ወደቀ በእልህና በቍርጠኛነት ነበር የተዋጉት። በፍጥነት ጥቃት ከሰነዘሩ በኋላ፤ እስራኤላውያን ለእልቂት ለተዳረጉ ተዋጊዎቻቸው ሲያለቅሱ እንዲወሉ ትተዋቸው፤ ወደ ከተማቸው የተመለሱ ይመስላል።

22-23 ይህ አስደንጋጭ ሽንፈት እስራኤላውያንን ወደ ጸሎት አመጣቸው። በሌሎች ወቅቶች የዚህ ዐይነቱ ፍጅት የሚደርስባቸው ሕዝቡ በሙሉ በድፍረት ንጢአት ውስጥ ሲዘፈቁ ነበር (ዘኁ 25፥6፤ ዘጸ 1፥45)። በዚህ ወቅት ነገዶቹ ይህ ሽንፈት የጌታን ፈቃድ አሳስተው በመረዳት “ወንድሞቻቸው” በሆኑት ላይ ጥቃት በመሰንዘራቸው፤ የደረሰባቸው መቅሠፍት ሊሆን ይችላል ብለው ዐሰቡ። ስለዚህም ያንኑ ጥያቄ ደግመው ጠየቁ። ጌታ ዳግመኛ አዎንታዊ መልስ ሲመልስላቸው፤ ተሰብሮ የነበረው የሰራዊቱ ቅስም ተመለሰላቸው (ከ1ሳሙ 4፥9፤ ከ2ሳሙ 10፥12 ጋር ያነጻ)።

8. ሁለተኛው ውጊያ (20፥24-28)

24-25 በማግስቱ ማለዳ ላይ፤ በእልህ ጨክነው የተነሡት እስራኤላውያን ወደ ውጊያው ግንባር ሲዘምቱ፤ አሁንም አይበገሬዎቹን የብንያም ሰዎች መቋቋም አልተቻላቸውም። በዚህ ወቅት የተገደሉባቸው ወታደሮች ቍጥር ከበፊቶቹ ያነሰ ቢሆንም፤ 18,000 ያህል ተዋጊዎች መሞታቸው፤ የሁለቱን ቀናት ግዳዮች ጠቅላላ ቍጥር በአስደንጋጭ ሁኔታ ወደ 40,000 ሺህ፤ ማለትም የጦር ንይላቸውን ዐሥር ከመቶ ያህል አደረሰው (ከቍ 2 ጋር ያነጻ)፤ ይህ የማይታመን እልቂት ቢሆንም፤ እግዚአብሔር የሰራዊቱን ብዛት በመቀነስ ቍጥር በራሱ ድል እንደማያስገኝ እያሳያቸው ነበር። ስለዚህ ለእነርሱ የማይቻላቸውን ያከናውኑ ዘንድ በእግዚአብሔር መታመን ያስፈልጋቸው ነበር (ከ7፥7 ጋር ያነጻ)።

26 አሁንም ቅስማቸው ተሰብሮ፤ ሰራዊቱ ከቤቱል በስተ ሰሜን ስምንት ማይል ያህል አፈገፈገ። መጸምና በጌታ ፊት ማልቀሳቸው የተሰማቸውን ተስፋ መቍረጥ የሚያሳይ ነበር፤ ለእርሱ ዐላማ ቀንተው መነሣታቸውን ለጌታ ግድ ያልሰጠው መስራት ነበርና። የሚቃጠል መሥዋዕትና የነብረት መሥዋዕት በአንድ ላይ ማቅረብ ብዙ ጊዜ ለእግዚአብሔር ራሱን የመለየትና የመስጠት ምልክት ነበር። የነጢአት መሥዋዕት አለማቅረባቸው፤ ሕዝቡ ከበደል ነጻ እንደ ነበሩ የሚያመለክት ነበር።

27-28 በቤቱል ያገለግል የነበረው ካህን፤ ቀደም ሲል የፌጉርን በኣል በማምለካቸው 24000 እስራኤላውያን የተፈጸቡት፤ በሞዓብ የደረሰባቸውን መቅሠፍት እንዲከለክል ያደረገው ቀናኢው የኦሮን የልጅ ልጅ ፊንሐስ ነበር (ዘኁ 25፥9)። በዚህም ጊዜ ሕዝቡ ከዚህ ብሔራዊ መቅሠፍት እንዲከለክል ምልጃ የማቅረብ ንላፊነት ተሰጠው። የተቀደሰው ታቦት (በመሳፍንት መጽሐፍ የተጠቀሰው እዚህ ላይ ብቻ ነው) በዚያ ይገኝ ነበር፤ ይህም የእግዚአብሔር ህልዎችና ንይል በስፍራው መኖሩን የሚያመለክት ነበር (ከ1ሳሙ 4፥3 ጋር ያነጻ)። እስራኤላውያን በብንያም ሰዎች ላይ የጀመሩትን ዘመቻ ለመተው ቢያስቡም፤ ጌታ ግን ጥቃቱን እንዲቀጥሉ ዳግመኛ አስታውቃቸው፤ በዚህ ወቅት ባለድል እንደሚሆኑ ዋስትና ጨምሮ ሰጣቸው።

9. ሦስተኛው ውጊያ (20፥29-41)

29 ማንኛውም ሁኔታ ወይም እንቅስቃሴ ለሦስተኛ ጊዜ ሲደረግ፤ የማያዳግምና ቍጥር ጉዳይ ይሆናል። እስራኤል በዚህ ጊዜ ድል ሳትነሣ ብትቀር፤ በጦርነቱ መሸነፋቸውን አምነው በውርደት መመለስ ይኖርባቸዋል። እስራኤላውያን የማጥቃት ውጊያውን ለማጠናከር የውጊያ ስልታቸውን ለወጡ። በጋይ (ኢያ 8፥2) እና በሴኬም (መሳ 9፥33-44) ተጠቅመውበት ድል ያስገኛላቸውን የደፈጣ ስልት እዚህም ለማዋል ወሰኑ። ሁለት ተከታታይ ድል በማስመዝገባቸው ብንያማውያን በራሳቸው አለልክ ተማምነው ነበርና ይህን ስልት ቢጠቀሙ ውጤታማ ሊሆኑ ይችላሉ።

30-36ሀ በሦስተኛው ቀን፤ እስራኤላውያን ጊብዓን ለመውጋት ቦታ ቦታቸውን ሲይዙ፤ ብንያማውያን አሁንም በለስ እንደሚቀናቸው ተማምነው ነበር። የእስራኤልን ሰዎች በማሳደድ ወደ ሰሜን አቅጣጫ እንዲያፈገፍጉ አደረጋቸው፤ ተጨማሪ ሠላሳ ሰዎችም ተገደሉ። ይሁንና የሰዎቹ መሞት የተሻለ ስልት እንዲጠቀሙ አደረጋቸው። ብዙዎቹ ተከላካይ ጦረኞች ከጊብዓ ርቀው ሳለ፤ 10,000 ያህል የሚሆኑት የድብቅ ጦር ስራዊት አባላት ከተማዬቱን ማጥቃት ጀመሩ። ይህ ብዙ ቍጥር ያለው ሰራዊት በጋይ ካነበረው ሁለት ዕጥፍ (ኢያ 8፥12) የጊብዓ ከተማን መቁጣጠር ቻለ። የደፈጣ ውጊያው ስኬት ለእስራኤላውያን የበላይነት በማስገኘት ድልን አገናጸፋቸው።

36ለ-41 በጊብዓ ላይ የተጣለው ድንገተኛ አደጋ በከተማዬቱ ፍጅትን አስከተለ። ከተማዬቱ በቍጥጥር ሥር መዋሏን ለማመልከት ወዲያውኑ በእሳት አጋዩአት። ሌሎቹ እስራኤላውያን ጢሱን ሲመለከቱ፤ ዘለው ባለ ንይላቸው መዋጋት ጀመሩ። ብንያማውያን የተከሠተውን ዞረው እንዲመለከቱም፤ ወደ እሳቱ ሳያመለክቷቸው አልቀሩም። በጋይ

እንደ ሆነው ሁሉ (ኢያ 8፥20) ይህ፣ ጠላት ላይ ሥነ ልቡናዊ ጥቃትና ሽብር በማድረስ ረገድ የነበረው ሚና ቀላል አልነበረም። ብንያማውያን ዐይናቸውን ማመን አልቻሉም፤ ወኔ ከዳቸው። በክፉ ድርጊታቸው ምክንያት ለዚህ መቅሠፍት ተጋለጡ። “መላይቱ” የሚለው ቃል ብዙ ጊዜ የሚቃጠለውን መሥዋዕት ሁሉ (ዘዳ 33፥10) ለማመልከት ጥቅም ላይ ይውላል። በክፉት የተዘፈቀቸው ከተማ ሙሉ በሙሉ የሚቃጠል መሥዋዕት ሆኑት (ዘዳ 13፥16)።

10. የብንያማውያን ሽሽት (20፥42-48)

42 በአንድ ወገን በዋነኛው የእስራኤላውያን ጦር፣ በሌላው 10000 በሚሆኑት የድብቅ ጦር ሰራዊት ተከበው አጣብቂኝ ውስጥ የገቡት ብንያማውያን ያላቸው አማራጭ መሸሽ ብቻ ነበር። ቤቴልን ይዞ እስከ ኢያሪኮ ወደ ተዘረጋው የምድረ በዳ ስፍራ በስተ ምሥራቅ ሸሹ (ከኢያ 16፥1 ጋር ያነጻ)። ምናልባት የርዳናስን ተሻግረው በስተ ማዶ ወደሚገኘው ምድረ በዳ ለመዝለቅ ተስፋ ቢያደርጉም፣ እስራኤላውያን እንደ መንጋ ተሠራጭተው ስለ ነበር ይህ አልተቻላቸውም። በዚህም ላይ ከአካባቢው ከተሞች ሰዎች እየተጨመሩ ለአሳዳጁ ሰራዊት ንይል ይጨምሩ ነበር። እስራኤላውያን ጠላቶቻቸውን በሚያሳድዱበት ጊዜ ሁሉ ሰዎች በራሳቸው ፈቃድ ዐብረዋቸው መሰለፋቸው የተለመደ ነበር (ከ7፥23-24፣ ከ14፥14፣ 22 ጋር ያነጻ)።

43-47 ብንያማውያን ከጊብዓ ብዙም ሳይርቅ ተከበቡ፤ እስራኤላውያን ጅምላ ፍጅት ለማድረስ በንይል ሲዘምቱባቸው፣ ብርቱ ጉዳት አደረሱባቸው። “ገደሉአቸው” ሲልም ለመሐላ ሰው እንዳይተርፍ አድርጎ ጠላትን መፍጀትን ያመለክታል (ዘዳ 24፥21፣ ኤር 6፥9)። በአንድ ቀን ውስጥ 25,000 ያህል ምርጥ ተዋጊዎች ተገደሉ።

በቍጥር 35 በይበልጥ በትክክል ቍጥራቸው የተመለከተው በጠቅላላ የተገደሉት ሰዎች በቍጥር 15 ከተጠቀሱት 26,700 ሰዎች ጋር እኩል አይመስልም። ከሞት የተረፉት 600 ሰዎች ብቻ ከሆኑ (ቍ 47)፣ 26,100 ያህል ተገደለዋል ማለት ነው። የተቀሩት 1,000 ሰዎች በውጊያው የመጀመሪያዎቹ ሁለት ቀናት የተገደሉ ይመስላል፤ የመሳፍንት መጽሐፍ ጸሐፊ እዚህ ላይ የሚሰጠን የተገደሉትን እስራኤላውያን ቍጥር ብቻ ነው። ከሞት የተረፉት 600 የብንያም ሰዎች በደረቅ ሽለቆዎች በተከበበውና ከቤቴል 4 ማይል በስተ ምሥራቅ በሚገኘው ቅንብብ የኖራ ድንጋይ ኩረብታ በሆነው በሬሞን ዐለት ተሸሽጉ። በዚያ የሚኙት አያሌ ዋሻዎች ባለመታከት ከሚያሳድዱአቸው ጠላቶች መሸሽጊያ ሆኗቸው።

48 የእስራኤል ተዋጊዎች መከታ ያጡትን የብንያምን ከተሞች እየያዙ ደመሰሱ። በዘዳ 13፥12-18 መሠረት፣ ጣዖት አምላኪዎችን የሚያስጠጉ የእስራኤል ከተሞች በውስጣቸው ያሉት ሰዎችና እንስሳት እንዲቃጠሉ ይደረግ ነበር። የጊብዓ ንጢአት ከጣዖት አምልኮ እኩል የሚመደብ ነበር።

11. ለብንያማውያን ዘር ሐረግ መቀጠል እስራኤላውያን መቁርቁራቸው (21፥1-4)

1-2 የእስራኤል ሰዎች ድል እንደ ተቀዳጀ ሰራዊት ሊደሰቱ አልቻሉም ይልቁን ትካዜና ልቅሶ ውስጥ ገቡ። በብንያማውያን ላይ በወረደው ቅጣት፣ ነገዱ ሙሉ በሙሉ ከመደምሰስ የተረፈው ለጥቂት ብቻ ነበር። ስለዚህም እስራኤላውያን ከዚያ ቀደም በሁለቱ ውጊያዎች ሽንፈት ሲያጋጥማቸው እንዳደረጉት፣ ወደ ቤቴል ሄደው በጌታ ፊት አለቀሱ (20፥23፣ 26)። ቅጣቱ ዐስበውት ከነበረ የበለጠ ጉዳት እንዳደረሰ ተገንዝበው ይሆን ወይስ ብንያማውያን የክፉታቸውን ያህል የተቀበሉት ቅጣት አሳዝናኦቸዋል?

የእስራኤል ሰራዊት በምጽጳ ሲሰበሰብ በተደረገው መሐላ ምክንያት ነገዱ ከምድር ገጽ የሚጠፋ መስሎ ታይቶ ነበር (ከ20፥1-10 ጋር ያነጻ)። የጊብዓ ሰዎች ያሳዩት ርኩሳት ከእንግዲህ ከአነርሱ ጋር የሚፈጸም ጋብቻን ለመክልከል በቂ ምክንያት ነበር፤ የብንያም ሰዎች አሁን ከከነዓናውያን ተለይተው የሚታዩ አይሆኑም (ከ3፥6 ጋር ያነጻ)። ሆኖም ሕዝቡ በኋላ ላይ መሐላውን በማድረጋቸው ተጸጽተዋል።

3 እስራኤል በቀደሙት ዘመናት ጦርነት ሲያሸንፉ አንዳንድ ጊዜ በውጊያው የሚሞቱት በጣም ጥቂት ብቻ ሰዎች ነበሩ (ከዘኁ 31፥49 ጋር ያነጻ)። ይህ ግጭት ግን ለመላው ነገድ እልቂት ምክንያት ሆኖአልና ቢተክዙ አያስገርምም። የእስራኤል ነገዶች በቍጥር ዐሥራ ሁለት ናቸው፤ አሁን ግን የያዕቆብ የመጨረሻው ልጅ የዘር ሐረግ መቀጠሉ እንኳ አጠራጣሪ ወደ መሆን ተቃርቦአል።

4 ራሳቸውን ለጌታ የማስገዛት ውሳኔአቸውን ዳግም ለማደስና ርዳታውን ለመሻት ሕዝቡ በ20፥26 የተጠቀሱትን የመሥዋዕት ዐይነቶች አቀረቡ። በዚህ ጊዜ ሌላ መሠዊያ ሠሩ (ከ6፥24፣ 28 ጋር ያነጻ)።

12. ሚስቶች ከኢያቢስ ገለጻድ (21፥15-14)

5-7 እስራኤላውያን የገቡትን ከመጀመሪያው የበለጠ ክብደት ያለውን መሐላ ትርጉም ሲያጤኑ፣ የመጀመሪያው መሐላ የፈጠረውን ችግር በከፊልም ቢሆን መፍታት ቻሉ። የቁባቲቱ ሬሳ ቍጥራጭ ክፍሎች ወደ ሁሉም የእስራኤል ክፍሎች ሁሉ የመላካቸው አንድምታ፣ ለዚህ አስደንጋጭ ጉዳይ ምላሽ በመስጠት ያልተሳተፈ ማንኛውም ከተማ በሞት እንደሚቀጣ ለማመልከት ነበር። እስራኤላውያን በብንያማውያን እልቂት ልቅሶ ባይቀመጡ ኖሮ፣ ያልታዘዘው ወገን የትኛው እንደ ነበረ ሳያውቁ ሊቀሩ ይችሉ ነበር።

8-9 በኋላ፣ ለዘመቻው ያልታዘዘው ወገን ኢያቢስ ገለጻድ እንደ ነበር ደረሰባት። ይህቹ ከተማ ከቤት ሳን ዘጠኝ ማይሎች በስተ ደቡብ ምሥራቅና ከየርዳናስ ሁለት ማይል በስተ ምሥራቅ የምትገኝ ስትሆን ምናልባት እነዚህ የምናሲ ነዋሪዎች በራሱል በኩል የሚዛመዱአቸውን የነገድ አባላት ለመውጋት ፈቃደኞች አልነበሩም።

10-12 የእስራኤል መሪዎች ኢያቢስ ገለጻድ፣ በ20፥48 ላይ የብንያም ከተሞች ያገኙት ዐይነት ቅጣት መቀበል እንዳልባት ወሰኑ። በዘኁ 31፥17-18 መሠረት፣ በበቀል ጦርነት ወቅት የደናግልን ሕይወት ማትረፍ ይፈቀድ ነበር። መትረፍ ይችሉ የነበሩት እነርሱ ብቻ ሲሆኑ፣ ለብንያም ነገድ ወንዶች ሚስቶች ለማግኘት የተጠቀሙበት ስልት ይህ ነበር። በከነዓን በኩል ባለው የየርዳናስ ወንዝ ወዳለው ሴሎ አራት መቶ ልጃገረዶች መጡ (ይህ የመገናኛው ድንኳን ይገኝ የነበረበት ስፍራ ነው)። ከቤቴልና ከሬሞን ዐለት 9 ማይል በስተ ሰሜን ይገኝ የነበረው ሴሎ የተማረኩት ሴቶች የሚወዷቸው ወገኖቻቸውን በሞት በመነጠቃቸው ልቅሶ የሚቀመጡበት ጊዜያዊ መጠለያ ነበረው።

13-14 ስድስት መቶዎቹ ብንያማውያን አራት ወር ተሸሽገው ቆዩ። በጦርነቱ ተቀስቅሶ የነበረው ቍጣ አሁን ስለ በረደ፣ ሰዎቹ ከዚህ ዐይነቱ የሰቀቀን ኑሮ ለመላቀቅ መንገዳቸው ጥርጥር የለውም። አሁን ዕርቅ መመሥረት እንደሚችሉና ሚስቶችም እንደሚሰጧቸው ቃል ሲገባላቸው፣ የብንያም ሰዎች ይህን ውል ያለማመንታት ተቀበሉት። በዚህም ሁኔታ ከመላይቱ ከተማ ውድመት የተረፉት ወንዶች፣ የአንድን ነገድ ትሩፋን መጸተኛ የሆኑ ልጃገረዶች አገቡ። ይሁንና የልጃገረዶቹ ቍጥር አራት መቶ ብቻ ሆኖ ለወንዶቹ ባለመብቃታቸው፣ ሁለት መቶ ወንዶች ሚስት አልተገኙባቸውም።

13. ሚስቶች ከሴሎ ምድር (21፥15-23)

15-18 ሕዝቡ ለብንያማውያን ማዘኑ በዚህም ክፍል ተመልክቷል (ከቍ 6 ጋር ያነጻ)፤ የጉባኤው መሪዎች ከኢያቢስ ገለጻድ አራት መቶ ሴቶች ስለ መገኘታቸው አላወቁም ነበር። ምናልባት የሴሎ ሴቶችን ለመጥለፍ ዕቅድ የተነደፈው፣ በኢያቢስ ገለጻድ ላይ የተካሄደው ዘመቻ ውጤት ከመታወቁ በፊት ነበር። ስለ አራት መቶዎቹ የኢያቢስ ገለጻድ ሴቶች ዐውቀው ቢሆን ኖሮ፣ ነገዱ እንዳይጠፋ በማለት መጨነቃቸው ትርጉም አይኖረውም ነበር። ቍጥር 22 ላይ ከኢያቢስ ገለጻድ ጋር የተካሄደው ጦርነት ውጤት ታውቆ ነበር።

“በብራት” የሚለው ቃል ብዙ ጊዜ ከጌታ ቍጣ መንደድ ጋር የተዛመደ ነው (2ሳሙ 6፥8)። በተጨማሪም የግንብን ንቃታት የሚያመለክት ሲሆን፣ እስራኤል ያለብንያም ምሉእ እንደሚይሆን ይገልጻል። ሴት ልጆቻቸውን ለብንያማውያን ላለመዳር የማለት መሐላ በምዕራፉ ለሦስተኛ ጊዜ በዚህ ስፍራ

ተመልክቷል (ከቀ. 1፤7 ጋር ያነጻ)። ሚስቶች ካላገኙም፤ የደረሰው ስብራት የሚጠገን አይሆንም።

19 አያሌ ሕዝብ የሚሰበሰቡበት በሴሎ የሚደረገው ክብረ በዓል መድረስ ለዚህ ችግር መፍትሔ የሚሰጥ ነበር። በክብረ በዓሉ ወቅት ምናልባት ብንያማውያን ሚስት የሚሆኗቸውን ሴቶች ያገኛሉ። የወይን አትክልት ስፍራ እዚህ ላይ በመጠቀሱና የወይን ምርትም በነሐሴና በመስከረም የሚደርስ በመሆኑ፤ ይህ ክብረ በዓል የዳስ በኣል ሳይሆን አይቀርም (ዘዳ 16፤13-15 ይመ)። ይህ የደስታ ክብረ በዓል ነበር። ሴሎ የምትገኝበት ስፍራ በዝርዝር መገለጽ፤ ብንያማውያን በተቻላቸው ፍጥነት እንዲያመልጡ ለማገዝ የታሰበ ይሆናል። ምናልባት ይህ ቦታ በስተ ሰሜን በኤፍሬም ምድር መካከል የሚገኝ በመሆኑ፤ አካባቢውን በሚገባ ላያውቁት ይችላሉ። ጊብዓና ብዙው የብንያም ወገን ከነበሩበት መንፈሳዊ ዐዘቅት አንጻር፤ ሃይማኖታዊ ክብረ በዓል ለማክበር ወደ ሴሎ መምጣታቸው የማይመስል ነው።

20-23 እስራኤላውያን በጊብዓ በብንያማውያን ላይ የተጠቀሙበትን የደፈጣ ስልት (20፤37)፤ የብንያም ሰዎች ራሳቸው እንዲከተሉትና ሴቶቹን ተደብቀው በደፈጣ እንዲያጠምዱአቸው ምክር ሰጧቸው። ይህን ስልት ማለፊያ በሆነ መንገድ በመጠቀማቸው፤ ሁሉም ሰው ሚስት ለማግኘት ቻለ። ይህ በእጅጉ ያልተለመደና ወግን ያልተከተለ ሚስት የማግኘት ዘዴ፤ የሴቶቹን ዘመዶች ክፉኛ ሊረብሽ መቻሉ እሙን ነው። በባህልና በወጉ መሠረት የሴቲቱ አባትና ወንድሞች ከወንዱ ጥሎሽ የሚቀበሉ ሲሆን፤ ጋብቻውን በማስፈጸም ረገድ ዐቢይ ሚና አላቸው (ከዘፍ 24፤50-53 ጋር ያነጻ)። እስራኤላውያን ይህን ሊጠፋ የተቃረበ ነገድ ለማዳን ሌላ መንገድ ያለመኖሩን አብነት መሠረት አድርገው ለእነርሱ እንደሚማልዱ ቃል ገቡላቸው፤ ብንያማውያን ራሳቸው ልጃገረዶቹን መጥለፋቸው፤ ወላጆቻቸው ልጆቻቸውን ለብንያም

ሰዎች ላለመስጠት ከገቡት መሐላ ነጻ አደረጋቸው! እነዚህ መከራከሪያዎች ይህን ያህል አጥጋቢ ባይሆኑም፤ የእስራኤል መሪዎችን በዘመዶቻቸው በብንያማውያን ላይ በቀል ከመፈጸም አግደዋቸዋል (ከ18፤22-26 ጋር ያነጻ)።

ከሞት የተረፉት ብንያማውያን፤ ወደ ርስታቸው ተመልሰው የወደሙ ከተሞቻቸውን ዳግም የመገንባትና ሕዝብ የማበርከቱን ጊዜ የሚጠይቅ ሥራ ተያያዙት። የእስራኤል የመጀመሪያ ንጉሥ ከብንያም ነገድ መገኘቱ፤ እነርሱ ጠንክረው መሥራታቸውና እስራኤል በጠቅላላ የገጠማትን ችግር ተቋቁማ ወደ ቀድሞው ሁኔታ የመመለስ ብቃቷን ያሳያል (1ሳሙ 9፤1-2)።

14. ማጠቃለያ (21፤24-20)

24-25 እስራኤላውያን የብንያምን ሰዎች ለኅጢአታቸው የሚገባቸውን ቅጣት ስለ ሰጡና (ከ20፤8) ያም ሆኖ ለተሸነፈው ነገድ ዘር ሐረግ መቀጠል የሚያስፈልገውን አድርገው ስለ ጨረሱ፤ አሁን ወደየቦታቸው ለመመለስ ወሰኑ። ሥራው ከጠበቁት በላይ አስቸጋሪ ሲሆን፤ የነበረው ጠቅላላ ሁኔታም ከእስራኤል ታሪክ እጅግ አሳዛኝ ምዕራፎች አንዱ ነበር።

የመጨረሻው ጥቅስ፤ በ17፤6 የአባሪዎቹ መክፈቻ የሆኑትን አሳዛኝ ቃላት ይደግማል። ከዘውድ ሥርዐት አንጻር፤ የመሳፍንት ዘመን በርግጥም ሥርዐት አልበኝነትና ነውጥ የበዛበት ነበር። ሕዝቡም ብዙ ጊዜ ያለመሪ ስለ ቈዩ በጣዖት እምልኮ፤ በምግባረ ብልሹነትና በጥላቻ ይዘፈቁ ነበር። በግልም ሆነ በብሔራዊ ደረጃ፤ ኅጢአት ተስፋፍቶ ነበር፤ እግዚአብሔር በተደጋጋሚ ጠላቶቻቸው እንዲያስጨንቁአቸው ይፈቅድላቸው ነበር። ዳዊትና ሰሎሞን በነገሡባቸው ዘመናት ሁኔታዎች በብዙ ተሻሽለው፤ ሕዝቡም ደስተኛ ሆኖ ነበር። ይሁንና እግዚአብሔር ሕዝቡን ለንስሐ የጠራው ከፈራጆች የመጨረሻ በሆነው በሳሙኤል በኩል ነበር።

መጽሐፈ ሩት

መግቢያ

1. ታሪካዊ ዳራ

በየትኛውም መለኪያ መጽሐፈ ሩት የተዋጣለት ዐጭር ታሪክ ነው። ከተጻፉ ዐጭር ዝርዝር ታሪኮች ሁሉ እጅግ የተዋበ እንደ ሆነ ተነግሮለታል (ተብሎለታል)። መጽሐፉ የሚጀምረው በተለምዶአዊ ሁኔታ የዋነኛ ገጸ ባሕርያቱ የሩትን፣ የኑሯሚንንና የባዲዝንን ምልልስ ይዞ በሚነሣ ታሪክ ክር¹ ነው።

የመጽሐፉ መቼት የመሳፍንት ዘመን ነው። በታሪኮች ቅደም ተከተል ከሚታየው ድንግዝግ የተነሣ ጊዜውን ከ1250 ዓ.ቅ.ክ. የተሻለ ዘመን ለማስቀመጥ አስቸጋሪ ነው፤ ይህ ጊዜም ፍልስጥኤም በኢያሱ አመራር ለመጀመሪያ ጊዜ በተያዘበትና የእስራኤል መንግሥት በሳኦል አማካኝነት በተመሠረተበት ጊዜ መካከል ያለውን የዘመን ክፍተት የሚሞላ ነው። ጊዜው በእስራኤል ፖለቲካዊና ሥነ ምግባራዊ ውድቀቶች የተከሠቱበት ነበር። ጠንካራ ማእከላዊ መንግሥት ወይም መሪ አልነበረም፤ ሕዝቡ በተደጋጋሚ ፊቱን ከእግዚአብሔር አዙሯል፤ በዙሪያው የነበሩ ሕዝቦችም ባለማቋረጥ የተፈታውን ሕዝብ ያጠቁና ይወሩ ነበር (መሳ 2፥14-15፤ 21፥25)።

2. ጸሐፊና የተጻፈበት ጊዜ

በአይሁድ የማብራሪያ መጽሐፍ የሰፈረው ትውፊት ሳሙኤል የመጽሐፈ ሩት ጸሐፊ ለመሆኑ ዕውቅና ይሰጣል። የመጽሐፈ ሩት ቋንቋ ከመሳፍንትና ከመጽሐፈ ሳሙኤል ጋር መመሳሰሉ ከሳሙኤል ጸሐፊነት ጋር ለመያያዝ ዋነኛ ምክንያት ሳይሆን አልቀረም። የመጽሐፉ ጸሐፊ የሥነ ጽሑፍ ዐዋቂና የተዋጣለት አስተማሪ መሆኑን ብናውቅም፤ መጽሐፉን በመመልከት ብቻ ግን ጸሐፊውን ለይተን የምናውቅበት መረጃ የለም። ከመጽሐፉ ዋነኛ ዐላማዎች መካከል አንዱ ሞዓባዊቷ ሩት የንጉሥ ዳዊት መገኛ ዘር መሆኗን ለማመልከት ስለ ነበር መጽሐፉ የተጻፈው በዳዊት ዘመን ወይም ከእርሱ በኋላ እንደ ነበር በርግጠኝነት ይታወቃል (4፥18-22)።

3. ነገረ መለኮታዊ ፋይዳዎች

መጽሐፈ ሩት በእስራኤል ታሪክ ውስጥ ስላለፉ ዋነኛ ሁነቶች ወይም ተቋማዊ ክሥተቶች የሚያወሳ ሳይሆን፤ በቤተ ልሔም ከተማ በነበረ አንድ ቤተ ሰብ ችግርና ገጽታ ላይ ያተኮረ ነው። መጽሐፉ በዚህ የቤተ ሰባዊ ገጠመኝ ታሪክ አማካኝነት መለኮታዊውን የመግባት እሳቤ ፊት ለፊታዊ በሆነ መንገድ ባይሆንም በጠንካራ መልኩ ያሳያል። እግዚአብሔር በመጽሐፉ ውስጥ በተለያዩ ቦታ ቢጠቀስምና “ሕያው እግዚአብሔርን” የሚለው መሐላ ቢነበብም (3፥13)፤ ከእግዚአብሔር ጋር የተደረገ ቀጥተኛ ንግግርንም ሆነ ጸሎትን አናገኝም። መለኮታዊ መግባት ከእያንዳንዱ እንቅስቃሴ በስተ ጀርባ ለመኖሩ በመጽሐፉ በግልጽ ይታያል። ከራቡ፣ ከባለ ታሪኮቹ ሞት፣ ከሩት ለቃርሚያ የባዲዝን ዕርሻ ምርጫ፣ በፊቱ ሞገስ ከማግኘቷ እንዲሁም ቀስ በቀስ ከሚፈጠረው ከጋብቻቸው በስተጀርባ ማለት ነው።

የእስራኤልን ሕዝብ ከእግዚአብሔር ጋርና እርስ በርስ የሚያስተሳስረው የቃል ኪዳን ግንኙነት በመጽሐፉ ውስጥ ጉልልኮ ስፍራ አለው። ቃል ኪዳን የሚለው ቃል በመጽሐፈ ሩት ውስጥ ባይገኝም እንኳ፤ ለታሪኩ ስምረት ዐይነተኛ ምክንያት እንደ ሆነ ማወቅ አያዳግትም። የሩት የዐማቷን

አምላክ በሙሉ ፈቃድ መጠጋት (1፥16-17)፤ እስራኤላውያን ቀድሞ በሲና ተራራ የገቡትን ኪዳን መቀበሏን ያሳያል (ዘፀ 24፥3)። በዲዝ ሩት ለኑሯሚን የነበራትን ፍቅር ማሞከሽቱ (2፥12)፤ የዘዳግሙ አስተምህሮ ነጸብራቅ ነው (ዘዳ 28፥2)። የኑሯሚን ምሬትም (1፥21) እግዚአብሔር ከሕዝቡ ጋር ከገባው ኪዳን የተነሣ ተስፋ የሰጠው ታማኝነቱንና መጠጊያነቱን ከማሰብ የመነጨ ነበር።

ትንተና

፩. ወደ ሞዓብ የአንድ እስራኤላዊ ቤተ ሰብ ጉዞ (1፥1-5)

ሀ. ራብ በይሁዳ (1፥1-2)

1 የመጽሐፈ ሩት ታሪክ የሚጀምረው መሳፍንት በሚገዙበት ዘመን ነው። መሳፍንት አለመረጋጋት ሲኖር እንደ ወታደራዊ መሪ በመሆን ያገለግሉ ነበር። ፖለቲካዊና ፍትሐዊ ጉዳዮችንም በመመልከት እንደ አካባቢያዊ መሪዎች ሕዝብ ያስተዳድሩ ነበር (መሳ 4፥4-5)። የመሳፍንት ዘመን በእስራኤል የሥርዐተ አልባኝነትና የሁከት መንስራፋትን ያስከተለ ነበር (ከመሳ 21፥25 ጋር ያነጻ)።

ታሪኩ የሚጀምረው ዕፅዋት ወቅት ጠብቆ በሚዘንብ ዝናብ ብቻ ፍሬ በሚያፈሩበትና ዘወትር በራብ በሚጠቃው የፍልስጥኤም ግዛት የተከሠተን ራብ ይዞ ነው (ከዘዳ 2815፡23-24፡38-40 ጋር ያነጻ)። ራቡ የተዛመተ ሳይሆን አይቀርም። የይሁዳዊ ቤተ ልሔም የምትገኘው ከኢየሩሳሌም በስተ ደቡብ በግምት ዐሥር ኪ.ሜ. ላይ ነው። የስሟ ትርጉም የእንጀራ ቤት ማለት ሲሆን የአካባቢውንም ለምነት ያመለክታል። ቤተ ልሔም ይበልጥ የምትታወቀው የዳዊትና የኢየሱስ ክርስቶስ የትውልድ ቦታ በመሆኗ ነው። ራሔል የተቀበረችውም እዚችው ከተማ አቅራቢያ ነበር (ዘፍ 35፥19)።

የራቡ ጽናት አንድን ሰውና ቤተ ሰቡን በቤተ ልሔም የነበራቸውን ቤት አስለቅቆ የተሻለ ሕይወት ፍለጋ ወደ ሞዓብ እንዲሻገሩ አስገደዳቸው። ዐላማቸው ጠቅልሎ መፍለስ አልነበረም። የሞዓብ ምድር ትገኝ የነበረው ከሙት ባሕር በስተ ምሥራቅ ነው። የምድሪቷም ብዙው ክፍል ለምና በቂ ዝናብ የሚያገኝ ነበር።

2 የዚህ ቤተ ሰብ ራስ አቤሜሊክ ሲሆን የስሙ ትርጉምም “አምላክ ንጉሥ ነው” ወይም “አምላኬ ንጉሥ ነው” ማለት ነው። የባዲዝ ዘመድ ስለ ነበር የዘር ሐረጉን ከይሁዳ ነገድ መምዘዝ ይችላል (2፥1፤ 4፥20-21፤ ዘኁ 1፥7)። ኑሯሚን የሚለው የሚስቱ ስም “አስደሳች” ወይም “ያሚረ” የሚል ትርጉም ካለው ቃል የወጣ ነው። የሁለቱ ልጆቹ የመሐሎንና የኬሌዎን ስሞች ትርጉም በርግጠኝነት አይታወቅም።

ቤተ ሰቡ በይሁዳ ከምትገኘው ቤተ ልሔም የኤፍራጥስ ክፍል ነበር። ቤተ ልሔም ኤፍራጥስ በመባል ስትታወቅ (ዘፍ 35፥19) ቤተ ልሔም ኤፍራጥስ ተብላም ተጠርታለች (ሩት 4፥11፤ ሚክ 5፥2)። ኤፍራጥስ በቤተ ልሔም የተዋጠች ጥንታዊ መስፈሪያ ወይም ቤተ ልሔም የምትገኝበት አውራጃ እንደ ሆነች ነው የሚታሰበው።

ለ. የኑሯሚን ባልና የልጆቿ ሞት (1፥3-5)

3-4ሀ ቤተ ሰቡ አቤሜሊክ ከመሞቱ በፊት በሞዓብ ምድር ምን ያህል ጊዜ እንደ ቄየ አልተገለጠም። የኑሯሚን ወንድ ልጆች ያርፋና ሩት የተባሉ ሞዓባውያትን አገቡ (4፥10 ሩት መሐሎንን እንዳገባች ይገልጻል)። ከሞዓባውያን ጋር የሚደረግ ጋብቻ ተነጥሎ

¹ ፕሎት (Plot) ለሚለው እንግሊዝኛ ቃል ታሪክ ክር የሚለው የተለመደ አቻ በአማራጭነት የቀረበ ነው።

በሕጉ አልተከለከለም (ዘጸ 7፥1-3)፤ ነገር ግን ሞግባዊ የሆነ ሁሉ እስከ ዐሥር ትውልድ ድረስ ወደ እግዚአብሔር ጉባኤ እንዳይገባ ተከልክሎአል (ዘጸ 23፥3፤ ነሀ 13፥1-3)። ሩት የሚለው ቃል በተለምዶ “ወዳጅ” ወይም “ወዳጅነት” ከተሰኘ ወጥቶ የመጣ ነው። የዖርፋ ትርጉም ብዙም አይታወቅም።

4ሉ-5 ዕብራይስጡ ወንዶቹ ልጆች በሞግባብ ምድር ለዐሥር ዓመት ተቀመጡ ወይም ከመሞታቸው በፊት ለዐሥር ዓመት በጋብቻ ኖሩ ስለ ማለቱ ግልጽ አይደለም። አንዲት ሴት በአገሯ ምድር ያለ ባልና ያለ ወንዶች ልጆች ብቻዋን መቅረቷ አስቸጋሪ ሲሆን በባዕድ ምድር ደግሞ እጅግ የከፋ ይሆናል። በዚህ ጊዜም የኑሯሚን ልብ ወደ አገሯ ለመመለስ ማለቡ ተገቢ ነበር።

፪. የኑሯሚን ወደ ይሁዳ መመለስ (1፥6-22)

ሀ. የኑሯሚን ምራቶቿን መማጸን (1፥6-15)

6 ኑሯሚን እግዚአብሔር ሕዝቡን እንደ ጉብኝ ስትሰማ ወደ ይሁዳ ለመመለስ ዝግጅት ማድረግ ጀመረች። የዖርፋና ሩት ምድራቸውን መልቀቅ ቢሆነባቸውም እንኳ ዐማታቸውን የመከተላቸውን ጎሳፊነት ጥያቄ ውስጥ አልከተቱትም።

7-8 ኑሯሚን ምራቶቿ የገጠማቸውን ችግር ያስተዋለችው ገና በጉብኝታቸው ብዙም ሳይገፉ ነበር። ስለዚህም ወደ እናቶቻቸው ቤት ይመለሱ ዘንድ ካለባቸው ግዴታ ነጻ በማድረግ አደፋፈረቻቸው። ወደ አባቶቻችሁ ቤት የሚለው አባባል በዘመኑ የተለመደ ቢሆንም ወደ እናቶቻችሁ ተብሎ የተጠቀሰው፤ ሊመጣ ያለ ምቹትና ዐዲስ የጋብቻ ዝግጅትን የሚያመለክተውን የሴትን እልፍኝ ለማመልከት ሊሆን ይችላል። የኑሯሚን የስንብት ምኞትም ለእርሷ እንዳይረጉ ሁሉ ለእነርሱም እግዚአብሔር “በጎነቱን” እንዲያሳይ የሚገልጽ ነበር።

9 ኑሯሚን ምራቶቿ ወደፊት በሚያገቧቸው ባሎች ቤት ያርፉ ዘንድም ተስፋዋን ገልጸለች። “ማረፍ” የሚለው ቃል በጋብቻ ውስጥ ሴቶች የሚያገኙትን ደኅንነት እንጂ ሥራ አለመሥራትን የሚያመለክት አይደለም። ኑሯሚን በስንብት መንፈስ ብትስማማቸውም እነርሱ ግን ድምፃቸውን አውጥተው አለቀሱ።

10 የዖርፋና ሩት ሁለቱም ከኑሯሚን መለየትን እንቢ አሉ። ቤተ ሰባቸውን፣ ወዳጆቻቸውን፣ አገራቸውን፣ አማልክታቸውንና ለጋብቻ ያላቸውን ዕድል በመተው ከእርሷ ጋር ወደ ይሁዳ ለመመለስ አጽንተው ጠየቁ። ያላቸው ጽናት ትተውት ከሚመጡት ነገር አንጻር ሲታይ የሚመለስን ሲሆን፤ በሌላ አንጻር ደግሞ የኑሯሚን ባሕርይ ተመስጋኝ ለመሆኑ አመልካች ነው።

11 ኑሯሚን ሞራቶቿ ከእርሷ ጋር ለመቅረት የወሰኑበት ውሳኔ የማያዋጣ እንደ ሆነ ለማሳየት ሞከረች። ጥቅሱ ወንድም የወንድሙን ሚስት ከሚያገባበት ሥርዐት ዐውድ ውጭ ሊታይ አይገባም። ይህ ሕግ (ዘጸ 25፥5-10) ልጅ የሌላትን መበለት ለምራት የሚደር ነው። ምራቶቿ ከኑሯሚን ጋር ቢሄዱ እንደ ባዕዳን ባል የማግባትና የራሳቸውን ቤት የመሥራት ዕድል አይኖራቸውም፤ ቢኖራቸውም እጅግ አነስተኛ ነበር የሚሆነው። ኑሯሚንም እንደ ሕጉ የመሐሎንና የኬሌዎን ታናናሽ ወንድሞች ሆነው መበለት ዋርሶቻቸውን ሊያገቡ የሚችሉ ልጆችን እንዳለገዝች ትገልጻለች። የኑሯሚን ጠንካራ ተማጽኖ ከጭከና ሳይሆን ከመራራት የመነጨ ነበር፤ ልጆቿ የሚለውን ወዳጃዊ ቃል ልብ ይሏል። ከራሷ ደኅንነት ይልቅ የምራቶቿን ዕረፍት መፈለግ ሠናይ ምግባር እንደ ነበራት አመልካች ነው።

12-13 ኑሯሚን በሁኔታው ዙሪያ ያለውን አስቸጋሪ ሁኔታ ለማሳየት ሞክራለች። ባል ለማግባትም ዕድሜዋ እንደ ገፋ ተናግራለች። ባል ብታገኝና በዚያው ምሽት ብታገባም እንኳ ልጆቿ እስኪያድጉ እንዲጠብቁ መጠየቅ እንደማይቻል ተመልክቷል። ኑሯሚን ሁኔታውን ከመዘነች በኋላም የእርሷ ዕጣ ፈንታ ከምራቶቿ የከፋ እንደ ሆነ ደምድማለች። ዕድሜአቸው ገና ስለ ሆነ እንደ ገና አግብተው በገዛ

ምድራቸው ደስታና ደኅንነት ሊያገኙ ይችላሉ። የኑሯሚን ዋናው ምራት ግን እግዚአብሔር እየቀጣት እንደ ሆነ ማመኛ ነው። ኑሯሚን እግዚአብሔርን እንደ ጠላቷ ለማሰቧ የሰጠችው ምክንያት የለም። ምናልባትም ያገኛትን መከራ በቀጡ አልተረዳችም ይሆናል።

14 ኑሯሚን ካስቀመጠችው ተስፋ አስቈራጭ ምክንያት የተነሣ ምራቶቿ ደግመው አለቀሱ። የዖርፋም ቀርባ ዐሚቷን ተሰናበተች። ሩት ግን ኑሯሚንን ለመለየት አልተስማማችም። የዖርፋ ኑሯሚንን ስለ ተለየችት ግድ እንደማይሰጣት ሴት ስትገለጽ ብትቈይም፤ ክፍሉን ጠጋ ብሎ ለተመለከተ እውነታው ሌላ ነው፤ ለመሄድ ብቅማማም የኑሯሚንን ሐሳብ በታዛዥነት ተቀበለች። ወደ ቤቷ በመመለሷ ግን ወደ አማልክቶቿ ተመለሰች (ቍ 15)። በዚህ ምክንያት ከሩት እምነት አንጻር የእርሷን እምነት አነስተኛነት መገንዘብ ይቻላል (ቍ 16)።

15 በጥንት ዘመን አማልክት ጎይል የሚኖራቸው አምላኪዎቻቸው ባሉበት መልክዓ ምድራዊ ክልል ብቻ እንደ ነበር ይታመናል። ስለዚህም የገዛ አገርን መተው አምላክን (አማልክትን) እንደ መተው ይቈጠር ነበር። ኑሯሚንም የሕያው አምላክ ተከታይ ብትሆንም ሩት እንደ ሌላኛዋ ምራቷ ወደ ገዛ አገሯና አማልክቷ እንድትመለስ ግድ አለቻት። ብሉይ ኪዳን ሌሎች አማልክት ሕያው እንደ ሆኑ ዕውቅና ባይሰጥም እንኳ፤ በርግጥ ይመለከቱ እንደ ነበር ይገልጻል።

ለ. የሩት ከኑሯሚን ጋር ለመቅረት መጽናት (1፥16-18)

16-17 ሩት ለኑሯሚን የሰጠችው ምላሽ አማራጭ የለሽ የታማኝነትና የጽናት መግለጫ ነው። ሩት ኑሯሚን በሄደችበት ለመሄድና ለመኖር መጽናቷ የቤተ ልሔሙን ጉዞ ብቻ የሚመለከት ሳይሆን፤ ወደ ይሁዳ ከተመለሱ በኋላ የሚገጥማቸውን የሚያሳይም ነው። ሩት ሕዝቧንና አማልክቷን የተወችበት መተው የማያዳግም ነበር።

ሩት አስቀድሞ ሕዝቡን፤ ከዚያም የእስራኤልን አምላክ መጥቀሷ እግዚአብሔርን ያለ ሕዝብ ማግኘት እንደማትችል አመልካች ነው። ከሞት በቀር ምንም ነገር ከኑሯሚን ሊለያት አይችልም። የእግዚአብሔርን የቃል ኪዳን ስም በመጥራት፤ ቃሏን ብታጥፍ መፀት እንዲያገኛት ማለች። በሞቷ እንኳ ላለመለየት መቀራጧ በእስራኤል የነበረውንና የአንድን ቤተ ሰብ አባል በቤተ ሰብ መቃብር ውስጥ የመቅበርን ልማድ ሊያመለክት ይችላል።

18 ኑሯሚን የምራቷን ጽናት በግልጽ ስለ ተረዳች ዳግም ለመገታትም መነሣቱ ዋጋ እንደሌለው ዐውቀች። የሩት እንዲህ ይሁንበኝ የሚል መሐላ ኑሯሚን ሌላ ተቀውሞ እንዳታነሣ በቂ ምክንያት ነው።

ሐ. የኑሯሚንና የሩት ቤተ ልሔም መድረስ (1፥19-22)

19 ወደ ቤተ ልሔም ሲመለሱ በመንገድ ሊገጥማቸው ስለሚችል ሁኔታ ምንም የተባለ ነገር የለም፤ መንገዱ ላይ ግን ብዙውን ጊዜ ሽፍቶች ስለሚያጋጥሙ ጉዞው ሸኚ ለሌላቸው ሁለት ሴቶች አደገኛ ሳይሆን አይቀርም (ከዕዝ 8፥22፤ 31፤ ከኤር 3፥2፤ ከሉቃ 10፥30 ጋር ያነጻ)። ቤተ ልሔም በደረሱ ጊዜም ከተማው በሙሉ ተተረማመሰ። በኑሯሚን መመለስ የተፈጠረው ትርምስ እርሷን ዳግም ከማየት ወይንም ስለ ጉስቀላናዋ ሴቶቹ ከተናገሩት ወራ የተነሣ ሊሆን ይችላል።

20 ኑሯሚን ለሴቶች የሰጠችው ምላሽ በስሟ ዙሪያ የተቃኘ ነበር። የሁኔታዎችን መለዋወጥ ለማንጸባረቅ የሚደረገውን የስም ለውጥ ልማድ በመከተል (ከዘፍ 17፥5፤ 15፤ 32፥28፤ 35፥18፤ 41፥45፤ ዘኁ 13፥16፤ 2ነገ 24፥17፤ ዳን 1፥7 ጋር ያነጻ)፤ ኑሯሚን ስሟ ከኑሯሚን (“አስደሳች”) ወደ ማራ (“መራራ”) እንዲቀየር ጠየቀች። ስሟን ለመቀየር ያነሣሣት እግዚአብሔር ሕይወቷን “እጅግ መራራ አድርጎታልና” የሚለው ነው (ከኢዮ 27፥2 ጋር ያነጻ)። በዚህ ጥቅስ ላይ የተጠቀሰው የእግዚአብሔር ስም “ሁሉን የሚችል አምላክ” (ሸዳይ) ሲሆን ይህም ስም እግዚአብሔር ራሱን ለሙሴ ከመግለጡ በፊት (ዘፀ 6፥3) ቀደምት የእምነት አባቶች ያውቁት የነበረው ስሙ ነው። ኑሯሚን የእግዚአብሔርን ሉዓላዊነት የምታወቅ መሆኗ ወድቀቷን በሌሎች አማልክት ወይንም በመጥፎ

ዕድል ላይ ሳይሆን በእርሱ ላይ እንድታሳብብ አደረጋች:: ይህን ስትል እንደ ክስ ሳይሆን በሁሉ ነገር ላይ ላለው የበላይነቱ ዕውቅና በመስጠት ነበር::

21 ኑሯሚን በመቀጠል የፊተኛውንና የአሁኑን ኑሮ ታነጻጽራለች:: “በሙላት ወጣሁ” (ባልና ሁለት ወንዶች ልጆች ይገዙ እንደ ማለት ነው):: “ወጣሁ” በሚለው ቃል ያለው “እኔ” የጠበቀ ሲሆን አሁን ካለችበትና ጌታ ካመጣው ሁኔታ ጋርም እንዲነጻጸር ሆኖ ጉላ ብሏል፤ “ባዶዬን” (መበለት፣ ልጅ አልባና ድኻ) እንደ ማለት ነው:: ኑሯሚን እግዚአብሔር ራሱ ስላስጨነቃት አስደሳች ተብላ እንዳትጠራ ተማጸነች:: እግዚአብሔር በእርሷ አለመደሰቱን ባለፈችበት መጥፎ ገጠመች ውስጥ እንደ ገለጠ ነበር ያመነችው:: ኑሯሚን ምናልባትም በእስራኤል የነበረውንና እግዚአብሔር ጸድቁን ይባርካል፤ በነጠላተኛው ላይ ግን መከራን ያመጣል የሚለውን እምነት ሳትጋራ አልቀረችም (ዘፃ 28፥1-2፡15፤ ኢዮ 11፥12-30):: መከራዋን ያመጣባት ሁሉን ቻይ እንደ ሆነ ደግሞ ትናገራለች::

22 ይህ ጥቅስ አንድ ተጨማሪ መረጃ በመስጠት የመጀመሪያውን ምዕራፍ ሁነቶች ይጠቅሳል:: ቤተ ልሔም የደረሱትም የገብስ አዝመራ በሚሰበሰቡበት ወቅት መጀመሪያ ላይ ነበር:: ይህ ጊዜ የግብርናው ወቅት ስምንተኛው ወር ነው (ሚያዝያ/ግንቦት):: ይህ ጥቅስም አንባቢ ተከትሎ ስለሚመጣው የዐጨዳ ታሪክ እንዲዘጋጅ ያደርጋል::

፫. ቃራሚዋ ሩት (2፥1-23)

ሀ. በቦዴዝ ዕርሻ (2፥1-3)

1 ይህ ምዕራፍ በጥንቷ እስራኤል ምድር የነበረውን የድኸችን መከራ ያሳያል:: ቀዳሚው ጥቅስ በቦዴዝና በኑሯሚን መካከል ያለውን የዝምድና ትስስር ያሳውቃል:: “ከአቤሜሌክ ጉሣ የሆነ ቦዴዝ”:: “ባለ ጸጋ” የነበረም ሲሆን፤ ይህም ማለት ጥሩ ተዋጊ (መሳ 6፥12፤ 11፥1 ጋር ያነጻ) ወይም የተከበረ ሰው እንደ ነበረ ያመለክታል:: ቦዴዝ የሚለው ስም አመጣጥ በትክክል አይታወቅም:: በሰሎሞን

ቤተ መቅደስ ፊት ለፊት ከነበሩ ምስሶዎች መካከል አንዱ የተጠራው በዚህ ስም ነው (1ነገ 7፥21):: ምስሶዎቹ በሁለቱ የሰሎሞን ቅድመ አያቶች ስም የተሰየሙ ቢሆንም፤ ያቁም የተባለው የሁለተኛው ምስሶ ስም ትርጉም አይታወቅም::

2 ሩት ለቃርሚያ ወደ እህል አዝመራው ለመሄድ ኑሯሚን ጠየቀች:: ሕጉ ድኸች ከአዝመራ እንዲቃርመው በግልጽ ያስቀምጣል (ዘሌ 19፥9-10፤ 23፥22፤ ዘፃ 24፥19-21)፤ ነገር ግን በዕርሻ ቦታ ባለ ይዞታዎች ሁልጊዜ ፈቃደኛ አይሆንም:: በጠራራ ፀሐይ የሚሠራ አድካሚ ሥራ ብዙውን ጊዜ የሚያስገኘው ትርፍ ኩርማን ያክል ነበር (ከኢሳ 17፥5-6 ጋር ያነጻ):: ሩትም የባለ መራቶቹን ባሕርይ በመረዳት በፊቱ ሞገስ የምታገኝበትን ሰው ለማግኘት ተስፋ አደረገች:: ይህ ፍላጎቷም ድኸችና መጸተኞች በመሬት ባለ ይዞታዎች ያላግባብ እንደሚያዙ ታውቅ እንደ ነበር ሊያመለክት ይችላል:: ኑሯሚን ለሩት ጥያቄ ፈቃደኝነቷን የገለጸችው ቤተ ሰባዊ የሆነውን፤ “ልጄ ሆይ” የሚለውን ሐረግ በመጠቀም ነበር::

3 ሩት እንዳጋጣሚ ራሷን በቦዴዝ ዕርሻ ስትቃርም አገኘች:: ከሩትና ቦዴዝ አንጻር ክሥተቱ አጋጣሚ ቢሆንም፤ ከእግዚአብሔር አንጻር ግን አይደለም:: ጸሐፊው ቦዴዝ የአቤሜሌክ ዘመድ እንደ ሆነ ለአንባቢ በድጋሚ ያሳውቃል::

ለ. የቦዴዝ ሩትን ልብ ማለት (2፥4-7)

4 ቦዴዝ ሥራው እንዴት እየሄደ እንዳለ ለማየት ከቤተ ልሔም መጣ:: ሠራተኞቹንም በተለመደው የእስራኤል ሰላምታ ሰላም አላቸው:: “እግዚአብሔር ከእናንተ ጋር ይሁን”:: ሰላምታው ስለ ባሕርዮ ቀጥተኛ ፍንጭ ይሰጣል (መሳ 6፥12፤ መዝ 129፥8 ጋር ያነጻ):: ሠራተኞችም በተመሳሳይ ሰላምታ አጸፋውን መለሱ:: ይህ ዐይነቱ ሰላምታ ዛሬ በዕርሻ መካከል እምብዛም አይሰማም::

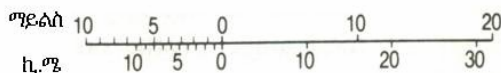
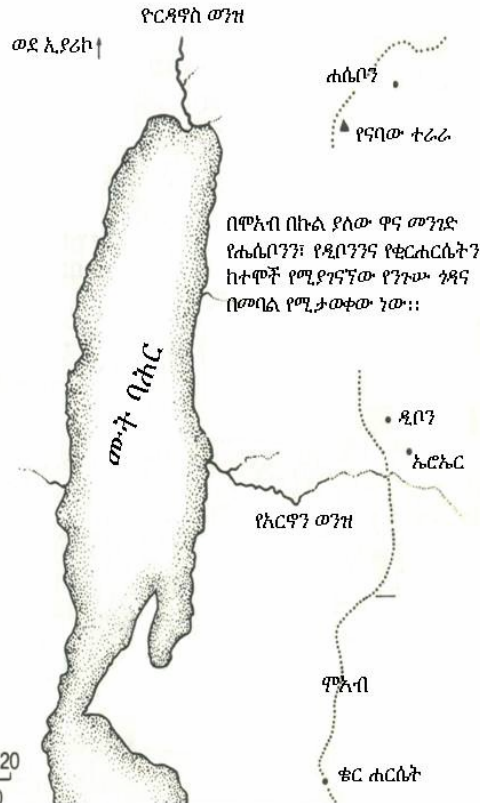
5 ቦዴዝ አሠራራን፤ ይህች ወጣት ሴት የማን ናት? ብሎ የጠየቀው ጥያቄ ከዚህ በፊት በዕርሻው ላይ ስትሠራ ያላያትን ሩት አይቶ እንደ ወደዳት አመልካች ነው:: ጥያቄው ስለ ዘር ግንዱ ወይም ጉሣዋ አንዳች ነገር ለማወቅ እንደ ፈለገ ያመለክታል (ከዘፍ 32፥17-18፤ ከ1ሳሙ 17፥55-58፤ 30፥13 ጋር ያነጻ)::

እስራኤል

እስራኤል

ጨለማና ደም መፋሰስ በበዛበት በመሳፍንት ዘመን ውስጥ የተፈጸመው የሩት ታሪክ በአይሁዳውያንና በሞአባውያን ሕዝቦች መካከል ያለውን ግጭትና የጎሪጥ መተያየት በዝምታ አፈፎታል:: አንድ ጊዜ የሞአባውያን በጎበዱት ከተሞች ላይ የእስራኤል ነገዶች ያደረጉት ወረራ የተከራ ወይም ይቅር የተባለ አልነበረም:: የዕብራውያን ነቢያት፣ ሞአብ በእስራኤል ላይ የሞከረውን ሚርት፣ ጭቆናና ማታሰል፤ የትዕቢትና የእብሪት ሥራውን ሁሉ ተቃውመዋል:: የሜሻ ሐውልት (830 ዓ.ቅ.ክ) የእስራኤልን ከተሞች ሁሉ መጨፍጨፍ ያወራል::

የሞአብ ምድር በሙት ባሕር ባለው ሰፊ ሜዳማ ስፍራና በምሥራቅ በሁለት ታላላቅ ስምጥ ሸለቆዎች መካከል ያለውን በረሃ ያጠቃልላል:: በምሥራቅ ያለው ምድር በጣም ተራራማ ስህያን ለበጎችና ለፍየሎች ግጦሽ በስተቀር ለእርሻ የሚሆን መሬት የለውም:: በአካባቢው ዘመን ከሞአብ ይመጣ የነበረው ግብር 100,000 በጎች ጸጉር ነበር::

6-7 አሠራውም ሩት ከኑሯሚን ጋር የተመለሰችው ሞግባዊት እንደ ሆነች ይገልጻል። ቦዲዝ ስለ ሁለቱ ሴቶች መምጣት ቢሰማም ገና በአካል አላገኛቸውም ነበር። አሠራውም ሩት ከዐጫጆች ጎላ ጎላ ተከትላ የቀረውን ቃርሚያ ለመልቀም ፈቃድ እንድታገኝ ያቀረበችውን ጥያቄ አሳወቀ (ተከትሎ ቃርሚያ ማንሣት በመሬት ባለቤት ብቻ የሚፈቀድ መሆኑን በግልጽ ከሚያሳየው ከቀ. 15 ጋር ያነጻጽ)። ሩት ታታሪና ለዕረፍት አፍታ ጊዜ ብቻ የሚበቃት እንደ ሆነ ተናገረ።

ሐ. ለሩት የቦዲዝ ቸርነት (2፥8-16)

8-9 ሩትን በተመለከተ አሠራው ያቀረበው ጥሩ ዘገባ ቦዲዝ ለእርሷ የነበረውን መካከላት ይበልጥ ከፍ አደረገው። ስላምታው በመካከላቸው ስላለው የዕድሜ ልዩነት ለአንባቢ ፍንጭ የሚሰጥ ነው። ለመቃረም ወደ ሌላ ዕርሻ በመሄድ ፈንታ ከሴት ሠራተኞቹ ጋር ቀርታ በዚያ ዐብራ እንድትሠራ አበረታታት። ወንዶቹ ሲያጭዱ ሴቶቹ እየተከተሉ ነደውን ያሥሩ ነበር። ፈቃዱ ወደ እርሷ ለማዘንበሉና እርሷን ለመጠበቅ ለመካከላቸው ተጨማሪ ማስረጃ የሚሆነው ወንድ ሠራተኞች “እንዳያስቸግሩሽ” አሳስቤአለሁ ብሎ ለሩት መንገሩ ነው። ሰዎቹም ይጠቀሙበት ዘንድ ውሃ ከሞሉት “እንስራ” እንድትጠባ ተፈቀደላት። ይህ ለሚቃርሙ ሁሉ የማይደረግ የተለየ ዕድል ፈንታ ነው።

10 የሩት ምላሽ ልክ የጥንቱ የቅርብ ምሥራቅ የውለታና የትሕትና ምላሽ ዐይነት ነበር (ኢያ 7፥6፤ መሳ 13፥20፤ 1ሳሙ 20፥41፤ 2ሳሙ 14፥4)። በቦዲዝ ፊት አገንዝባ እጅ በመንሣትም መጸተኛ የሆነች እርሷ በፊቱ እንዴት ሞገስ እንዳገኘች በመገረም ጠይቃለች።

11 ቦዲዝ ሩትን ባያት በመጀመሪያው ቅጽበት ማን እንደ ሆነች ባያውቅም (ቀ. 5)፤ ስለ እርሷ ግን ሰምቶአል። ለኑሯሚን ስለደረገችው ደግነት፤ ከማታውቀው ሕዝብ ጋር ለመኖርም ሕዝቧንና አገሯን ትታ እንደ መጣች መስማቱን ይገልጥላታል።

12 ቦዲዝ ሩትን የባረካት ሲሆን ይህንንም ያደረገው ለኑሯሚን ስለደረገችው ገደብ የሸገ ታማኝነት ብቻ ሳይሆን፤ የእስራኤልን አምላክ ስለ ተቀበለችም ጭምር ነው። ፍንትው ያለው ፈሊጣዊ አገላለጽ እምነቷን ይገልጻል። የወፍ ጫጩት ከአናቷ ክንፍ በታች መጠለሷን ያሳያል (ከዘዳ 32፥11 ጋር ያነጻጽ)። በተምሳሌታዊ መንገድም እግዚአብሔር ጠባቂዋ እንደ ሆነ ያመለክታል (መዝ 36፥7፤ 57፥1፤ 91፥4)።

13 ሩት ልባዊ በሆነ ትሕትና ምላሽ የሰጠች ሲሆን፤ ቦዲዝ እንዲህ ዐይነት የማጽናኛ ቃል ከሠራተኞቹ እንደ አንዷ እንኳ ለማትሆነው ለእርሷ መናገሩ እንዳስገረማት ጭምር በመግለጽም ነበር። ሩት ቦዲዝን ጌታዬ ብላ መጥራቷ የተለመደ የአክብሮት መግለጫ ስለ ነበር ነው። “በመልካም ንግግር” የሚለው ሐረግ የወደፊቱ ብሩህ እንደ ሆነ አመልካች ነው ተብሎ ሊወሰድ ይችላል (ከዘዳ 50፥21፤ ከኢሳ 40፥2 ጋር ያነጻጽ)። ሩት ቦዲዝ ቸር እንዲሆንላት እየተማጸነች አይደለም፤ ቸር ስለ ሆነላት ግን ምላሽ ሰጥታለች።

14 ሩት ምላ ከዐጫጆች ጋር እንድትበላ ቦዲዝ መንገሩ እየጨመረ የመጣውን የልቡን ዝንባሌ ያሳያል። ገበታው እንጀራ (ጠቅላላ ባለ መልኩ ምግብ ማለት ሊሆን ይችላል)፤ የወይን ኮምጣጤን እንዲሁም የተጠበሰ እሽትን ያካተተ ነው። ከዐጫጆች ጋር በተቀመጠች ጊዜ ቦዲዝ ራሱ አስተናገዳት። ሩት እስክትጠግብ ድረስ በልታ አስተረፈች። ከዚያም ወደ ዕርሻው ለመመለስ ተነሣች።

15-16 ሩት ወደ ሥራዋ ከተመለሰች በኋላ ቦዲዝ ሠራተኞቹን ከአዝመራው እንድትቃርም (ሲያጭዱ በድንገት የሚያዝረክርኩትን እንድትቃርም አይደለም) እንዲያደርጓት ሲያዛቸው፤ አታስቀይሟት በማለትም አሳሰባቸው። በተጨማሪም ከዐጫጁት መካከልና ሴቶቹ ሳያስሩ ካስቀሩት ውስጥ እንድትቃርም ይተዉላት ዘንድ አዘዘ። የቦዲዝ መንገድ ቸርነትን ያሳየ ሲሆን፤ ዐጫጆች ሥራቸውን

ባጠናቀቁ ጊዜ ለሚቃርሙ እንዲተዉ ከሚያዘው ሕግም በላይ ነበር። ድርጊቱ በሩት ላይ የተለየ መሻት እንደ ነበረው ያመለክታል።

መ. ቦዲዝን የሚመለከት የሩትና የኑሯሚን ንግግር (2፥17-23)

17 ሩት እስከ ቀኑ መጨረሻ ከቃረመች በኋላ እህሉን ወቃች (ፍሬውን ከገለባው ለየች)። ቃርሚያዋ አንድ የኢፍ መስፈሪያ ያህል ነበር (ከ13 እስከ 23 ኪሎ ያህል)። ብዛቱ ይህን ያህል የሆነ እህል በቀን ውስጥ በማንኛውም ሰው ሊቃረም አይችልም። ቦዲዝ ለዐጫጆቹ የሰጠው መመሪያ ሩትን እንደ ረዳና እርሷም በትጋት እንደ ሠራች የሚያመለክት ነው። ሩት ለእርሷና ለኑሯሚን ለበርካታ ሳምንታት የሚሆናቸውን እህል ሳትሰበስብ አልቀረችም።

18 ሩት ወደ ቤተ ልሔም በመመለስ በዕለቱ የቃረመችውን ቃርሚያ ለኑሯሚን ዘና በማለት አሳየችት። ከዐጫጆች ጋር ምላ ላይ ከበላችውም ያስቀረችውን ለኑሯሚን ሰጠችት።

19 ኑሯሚን ባየችው ሁሉ ሳትደነቅ አልቀረችም፤ ምክንያቱም ንግግሯን አክታትላ ቀጥላለችና ነው። ሩት የት እንደ ሠራች ጥያቄ የተፈጠረባት ሲሆን ገና ያለውቀችውንም ቀጣሪ ቶሎ ስትመርቀው ይታያል፤ ሩትም ሰውየው ቦዲዝ እንደሆነ ነገረችት።

20 ኑሯሚን ስለ መልካሙ የበላይ ጠበቂ ማንነት በተረዳች ጊዜ ደግሞ ያመለክታል። ሲሆን ቸርነቱን ለሕያዋንና ለሙታን ያሳየው ግን እግዚአብሔር እንደ ሆነ ዐውቃለች (ከዘዳ 24፥27፤ ከ2ሳሙ 2፥5 ጋር ያነጻጽ)። ስለ ሩት ጥቅምም ቦዲዝ የቅርብ ዘመድ እንደሆነ ተናገረች። በዚህም የተነሣ ቦዲዝ ተቤቱን መሆን ስለ ሚችል እንዲህ ዐይነቱ ሰው በሕጉ መሠረት ሩትን አግብቶ የሞተውን ሰው ስም ያስጠራል። የቅርብ ተቤቱን ንላፊነት የተገደለን ዘመድ ሞት መበቀል (ዘኁ. 35፥19)፤ የሙት ወንድምን ልጅ አልባ መበለት ማግባት (ዘዳ 25፥5-10)፤ የተሸጠን የቤተ ሰብ ርስት መግዛት (ዘሌ 25፥25)፤ በባርነት የተሸጠ የቤተሰብ አባል መግዛት (ዘሌ 25፥47-49)፤ እንዲሁም ያጡና ረዳት የሌላቸውን የቤተ ሰብ አባላት መርዳትን (ዘሌ 25፥35) ያካትታል።

21-22 ንግግሯን ሳትጨርስ በኑሯሚን የተቋረጠችው ሩት፤ የዐጫዳ ወራት እስኪጠናቀቅ ድረስ ሠራተኞቹን ተጠጊ ብሎ ቦዲዝ እንደ ነገራትም ገለጠችላት። ኑሯሚንም ሩት ከቦዲዝ ሠራተኞች ጋር በአዝመራው ዕርሻ ብትሰማራ የተጠበቀች እንደ ሆነች ፈቃዱን ገለጠች። እንደ ሩት ዐይነት ሴት ብቻዋን በሌላ ዕርሻ ብትሰማራ አይጋ ሊገጥማት እንደሚችል ተረድታ ነበር።

23 ሩት የኑሯሚንን ምክር ተቀብላ የገብስና የስንዴ የዐጫዳ ወራት እስኪያልቅ ድረስ የቦዲዝን ሴት ሠራተኞች ተጠግታ ከረመች። በየምሽቱ ከዕርሻ ተመልሳ ከምታገኛት ዐማቷ ጋር መቀመጧን ቀጠለች። የዐጫዳ ወራቱ ከሚያዝያ መጨረሻ እስከ ሰኔ መዳረሻ ይቆይ ነበር (ከዘዳ 16፥9 ጋር ያነጻጽ)።

፩. የዐውድማው ግጥሞች (3፥1-18)

ሀ. ኑሯሚን ለሩት የሰጠችው ምክር (3፥1-5)

1 ኑሯሚን ለምራትዋ “የሚመች ቤት” መፈለግ እንደምትችል ጠየቀች፤ ይህም በጋብቻ ውስጥ የተሻለ ኑሮና ደኅንነት ማግኘት ማለት ነው። በጥንቱ የቅርብ ምሥራቅ ጋብቻን ማቀናጀት የወላጆች ድርሻ ነበር (ዘፍ 24፥3-4፤ 34፥4፤ መሳ 14፥2)። የኑሯሚን ሐሳብ ራስ ወዳድነት ያለበት አልነበረም። ለእርሷ ለሩት የሚመች ቤት። ሩት በባዕድ አገር የሚያስብላት የሌላት መበለት ብትሆን ኖሮ እጅግ እየከበዳት ይሄድ ነበር።

2 ኑሯሚን ቦዲዝ የሕጉን የጋብቻ ቅድመ ሁኔታ የሚያሟላ የቅርብ ዘመድ እንደ ሆነ ታውቃለች (በጣም የቀረበው ባይሆንም፤ ከቀ. 12 ጋር ያነጻጽ)። ቦዲዝ ከሴት ሠራተኞቹ ጋር ትሠራ ዘንድ ለሩት ቸርነት ማድረግ በእርሱ ዘንድ ሞገስ ለማግኘቷ፤ የመቤዝቱን ሚና ለመወጣትም ፈቃደኝነቱን እንደሚያሳይ ኑሯሚን ተረድታ ነበር። ኑሯሚን በዚያ ምሽት ቦዲዝ ገብስ እንደሚወቃ ስላወቀች፤ ሩት እርሱን ለማግባት ፈቃደኛ እንደ ሆነች የሚያውቅበትን ዕቅድ አወጣች።

3-4 ኑኃሚን ሩትን እንደ ዘመኑ በመታጠብና (ከኢሳ 1፥16 ጋር ያነጻ) ሽቱ በመቀባት ራሷን ታስውብ ዘንድ መከረቻት። የክት ልብሷን ለብሳም ወደ ዐውድማው ለመውረድ ተዘጋጀች። ኑኃሚን በልቶና ጠጥቶ እስኪጨርስ ድረስ ራሷን ለቦዜዝ እንዳትገልጥ ሩትን አስጠነቀቀች። ሩት ቦዜዝ የሚተኛበትን ዐውቃ በመሄድ እግሩን ከገለጠች በኋላ በግርጌ እንድትተኛ ተገብቷት ነበር። ከዚያም ምን ማድረግ እንደሚገባት ቦዜዝን መጠበቅ ይኖርባታል። ኑኃሚን ቦዜዝ የሩትን ድርጊት መነሻ አድርጎ (ሁኔታው) የቅርብ ዘመድ የጋብቻ ጥያቄ እንደ ሆነ እንደሚያስብ ሳታውጠነጥን አልቀረችም። አንዳንድ ምሁራን ሩት ለወሲብ ራሷን በቦዜዝ ፊት እንድታቀርብ ኑኃሚን አደፋፍራታለች ቢሉም፤ ምክሯ ድፍረትንና ብልግናን ያዘለ ነበር ብሎ ከመተርጎም መቁጠብ ይኖርብናል። እዚህ ላይ የተገለጠው የቦዜዝ እግር ብቻ እንደ ሆነ ልብ ማለት ይጠቅማል።

5 ሩት ዐማቷ እንዳለቻት ለማድረግ ተስማማች (ከዘፀ 19፥8፤ 24፥3፤ ከ2ገሃ 10፥5 ጋር ያነጻ)። ቍ 9 ግን ኑኃሚን እንደ ተናገረችው ቦዜዝ ከእንቅልፉ ነቅቶ ማድረግ የሚገባትን እስኪነግራት ድረስ ሩት አንዳልጠበቀች ያመለክታል። መለኮታዊ መግቦት የሰውን እንቅስቃሴ አይሸርም።

ለ. ሩት በቦዜዝ ግርጌ (3፥6-13)

6-7 ሩት በኑኃሚን እንደ ተነገራት እንዲሁ አደረገች። ኑኃሚን እንዳስበችውም ቦዜዝ በልቶ ጠባ፤ ረክቶም ደስ አለው። በተወቃው የዐውድማ ክምር አጠገብም ተንጋሎ ተኛ። ሩትም በቀስታ ተጠግታ (በ“ድብቅ” እንደ ማለት ነው፤ ከመሳ 4፥21፤ ከ1ሳሙ 24፥4 ጋር ያነጻ) እግሩን በመግለጥ ተኛች።

8 የተወሰነ ጊዜ ሳያልፍ አልቀረም። እኩለ ሌሊት ላይ ቦዜዝ ሲነቃ (ከመጥፎ ህልም ወይም በእግሩ በኩል ከገባ ቅዝቃዜ ሊሆን ይችላል)፤ አንዲት ሴት በግርጌው እንደ ተኛች ዐውቀ። ጨለማ ስለ ነበር ሩት መሆኗን ወዲያውኑ አላውቀም።

9 “አንቺ ማነሽ” በሚለው ጥያቄ ውስጥ እንስታዊ ነጠላ ተውላጠ ስም ስለ ተጠቀመ በጨለማ ያየው አካል የሴት እንደ ሆነ ተገንዝቧል። ሩትም ወዲያውኑ አገልጋዩ እንደ ሆነች ተናገረች። ከዚያም መቤሻርት የሚችል የቅርብ ዘመድ ስለ ሆነ የልብሱን ዘርፍ በላይዋ ላይ እንዲዘረጋ ጠየቀችው። የሩት ጥያቄ የጥበቃ ወይም የጋብቻ ተብሎ ሊተረጎም ይችላል (ከዘፀ 22፥30፤ ከሐዘ 16፥8 ጋር ያነጻ)። ጋብቻ የቅርብ ዘመድ ተቤገሮው አንዱ ኃላፊነት ነው፤ የተቸገሩ የቤተ ሰብ አባላትን የመደገፍ ኃላፊነትም አለበት። ሩት ጋብቻ ጠይቃለች ብሎ ደፍሮ ማሳወቅ አይቻልም። “መቤሻርት” የሚገባህ ቅርብ የሥጋ ዘመድ ሳይሆን “ዘመድ” ብላ ነው የተናገረችው፤ ምክንያቱም ሌላ ይበልጥ የቀረበ ዘመድ ስለ ነበር (3፥12፤ 4፥1)። ሩት የቀረበ የሥጋ ዘመድ እንዳለ ባታውቅም እንኳ፤ ነገሩ ከኑኃሚን የተሰወረ አልነበረም።

10 ቦዜዝ በሩት ስለ ተፈለገ በቅንነቷ ተማረከ። ዕድሜውን በተመለከተ ጥርጣሬ አለ፤ ይበልጡን፤ አሁን ግን ከሩት ይልቅ በዕድሜ እጅግ የገፋ እንደ ሆነ ግልጽ ሆኖ ይታያል። “ባለጠጋም ሆነ ድኻ” ሳትል ወጣት ወንድ ፍለጋ ከመሄድ ይልቅ ለእርሱ ያሳየችው ታማኝነት አስደንቆታል። ቦዜዝ የሩትን ቍርጠኛ አካሄድ እንደ ጋብቻ ጥያቄ ማስቡ አሁን ይበልጥ ግልጽ እየሆነ መጥቶአል።

11 ቦዜዝ ከአቀራረቧ ወይም ከድርጊቷ የተነሣ ድንገት አሳዝኜው ይሆናል ብላ እንዳታስብ ሩትን አረጋጋች። የምትጠይቀውን ሁሉ ሊያደርግላት ቃል ገባላት። በቤተ ልሔም ያለ ሁሉ ሩት “ምግባረ መልካም ሴት” እንደ ሆነች ያውቃል (ከምሳ 31፥10 ጋር ያነጻ)። ሩት ስለ ጋብቻ እርሱን መቅረቧ ማንንም ቅር እንደማያስኝ አረጋገጠላት።

12 ቦዜዝ የሚቤሻር የቅርብ ዘመድ እንዳይሆን የሚያግደው ነገር እንዳለ ለሩት ገለጸ፤ ሕጉ የሚፈልግበት ሌላ የቀረበ ተቤሻር አለ። ኑኃሚን ሩትን ከዚህ ሰው ይልቅ ወደ ቦዜዝ ስለ መላክዋ ከግምት ያለፈ ነገር ማስቀመጥ ያዳግታል። ሩት ቦዜዝን ስለ መረጠችው ወይም ሌላውን ዘመድ ለመቅረብ

ስለሚያስቸግራት እርሱ መካከለኛ ሆኖ እንዲያገለግል ዐስባ ሊሆን ይችላል።

13 ቦዜዝ ፈቃደኛ እንደሆነ ያውቅ ዘንድ በሚቀጥለው ቀን የቅርብ ዘመድ የሆነውን ሰው እንደሚያናግረው ለሩት በመንገር ሌሊቱን በዐውድማው እንድትቈይ ጠየቃት። እርሱ ፈቃደኛ ባይሆን ቦዜዝ የቅርብ ዘመድ ተቤሻር ለመሆን ፈቃደኛ እንደ ሆነ በመሐላ አጸናላት። የኒታን ስም ከጠሩ በኋላ ቃልን ሥራ ላይ አለማዋል ሦስተኛውን ትእዛዝ መተላለፍ ነው (ዘፀ 20፥7)።

ሐ. የሩት ወደ ኑኃሚን መመለስ (3፥14-18)

14-15 ሩት እስከ ንጋት በቦዜዝ ግርጌ ተኝታ፤ “ሌት ወደዚህ ዐውድማ መምጣቷ እንዳይታወቅ” ስላለ ለመሄድ ተነሣች። የክተማ ሐሜት ሁኔታውን መነሻ አድርጎ ቢዛመት፤ የሩት ብቻ ሳይሆን የቦዜዝም ስም ይጠፋ ነበር። ከማስናበቱ በፊት ግን የለበሰችውን “ሸማ” እንድትዘረጋ ይጠይቃታል። ስድስት መስፈሪያ ገብስም ሞላበት። ከዚያም ወደ ክተማ ተመለሰች።

16-17 ኑኃሚን ምራቷ ሩት ስትመለስ ስለ ማንነቷ መጠየቁ አስገራሚ ነው። ምናልባትም ከማለዳው ያልጠራ ወገግታ የተነሣ አላወቀችት ይሆናል። “የሄድሽበት ጉዳይ እንዴት ሆነ?” ብላም ጠየቀችት፤ ሩትም የሆነውን ሁሉ ነገረችት። ቦዜዝ የሰፈረላትንም ገብስ በማሳየት ወደ ዐማትሽ ባዶ እጅሽን አትመለሽ ያለውን ቃል ደገመችው (“ባዶ” የሆኑ ቀኖቿ ሊያልቁ ነው፤ ከ1፥21 ጋር ያነጻ)። እነዚህ ቃላት የመጽሐፉ የመጨረሻ የሩት ንግግር ናቸው።

18 ኑኃሚን የሆነውን ነገር በመረዳት የሚሆነውን ነገር እስክታውቁ ታገሺ ብላ መከረቻት። ቦዜዝ የሚቤሻር የቅርብ ዘመድ ጉዳይ እልባት እስኪያገኝ ዕረፍት የማይሆንለት ሰው እንደ ሆነ ታውቅ ነበር። “ታገሺ” የሚለው ምክሯም እግዚአብሔር ብቻ ነገሩን ወደ መልካም ፍጻሜ ሊያደርስ እንደሚችል የሚያሳይ እምነትን ይገልጣል።

፩. የክተማ በር ልውውጥ (4፥1-12)

ሀ. የኑኃሚንን ርስት ለመቤዝ የቅርብ ዘመድ ፈቃደኛ አለመሆን (4፥1-6)

1 ኑኃሚን ቦዜዝ ጉዳዩን በተቻለ ፍጥነት ዳር ለማድረስ ስለ ነበረው ቍርጠኝነት ማሰቧ ትክክል ነበር። ወደ ክተማው በር አመራ፤ በዚያም በአገር ሽማግሌዎችና የሕዝቡን ከበሬታ ባገኙ ሰዎች የሚመራ ገሃድ የፍርድ ችሎት ነበር (ዘፀ 22፥15፤ 2ሳሙ 15፥2፤ ምሳ 22፥22፤ ኤር 38፥7፤ አሞ 5፥10)። በታው ንግድ ለማካሄድም ይጠቅም ነበር። ቦዜዝም ኃላፊነቱን ያሳልፍ ዘንድ በኑኃሚንና በሩት ላይ ተቀዳሚ መብት ያለውን የቅርብ ዘመድ ጠበቀ። እንደ ቤተ ልሔም ባሉ ክተሞች ሰው ወዳጁን ለማግኘት መጠበቅ ያለበት የተሻለው ቦታ የክተማ በር ነው። ይዘግይ እንጂ ሁሉ በዚያ ማለፉ አይቀርም። ቦዜዝም ብዙ መጠበቅ አላስፈለገውም። ይፈልገው የነበረውን ሰው ባየው ጊዜ ጠራው። የቦዜዝ ሰላምታ ትኩረቱን የሳበው ሰውም በዚያ ከቦዜዝ ጋር ተቀመጠ።

2 ቦዜዝም ለጉዳዩ ምስክር ይሆኑ ዘንድ በአቅራቢያው የነበሩትን ዐሥር ሽማግሌዎች ጠራ። ሽማግሌዎች በእስራኤል ታሪክ ሁሉ ፖሊቲካዊና ማኅበራዊ ጉዳዮች ላይ ከፍተኛ ሚና ነበራቸው (ዘፀ 19፥12፤ 21፥2፤ 22፥15፤ 25፥7-9፤ ኢያ 20፥4፤ መሳ 11፥7-8 ጉና ሌሎች ጥቅሶችንም ይመ)። አለመግባባት ሊኖር የባላንጣዎችን ጉዳዮች አድምጠው፤ ምስክሮችን ሰምተው፤ ማስረጃዎችን በመመዘን ውሳኔ ያስተላልፉ ነበር። በቦዜዝና በሌላው የቅርብ ዘመድ ጉዳይ ግን እንደ ምስክር ብቻ ነበር ያገለገሉት።

3-4 ቦዜዝ ጉዳዩን ለማቅረብ ተነሣ። ከሞግብ የተመለሰችው ኑኃሚንም የዘመዳቸው የአቤሜሌክ የነበረውን አነስተኛ ርስት እንደምትሸጥ ተናገረ። ለምን እንደምትሸጥ ወይም በርስቱ ላይ ስላላት ሕጋዊ መብት ለአንባቢ የተነገረው ነገር የለም። በሕጉ መሠረት መሬት ወደ ወንድ ልጅ ወይም ወደ ቅርብ ጉሣ ይዞታነት ነው የሚለወጠው። አንድ ይዞታ ወንድ ልጅ ከሌለ ከአባት ወደ ሴት ልጅ የሚዛወር ሲሆን፤ ከባል ወደ ሚስት ስለ መዛወሩ ግን የሚለው ምንም ነገር የለም።

የመሬት በቤተ ሰብ ሥር መቄየት በእስራኤል ልማድ ነበር (ከዘፈ 25÷23-28፤ ከዘኁ 27÷1-11፤ 36÷1-12፤ ከዘዳ 19÷14፤ ከ1ኛ 21፤ ከኤር 32 ጋር ያነጻ)። በዓዝ የቅርብ ዘመድ የሆነውን ሰው በሕዝቡና ለጉዳዩ ምስክር በሆኑት ሽማግሌዎች ፊት ሐሳቡን እንዲያሳውቅ ጠየቀው። እንደ ቅርብ ዘመድ ይዞታውን ይቤኻ ይሆን? ሰውየውም ይዞታውን ለመቤኸት ወዲያውኑ ተስማማ። መግዛቱ እሱን ብቻ እንደሚጠቅም ሳያስብ አልቀረም።

5 በዓዝ የቅርብ ዘመዱ መሬቱን ከመግዛት ወደ ኋላ ይል ዘንድ ይፈልግ ስለ ነበር ከመሬቱ መቤኸት ጋር ሌላ ቅድመ ሁኔታ እንዳለ አስቀመጠ። በሕጉ መሠረት በርስቱ ላይ የአቤሜሌክን ስም እንዲያስጠራ ሞግባቢቷን ሩትን አግብቶ ልጆች መውለድ ይኖርበታል (ዘዳ 25÷5-9ን ይመ)። የጋብቻቸው በኩር ልጅ እንደ ሕጉ መሐሎን ተብሎ የሚጠራ ሲሆን፤ በመጨረሻም የርስቱ ባለቤት የሚሆነው እርሱ ነው።

በመጽሐፉ የምናየው ጉዳይ ከአራቱ ሕግ የሚለይባቸው ነጥቦች አሉት፡- (1) በወንድም ፈንታ ራቅ ያለ ዘመድ መበለቲቱን እንዲያገባ ተፈልጓል፤ (2) ተቀባይነት ያላገኘቸው መበለት ማድረግ ሲኖርባት፤ የቅርብ ዘመዱ ጫማውን ዐውልዳል (የቀ. 8ን ማስታወሻ ይመ)፤ እንዲሁም (3) ጫማ ማውለቅ ሕጋዊ ልውውጥን ፍጻሜ ላም ማድረስ ስለ ሆነ ምንም ጎፍረት አልታየም።

6 የቅርብ ዘመድ የሆነው ሰው በዓዝ በውሉ ውስጥ ሩትን ማስገባቱን ሲሰማ መሬቱን ከመቤኸት ወደ ኋላ አለ። የሰጠውም ምክንያት የራሱ ርስት “አደጋ ላይ” መውደቁን ነበር። በምስክሮችም ፊት ግዴታውን በመተው የመቤኸቱን መብት ለሌላው የቅርብ ዘመድ፤ ለበዓዝ አሳልፎ ሰጠ። የቅርብ ዘመዱ ከገዛ ልጆቹ ውርስ ላይ ቀንሶ የሚገዛው መሬት ኋላ የአቤሜሌክ ሕጋዊ ወራሽ ወደሚሆነው የሩት ወንድ ልጅ መዛወሩ ሳያሳስበው አልቀረም። ምናልባትም ከሞግባቢት ሴት ጋር መጋባቱንም አልፈለገውም ይሆናል (ከዘዳ 23÷3-4 ጋር ያነጻ)።

ለ. በዓዝ መሬቱን መግዛቱ (4÷7-12)

7 በጥንት ዘመን የሚለው ሐረግ ልማዱ መጽሐፉ በተጻፈበት ዘመን ለመቅረቱ ማስረጃ እንዲሆን ተብሎ በጸሐፊው ታስቦበት የገባ ነው (ከኤር 32÷9-12 ጋር ያነጻ)። የልማዱ መነሻ፤ በጥንት ዘመን የነበረው በመሬቱ ላይ ከተራመዱ በኋላ የተራመዱበትን ይዞታ ባለቤትነት የሚያረጋግጡበት ሥርዐት ነበር (ከዘዳ 1÷36፤ 11÷24፤ ከኢያ 1÷3፤ 14÷9 ጋር ያነጻ)። ጫማን ዐውልቆ ለሌላው መስጠት የመሬት ይዞታ ባለቤትነትን ማዛወር እንደ ሆነ ይቆጠር ነበር።

8 የቅርብ ዘመዱ በተሰበሰቡት ምስክሮች ፊት በመሬቱ ላይ ያለውን መብት በማንግዛት የመቤኸቱን መብት ለበዓዝ አሳልፎ ሰጠ። እጅግ አነስተኛ የጽሑፍ መዛግብት በሚገኙበት ዘመን፤ በብዙ ምስክሮች ፊት የሚደረግ ስምምነት ሕጋዊነት ነበረው። የማን ጫማ እንደ ተላለፈ ዕብራይስጡ በግልጽ አያሳይም። በዚህ ስፍራ የታየው ጫማ የማውለቅ ልምድ በዘዳ 25÷9 ላይ ከተጠቀሰው (ግዴታውን ለመወጣት ፈቃደኛ በማይሆነው የባል ወንድም ላይ መበለቲቱ የምታሳየውን ንቀት ከሚያመለክተው) ይለያል። እዚህ ላይ ያለው ስምምነትን የማጽደቅ ልማድ ይመስላል።

9-10 በዓዝ ለሽማግሌዎቹና ለተሰበሰበው ሕዝብ ሁሉ የድርጊቱ ምስክር እንደ ሆኑ አጸናላቸው። ከኑጋሚን ላይ የአቤሜሌክንና የሁለቱ ወንዶች ልጆችዋ፤ የመሐሎንና የኬሌዎን፤ የሆነውን ሁሉ ገዛ። በተጨማሪም ሩትን (በዚህ ስፍራ ብቻ ነው የመሐሎን ሚስት እንደ ነበረች የተጠቀሰው) የአቤሜሌክ ስም ከእስራኤል ምድር እንዳይጠፋ ያገባት ዘንድ ወሰዳት (ከ2ኛው 18÷18፤ ከኢሳ 56÷4-5 ጋር ያነጻ)። በዓዝ ለሽማግሌዎቹና ለሕዝቡ አስቀድሞ እንደ ተናገረው አሁንም ደገመ፡- “በዛሬው ዕለት እናንተ ምስክሮች ናችሁ” (ከኢያ 24÷22 ጋር ያነጻ)።

11-12 ሕዝቡም የሕግ ማሰሪያ ሆኖ የተቀመጠ በሚመስል ቃል መለሱ፤ እኛ ምስክሮች ነን (ከ1ኛው 12÷5 ጋር ያነጻ)። በመቀጠልም ዐሥራ ሁለት ልጆችን እንዳፈሩት እንደ ራሔልና እንደ ልያ ትሆን ዘንድ የሩትን ማሕፀን ባረኩ (ዘፍ 29÷31-30÷24)። ከዚያም ሕዝቡ በዓዝን በሁለት መንገድ ባረኩት፤ የበረታህ ሁን (ባለባጋ እንዲሆን የሚገልጥ ሐረግ ይመስላል) በሚልና “ስምህ በቤተ ልሔም የተጠራ ይሁን” በሚለው። በቀ. 12 ላይ በተደረገው ተጓዳኝ ምርቃት ላይ ቤተ ሰብ “ትዕማር ለይሁዳ እንደ ወለደችው እንደ ፋሬስ ቤተ ሰብ” ይሁን ተብሏል (ከዘፍ 38÷29፤ ከ1ዜና 2÷5፤ 4÷1 እንዲሁም ከመዝ 127÷4-5 ጋር ያነጻ)። ፋሬስ ይሁዳ ተብሎ የተጠቀሰው የይሁዳ ቤት ቀዳሚ ስለ ነበር ነው (ዘፍ 38÷26-29)። የመጀመሪያው የበዓዝና የሩት ልጅ መሐሎን ተብሎ ስለሚጠራ ሕዝቡ በዓዝ በስሙ የሚጠራ ልጅ እንዲወልድ ተስፋቸውን ገልጸዋል።

፩. የበዓዝና የሩት ወንድ ልጅ (4÷13-17)

13 በዓዝና ሩት ተጋቡ። በጋብቻቸውና በመጀመሪያ ልጃቸው ልደት መካከል ምን ያህል ጊዜ እንዳለፈ አልተጠቀሰም። ጸሐፊው ከዐሥር ዓመት መካከት በኋላ የሆነውን የሩትን መፅነስ ከእግዚአብሔር እንደ ሆነ ማቅረብ (1÷4) ካሞሽ የተባለው አምላክ በሚመለከበት ምድር የኖረው መሐሎን መውለድ እንዳልቻለ ለመጠቁም ፈልጎ ሊሆን ይችላል (ዘፍ 29÷31፤30÷2)።

14 የኑጋሚን መራራ ስሜት ምስክር የነበሩት የማኅበረ ሰብ ሴቶች አሁን የደስታዋ ተካፋይ ለመሆን በዙሪያዋ ተሰበሰቡ። ለኑጋሚን ተቤቸ የመጣላትን እግዚአብሔርን አመሰገኑ። ንግግራቸው ወንዶቹ በዓዝን እንደ መረቁት ሁሉ ልጁን በመባረክ ዐውድ መተርጉም ቢኖርበትም (ቀ. 11)፤ ልጁ የቅርብ ዘመድ ተቤቸ ለመሆኑም አመልካች ነው። በርግጥም በዓዝ የሚበዝቸው ሰው ነበር (ከ2÷20፤ 3÷9-12-13፤ 4÷10 ጋር ያነጻ)። ሴቶቹ ልጁን በመባረክ በእስራኤል ሁሉ የተጠራ እንዲሆን ተስፋቸውን ገልጹ።

15-16 ከሴቶቹ ንግግር አንጻር ልጁ የኑጋሚንን የልጅ አልባነት ነቀፋ በማስወገድ በእርጅናዋ ወራት ሁሉ ድጋፍ ይሆናታል። ሴቶቹ ልጁ የኑጋሚን ሕይወት ዐዳሽና በእርጅናዋ ወቅት ጧሪዋ እንደሚሆን ዐውቀዋል። ከሰባት ወንዶች ልጆች ይልቅ ለኑጋሚን እንደምትሻላት በመግለጽ ስለ ሩትም የምስጋና ቃል ተናግረዋል። ለሩት የተሰጠው የከበራታ መግለጫ ከብሉይ ኪዳን የወንዶች ልጆች ተመራጭነት አንጻር አስገራሚ ነው (ከ1ኛው 1÷8፤ 2÷5፤ ከኢያ 1÷2፤ 42÷13 ጋር ያነጻ)። ኑጋሚን የተወለደውን ልጅ ወስዳ በዕቅፏ ውስጥ በማስተኛት ሞግዚት ሆነችው።

17 ይህ ጥቅስ ከወላጆቹ ይልቅ በሌላ ሰው ስለ ተሰየመ ልጅ የሚናገር የብሉይ ኪዳን የመጀመሪያ ክፍል ነው (ከዘፀ 2÷10 ጋር ያነጻ)። ለኑጋሚን የልጅ ልጅ ስም ያወጡለት ሴቶች ኢየቤድ ብለው ጠሩት (“አገልጋይ”)፤ ምናልባት አያቱን እንደ ቅርብ ዘመድ ተቤቸ ያገለገል ይሆናል)። የዘር ሐረግ ትንተናው ኢየቤድ የአሴይ አባትና የዳዊት አያት እንደ ሆነ በማሳየት ከዳዊት ጋር ያለውን ዝምድና አሳይቶ ጥቅሱን ያጠቃልላል።

የሩት ታሪክ እንዴት አንዲት ሞግባቢት ሴት በዕብራውያን ታሪክ ውስጥ የከበራታ ስፍራ እንዳገኘች ያሳያል። ዳዊት ሞግባቢ ግንዱን እንዳልረሳ የሚያሳይ ሌላ ማስረጃ አለ። ዳዊት ከሳኤል ቊጣ በሸሸ ጊዜ የሞግብ ንጉሥ ቤተ ሰቦቹን እንዲያስጠጋለት ጠይቆታል (1ኛው 22÷3-4)።

፪. የዳዊት የትውልድ ሐረግ (4÷18-22)

18 የትዕማር ልጅ ፋሬስ (ዘፍ 38÷29) እና ዛሬ በዘፍጥረት 46÷12 ላይ ተጠቅሰዋል (ከማቴ 1÷3 ጋር ያነጻ)። የሩት የዘር ግንድ ከፋሬስ የሚጀምር ሲሆን እርሱም የይሁዳ ቤተ ሰብ ቀዳሚና ቤተ ሰብም ፋሬሳውያን የተባለለት ነው (ዘኁ 26÷20)፤ በዚህ የትውልድ ሐረግም ውስጥ አቤሜሌክና በዓዝ ተካተዋል። ዝርዝሩ ዐሥሩን ስሞች ይዞአል። ዐሥር ድረስ ለመቊጠር ሲባል ክፍተት ተትቷል (የማያስፈልጉ ስሞች ተዘለዋል)። የመጀመሪያዎቹ ዐምስቱ ግብጽ ከተገባበት ጊዜ አንሥቶ (ፋሬስ፤ ዘፍ 46÷12) እስከ መሐሌ ዘመን (ካሰን ዘፀ 6÷23፤ ዘኁ 1÷7) ያለውን ሲሸፍን፤ የቀሩት ዐምስቱ ደግሞ ከካንዓን የመጀመሪያ ሰፊራ እስከ መሳፍንት ዘመን ማብቂያ ድረስ ያለውን ይሸፍናሉ።

19-21 በዚህ ስለ ተጠቀሰውና አንዳንዱም በተለየ የፊደል አጻጻፍ ስለ ቀረበው የትውልድ ሐረግ ዝርዝር የሚከተሉትን ክፍሎች ይመልከቱ፡- ዘፍ 46፥12፤ ዘኁ 1፥7፤ 26፥21፤ 1ዜና 2፥4-12፤ 25-27፤ 51፤ 54፤ 4፥1፤ ማቴ 1፥3-5፤ ሉቃ 3፥31-33፡፡

የቦዲክ ስም በመጠቀሱ ሌላው ትውልድ ትኩረት ያገኛል፡፡ በሕጉ የኢየሱስ አባት የሆኑት አቤሜሌክም ሆነ መሐሎን አልተጠቀሱም፤ በፈንታው ወላጅ አባት የሆነው ቦዲክ ተጠቅሷል፡፡

22 ከዳዊት ጋር ያለው ትስስር አሁን ተመልክቶአል፡፡ ኢየሱስ የእሴይ አባት ነው፤ ስለዚህም የዳዊት አያት እንደ ሆነ ተጽፎአል፡፡

የመጽሐፈ ሩት መጽሐፍ በትውልድ ሐረግ የተጻፈበትን ምክንያት በትክክል ለመረዳት ያስቸግራል፡፡ የመጽሐፉ ብቸኛ ዓላማ የትውልድ ሐረጉን ለማሳየት እንደ ሆነና መጽሐፉ ከዳዊት ጋር ያልተሳሰረ ቢሆን ኖሮ በብሉይ የቅዱሳን መጻሕፍት ዝርዝር ውስጥ የመካተቱ ዕድል አነስተኛ ይሆን እንደ ነበር ማሰብ የማያስሄድ መላምት ይሆናል፡፡ የዘር ሐረጉ የተካተተው ታሪክን በመምራትና በማስቀጠል ውስጥ የእግዚአብሔር እጅ እንዳለ አንባቢን ለማሳወቅ ሊሆን ይችላል፡፡ የሚገናኝ በማይመስል የሕይወት ውጣ ውረድ የተገናኙ ሁለት ሰዎች የእስራኤል ንጉሥ የነበረው የዳዊት አያት ሆኑ፤ ዳዊትም ለክርስቲያኖች በጌታችን በኢየሱስ የትውልድ ሐረግ ግንድ ዋና አገናኝ ሆኑ፡፡